
UC-NRLF
$B 184 783

Dorothea Kienstrau

1853

SEAL OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LET THERE BE LIGHT
1868

HEMMEN

I

DEN NYA VERLDEN.

EN DAGBOK I BREF, SKRIFNA UNDER TVENNE ÅRS RESOR I NORRA AMERIKA OCH PÅ CUBA.

AF

FREDRIKA BREMER.

"Sjunger Herranom en ny viso."
Ps. 149.

FÖRSTA DELEN.

STOCKHOLM, 1853.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

Till Läsaren.

Min enda ursäkt för det besvär jag gör dig med en så lång korrespondens är, att om min resa i Amerika icke blifvit utgifven på detta vis, så hade den icke blifvit utgifven alls. Och min ursäkt för dess utgifvande är, att jag, för flera orsaker skull, icke kunde låta bli det.

Då jag lemnar den i dina händer, käre läsare, önskade jag kunna påräkna en vänlig sinnesstämning, åtminstone en icke i strid med den inför hvilken dessa bref först skrefvos. De behöfva det mer än något annat som jag skrifvit. Ty jag kan ej dölja för mig sjelf, att de lida af — sjelfviskhet, all autobiografies stötesten. Denna stöter icke en systers eller broders sympathetiska känsla, men stöter lätt en främmande, som ej kan dela den. Mycket i dessa bref, som rörer mig enskildt och varit mig personligen angenämt, har jag derföre vid deras omskrifning borttagit; men icke allt sådant, ty det hade borttagit naturligheten af brefven och den egna färgen af mitt lif och mina förhållanden i Amerika. Mycket står qvar af hvad som enskildt fägnat eller plå-

gat mig, — kanske mera än som bordt få stå. Jag har, under omskrifvandet af brefven, ofta icke kunnat göra klart för mig, att jag nu skref dem inför allmänheten och icke blott till min syster, »min innersta», inför hvilken äfven det innersta kunde yppas, det barnsligaste sägas. Så fort jag begynte skrifva stod alltid åter systern för mig, med de milda, himmelska ögonen, det skoningsfulla leendet, — emellan mig och alla främmande läsare. Jag såg blott henne och glömde dem. Jag känner att jag ofta felat härutinnan, och mest så uti den första delen af denna brefsamling, skrifven under en tid då sjuklighet gjorde mig svag och svagheten stärkte sjelfviskheten. Om jag tillåtit denna sjuklighet öfver höfvan framträda, så har det någon ursäkt deruti, att den tillhörde ett lidande som är mycket vanligt i Amerika, som vållas af landets klimat, folkets diet och lefnadssätt, och för hvilket både infödingar och emigranter icke nog kunna varnas. Och om jag talat för mycket om detta onda och dess orsaker, så ha deremot andra skriftställare talat derom alldeles för litet. Det är den nya verldens farligaste odjur. I sina ytterligheter förer det till dårhuset eller döden. Lycklig den som förstår att undvika det, eller, som i dess begynnelse, liksom jag, finner en god läkare, hvilken så väl genom dietens som medicinens makt förmår afvända det onda, innan det fått taga öfverhanden.

I brefven till min syster har jag bibehållit de smekande benämningar, som stodo skrifna der, och dem vi i Sverige bruka emellan nära anhöriga och goda vänner, ehuru mången läsare torde finna dem alltför barnsliga. Jag kan ej hjelpa det. Jag har försökt att utesluta dem och sätta in andra, mera passande. *Men de ville ej passa; de sågo stela, onaturliga, ledsamma ut. Bättre då det barnsliga än det ledsamma, tänkte jag, och de små orden torde väl kunna smältas för de stora ämnenas skull, som dock i brefven förekomma, ehuru utan min förskyllan och värdighet.*

Och kan du, käre läsare, emellanåt ha tålamod med brefskrifvarinnan, då hon talar i sjuklighet eller i sjelfviskhet, vill du ha fördrag med henne i hennes svaghet, så torde du bli belönad derför, genom att i hennes friskare och starkare stunder, likasom vid systerlig hand, föras till en förtroligare och hjertligare bekantskap med det stora landet bortom oceanen, dess folk, dess hem och inre lif, än som eljest kunnat bli dig till del; — och det torde du dock finna lönar mödan.

Bättre än du, bättre än någon — och ofta tryckande nog — känner jag mitt arbetes brister. De skulle göra mig modfälld, om jag ej derjemte kände att jag, i hvad det har bäst, dock bidragit att närma de goda hemmen i den nya verlden till de goda hemmen i Eu-

ropa, framför allt till dem i mitt fädernesland; — de ädla, varma hjertan der, till dem som klappa här, och sålunda i min mån bidragit att sammanknyta de sköna syskonbanden emellan folk och folk. Måtte du, käre läsare, känna så med, och låta det försona dig med .

Brefskrifvarinnan.

Stockholm, i Maj 1853.

Till

Mina Amerikanska Vänner.

Dessa bref ha blifvit skrifna i edra hem, under det jag der lefvat med Eder som en syster med sina syskon, i norr, i vester, i söder af Ert stora välde. Under förtroligt umgänge med Er ha de tillkommit. Och utan Er hade de icke blifvit hvad de nu äro, ty utan Er hade jag icke lärt känna hemmen i den nya verlden, icke heller fått ifrån hemmets fridlysta rum betrakta samhällslifvet derutom. Derföre egnar jag Eder dessa bref. De skola bära vittne inför Er om mig och om mitt lif ibland Eder.

Ni sade till mig: »Vi hoppas att ni skall säga oss sanningen!» Annat önskade ni ej af mig. Hvad ni önskat det har jag sökt uppfylla. Varen mina domare!

Hvad jag sett och funnit i den nya verlden har jag nedlagt i dessa bref. De äro till större delen utgjutelser från ett hjerta till ett hjerta, ur edra hem till mitt hem i Sverige. Då jag skref dem tänkte jag föga på att utgifva dem af trycket, tänkte föga på att skrifva en bok öfver Amerika, allraminst i dessa bref; och det synes nog på dem. Hade jag tänkt derpå, så hade de blifvit annorlunda skrifna, mindre omedelbara och okonst-

lade, mera städade och sällskapsklädda, om dermed bättre — vet jag ej. Jag tänkte i Amerika för mycket på att lefva, för att kunna tänka på att skrifva öfver lifvet. Lifvet var öfvermäktigt.

Tanken på att skrifva »bref öfver Amerika», uppstod först sent, nämligen då jag var nära att lemna det stora vesterlandet, och den känslan blef allt mäktigare inom mig, att hvad jag sett och erfarit under dessa tvänne års resor och vistande der, icke var min egendom allena, utan att jag dermed hade fått ett uppdrag att utföra. Att den stora nya verlden skulle ge mig många ämnen till besinning, framdeles för handling, kanske äfven för böcker, det hade jag väl haft mina aningar om; men hvilka handlingar, hvilka böcker, — det hade jag ingen reda på. Jag erkänner för er, att jag i Amerika umgicks med tanken att metamorfosera hela Amerika i — en roman, och Er, mina vänner, i dess hjeltar och hjeltinnor; men det så fint, att ingen af er skulle kunnat känna igen hvarken Amerika eller er sjelfva.

Men verklighetens scener i ert stora land ville icke låta inrymma sig i en roman. Romanen smälte bort, som en regnbåge i skyn, och verkligheten stod allt starkare fram »i all dess storhet, litenhet, ljuflighet, bitterhet, skönhet, fulhet, med ett ord i all dess sanning». Och jag kände att mitt bästa arbete blott kunde vara en trogen afbild af denna sanning. Huru det skulle kunna utföras, visste jag ingalunda klart då jag lemnade Amerika.

»Ni skall förstå, ni skall veta allt det der, när ni är hemma!» sade stundom till mig den dyrbara vän, som först mötte mig på den nya verldens strand, först mot-

tog mig der i sitt hem, som jag älskade att kalla »min amerikanske broder», och som, med tjusningen af sin vänskap och ledningen af sin klara blick, sin broderliga omtanke, förskönade mitt lif i denna nya verld, mer än jag kan säga, — hvars bild evigt är förmäld i min själ med dess skönaste scener, dess morgonfriska lif, dess indianska sommardag, och framför allt med höglands-scenerna vid den herrliga floden, der han byggt sitt sköna hem, och nu — — har sin graf! Dock nej, icke blott i förening med dessa bilder lefver han för mig. Tid och rum hålla icke en personlighet sådan som hans. I dag, som i går och i evighet, skall jag förnimma hans blick, hans röst, hans ord, såsom jag förnam dem en gång, ty de äro förmälda med allt som är skönt och ädelt i skapelsens stora rike. Hans ord äro mig ledande i Sverige, såsom de voro det i Amerika. Jag älskar att återkalla hvart enda af dem. »Ni skall veta det der, när ni kommer i ert hem!» sade han om mången fråga, som vid mitt afsked från Amerika stod dunkel för min blick.

Tanken på att utgifva de bref, som jag skrifvit hem ifrån Amerika, sådana som de först flöto ur pennan på papperet, eller i det närmaste så, uppstod först flera månader efter min hemkomst, då jag med modlös och halft motvillig hand öppnade dessa bref, till en älskad syster, som nu ej mera fanns på jorden. Jag bekänner att lifvet i dem upplifvade mig, lät mitt hjerta slå såsom förr då de skrefvos, och jag måste säga till mig sjelf: »dessa ögonblickets och den varma känslans barn äro, oaktadt alla deras brister, renare uttryck af den sanning mina vänner önska af mig, och som jag önskar uttala,

än något som jag kunde skrifva med lugn besinning och kall hand». Och jag beslöt att utgifva brefven, sådana som stundens intryck ingifvit dem. Vid deras omskrifning har jag endast gjort några utslutningar och några tillägg. Tilläggen röra förnämligast historiska och statistiska fakta, som jag finner flygtigt vidrörda i brefven eller i mina anteckningar, och nu vidare utfört. De uteslutna ställena röra egna eller andras angelägenheter, dem jag ansett af alltför enskildt och grannlaga natur att böra komma inför allmänheten. Jag har sökt, i mina meddelanden ur det enskildta lifvet, att icke öfverskrida den gräns som ädelsinne och finkänsla angifva; att icke ur förtroliga meddelanden af namngifven person, anföra något som denne skulle önska icke offentliggjordt. Jag känner djupt helgden af grannlagenhetens fordringar härutinnan; och ingenting skulle mera smärta mig, än om jag af ovarsamhet felat i hvad denna bjuder.

Några af mina vänner skola dock, fruktar jag, känna sin finkänsla sårad af ett lof som jag ej alltid kunnat återhålla. Må de förlåta mig för min kärleks skull!

Med ingen vanlig kärlek har jag lefvat i ert land och edra hem; på intet vanligt sätt ha ni der mottagit mig. Om den rågade bägaren stundom blifvit öfverfull och runnit öfver, så är det mindre mitt än — edert fel. Dessutom, — sjelfviskhetens och hatets gerningar ljuda alla dagar i våra öron, med deras namn som utöfva dem. Unnen då några andra namn att bäras kring verlden på vingarne af vårens och kärlekens vind, för att, lik en himmelens säd, förmäla sig med jorden och låta

alla själens bästa känslor blomma. Hjertat tviflar ibland på det goda, och dess makt på jorden. Det vill se, för att tro. Jag har velat hjelpa det dertill. Jag har talat om er *).

Det bästa, det skönaste i edra hjertan, i edra hem har dock ej blifvit yppadt. Inom menniskohjertat och hemmet, liksom i gamla förbundets tempel, finnes ett allraheligaste, på hvars gyllne taflor endast cherubernas anleten få skåda neder och läsa vittnesbördet.

I hvad jag tadlat eller kriticerat inom ert land och folk, har jag följt min öfvertygelse. Hvad jag sjelf sett, hört, erfarit, kännt, tänkt, det har jag skrifvit, utan att frukta något, utom att fela mot rätt och billighet.

Men då ni läsen dessa bref, mina vänner, så hafven tålamod, om möjligt, till deras slut; och tänken på att de ofta äro stundens intryck, som sednare intryck mognat eller förändrat Betrakten dem såsom siffror, dem ni måste genomgå för att af dem sammandraga ett slut-tal. Fyra af brefven, nämligen till H. C. Örsted, till J. P. Böklin, till H. M. Enkedrottningen af Danmark och till H. Martensen, äro att anse som hvilopunkter under vägen, från hvilka tillryggalagda stadier öfverskådas och väg och mål besinnas. Några omsägningar förekomma i dessa, som ej varit möjligt att undvika. Att sådana äfven förekomma i de andra brefven fruktar jag, och borde ha kunnat undvika, men .....

---

*) I den engelska och amerikanska upplagan ha blott initialerna till namnen blifvit tryckta, då dessa namn tillhöra enskilta personer. I den svenska har jag ansett denna slöja öfver mina vänner öfverflödig, då i alla fall deras namn der blott ljuda såsom ekon ur fjerran.

Af er, mina vänner, hoppas jag den sanning, för hvilken det är ljuft att böja sig äfven då den smärtar. Der jag felat, der jag misstagit mig, hoppas jag att ni offentligt skolen upplysa mig. Hvad jag sagt af sannt och godt, vet jag att ni skolen erkänna. Af er fruktar jag ingen obillig dom. De mest sanningsälskande af menniskor, men utan hårdhet — tycker jag mig ha funnit ibland eder. Derför älskar jag att vädja till er.

Till edra sköna, välsignade hem återkommer jag här som ande, för att påminna er om främlingen som ni kallade till gäst, som ni gjorde till er vän; för att tala med Er om fordna dagar vid er härd; för att tacka och välsigna er; och icke blott Er, hvilkas gäst jag var, utan de många i ert land, som välgjorde mig i ord eller handling, de varmhjertade, ädelsinnade, alla dem, hvilka läto mig dricka morgondaggen af en ny, skönare skapelse, den lifs-elixir som förnyar själens ungdom.

Ordet är armt, — kan litet uttrycka af hvad själen känner. Måtte dock något af den lefnadsglädje som ni skänkte mig, ur dessa bref andas åter mot er, och dermed bringa er en bättre tacksägelse, än den som här kan uttalas af er svenska gäst och vän

Fredrika Bremer.

FÖRSTA BREFVET.

På hafvet. *D. 23 Sept. 1849.*

Detta är andra resdagen på den stora oceanen, lilla kära Agatha! Och fortgår resan så som den begynt, så kommer jag icke snart att längta till land. Det herrligaste väder, himmel och haf fulla af ljus, medvind, och till bostad på färden till den nya verlden ett fartyg, stort och ståtligt som ett litet slott, och dertill högst beqvämt. Och hvad jag njuter af mitt lugna, ostörda lif här om bord, efter de ansträngande dagarna i England, då själen kände sig liksom på sträckbänk, under det kroppen for hit och dit för att kunna se och hinna med hvad som måste ses och medhinnas, innan jag blef resfärdig! Ty jag måste se litet af England, och isynnerhet af London, innan jag såg Amerika och NewYork. Jag ville ej bli för mycket förbluffad af NewYork. Jag ville lära känna modren innan jag gjorde bekantskap med dottren, för att ha jemförelsepunkter och ett rättesnöre, hvarefter jag kunde rätt fatta typen. Jag visste, att Sverige och Stockholm var af annat slägte, än Engelska länder och städer, till folk, seder, byggnadssätt m. m. Men England hade först gifvit be-

folkning, lag och lynne åt Norra Amerika. Det var den gamla verlden i England, som måste bli min stödjepunkt för bedömande af den nya. Derföre reste jag först till England; och till England skall jag, vill Gud, återkomma efter slutad pilgrimsfärd på andra sidan hafvet, för att få ett bestämdare intryck, en slutmening deraf innan jag kommer hem. Vi skola tyda runorna tillsammans, i runornas hemland. Nu vet jag ändå huru London ser ut, och skall ej låta förbluffa mig af NewYork.

I dag, Söndag, har varit mig just en festlig dag. Vi ha haft gudstjenst om bord; och den var god och vacker. Alla passagerarne, några och sextio till antalet, samt fartygets besättning i helgdagskläder, voro församlade i den stora salongen ofvan däck. Kaptenen, en rask, väl utseende, ännu ung militär, läste sjelf predikan och böner, särdeles bra. Hela församlingen instämde i bönerna och svaren, såsom brukligt är i den engelska episkopala kyrkan. Solen lyste in i den brokiga församlingen från många verldens länder, här gungande på vågorna. Att vara så ensam, så utan landsmän, slägt eller vänner i denna församling, och dock känna mig så djupt förenad med alla der i samma lif och samma bön — *"fader vår,"* det grep mig så, att jag gret; — (min vanliga utväg, som du vet, i glädje som i sorg). Kaptenen trodde väl att jag behöfde muntras, och kom till mig efter predikan vänligen. Men — det var ej så. Jag var lycklig. Sedan har jag vandrat uppe på däck och läst ett poem, kalladt »Evangeline a tale of Acadia» af den amerikanske skalden Henry Longfellow. Poemet tillhör Norra

Amerika till historia och naturscener. Det har mycket dramatiskt intresse och lif. Endast slutet förefaller mig melodramatiskt och något sökt. Begynnelsen, skildringen af den nya verldens urskog, de höga träden, som stå likt de gamla Druider med långa nedhängande skägg och harpor som klinga och klaga i vinden, är herrlig, och är ett anslag af den friska moll-ton, som genomgår hela sången om Acadias fredliga, förjagade folk, — en skön men sorglig romans, helt och hållet hvilande på historisk grund. Den lilla boken fick jag af M:r Howitt vid min afresa från England, och har honom att tacka för denna första smakbit af Amerikas litteratur, i hvilken jag tyckt mig känna en fläkt af den nya verldens lif.

Hvad det smakar godt att få läsa litet, få tiga och tänka litet också! Man visar mig här all möjlig artighet, och än den ene än den andre kommer och säger mig ett ord. Jag svarar höfligt, men fortsätter ej samtalet. Jag känner ingen håg dertill. Bland de några och femtio herrar, som äro passagerare, är det blott en, — en vacker gammal herre, hvars anlete lofvar något högre intresse. Och de tolf à tretton fruntimren ha ej heller något särdeles lofvande eller tilldragande, ehuru några äro rätt täcka och snälla. Jag är mycket ensam. Jag har en treflig hytt för mig sjelf allena. Om dagen kan jag läsa der genom ljuset från kristallfönstret i taket. Om aftonen och natten upplyses den af en lampa genom ett mattslipadt fönster i ena hörnet af rummet. Man äter och dricker här hela dagen, om man vill; bord dukas efter bord; den ena måltiden aflöser den andra. Allt rikt och grannt. Jo, här lefva

vi riktigt ståtligt. Men jag tycker ej om detta öfverflödande; och den evigt långa middagen är mig plågsam, helst jag sitter instufvad vid en vägg emellan tvänne herrar, som moltiga och blott äta; ehuru den ene, en Engelsman, kunde vara treflig samtalare, om han ville det. — Min passagerare-afgift är 35 sovereigns i ett för allt. Litet billigare pris och mycket mindre mat och dryck vore mera i min smak.

Sednare.

Jag har nyss sett solen gå ned i hafvet och nymånen och stjernorna uppgå. Nordstjernan och Carlavagnen ha nu dragit längre ifrån mig. Men rätt öfver mitt hufvud ser jag Korset och Lyran, och nära dem Örnen, som vi se öfver oss hemmavid också; och med dessa följeslagare på vägen kan man vara nöjd. Vi ha medvind, fyra friskt på, gå med dundrande fart och ha alla segel oppe. Går det så här, så äro vi framme om tolf à tretton dygn. Måtte du, ha riktigt fått mina tvänne bref från England. Det sista afsände jag ifrån Liverpool om morgonen innan jag gick om bord. Jag var alldeles ensam der att styra och ställa för mig. Men allt gick väl. Solen hade jag med mig, och min lilla *res-Nisse* och mina älskades sista, kära bref, mina respass i den nya verlden, och — i den bättre verlden, om så skulle vara; ty de äro mig som ett godt samvete. Jag talar ej om mitt goda mod, men du känner mig, min unge; — »än lefver Hakon Jarl!»

Thorsdag. Femte dagen på hafvet! och vi äro redan halfvägs till NewYork. Vi ha beständigt god

vind, och går det vidare som det nu går, så göra vi en af de hastigaste och lyckligaste resor, som ännu blifvit gjorda ifrån Europa till Amerika. Men »man skall ej ropa: »hej!» förrän man är öfver bäcken»! Som vinden blåser och hafvet sqvalpar något starkt i dag, så blir min stil något lik Carl den tolftes, fruktar jag, i hans bref till »Mon coeur». Jag mår förträffligt, mitt lilla hjerta, och längtar icke fram, så komfortabelt finner jag det här, och så upplifvande och upplyftande finner jag skådespelet af himmel och haf. Ja, själen får deraf vingar och svingar sig uppåt, högt öfver det brusande djupet. Sedan flera dagar ha vi ej sett andra föremål än himmel och haf och kretsande hafsfåglar; intet segel, ingen ångpelares rök; allt är öde i den stora cirkelrunda rymden. Men böljor och solstrålar och vandrande moln äro sällskap nog; dertill egna tankar. Jag står och går hela timmar ensam på däck, och andas den friska, mjuka hafsluften, ser vår Leviathan dyka ned och upp igen i de brusande vågorna, och låter tankarne dyka också och kretsa som hafsfåglar i det okända fjerran. Något af vikingalust och lif var alltid i mig, och så är det äfven nu. Gårdagen var en herrlig dag, en fest af skönhet ända igenom, som jag njöt outsägligt.

I min första ungdom, på Årsta, då vi voro många i huset och det var ondt om enslighet, brukade jag ibland gå och stänga mig inne i den lilla mörka skrubben, der mamma hade sina nycklar, blott för att känna mig ensam; ty så fort jag var der helt allena i det djupa mörkret, erfor jag en underlig känsla, en känsla som om jag hade vingar och lyftades af dem, utan

mitt tillgörande, och det var mig en outsäglig njutning. Denna halft andliga, halft kroppsliga känsla kan jag ej förklara, men den återvänder alltid till mig då jag är alldeles ensam och i öfrigt ostörd af oroande tankar; och den är min än i denna dag; den gör min hemliga, underliga glädje här, der jag står så ensam ibland främlingar, midt i verldshafvet, och låter mig känna mig fri och lätt som fågel på qvist. Dock icke denna känsla allena ger mig lugn och vingar här, utan en annan som är för mig som för alla. Ännu en gång, hvem är ensam i verlden eller i hjertat, som blott af hjertat kan säga: *Fader vår!*.... Min och alla menniskors! Hvila och vingar tillräckliga, odödliga, finnas blott i detta medvetande.

Ur den kaotiska grupp af likgiltiga menniskoanleten, som här först mötte mina blickar, ha några kommit mig närmare och fått intresse genom blickar, uttryck, ord. Bland dessa en lång respektabel »Clergyman» från NewYork, med namn John Knox, som synes mig ha litet af den historiska Knox-naturen af sträng puritanism, dock förenad med mycken välvilja; vidare en familj, äfven från NewYork, bestående af en »Old lady,» moder, med dotter och svärson, ett vackert ungt par, som för deras »bridal tour» besökt Egypten, Grekland, Italien, Frankrike o. s. v. under aderton månaders tid, (utan att förut ha sett Niagara eller naturundren i deras eget fädernesland, hvilket jag icke rätt förlåter dem), och nu återvända hem, »Old lady» med den erfarenhet, att »menskliga naturen är sig något nära lik öfverallt i verlden». Denna familj samt M:r Knox äro presbyterianer och

vilja ej medgifva att unitarians äro kristna. Vidare, ett par unga fruntimmer från *Georgien* (en af Amerikas södra slafstater), den ena en vacker, gift fru, den andra en mycket blek ung flicka med fina drag, Hanna L., kunnig, klok och treflig, som jag har nöje af att tala med. Ehuru af en slaf-egande familj, fördömer hon slafveriet och arbetar på att göra slafvarne bättre och lyckligare. Hon är »consumptive» och väntar ej att lefva länge, men går döden till mötes med fridfullaste mod. I ögonen ser man den blifvande engeln framblicka, men i de fina anletsdragen ser man dödskallen sticka fram på ett hemskt sätt. Vidare, några äldre gentlemen med hederliga och trovärdiga fysionomier, som försäkra mig att jag skall finna »much pleasure» på min resa i »Förenta Staterna;» tvänne af dessa, slaf-egare, med vackra, energiska figurer bjuda mig söderut, och försäkra mig att jag skall i slafvarna der se »the most happy and most enviable population.» (? !) *).

Dagarne gå lugnt och trefligt. Det enda jag har emot lifvet om bord »the Canada» är det orimliga ätandet och drickandet.

Måndag d. 1 Oktober.

Tionde dygnet på hafvet. Litet mindre angenämt sedan några dagar, blåsigt och bråkigt. I går hade vi hvad de kalla »a gale». Jag försökte, men fåfängt, att stå på däck. Till matros blef jag då icke skapad. Vi gå nära Newfoundland. Vi styra så mycket i norr för att undvika dagjemnings-stormarna söderut på haf-

*) »Det lyckligaste och mest afundsvärda folk.»

vet. Men vi ha fått motvind och stark blåst sedan några dagar, så att vår resa ej kommer att gå så fort, som begynnelsen lofvade. Förr än i morgon komma vi icke till Halifax. Der ligga vi stilla ett par timmar, ge våra bref på posten till Europa (och jag lagar detta i ordning för de mina), sedan styra vi rakt söderut till NewYork. Jag mår fullkomligt väl, har ej varit ett ögonblick sjösjuk, men kan ej neka att jag känner det litet otrefligt om aftnarne och natten då vågorna mycket bullra och slå öfver våra hufvuden och fartyget vräker och bråkar. Lyckligtvis är fruntimmerssällskapet trefligt och snällt; och om aftnarne uppstämma trenne fruntimmer (hvaraf tvänne först här mött hvarandra i verlden), »Old lady» som just icke är så gammal (omkring 50 år) och har en präktig sopran, den bleka flickan och hennes vän, sånger och hymner med rena röster, som märkvärdigt väl sammanstämma. Detta är mycket ljufligt och vackert. Tonerna följa mig om natten som tröstande ande-röster, som månsken på vågornas svall.

I går natt, då hafvet var mycket oroligt och fartyget med, så att alla rörliga saker kastades omkull, och jag tänkte på de mina hemma och var, som Andersens »Grimme Elling», vid »daarligt humör», och erkände det äfven för mina reseväninnor, sjöngo de så ljufligt, trestämmiga hymner, ända tills emot midnatten, så att alla oroliga vågor lade sig inom mig. I dag ha vi bättre väder och vind, och äro alla vid godt mod. Men några små barn äro så sjuka, att det är synd om dem. Nästa natt komma vi i farligt farvatten. Ett af de stora ångfartygen, som gå emellan

Europa och Amerika, stötte sista resan på, vid bränningarne nära Halifax och tog betydlig skada. Men vi skola bära oss bättre åt. Vår kapten Judkins lärer vara en särdeles duktig befälhafvare. En treflig, godlynt och »kind-hearted» man är han dessutom, kommer gerna och sitter nere i salongen hos »the ladies», och berättar dem historier samt leker med barnen.

Jag läser mycket här om bord, och hinner med en hel del böcker under dessa dagar. Jag läser Chateaubriands »Confessions», men utan särdeles nöje. Hvad skall man lära af en autobiograf, som erkänner att han skall ingenting säga och bekänna om sig, som är förnedrande för hans värdighet. Annorlunda skref S:t Augustinus sina sjelfbekännelser, skådande blott till det eviga ögat, annorlunda Rousseau, stor och ädel åtminstone i sin vilja att bigta inför *sanningen.* Så ville jag bigta en gång. För lågt är allt mål och allt afseende utom dessa högsta. Chateaubriands fransyska fåfänga skämmer bort för mig hans bok. Men några herrliga skildringar, enskilta djupa ord och uttryck har jag i behåll derur, samt ett friskt intryck mer af menniskonaturens svaghet. Miss Martineaus »life in the East» läser jag äfven här; jag tycker om att taga in bilden af Österlandet och vårt slägtes äldsta bildningsperiod, såsom motsats till Westerlandet, — den löftesjord, till hvilken jag närmar mig med tusen frågor i min själ. Men jag störes i Miss Martineaus bok af hennes tydliga bemödande att tvinga sina egna religiösa föreställningar på forntidens lif och historia. De förra sakna djup, och för de sednare saknar hon — ögon, och behandlar dem stundom med ett lättsinne, ej

värdigt hennes kallelse eller hennes ande. Några stora och vackra tankar gå dock igenom boken som en uppfriskande vind. I dem känner jag igen den ädla ande, inför hvilken jag ofta böjt mig i kärlek, och sist under läsningen af hennes: »life in the sick-room».

Om aftonen.

Den lugnaste dag vi ännu haft på hafvet! Och det lugnet smakar något skönt efter sista dygnens storm. Små sparfvar svärma omkring vårt fartyg i afton, med hälsningar från land. De låta mig tänka på de fåglar, som förde till Columbus de första budskapen från den nya verldens kuster. Huru månde han kännt sig till mods dervid?! I morgon tidigt kunna vi sätta våra fötter på Amerikas jord i — Halifax. Men som vi träffa der »Old England» igen, tar jag saken kallt. Jag har länge gått uppe på däck. Haf och himmel äro ljusgrå, enformiga och lugna som ett nordiskt hvardagslif. Vi lemna en bred, rak stråkväg efter oss på hafvet, hvilken synes ända bort mot horisonten.

Jag har varit plågad i dag af några herrars beteende mot en liten väderdrifven fågel, som sökte hvila på vårt fartyg. Uttröttad slog han ned här och der på våra tågverk, men jagades oupphörligt bort, isynnerhet af tvänne unga män, en engelsman och en spanior, som icke tycktes åsyfta annat med deras hattar och näsdukar än att hetsa det lilla djuret till döds. Det var plågsamt att se huru det åter och åter på sina trötta vingar ansträngde sig att följa fartyget, åter slog ned på dess tåg eller stänger, flämtande, för att åter fördrifvas. Jag var barnslig nog att förfölja dessa unga män med mina böner att låta det arma lilla djuret

vara i fred. Men det tjenade till intet, och till min förvåning tog ej heller någon annan af passagerarne den lilla främlingen i skydd. Jag kom ihåg att jag på svenskt fartyg hade sett små väderdrifna fåglar behandlas annorlunda, lemnas i fred eller matas med brödsmulor. Hetsjagten, här, slutades med att fågeln måste lemna sin stjert i en af sina plågares hand, hvarefter den lätt blef fångad. Den sattes i en mörk bur, der den dog om ett par timmar. Jag tror mig fri för öfverdrifven känslosamhet; men intet förbittrar mig mera mot menniskan än onödig grymhet mot djur. Och jag vet, att en ädel menniskonatur afskyr denna. För öfrigt beklagade jag dessa grymma barn i männers skepnad, ty jag tror på en Nemesis äfven i småting, och tror att den stunden skall komma, då dessa unga män skola törsta efter hvila och finna ingen, och att då den jägtade fågeln skall göra sig påmint hos dem. När jag kommer till Amerika, skall ett af mina första besök bli till Qväkarne, ty jag vet att ett af de vackra dragen i deras religion är barmhertighet mot djur.

Jag var ock ett grymt barn en gång, då jag ej förstod hvad lidande är och ej hvad djuren äro. Min första lektion i menskliglighet mot djur fick jag af en ung rask krigsman, som sedan dog hjeltedöden i kriget mot Napoleon. Hans förebrående blick och ord till mig: »stackars mask!» glömmer jag aldrig. Det är nu mer än trettio år sedan!......

Nu skrifver jag denna gång icke mer, mitt lilla hjerta. Men så fort jag kommer till NewYork, skrifver jag åter till dig. Och, hvad jag längtar att der

få höra hemifrån. Det är nu så länge sedan jag fick bref.

Många tankar röra sig inom mig vid närmandet till målet för min resa, tankar icke så lätta att beskrifva. Hur skall det bli? — det vet jag ej. Men ett vet jag: att jag skall se *ett nytt*, lära något *nytt*; och »jag förgäter hvad tillförene var och sträcker mig mot hvad framföre är». Jag behöfver glömma och förnyas!

Och det vet jag ock, att vänner skola möta mig i det främmande landet, och att en vän troligen kommer mig till mötes på stranden. Detta är godt.

God natt! Jag omfamnar hjertligen dig och mamma, hälsar vänligen till slägt och vänner, och lefver i den unga verlden, som i den gamla,

Din

ANDRA BREFVET.

New-York, Amerika. *D. 4 Okt.*

God morgon, lilla syster min! eller rättare god afton! på den nya jorden, der jag nu fått fast fot, efter tretton dygns vaggande på hafvet. Jag bor i Astorhouse, ett af NewYorks största och bästa hoteller, hvilket har lika många innebyggare, som hufvudstaden på Island, nämligen omkring 500. Snedt emot detta ser jag ett stort, så kalladt museum, med flygande fanor och gröna buskar på taket och väggarna betäckta med ofantliga målningar, föreställande »the greatest wonders in the world», i ofantliga, underliga djur och besynnerliga menniskor, som skola finnas att beskåda inom huset; (jag märker bland dessa en karl som gör en kullerbytta högt i luften ur en hvalfisks öppnade gap, ett »salto mortale» likt sal. profeten Jonas') och flera dylika kuriosa, som vidare trumpetas ut af ett band musikanter på en altan framför huset. De spela rätt väl och det ser rätt lustigt ut. Nedanför Astorhotellet är en grön inhägnad med träd och en stor springbrunn; det ser uppfriskande ut, och jag har förfriskat mig der med en vandring en stund på eftermiddagen. Astor-house ligger vid Broad-way, NewYorks stora hufvudgata och stråkväg, der folk och vagnar forsa

fram i en oupphörlig ström och i riktigt republikansk sammanblandning. Långa rader hvita och förgyllda omnibussar orma fram i jemn, snabb rörelse, så långt man kan se, deremellan tusentals andra åkdon, stora och små. De breda sidogångarne hvimla af folk af alla klasser; der äro vackra hus och hus under byggning; granna bodar och en hop ruskigt skräp; — der är något villervalligt på Broadway, som gör mig litet vimmelkantig till börja med. Och jag tänker för det första blott på att komma med lifvet öfver gatan då jag skall gå tvärs öfver den. Den lilla vackra parkbiten med sin sköna fontän invid den brusande Broadway är som en oas i den upprörda sanden. Nu måste jag säga litet om min ankomst hit.

Jag lemnade dig sist dagen före vår ankomst till Halifax. Natten derpå var den enda af någon fara under resan. Ty det var under stark mist som vi nalkades kusten och dess farliga bränningar. Vi måste tidtals ligga stilla. Men om morgonen lågo vi vid Halifax, och jag såg bränningarne såsom oerhörda, ofantliga hafsdjur resa sig brusande på afstånd omkring oss. Jag gick i land i Halifax, men träffade der blott det sämsta af gamla verlden åter, dimmor, trasor, tiggare, smutsiga, skrikande barnungar, magra hästar, m. m. Jag var glad att blott ett par timmar dröja der.

Följande dagen bar färden söderut mot NewYork; den var en verklig fest; varmt väder, lugn sjö, medvind; och om aftonen hafvet fullt af fosforiska sken och stjernor, och himlen full af stjernor också, blickande fram ur poetiska moln. Det var en herrlig afton.

Jag var uppe på däck till helt sent och betraktade ljusexplosionerna, som vår fart kallade upp ur djupet längs med fartygets köl. Vi foro likasom i ett element af klart silfver, i hvilket de grannaste konstellationer af gyllene stjernor oupphörligt sprungo fram.

Dagen derpå var det mulet; himmel och haf voro grå, vågorna blyfärgade. Men när vi kommo i den stora, sköna hamnen vid NewYork, hvilken omslöt oss lik en öppen famn, bröt solen genom molnen stark och varm, och allt lyste vidt omkring. Det var en herrlig mottagning af den nya verlden; dertill var i luften något så underligt liffullt, sprittande, ungt, att det frapperade mig. Det var deri något af den första ungdomens lif, — så der som man känner vid femton eller sexton år. Jag drack den luften, som man kunde dricka nektar, under det jag från däcket skådade ut på den nya stranden till hvilken vi nalkades hastigt. Den var låg; en skog af master skymde för mig ännu NewYork, man såg dock dess torn och rökar, och till höger och venster i hamnen lågo, med gröna kullar och klungor af vackra villor och hus, de stora öarne Long-Island och (till venster) Staten Island, hvilken syntes mig högre och skogigare än den öfriga kusten. Hamnen är magnifik och vår ankomst var festligt vacker, tack vare sol och vindar.

En mycket hygglig familj »Bones» från Georgien tog mig och allt mitt med största vänlighet om hand, och förde mig med sig till Astorhouse, der vi genast fingo rum. Den bleka flickan och jag gjorde sällskap i ett rum fyra trappor upp; vi kunde ej få det annorlunda. Jag hade icke varit en qvarts timme i Astor-

house, och stod med mitt res-sällskap i en »parlour», då en mörklagd herre med ett fint, gentlemanligt utseende och väsen och ett par de vackraste mörkbruna ögon jag någonsin sett, nalkades mig sakta, nämnande mitt namn med en särdeles melodisk röst. Det var M:r Downing, som kommit från sin villa vid Hudson för att vara mig till mötes vid min ankomst. Jag hade knappt väntat mig det, då jag så länge dröjt, och han en gång förut fått fara för min skull förgäfves till NewYork. Hans utseende och hela väsende behagade mig mycket. Jag vet ej hvarföre jag hade tänkt mig honom en medelålders man, med blå ögon och ljust hår; och han är en ung man (omkring 30 år) med mörka ögon och mörkt hår — vackert brunt och mjukt lockigt, — på det hela ett rätt romantiskt utseende! Han dröjer här med mig öfver morgondagen, men vill att jag i öfvermorgon skall följa honom till hans hem vid Hudson, der jag skall göra bekantskap med hans fru, och i öfrigt hvila, se Hudsons »Highlands» samt besinna mig öfver mina blifvande res-rörelser.

Jag har tillbringat aftonen med mina vänner från »The Canada» och M:r Downing i en af husets många, stora salonger, och der gjort åtskilliga bekantskaper. Magnifika salonger med möbler af sammet, med speglar och förgyllningar, strålande af gaslågor, präktiga ljuskronor och annan glänsande grannlåt stå öppna i alla våningar af huset för »Ladies och Gentlemen,» som der bo och visitera, språka, hvila, lutande i mjuka, granna soffor eller ländstolar, fläkta sig med solfjädrar och tyckas ingenting annat ha att göra i verlden än göra sig artiga för hvarandra! Bara ett fruntim-

mer stiger upp, är straxt en herre till hands att bjuda henne armen.

Den 5 Oktober.

Det här är mödosammare än man kan tro! jag är helt uttröttad efter en dags lejonlif här. Hela dagen, ända ifrån morgonen, har jag fått taga emot besök, fått sitta eller stå i en grann parlour och blott vända mig från den ena till den andra, hälsande och skakande händer med stundom halfva dussinet nya bekanta på en gång, gentlemen af åtskilliga professioner och nationer, ladies, som bjödo mig till sina hem och hus, och ville att jag skulle komma »nu straxt!» så kommo en mängd bref dem jag ej hunnit mer än bryta, begäran om autografer o. s. v. Jag har skakat händer med 70 à 80 personer i dag. Många besökande har jag alls icke kunnat ta emot. Namn minnes jag nästan inga; men de flesta menniskor jag sett, behaga mig genom deras hjertliga och öppna sätt att vara, och jag är tacksam för deras stora vänlighet. Det kännes så varmt och gästfritt. Men nog var jag glad att på ett par timmar rymma ifrån mina goda vänner och med M:r Downing fara ut till den sköna parken Greenwood, NewYorks stora nya begrafningsplats, ett ungt *Pere la Chaise,* men mera jätteartad till anläggning. Man far som i en vidsträckt engelsk park med höjder och dälder. Från högsta höjden »Ocean-hill» ser man utåt oceanen, en herrlig utsigt. Jag skulle vilja hvila der. Det präktigaste monumentet jag såg, — af hvit marmor — var upprest af sörjande föräldrar öfver deras unga dotter och enda barn. Den unga flickan hade blifvit öfverkörd. Jag förmodar att det var i Broadway.

Hemma igen i hotellet åt jag middag med Downing i en af de mindre salarne. Vid bordet såg jag några herrar sitta, som det kostade på mig att se, såsom det kostar på mig att se öfveransträngda, utkörda hästar, ty så sågo de ut. Och de oroliga, i djupa ögonhålor liggande ögonen, de spända, trötta dragen... hvilket lif de vittnade om! Bättre ligga och sofva i Ocean-hill, än så lefva på Broadway? Dessa figurer liknade föga mängden af dem jag sett i Astor-house. Men äfven på Broadway har jag redan sett både menniskor och hästar, som jag önskade icke få se på den nya verldens jord, och som vittna om mörka lifsströmmar äfven der. Dock — hur skulle det kunna vara annorlunda, helst i NewYork? — mera ett stort hotell, en karavanserai för hela verlden, än en egentligen amerikansk stad!

Efter middagen har jag åter tagit emot besök, M:rs Child bland dessa. Hon gjorde på mig intrycket af en vacker själ, men för finkänslig att vara lycklig. Den lilla skaldinnan Miss Lynch var bland morgonens besökande; ett behagligt, täckt och själfullt ungt fruntimmer, hvars ansigte och blick ha något af Jenny Linds. Landsmän såg jag äfven. En ung hygglig svensk, Hr Frestadius, kom med en stor blomkukett. Norrmännen konsul Hejerdahl, Herr Buttenskön fick jag knappt tid att mer än hälsa på. Hr Ononius från vestern kom äfven, ville gerna tala med mig samt varna våra landsmän för utvandringen och dess lidanden. Bland inbjudningar i dag var äfven en till en phalanxtère, belägen i New-Jersey ej långt ifrån NewYork. Det skall ej bli ledsamt att få se det odjuret på nära håll. Familjen som

inbjöd mig dit att der vistas hos sig, såg ej afskräckande utan snarare tilldragande ut, så flärdlös, vänlig och allvarlig.

Men hvad jag är litet skrämd för, är .... för mig sjelf, om lifvet här i landet blir likt denna dag. Då blir jag riktigt ödelagd; ty mina krafter förslå ej mot de många lifliga menniskorna. Hur skall det bli om det så här fortgår? Lyckligtvis enleveras jag från New-York i morgon tidigt af den hederliga Downing. I afton måste jag, oaktadt min trötthet, fara på en soiré till Miss Lynch, som vill introducera mig hos några sina litterära vänner. Jag är klädd dertill, har på mig mina bästa kläder, ser rätt hjelplig ut i dem och skrifver medan jag väntar på vagnen. Ack den som finge lägga sig att sofva!

Jag bor tillsammans med den bleka flickan från söder. Jag har aldrig sett någon med så klart medvetande, så gladt mod gå döden till mötes. Hon är ett stilla, fromt väsen, med mycken styrka och mycken ömhet i själen. Nu skall jag fara. God natt!

Newburgh vid Hudson. *D. 7 Okt.*

Söndag.

Min lilla syster! Hvad jag är glad att vara här, i den unga, nya verlden; hvad jag är tacksam mot försynen, som i sin godhet genom andens och ångans dragning fört mig lyckligt hit, ehuru jag nästan är betryckt på samma gång som upplyftad af den massa intryck och tankar, hvilka liksom rusa in på mig här.

Allt hvad jag anat och sökt och längtat till, det kommer jag att finna här och mera. Jag menar föda och ljus för den frågande, utredande anden i mig. Särdeles lycklig känner jag mig af beröringen med M:r Downing, en ädel och fint urskiljande ande, en äkta amerikan, men utan blind patriotism, en öppen själ, ett kritiskt förstånd — som hjelper mig att tänka öfver tillstånd och frågor i landet. Och en sådan hjelp behöfves väl till att börja med.

Äfvenså behöfde jag verkligen bli enleverad med makt från innevånarne i Astorhouse och NewYork, ty de hade eljest gjort ända på mig straxt i begynnelsen. Jag var så trött af den första dagens arbete i sällskapslifvet, hvilket räckte till klockan 1 om natten, och behöfde så väl hvila och sömn, att jag icke trodde mig om att kunna afresa från NewYork dagen derpå klockan fem om morgonen. Jag sade det åt M:r Downing, som mycket mildt, men bestämdt, sade: »Åh, ni måste försöka!» hvarvid jag tänkte: »Dessa amerikanare tro då att allting är möjligt!» men också genast kände saken vara ganska utförbar. Och nästa morgon klockan half 5 var jag uppe och färdigklädd, kysste, i hennes säng, den bleka flickan från söder, som i sista stunden lindade kring min hals en liten silkeshalsduk, mjuk och hvit som hon sjelf, och så skyndade jag ned att ställa mig under M:r Downings tyranni. Vagnen var redan framme och i vagnen fann jag Miss Lynch, som M:r Downing bjudit att tillbringa Söndagen i hans hem.

»Go ahead! New World!» ropade Portnern vid hotellets port till vår kusk, och vi rullade af, Broadway

utföre, till hamnen, der den stora ångbåten »the New World» tog oss om bord. Den var ett verkligt litet flytande palats, grann och glimmande i hvitt och guld utanpå, grann och elegant innantill, stora ljusa salonger, präktiga möbler, der herrar och damer hvilade beqvämligt, språkande eller läsande tidningar. Inga af Dickens rökande och spottande herrar såg jag der till. Vi flöto ståtligt och stilla uppföre den breda, ståtliga Hudson. Skada att dagen var regnsjuk, ty färden var eljest en af de vackraste man kan tänka sig, särdeles då vi efter ett par timmars färd kommo in i Högländerna. Stränderna med deras djerfva, skogväxta höjder och bankar påminte mig jemt om Dalelfvens och Ångermanna-elfvens stränder, ja, syntes mig tillhöra samma natur-bildning, blott att floden här var bredare och naturen mera storartad; och de mörka molnen, som i tunga draperier hängde ned öfver floden emellan bergen, voro här i präktig harmoni med de dystert sköna passen, som vi svängde igenom, och hvilka vid hvar ny vändning öppnade nya, storartade taflor. Floden var full af lif. Tredäckade ångfartyg, lysande, liksom vårt, af guld och hvitt, gingo upp och ned för floden; andra ångfartyg drogo med sig flottiljer af tjugu à trettio båtar, lastade med gods från landet till NewYork eller från NewYork till landet; och hundratals större och mindre segelbåtar sågos flyga längs de branta stränderna, såsom hvita dufvor med röda fladdrande halsband. På stränderna lyste en mängd hvita landthus och små gårdar. Jag anmärkte en stor omvexling i byggnadssätt, många hus i göthisk stil, andra lika grekiska tempel. — Och hvarför icke så? Hemmet bör vara ett tempel likaväl,

som en bostad och ett förrådshus. I vår gamla nord var hemmets plats ett heligt rum, och husgudarne hade rum der. Jag såg äfven byar, kyrkor, alla slags byggnader på stränderna; den hvita färgen var herrskande. Många hus voro dock af milda grå och sepia-färger. Under sednare delen af resan kommo molnen ned öfver oss, och vi fingo fullkomligt regndusk. Men med den behagliga Miss Lynch och M:r Downing var det lätt att hålla solsken uppe i lynne och samtal. Efter en färd af emellan tre och fyra timmar gingo vi i land vid den lilla staden Newburgh, der M:r Downings vagn var oss till mötes och förde oss uppför backarna till en vacker villa, af ljus sepiafärgad sandsten med tvenne framskjutande små torn. Omgifven af en park, liggande högt och fritt, hade den en fri utsigt öfver den sköna floden och dess stränder. En liten fin och täck fru, blond och blåögd, kom ur husets port, omfamnade M:r Downing och välkomnade hjertligt hans gäster. Det var M:rs Downing. Hon ser mig ut att vara af fågelnatur. Och då skola vi trifvas och qvittra rätt galant tillsammans, ty den naturen kännes jag ock vid.

Astorhouse med dess lysande förmaks- och sällskapslif och »the New World» med sin grannlåt voro goda profbitar af grannlåts-sidan (»the showy side») af den nya verldens lif, och Downing säger, att han gerna ville att jag genast skulle se något deraf, för att sedan bättre kunna bedömma den andra sidan af lifvet här, den som tillhör den inre, finare, egentligen individuella bildningen. Och jag kan knappt ha en bättre profbit på denna, än i M:r Downing sjelf och hans hem. Sjelf

har han byggt sitt hus, sjelf planterat alla träd och blommor deromkring, och allt synes mig bära prägeln af ett fint och allvarligt sinne. Det är ett romantiskt sceneri, dunkla gångar, de täckaste detaljpartier och stora utsigter. Allt är gjort med besinning, ingenting på höft, ingenting med stel ordning. En *själ* har här känt, tänkt, ordnat. Inom huset råder en viss dyster ton i färger; allt trädverket är brunt; sjelfva dagern är dyster, men ändå klar, eller rättare ljusfull; det är ett bundet solsken — något varmt och djupt; — det förefaller mig som ett återsken af mannens bruna ögon. I former, möbler, anordning, råder den finaste smak; allt är ädelt och mjukt, och allt lika komfortabelt som smakfullt. Det enda som lyser i rummen, äro de sköna blommorna i vackra urnor och korgar. För öfrigt är der böcker, byster, några taflor. Öfver små bokskåp, i form af göthiska fönster, anbragta som nischer i muren, i Downings »parlour», stå byster af Linné, Franklin, Newton m. fl. naturvetenskapens heroer. Man ser i denna boning en bestämd och genomförd individualitet, som utpräglat sig i sin omgifning. Och sålunda borde hvar menniska bilda sig och sin verld. Man anar här M:r Downings devis: »il bello e il buono.» I mat, i frukter, liksom i en mängd småting, råder en verklig lyx, men som icke lyser eller gör något af sig, utan ligger liksom gömd i tingens inre rikedom och utsökthet. Icke väntade jag mig detta slags hem i den unga, nya verlden. Sedan jag kom hit, har det oupphörligt regnat och ruskat, och jag är helt stött på klimatet. Det kunde knappt vara värre hos oss i Oktober. Men också skattar jag mig lycklig att ha

kommit i ett så godt hem. Mitt rum är i öfre våningen och har en präktig utsigt öfver Hudson och bergen på andra sidan floden.

Jag tänkte att jag här skulle för det första få vara i fred för alla besökande. Men nej. I går afton sent, i mörker, storm och regn, då jag satt med mitt värdsfolk i deras lugna parlour, kom utgifvaren af Sartaines »Union-Magazine» i Philadelphia, professor Hart, som genast vid tidningarnes tillkännagifvande af min ankomst till Amerika reste från Philadelphia till NewYork och från NewYork följde mig hit, blott för att, som han sade, »monopolize» mig för sitt Magasin, begära af mig att skrifva för detta och för intet annat, under mitt vistande i Amerika. Så mycket af amerikansk företagsamhet i affärsväg. Mannen hade i öfrigt så mycken gentlemanlig finhet i sitt sätt att vara, och något så godt och behagligt i sitt bleka, fina ansigte, att jag ej kunde hjelpa att tycka om honom och att gifva honom mitt ord att *om* jag skulle skrifva något för offentligheten i Amerika, lemna det i hans händer. Men — jag tviflar på att jag skrifver något här. Jag behöfver tänka och lära.

Måndagen d. 8 Oktober.

I dag lyser solen öfver den herrliga Hudson, som flyter nedanför mina fönster; och jag skulle känna mig lycklig med mina tankar och mina amerikanska böcker, om icke strömmen af besökande åter vore i rörelse och tog upp min tid och min uppmärksamhet. Jag har måst bedja Downings att beskydda mina förmiddags-

middagstimmar och att icke under dem kalla mig ur min bur. Eljest blir jag ett vildsint lejon i stället för en tam lejoninna, som man vill ha mig till och som bäst passar min natur. Med mitt värdsfolk känner jag mig särdeles lycklig; och jag kommer att lära mycket af Downing, hvars individualitet allt mer intresserar mig. Det är något stilla och melankoliskt hos honom, men han har en ovanligt observerande blick, ett kritiskt och litet sarkastiskt sinne, men på grund af ett stort begrepp. Han är icke liflig, men mycket upplifbar, tyst, men af de tysta, hvilkas omdöme man tycker sig höra äfven då de ingenting säga. Han är i hög grad mottaglig och urskiljande, och hvarje samtal får lätt intresse med honom. Hans fru är en liten rar och rolig, älskvärd menniska, som jag tror, af fin bildning och sin man vuxen. I dag har jag på M:r Downings uppmaning skrifvit till professor Bergfalk för att bjuda honom hit. Bergfalk befinner sig nämligen på ett par svenska mils afstånd från Newburgh i Poughkiepsie (jag vet ej om jag stafvar namnet rätt,) der han öfvar sig i talande af engelska språket. Jag anser det för en särdeles lycka för mig att kunna då och då under mitt vistande här i landet sammanträffa och samspråka med Bergfalk. Och jag önskar honom att få göra Downings bekantskap, och Downing att lära känna Bergfalk och se hur intressant en svensk lärd kan vara.

Nu en stor, hjertlig omfamning öfver det stora hafvet till mamma och dig! ....

P. S. Jag måste berätta dig, att bland mina bortbjudningar är en på bröllop i grannskapet. Jag skall gerna komma. Jag tycker om att se brudar och bröllop. I nästa bref skall jag tala om mina planer och vändningar för framtiden. De äro ännu ej rätt bestämda; blott att jag för vintern önskar vara i Boston — Amerikas Athen — och der upptaga, i hvad jag det kan, den intellektuella rörelsen af den nya verldens lif. För det första kommer jag väl att dröja en tre veckor hos Downings och med dem göra utflygter till några deras vänner vid Hudson, några af »the best people» i landet, som det heter. Bland dessa är Washington Irving, som jemte Fennimore Cooper först gjort oss i Sverige något hemmastadda i Amerika, och som är bosatt vid Hudson. Miss Sedgewick väntas hit om ett par dagar; jag skall bli glad att se henne och tacka henne för den njutning vi haft af hennes *Redwood* och *Hope Leslie.*

Måtte jag blott få litet tid för mig sjelf.

Svårigheten för mig blir att rå med att mottaga all den välvilja, som kommer mig till mötes från alla håll när och fjerran, från olika stater och städer. Men om jag blott ofullkomligt kan svara derpå, så är jag icke mindre hjertligen tacksam derför; och alltid skall jag minnas, att redan första dagen af mitt vistande i NewYork mer än ett halft dussin hem öppnades för mig, der jag kallades till gäst och medlem i familjen. Antalet af dessa hem förökas dagligen. Äfven från Qväkare har jag inbjudningar. Måtte jag hinna med en femtedel af dessa!

TREDJE BREFVET.

Vid Hudson. *D. 11 Okt. 1849.*

På bröllop i dag, klockan nio på morgonqvisten. Vi åkte till bröllopsgården i hällande regn. Alla gästerna, visst nära etthundra till antalet, voro redan samlade. Brudens far, en äldre herre med särdeles hyggligt utseende, bjöd mig armen för att gå in i rummet der vigseln skulle ske. Det var enda dottern i huset som skulle giftas bort. Den äldre systern hade dött för omkring ett år sedan, och modren bar sorgen deröfver ännu ständigt i sitt bleka, sorgbundna ansigte. Bröllopsförsamlingen var mycket tyst. Man kunde snarare tro sig vara i ett sorgehus än vid en glädjefest. Och då husets äldsta dotter hade dött kort tid efter sin bröllopsfest och i följd af denna, nämligen då hon blef moder, så saknades ej skäl att se på denna fest med allvarsamma blickar. Ladies och gentlemen blefvo mig föreställda den ene efter den andre. Så blef det åter tyst i ringen. Derpå begynte det hviskas att vigseln nu snart skulle försiggå. En dörr öppnades, och en ung herre inträdde, ledande ett ungt fruntimmer, klädt i hatt och reskappa. De ställde upp sig bredvid hvarandra i fonden af rummet; en gammal, vördig prestman trädde fram för de unga tu, och — sammanvigde dem »för evigheten» med en kort bön, en kort förma-

ning och dito välsignelse. Sedan gingo slägtingar och vänner fram, lyckönskade och kysste de nygifta. Äfven jag gick vid brudens faders arm fram och kysste henne, och skakade hand med den unga mannen. Han såg lycklig ut och viss på sin sak och sig sjelf. Hon såg äfven nöjd, och dertill rätt bra ut, och skulle varit riktigt vacker, om hon varit brudklädd och icke resklädd, och detta synbart utan afseende på att synas vacker, utan snarare med afseende på regnvädret, i hvilket de nygifta nu skulle företaga deras första restur genom lifvet. De skulle nämligen straxt efter vigselceremonien begifva sig till Niagara, och måste skynda för att hinna till ångbåten. Champagne och konfekt bjöds omkring. Man såg brudskänkerna uppställda på ett bord; man besåg dem, och hvar bröllopsgäst fick en liten hvit pappersask, omlindad med sidenband, och ett stycke brudkaka i asken. Så afreste de mangrannt; äfven det unga paret afreste, för att efter några veckors lustfärd återkomma och lefva med föräldrarne. Det gick alltihop i ett huj.

Denna nya bröllops-ceremoni syntes mig karakteristisk för den hast och brådska, som jag ofta hört förebrås Amerikanarne. »Lifvet är kort» säga de, och så skynda de framåt på banan, afläggande alla onödiga former och fasoner, som kunde uppehålla lifvets nödvändiga affärer, och uppgörande dessa så fort som möjligt; stadnande blott fem minuter för att gifta sig, och mottagande sjelfva den äktenskapliga välsignelsen i reskläder, för att sedan skynda fram på resan — — till Niagara eller åt andra håll. Men jag måste säga, att det var endast formen, som vid detta tillfälle var flyg-

tig. Det var tydligt att allvar låg i bottnen af alla hjertan; och sjelfva den korta vigselakten bar prägeln af djupt högtidligt allvar. Man såg lätt, att det ej var fråga om en lek, en flyktig sak, utan om en mycket allvarsam. Många personer voro rörda, några greto; de tänkte troligen på det förra brölloppet i huset. Den gamle tjenaren, en neger, som bjöd omkring konfekten, hade ett af dessa uttryck, i hvilka man kan läsa ett helt kapitel af familjens inre lif och ser att det är ett kärlekslif, der tjenaren känner sig som medlem af familjen.

Många personer ogilla dessa giftermål i reskläder och på resande fot, och vilja ha dem högtidligare. Ej heller äro de de enda här brukliga. Man har också aftonbröllop, då bruden är klädd ungefärligen som hos oss och allt går till med ungefär samma högtidlighet, på den del när, som hör till expositionen för folkets blickar af bruden omgifven af ljus, marskalkar och brudtärnor, som vi ha i Sverige, och jag tror i Sverige allena.

Lördagen den 20 Oktober.

Jag har ej skrifvit nu på många dagar; så mycket folk och så mycket förströelser ha upptagit tiden. Jag skall nu omtala det väsendtligaste af hvad jag upplefvat under denna förflutna tid. Hemifrån har jag ej ännu fått något bref; jag längtar, jag längtar så länge.

Mycket har jag njutit af det nya lifvet här och dess hesperiska frukter; och är det verkan af dessa eller af den nya verldens ungdomligt lifvande luft (vi ha sedan en tid åter det allra skönaste väder),

eller af de nya intryck som dagligen strömma in på mig, men jag känner lifvets strängar liksom dallra med starkare fart, och pulsarne slå stundom nästan feberaktigt. Jag känner mig dricka nektar, andligen och lekamligen; det är en gudadryck, men nästan för stark för en svag dödlig, åtminstone som hvardagsdryck. Det myckna sällskapslifvet är också ansträngande, ehuru vackert och behagligt det är. M:r och M:rs Downing ha inga barn, och lefva för det sköna och behagliga af lifvet i en utvald krets af vänner och grannar, de flesta bosatta på de sköna stränderna af Hudson; ett gladt, ledigt umgänge tyckes höra till karakteren af lifvet i denna krets. Man far jemt på besök till hvarandra. Stränderna af Hudson äro nu i all sin prakt, sedan hösten inbrutit, och löfskogarne, som bekläda stränderna och bergshöjderna och bestå af en stor mängd olika trädslag, lysa i de grannaste färgskiftningar från ljusgult och till skarlakansrödt; men det är för grannt och kaotiskt pråligt att rätt behaga mitt öga, som begär mera enhet. På frukter är här nu största öfverflöd. De skönaste persikor, ehuru deras tid nu egentligen är förbi, päron, plommon, drufvor — nämligen drifhusdrufvor — m. m. Downings bord prydes dagligen af en korg fylld af de herrligaste frukter, — riktiga hesperider, — och sköna blommor, ordnade med finaste smak. Frukostarne här i landet äro mycket starkare än vi ha dem i Sverige. Utom caffe och thé har man fisk, kött, bohvetekakor, omelett o. s. v. Och dessutom maisbröd och ett slags söt potates, som är egen i landet, och som är en utsökt god och smaklig frukt. Den är lång, mjuk och

mjölig, gul och mycket söt. Man serverar den vanligen i dess skal, och äter den med smör. Vid middagarne har man mat, liknande maten i England, jemte några rötter och frukter, egna för Amerika. Om aftnarne äter man ej mycket; man har vanligen thé och smörgåsar eller thébröd, och derefter syltade frukter — mest persikor — jemte grädda. En sed, som jag finner särdeles treflig, är att servera gästerna vid helt små bord för en à två personer, hvilka bord ställas omkring innan théet bjudes. Man slår sig då tillsammans två och två och har då allrakäraste trefliga små tête à têtes; och det vet du jag tycker om. Jag kan ej samtala bra utan så.

Mina skönaste stunder här lefver jag dels om förmiddagarne, ensam på mitt rum med amerikanska böcker som Downing lånat mig, dels om aftnarne stilla med mitt värdsfolk, sittande i den lilla dystra »parlourn» med bokskåpen och bysterna rundt om oss och elden sakta glimmande i den stora spiseln. Der, vid aftonlampan, läsa M:r Downing och hans fru vexelvis för mig stycken af deras mest omtyckta amerikanska skalder. Böckerna får jag sedan upp med mig på mitt rum; så har jag lärt känna Bryant, Lowell, Emerson; alla representanter, ehuru på mycket olika sätt, af den nya verldens lif. Bryant sjunger egentligen dess natur-lif, dess skogar, dess prairies, dess egendomliga natur-scener och fenomener; och hans sång andas natur-lifvets stilla, friska ingifvelse. Man känner safven cirkulera genom växtens ådror och löfven slå ut. Hans *Thanatopsis* eller nattsång är ett storartadt, ehuru kort poem, i hvilket hela jorden betrak-

tas som en stor graf-plats. Lowell är inspirerad af den nya verldens stora samhällsfrågor, af idealen utaf den unga verldens lif, och kallar upp dem till medvetande i sånger öfver friheten, öfver sällheten af ett fritt och förnöjsamt ädelt lif, sånger öfver arbetets ära och skönhet. Åter och åter måste jag bedja Downing läsa det lilla sköna poemet: »O fattig mans son!» som förtjuser mig för dess melodi och rättvisa anda — som är moralisk melodi — och för den glada sanning det uttalar i utsigterna för fattigmans son på den nya verldens jord. Jag skulle vilja öfversätta det vackra stycket, och ha Downings musikaliska röst att läsa det för dig. Hans lilla fru, Caroline, läser af Lowells skaldestycken helst en liten episk digt med namn »Sir Launfalls Vision». Lowells idealer äro rent sedliga, och en djup åder af religiös känsla går genom dem. En af hans skönaste sånger, i hvilken glöder en stark och ädel patriotism, är riktad mot en handling i kongressen, gynnande för slafveriets bibehållande i Förenta Staterna. Med denna och flera Anti-slaverysånger har den unge skalden tagit sin plats i lederna af det stora parti i landet, som kallar sig *Abolitionister,* och som yrkar slafveriets afskaffande. Lowells verser vittna om en sann skaldenatur. Han *måste* uttala sig på vers; han gör ej versen; han sjunger den; och i hans sång är detta svall, som låter hjertat svalla och tanken lyfta sina vingar.

Waldo Emerson, mera filosof än poet, men poetisk i sina prosaiska filosofiska uppsatser, frapperar mig som en ny och egendomlig natur, ovanligast af de tre. Han förefaller mig som en amerikansk Tho-

rild, hvilken ur sin egen mäktiga natur vill omskapa verlden, sökande lag och ingifvelse blott i sitt eget bröst. Stark och ren, sansad och lugn, men tillika fantastisk, sänder han från sin transcendentala ståndpunkt ut sina aforismer öfver natur och historia, öfver Gud (men som för honom icke är en personlig Gud, utan en »öfversjäl,» en harmoni af lagar) och öfver menniskor, kritiserande dessa och deras verksamhet ifrån idealet af det högsta sanna och högsta sköna. »Jorden har icke ännu sett *en man,*» säger Emerson, och han ser med längtan mot denne man, den nya verldens menniska, på hvars tillkommelse han tror. Hvad denna nya menniska egentligen skall vara eller verka är något obestämdt; blott att hon skall vara sann och skön i ordens högsta bemärkelse; och vidare misstänker jag, att hon måste vara mycket skön och storväxt till figuren, om hon skall finna nåd inför Emerson, som sjelf lärer vara en man af sällsynt skönhet, och anser kroppens brister som ett slags synd. Den nya menniskan följer inga lagar, utom dem i sitt eget bröst; men der finner han sanningens och skönhetens oförfalskade källor. Den nya menniskan tror på sig sjelf allena, fordrar allt af sig sjelf och gör allt sjelf, hvilar på sig sjelf och i sig sjelf. Den nya mannen är en Stoiker, men ingen sträf sådan, utan skön och mild. Hvart han kommer, blommar lifvet; i vänners krets blir det helgdag, nektar och ambrosia dofta i hans närhet; men sjelf behöfver han ingen vän. Han behöfver ingen, ej en gång Gud; — han blir sjelf gudalik i det han ej behöfver honom; han eröfrar himmelen i det han säger till himmelen: jag begär dig ej. I na-

turen nedstiger han som en upprättare, beherrskar och tjusar den, och den — är hans vän. Med den har han nog; skogsgudarne hviska till honom deras frid och sjelftillräcklighet, »det är ingen tufva som ej har en stjerna öfver sig;» det finnes ingen sorg som icke naturens helande lif kan läka. Han säger farväl åt den stolta verlden, han trampar på Roms och Greklands storhet i sitt landtliga hem, der han »uti busken kan möta Gud». Emersons språk är sammanträngdt och kraftigt, enkelt men slående, plastiskt. Vändningarne äro originella; gamla saker komma fram på ett så nytt och glänsande sätt, att man tycker sig höra dem för första gången. Snillets slagruta är i hans hand. Han är mästare på sitt fält. Hans egentliga styrka synes mig vara kritiken, ett visst gudastort förakt och hån af det medelmåttiga och svaga, det usla, hvarhelst han ser det; och han ser det i mycket och i många. Han gisslar det utan skonsamhet, men derjemte med en sällsam skönhet. Emersons rörelser i denna riktning äro verkligen athletiska och dertill kungliga. De påminna mig om vår konung Gustaf Adolph den store, då han tog soldaten i håret och öfverlemnade honom till bestraffning med de vänliga orden: »kom min gosse, det är bättre att din kropp sliter ondt nu, än att din själ kommer i helvetet». Dock — *der* är mer än Emerson, äfven i bestraffningens afsigt. Hur det är, har denne föraktare af det ofullkomliga, det låga och det lilla, denne djerfve fordrare af fullkomlighet hos menniskan, för mig en tjuskraft i sina skrifter, som är nästan magisk. Jag säger ofta emot honom, jag träter med honom, jag ser att hans stoicism är en ensidighet,

hans pantheism en ofullkomlighet, och jag vet hvad som större och fullkomligare är; men jag är under förtrollningen, jag tycker mig växa större af hans storhet, starkare af hans styrka, och jag andas en höglandsluft i hans verld, som är mig obeskrifligt förfriskande. Emerson har mera idealitet än som är vanligt hos tänkare af engelsk stam, och man kunde säga, att i honom Germaniens idealism gift sig med Britaniens realism. Jag har ännu aldrig gått ett steg för att se ett litterärt lejon, men Waldo Emerson, denne pionier i den nya verldens moraliska skogar, som sätter sin yxa till roten af de gamla träden för att nedhugga dem och bana vägen för nya planteringar, — denne man ville jag gå ett stycke väg för att se. Och se ville jag äfven den man, som i ett samhälle, så strängt kyrkligt som det i Massachusett och i Boston (Emerson har varit prest i en unitarisk församling i Boston), hade mod att öppet afsäga sig sitt presterskap, sin kyrka, och — den kristna tron, då han kommit att tvifla på några af dess hufvudläror, ädel nog att ändå bibehålla allmän aktning och gamla vänner, stark nog att, undvikande all polemik, hvarje bittert ord, draga sig tillbaka i det tysta, för att verka allena för den sanning som han fullt erkänt, för de läror som hedningen och den kristne lika bekänna. Emerson har rätt till att tala om styrka och sanning, ty han lefver för dessa dygder. Och den verld som somnar i kyrkan af brist på lefvande kristendom, kan ha godt af att väckas upp af sådana friska vindar från hedendomens Himalaja. Men huru kan Emerson förbise....? Dock

jag vill ej nu fråga derom. Emerson är rättrådig och sann. Vore många som han!

Nu måste jag säga dig litet om mitt sällskapslif denna tid. Miss Catherine Sedgewick (författarinnan till Redwood) kom hit, jemte en ung brorsdotter, Susan Sedgewick, några dagar efter min ankomst. M:r Downing, som mycket värderar henne, önskade mig att lära känna henne. Hon är emellan femtio och sextio år, har ett utseende, som antyder mycken förståndig godhet och välvilja, men icke egentligen snille. Gestalten är qvinligt vacker, och hela hennes väsen qvinligt, redligt, öppet, utan skymt af manér. Jag kände min själ litet sofvande med henne de första dagarne, men denna känsla liksom blåstes bort i ett ögonblick, genom ett rörande, vackert uttryck af hjertlighet å hennes sida; — det liksom öppnade henne för mig och mig för henne, och sedan har jag känt mig kunna lefva med henne som med en himmelsk själ, till hvilken man kan ha det renaste förtroende. Jag njuter också af det djupt förståndiga i hennes ord och af hennes sannt qvinliga sinne för lifvets förhållanden. Hon är en sann och mild själ, och jag känner att jag riktigt kunde hålla af henne. I sednare år lärer hon ha skrifvit mycket för hvad jag ville kalla småfolket i samhället, ty här, der nästan alla menniskor arbeta för att lefva, kan man icke egentligen tala om en arbetsklass, men väl om en sådan i små vilkor, i smärre omgifningar och omständigheter, en som icke kommit sig upp ännu. För denna klass skref Franklin, sjelf en arbetare, som arbetat sig upp; för denna skrifver också Miss Sedgewick, och hennes små noveller och berät-

telser lära vara mycket omtyckta och verka mycket godt. Man berömmer isynnerhet en berättelse, kallad *»Hemmet»*, som jag skall söka få läsa. Jag skulle så gerna vilja, äfven jag, kunna skrifva mer för småfolket i samhället än jag gjort det hittills. Miss Sedgewick var nu sysselsatt med en ny upplaga af sina samlade arbeten. Hon talade med mig om några förändringar i sina föregående arbeten, och jag sade henne att jag för egen del aldrig skulle förändra något i arbeten, som jag hade långt bakom mig, äfven der jag såg deras fel och kunde lätt rätta dem. Ty då en författare lefver och skrifver under en längre följd af år, utgöra hans eller hennes skrifter en historia om deras egen utveckling, som bör stå qvar som en historia för sig, alltid lärorik för dem sjelfva liksom för andra. En skriftställares arbeten äro delar af en sjelfbiografi, som han måste skrifva om han vill eller icke.

Miss Sedgewick bjöd mig till sitt hem i Lennox (i vestra delen af Massachusett) nästa sommar, och lofvade att med mig besöka Shäker-samhället i New Libanon, som ligger ej långt från hennes hem. Medan Miss Sedgewick var här, gjorde Downings med henne och mig en färd till toppen af berget »South beacon», en af de högsta punkterna af höglandet i denna nejd. M:r Downing körde för mig; och för denna klättrande bergsfärd behöfdes verkligen en skicklig körsven och en god häst; ty vägen var brant och mera en tillstymmelse till väg än en banad sådan. Men vi sträfvade och hoppade öfver stock och sten i vår lätta karriol, tills vi kommo omkring niohundra fot i höjden och från toppen af det skogvexta berget sågo ned på —

ungefär halfva jorden, tyckte jag, men som såg ut som ett böljande kaos af skogiga höjder och dalar, der menniskoboningarne skönjdes blott som små ljusa fläckar, knappast tydliga för en obeväpnad blick. Sådana utsigter göra mig, som du vet, alltid betryckt. Menniskan, så stor i sitt lidande, i sin kamp, försvinner till intet, sedd från dessa materiella bergshöjder; och derföre tycker jag ej om dem. Det förfriskande för mig vid denna utsigt här var anblicken af Hudson, som, likt en klar tanke brytande ur kaos, banade sig väg ur skogen och flöt glänsande långt ut i det oändliga. Vårt sällskap var litet för stort och litet för muntert för mig. Jag vet icke hvilken ängslig stumhet kommer öfver mig i sådana glada sällskap, helst ute i naturen. Och här hade jag behöft vara allena med den storartade naturscenen. En liten stund dels ensam med denna, dels med Downing, som kan vara glad och skämtsam med de glada, och tyst med den tysta naturen, var mig godbiten under färden, på hvilken i öfrigt Champagne och skämt, och bastantare goda ting för tungan, samt artiga herrar och vackra unga flickor och fruar ej felades. Ja, vackra fruntimmer är här verkligen godt om, men mera täcka och fina än egentligen sköna. En verklig skönhet har jag ännu ej sett här; men också ej ett enda fult ansigte eller en vanskapad gestalt. Hvad som särdeles behagar mig, är det lätta, fria och dock blygsamma, vänliga umgängessättet emellan de unga af båda könen.

Rätt försvarligt trötta kommo vi om aftonen hem ifrån vår bergfärd; och skön var hvilan i det vackra, stilla hemmet med de vänliga Downings. Hvad jag

har qvar af färden är synen af den klara floden, brytande fram ur jordens mörka skog. Den liksom glänser inom mig.

Miss Sedgewick skiljdes jag vid med känslan att jag aldrig skulle vilja skiljas vid henne. Hennes niece, Susan S., var en behaglig, bildad flicka. En ung herre, som säges vara hennes tillbedjare, följde henne i spåren hit.

Ett par dagar efter denna färd företogo vi en annan uppföre Hudson, till en familj Donaldson, som hör till dessa stränders aristokrati. Vi foro i god tid på morgonen. Luften var ljuflig, vindarne stilla, stränderna lyste i grannaste höstprakt i den något beslöjade solen. Seglen på floden rörde sig knappast; och öfver höjderna stod en slags solrök, en skir dimma, som säges utmärka den period på året och det tillstånd i atmosferen, som här kallas »Indian summer». Denna kommer — säges det — i slutet af Oktober och räcker ofta hela November samt en del af December, och räknas för en utaf de skönaste delarne af året. Och skall jag dömma efter dessa dagar, så kan man knappt tänka sig ett fullkomligare väder, varmt, lugnt, den renaste, skäraste luft, jemnt solsken, mildradt af den lätta solröken, som kastar ett mystiskt, romantiskt flor öfver det i höstprakt lysande landskapet. Hvarifrån kommer denna poetiska töcken-slöja? »Den kommer af Indianerna, som nu röka sina pipor vid deras stora Pahaws (rådsförsamlingar)!» svarade den glädtiga M:rs Downing, »jag önskar att ni må ha ackurata begrepp om saker här i landet!» Den ackurata sanningen är, att ingen kan säga rätta orsaken till denna rök och denna sommar om

hösten här. Men åter till vår färd, som var förtjusande. Vi kommo ur de egentliga högländerna vid Hudson, och stränderna blefvo lägre, floden blef bredare och omfattade flera öar. Men snart framstodo i fjerran ännu större och massivare bergmassor än dem jag hittills sett, de präktiga 1000 fot höga Catskillbergen, hvilka utgöra en del af den stora Alleghany-bergskedjan som genomskär Norra Amerika från norr till söder. Längs med floden var landet väl bebygdt, såg rikt och odladt ut. Inga slott, inga ruiner; mest små, men ofta mycket smakfulla boningar med terrasser och frukt-trädgårdar, och hela parker af persikoträd. Några traditioner från kriget med Indianerna äro dessa stränders enda historiska minnen. Jag saknar icke Rheinens ruiner och sagor. Jag tycker om detta friska nya, som har en stor framtid. Ruiner ha vi nog af i den gamla verlden. Bland sällskapet om bord var en Shäker i gulgrå kläder och hatt med breda skyggen; ansigtet liknade ett surkart; just ingen vacker representant af Shäker-samhället.

Efter en fart af omkring tre timmar på floden, voro vi framme vid »Blithewood», Donaldsons vackra residens, dit vi voro bjudna på en stor frukost. Här, liksom på några andra ställen, anmärkte jag huru man från rummen utesluter dagern. Detta besvärar mig, som är vand vid våra ljusa rum i Sverige och tycker om ljuset. Men man säger att solens hetta här är så stor en stor del af året, att man måste utesluta dess ljus så mycket som möjligt ur rummen. En vacker, ståtlig fru, med en gestalt af särdeles vackra proportioner och mera fyllig än som är vanligt bland de frun-

timmer jag sett, tog vänligen emot oss. Det var M:rs Donaldson. Hon är katolik; (och, som jag tror, af irländsk familj); M:r Donaldson (en vacker, litet stel, äldre gentleman) och hans syster äro kalvinister. De lära dock komma väl öfverens i kärlek och goda gerningar, den centrala kyrkan, i hvilken alla sekter kunna förenas i samma Herres namn.

Vi fördes till våra rum, förfriskade och klädde oss; så kom frukosten och alla grannarne; jag hade att skaka händer med sextio à sjuttio vänligt uträckta händer, hvilket just icke vore ett svårt arbete, om icke mycket småtal följde, som genom upprepande af samma ord och saker blir tröttsamt och låter mig känna mig papegoja. Församlingen var vacker och glad, frukosten präktig; den slutades med dans. Jag hade nöje af att se några mycket vackra och liffulla unga flickor, fina gestalter, men saknande styrka. Fruntimren kläda sig med smak, ha små händer och fötter, påminna om fransyskor, men äro vackrare än dessa. Något saknar jag i deras ansigten, men vet ännu ej rätt hvad; jag tror det är — *uttryck*. Jag var ej rätt modd, och kände dagen något mödosam. Men när jag om aftonen fick komma ut under den fria himmelen, fick vid den tyste Downings arm vandra stilla vid den herrliga lugna floden, betrakta massorna af sammetsmjuka skuggor och dagrar öfver de majestätliga Catskillbergen, bakom hvilka solen sjönk ner i molnfri prakt, då vidgade sig hjertat och andades fritt i det höga, herrliga landskapet, då drack jag af källorna i bergen, då lefde jag först på den dagen. Om aftonen hade jag ett oväntadt nöje. M:rs Donaldson spelade på harpa och

piano och sjöng utmärkt väl, lefvande väl, som en verklig »musicienne», hvilket jag tror är en sällsynt sak här i landet. Det var både ord och uttryck i hennes sång, och så är det äfven i hennes väsen; en ädel, sjelfständig gestalt, som »bär sig sjelf», såsom du brukar kalla det. Hon hvarken sjunger eller talar efter gehör. Hon sjunger och talar ur sin egen fritt kännande och tänkande själ. Hennes äldsta son, en tretton års gosse, föreföll mig ha verkligt musikaliskt snille, äfven deri att han afbröt sig och ej kunde förmås (och jag tror verkligen ej kunde) sjunga till slut en liten fantastisk sång, hvars första toner dock voro nog att låta ana något mer än talang hos gossen. Han var heller ej »modd», och kunde ej sjunga det förutan.

Dagen efter denna såg jag åter en hop folk af grannarne, som kom att se den svenska främlingen. På eftermiddagen besökte jag ett par vackra ställen i grannskapet. På ett af dessa var på en udde, skjutande ut i floden, byggd en ruin, der man uppsatt åtskilliga figurer och stycken af murar och pelare, som blifvit funna bland de märkvärdiga, nyligen upptäckta ruinerna i Central-Amerika eller Mexico. Ansigten och hufvudprydnader liknade dem på egyptiska bildstoder; isynnerhet frapperade mig ett Sphinx-anlete och ett hufvud, liknande det af en Isis-prest. Denna ruin och dess prydnader midt uti en vild, romantisk, klippig skogsdunge var en anläggning af bästa smak. Om aftonen, denna dag, lemnade vi det vackra Blithewood, dess vackra värdinna och vänliga värdsfolk. Vi foro hem under natten. Rummet der vi sutto var täppt och mycket hett. Helt nära oss sutto tvänne

unga män, af hvilka den ene tuggade tobak och spottade oupphörligt framför M:rs Downings och mina fötter. Jag sade sakta åt Downing: »that gentleman needs a Dickens!» M:r Downing svarade likaså: »but then Dickens would have comitted thi mistake to take him for a gentleman.»

En annan festivitet, som jag var med om häromdagen var hos M:rs Downings mormor, och en familjefest på hennes nittionde födelsedag. Hon bor på stranden midt öfver, och hos henne församlades, dagen till ära, barn och barnabarn och barnabarns barn samt andra nära anhöriga, en församling af femtio à sextio personer. Den lilla nittioåriga gumman var liflig och rörlig ännu, nästan som en ung flicka. Vi åto och drucko och hade några skålar; jag proponerade en för *hemmet* i Amerika äfvensom i Sverige. På eftermiddagen hade vi litet musik; jag spelade svenska polskor, och en ung artist, M:r Cranch (egentligen landskapsmålare), måg till en af husets son- eller dotterdöttrar, sjöng en italiensk bravur-aria så bra och med så vacker röst, att det just var upplifvande, och man hörde att han lärt konsten i Italien. Ett par andra hem på Hudsons stränder har jag äfven gästat uti, såg i det ena en vacker, liffull värdinna och en hel del vacker lyx, men utan den sinnrikhet som utmärker Downings hem, och i det andra en äldre originell fru, hvilken man bland grannarne här liknar vid Ma chère mère i »Grannarne», och som verkligen gör skäl för benämningen, samt träffade der en särdeles treflig D:r Hull, stark Svedenborgare, och roligare att tala med än de flesta

sådana jag träffat. Här i landet lärer vara en hel mängd s. k. Svedenborgianer.

Mycken glädje har jag i denna stund af Bergfalks besök, af hans sinnesstämning, och den friska, fördomsfria blick, hvarmed han betraktat godt och ondt i denna nya verld, af hans varma känsla för Sverige och goda hopp för dess framtida utveckling. Han är frisk, full af lif och lust att meddela sig. Och ehuru hans engelska emellanåt är den underligaste »gibberish» jag någonsin hört, gör hans ande sig väg genom den och med den, stundom på lysande sätt. Så t. ex. i går aftons i en karakteristik af Macauleys historiska verk, dess fel och förtjenster, så att den föga demonstrativa Downing den ena gången efter den andra utbrast: »excellent! delightful!» Downing var i hög grad intresserad af Bergfalk, och bjöd honom qvar öfver natten; men Bergfalk hade redan tagit rum nere i staden. Vi följde honom till hans herberge, och jag gaf honom Lowells och Emersons skrifter till sällskap.

I dag, Söndag d. 21, då jag fortsätter mitt bref, är Bergfalk åter här, och med honom en svensk doktor, Uddenberg, bosatt på Barthelemi, som kommit att helsa på mig. Morgonstunden har varit särdeles rik under samtal öfver Lowells poem *Prometheus,* och det sätt på hvilket en amerikansk skald uppfattat det urgamla ämnet för alla tider och skalder. Bergfalk utmärkte sig åter genom sin förmåga att se det karakteristiska i saker; och för Downing går intet sådant förloradt. På min anhållan, läste Downing högt det sköna

stycket af Promethei trots mot den gamla tyrannen, i hvilket den nya verldens poet egentligen framträder i motsats mot den gamla verldens; ty det är ej hatets och hämndens fröjd, i vetandet af att tyrannens välde en gång skall få ett slut, som hugsvalar martyrens sönderslitna hjerta, såsom i Aeschylos' Prometheus, icke, som hos Byron, blott trotset att ej ge vika, att känna sig större än Zeus i styrkan af lidande och vilja, — nej, det är ingen sjelfvisk glädje, som styrker den nya skapelsens Prometheus; det är vissheten att, trots tyrannen och genom sin egen kraft, ha beredt menniskoslägtets frihet och sällhet. Det hot hvarmed han väpnar sig emot sin bödel, det trots hvarmed han känner sig krossa honom, är profetian om den nya verldens, om Amerikas sköna framtid. Ty: »oändligt ve har skärpt min inre syn, och gjort mig till en siare, en domare emellan sanningen och skenet.»

»Det vissa väldet af det evigt goda, gjordt dubbelt vissare igenom vittnesbörden utaf martyrer sådana som jag, det är min hämnd, en hämnd som reser upp af alla mina lidna oförrätter en äreport, igenom den jag ser en spira och en thron».

»Gladt flöjtande herdar på kullarne, vårdande hjordar, ämnade ej mer att blöda för dig;» —

»Sjungande flickor, med hvita fötter pressande vinskörden, ej mer på dina altaren att gjutas, — älskares sällhet, hviskande i skuggan af vinträdslundar hvars purpurklasar sluta sig mindre tätt till hvarandra än deras varma kinder, ej störda mer af dina råa lustar,» —

»Sorlet — såsom af bisvärmar — af fredliga samhällen, der solbränd arbetskraft skördar för sig sjelf

den rika jord, som den gjort till sin, genom eget arbete, lättadt af glada lofsånger till en allmakt, med hvilken dina galna fästen söka strida, som en gnista mot det stora hafvet;» —

»Andan af fri kärlek och glad fred, dygdens säkra lön igenom lif och död,» —

»*De* äro de skördar, som alla mästar-andar inhösta, ej alltid uppå jorden, men ej dess mindre säkert om kärfvarne än uppbindas af andra händer än deras; dessa äro de blodlösa dolkar hvarmed de nedstöta fallna tyranner, dessa deras höga hämnd:»

»Ty bästa delen af deras lif på jorden är när, långt efter deras död, deras tankar, ej mer bundna eller fångna, ja äfven deras vilda drömmar, ha blifvit en nödvändig del af den luft som menniskor andas; när liksom månan, sjelf fördold af molnet, de sprida ljus öfver lifvets sjö och leda uti ljus och hopp vår kosa.»

»Jorden, med alla sina trogna minnen, sprider murgrön öfver deras heliga grifter; det fria hafvet, i storm som i stiltje, upprepar deras tankar; blixten och åskan och alla fria ting ha sägner om dem för menniskornas öron. All annan ära är som fallande stjernor; men den eviga naturen vakar öfver deras:»

»Genom menniskokärlek vinnes sådan makt!»

Så talar, så trotsar den nya verldens Prometheus. Ett nästan gudomligt trots! — —

Derefter kom Caroline Downing med sin älsklingsskald, natur-poeten Bryant. Men äfven Bryants sång är varm af patriotism, af tro på Amerikas framtid och stora mission. Så uti den vackra episka sången »the

Prairies» i hvilken han målar, såsom sällan ord måla, de oändliga, vestra fälten i deras sollysta, ensliga skönhet och storhet, vågorna af gräs och blomstermattor böljande i vinden, öfver dem de farande molnen, och deröfver solen blickande på den vida skådeplatsen, paradisiskt lysande och rik, fast tyst och ödslig som öcknen. Men tystnaden afbrytes. Skalden hör ett sakta surrande. Hvad är det? — Det är ett bi, som flyger fram öfver blomsterslätten och suger blommornas honing; »The busy bee» blir för skalden en profet; och i dess surrande flygt och stilla verksamhet hör han kommande idoga menniskoslägten, som skola utbreda sig öfver prairies, förvandla dem i nya paradis och låta nya blomster af ädlare art uppspira, blomster af menniskotrefnad och sällhet.

Sist kom jag med Waldo Emersons skaldestycken, små i dimensioner, men stora i deras anda och syfte, och läste upp ett litet poem af dithyrambisk art, som är karakteristiskt för skaldens individualitet. De andra amerikanska skalderna tala till samhället, Emerson alltid blott till individen; alla låta de mig likväl känna en flägt af den nya verldens lif i ett visst obegränsadt, stort i syfte, i aning, i fordran, i tro och hopp; något som låter mig draga andan i en större, friare verld. Så säger Emersons poem: *Gif kärleken allt.*

»Gif kärleken allt,
Ditt hjerta lyd,
Gif vänner, slägt,
Gods och godt rykte.

Din sång, din dag,
Ingenting vägra!
. . . . . .
Ty den är en Gud;
Vet sin egen väg,
Och vägarne ur molnen.

Den är ej för den svage,
Den begär stort mod,
Själar öfver tviflet,
Kraft som ej viker......
Dem vill den belöna,
De skola blifva
Mer än de voro,
Och ständigt gå uppåt».

Men ännu ett steg, ännu ett pulsslag af stadigt bemödande fordras för ditt hjertas fullkomning:

»Håll dig i dag,
I morgon, för alltid,
Fri som en arab
Från den du älskar».

Håll dig till henne med hela ditt lif, men om blotta skuggan af en glädje, skiljd från dig, stjäl sig i hennes unga bröst,

»Fri hon vare, tyckesfri;
Håll ej fast hennes klädningsfåll,
Ej det minsta blad som föll
Från hennes sommar-diadem.

Fast

Fast du älskar henne djupt,
Som ett bättre, högre sjelf,
Fast att skiljas henne vid
Skymmer lifvets sol för dig,
Röfvar allt behag från tingen,
Hjertligen vet,
När halfgudar gå,
Gudarne komma».

Detta är ädel stoicism. Bland Emersons skaldestycken äro några som vittna om en mindre ädel sådan, om en sjelfkänsla som glädes i sitt verldsförakt, glädes att känna sig ha nog medan verlden svälter; något som påminner om myrans hånande svar till gräshoppan i Lafontaines fabel. Men denna skugga går som ett moln öfver skaldens klara himmel, och har der ej blifvande hem. Ett starkt framstående drag hos honom är hans kärlek till det starka, stora och naturnödvändiga, snart sagdt i allt. Så säger han i sitt poem »Verldssjälen:»

»Jag tackar morgonens ljus,
Jag tackar det skummande haf,
Jag tackar NewHampshire bergen,
Och skogens grönhåriga träd;
Jag tackar den modige mannen,
Och qvinnan af helig håg,
Och gossen som dristig i leken,
Än aldrig tillbaka såg».

Men högre än denna, står vår Geijers sång:

«Grönskande jord, min hälsning tag,
Blånande haf, dig älskar jag.
Lifvande ljus i djup och höjd,
Himmelska sol, du är min fröjd.
Men mer än jordens skönsta krans,
Och mer än blåa böljans dans
Älskar jag:
Himmelska ljusets gryende tröst
I ett bäfvande menniskobröst».

Detta ljus vet Emerson icke af. Emerson har i öfrigt mången likhet med Geijer, men står efter honom just jemnt så långt, som äfven den ädlaste hedendom står efter kristendomen.

Jag kan i öfrigt ej göra Emersons poemer rättvisa i min öfversättning. Jag var aldrig skicklig i att öfversätta; och Emersons poesi tror jag vara nästan oåtergiflig, isynnerhet till dess versifikation. Denna är af mycket egendomlig art, och följer, liksom skaldens natur, sina egna, ovanliga lagar.

Henry Longfellow, *Evangelines* sångare, är kanske den mest läste och mest populäre af Amerikas skalder, men det är han genom egenskaper, som tillhöra den ädlare skaldenaturen i alla länder, och ej genom något utmärkande såsom den nya verldens skald. De känslor, ljufva eller sorgliga, som röra sig i hvarje bättre menniskobröst, äro egentligen hans gebiet, och här har han sitt mästerskap, isynnerhet i observationen af de finare skiftningarna. Blott i Evangeline har han behandlat ett amerikanskt ämne och skildrat amerikanskt sceneri.

Men nu nog af denna morgonstundens poesi. Nu skola vi äta middag. De båda landsmännen komma till den, och ännu en tredje, nämligen den svenska konsuln från Boston, Benzon.

Om aftonen.

Dagen är slut med dess skiftande scener och intryck. Kunde jag dock ta dessa litet mera kallt. Men jag känner allt för varmt, blir för lätt upprörd. Hvart intryck går genast till hjertat, och detta slår — lätt för starkt. Jag är ensam på mitt rum och ser från mitt fönster, i den mörka men stjernklara natten, ångbåtarne som gå på Hudson, sända svafvelblå och gula lågor ur sina skorstenar; det ser rätt präktigt ut. I morgon reser jag med Downings till en familj Hamilton, af deras bästa vänner, som är bosatt vid Hudson i Washington Irwings grannskap. Och i nästa vecka reser jag till NewYork, för att der begynna min kampanj, till hvilken detta stycke landt- och sällskapslif blott utgjort ett förspel.

Bland de menniskor, som under denna tid kommit mig nära, äro isynnerhet tvänne makar, M:r och M:rs Spring, hvilka kommo med deras lilla »baby» hit ifrån NewYork, enkom för att tillbjuda mig deras hem der såsom mitt. De voro så vackert och allvarligt vänliga, och en så ren och flärdfri mensklighet syntes mig tala ur deras väsen, att jag kände mig glad att taga emot deras tillbud och att få vistas hos dem någon tid innan jag begifver mig till andra hem, till hvilka jag äfven lofvat komma för en tid. Bland dessa är Miss Lynch's hem. Det ser ut som jag knappast skulle komma att betala något för mitt vivre

här i landet, om jag så här skall fortfara att gästa i hemmen. Men derpå är ej att räkna öfverallt. Dessutom har det sina mödor, om än det har sina förmåner och sitt stora intresse.

M:r och M:rs Spring kallas socialister och abolitionister, höra till det liberala rörelsepartiet i landet och äro allmänt kända såsom utmärkt ädla och aktningsvärda menniskor. »Af dem», sade M:r Downing, »skall ni höra hvad som utmärker detta parti, och hos dem skall ni troligen se Henry William Channing, en af våra talangfullaste »lecturers» och extempore-talare, och genom honom kan ni bli bekant med Emerson.»

Jag kan icke säga dig huru lycklig jag skattar mig att genast vid begynnelsen af mitt vistande här ha kommit i beröring med den tänkande och allt uppfattande Downing, som dessutom är så obeskrifligt vänlig mot mig och så mån om att jag skall få alla möjliga fördelar af min resa och se alla saker, både bättre och sämre, i deras sanna ljus. Han docerar aldrig, undervisar mig aldrig; men så småningom, och liksom händelsevis, nämner han för mig namnen på personer som äro verksamma för den nya verldens framtid i en eller annan riktning, och gör mig uppmärksam på hvad som i landet är i görning. Jag märker derunder med hvilken bestämdhet det andliga arbetets fördelning här tyckes försiggå, och huru hvarje förmåga eller talang lätt gör sig väg, får sin plats och verksamhet, blir känd och erkänd. Som en af de verksammaste framtidsmännen har Downing nämnt för mig Horace Mann, som lärer ha tillvägabragt, genom sin enthusiasm och ihärdighet, en stor reform i under-

visnings-verken; verkat till uppbyggande af stora, vackra skolhus öfverallt i de norra staterna och gjutit nytt lif i skol-organismen. Det synes som reformatörerna och de »lecturers», hvilka utveckla det andeliga, intellektuella lifvet i Amerika, uppkallande dess idealer, komma från de norra staterna, från Nya Englands hem, och isynnerhet från pilgrimernas och puritanernas äldsta hem, *Massachusett.*

Om sin egen verksamhet talar Downing med största blygsamhet; men jag hörde af Miss Sedgewick, att få män i Förenta Staterna äro så allmänt kända och så välgörande verksamma der, som han. Hans böcker öfver byggnadskonst, öfver trädgårdsskötsel, öfver blommor och frukter, hvilka alla gå ut på att förädla smaken, att göra vetenskapens och konstens renaste produkter i dessa grenar tillgängliga för hvar man, dessa böcker finnas öfverallt, och ingen, rik eller ringa, bygger ett hus eller anlägger en trädgård utan att rådfråga Downings böcker. Hvarje ungt par som sätter bo, köper dem. »Det hände sig så», sade Downing blygsamt, »att jag kom vid en tid, då man allmänt började känna behofvet af kunskaper i anläggande af hus och trädgårdar». Han är hvad man här kallar en »selfmade man» (en sjelfgjord man), d. ä. en man, som föga har att tacka andras uppfostran, utan mest egna bemödanden för hvad han är. Han är en af våra »best men», sade Miss Sedgewick. Det kommer riktigt att kosta på mig att lemna honom och hans innerligt snälla och vänliga lilla fru. Downing har för mig gjort upp ett resförslag och en marschruta för ett års resa igenom Förenta Staterna, samt försett mig med bref till sina vän-

ner på åtskilliga ställen. — Mycket hade jag ännu att säga dig om min glädje att vara här, min glädje öfver hvad jag känner mig upplefva, om än jag finner det yttre lifvet litet mödosamt ibland och bereder mig på att framdeles nödgas sträfva en hel hop. Men ack! huru få ha att beklaga sig öfver ett sådant sträfvande med allt för mycket intresse, allt för mycken välvilja! Min Agatha! när du tänker på mig i dina böner (och jag vet att du gör det), så tacka Gud för mig, att han så rikeligen uppfyller mina hemliga böner, min hunger och min törst, och mättar mig med sin rikedom och godhet!

Om morgonen.

Ännu en hälsning från den sköna Hudson-stranden, från Newburghs höjder, innan jag lemnar dem, kanske för alltid. Downings säga väl att jag skall återkomma till dem nästa vår, men — det är långt dit, och jag måste fara vida omkring och se så mycket!... Åter en skön morgon. Floden ligger spegelklar; hundratals små segel glida sakta, som simmande fiskmåsar, på vattnet mellan de höga bergen. Jag undrar hur de kunna röra sig. Vinden tyckes sofva. Öfver floden och bergen, öfver de gyllne skogarne, som alltmer antaga guldfärg, öfver de hvita glittrande byarne med deras kyrkspiror i de skogiga bergens famn, hvilar indianska sommarens skira töcken-slöja. Det är ett stort och stilla romantiskt sceneri. Jag känner och ser det — ej blott utom mig. Den indianska sommaren med dess mystiska lif, dess slöja öfver gyllne skogar och berg — den känner jag lefva i min själ. Jag ser på

naturen och frågar: är det jag som lefver i dig, eller du som väcker detta lif i mig?

De små vackra, välbyggda hemmen med deras frukt-trädgårdar och parker, som ligga, lika perlor, infattade i strändernas smaragdgröna ramar, huru mycket ligger ej i dem af hvad bäst är af den nya verldens lif! Huru vackert och fullkomligt synes ej här det enskilta lifvet infattadt i det allmänna; och huru glad är jag ej att ha lärt känna flera af dessa små hem vid den stora herrliga floden! Helt nära Downings villa är ett vackert landtställe, der fyra systrar bo, alla ogifta. En god broder, då han genom handel kom till välstånd, byggde det hemmet och köpte tomten deromkring åt sina systrar. Några år sednare råkade brodren i olycka. Han förlorade allt hvad han egde. Nu uppfostra systrarna hans barn, och han har sitt hem hos dem. De äro enkla, goda, behagliga fruntimmer, som kunna likaväl tala allvarsamt och skämtsamt. Längre bort, på andra sidan floden, har en tegelslagare byggt sig en vacker villa. Ett par gånger har den hedersmannen — så ser han ut och så lär han vara — varit här för att ge mig blommor och bjuda mig hem till sin villa. Downing har gjort mig uppmärksam på ett litet vackert hus (frame house) med grön veranda och trädgård här i grannskapet. »Det eges», sade han, »af en man som om dagen kör sin kärra med sten och grus till väganläggning». Detta är arbetskarlens förmån i den nya verlden framför i den gamla. Han kan här med sina händers grofva arbete fortare komma till lifvets finare lycka, ett vackert hem och alla bildningens förmåner i detta.

I detta ögonblick dåna skott från andra sidan af Hudson och jag ser stora stenblock flyga i luften, falla ned i vattnet, som fräser och skummar dervid. Det är berg, som man spränger för att bana väg för en jernväg, hvilken nu är under anläggning längs med stranden af floden, och der ångkraften till lands skall täfla med ångkraften på vattnet. Berg kastas ur vägen, berg genomborras, för att bilda »tunnels» eller täckta gångar, berg läggas i vattnet, för att lägga grund för vägen på några ställen der denna måste gå öfver vattnet. Dessa amerikanare krusa och tveka för ingenting. De ha en tro som försätter berg.

Nu komma ångfartyg doft dundrande som åskor i bergen. Två eller tre jaga hvarandra som granna meteorer; ett par andra komma tungt arbetande, pustande, dragande stora flottor af smärre och större båtar. Nu får NewYork smör och ost och kreatur och många goda ting uppifrån landet, och landet med dess städer och landtställen får kaffe, thé, vin, kläder och mångahanda ting från NewYork, och genom NewYork från Europa. Den lilla staden Newburgh ensam underhåller två à tre ångfartyg med sin handel från landet bakom den. När man ser mängden och prakten af ångfartygen på Hudson, så kan man knappt tro, hvad som likväl är fallet, att det är ej mer än trettio år sedan Fulton här på floden anställde sitt första experiment med ångkraften, och då under allmänhetens misstroende mot företaget. Sjelf har han så berättat derom:

»När jag höll på att bygga min första ångbåt, såg allmänheten i NewYork derpå dels med likgiltig-

het, dels med förakt, som ett helt och hållet dåraktigt företag. Mina vänner voro höfliga, men de voro skygga. De lyssnade med tålamod till mina förklaringar, men med ett bestämdt uttryck af misstroende i deras ansigten. Som jag dagligen gick till och från byggnadsplatsen der min båt var under arbete, har jag ofta dröjt okänd nära de sysslolösa grupper af främlingar, hvilka der samlades, och lyssnat till deras frågor angående det nya lokomotivet. Deras språk var alltid det af hån och förlöjligande. Man skrattade högt och skämtade på min bekostnad, och beräknade utgifterna och förlusterna af penningar för »the Fulton folly», som företaget jemnt benämndes. Aldrig mötte mig en enda uppmuntrande anmärkning, en lifvande förhoppning eller en varm önskan.

Ändteligen kom dagen då experimentet skulle företagas. För mig var det en stund af högsta betydelse. Jag hade bedt flera vänner att gå om bord för att bevittna den första lyckliga färden. Många af dem bevisade mig den vänligheten att komma; men det var klart att de gjorde det mindre gerna, och i den tro att de skulle bli vittnen till min förödmjukelse, och icke till min triumf. Och jag visste väl, att der voro skäl nog förhanden att göra min framgång tvifvelaktig; machineriet var nytt och illa gjordt; många delar deraf voro förfärdigade af arbetare, obekanta med sådant arbete; och svårigheter kunde lätt uppstå, äfven af andra orsaker. Stunden kom då fartyget skulle begynna röra sig. Mina vänner stodo i grupper på däcket. Det var oro blandad med fruktan i deras blickar. De voro tysta och nedslagna. Signalen gafs, och båten

rörde sig framåt ett stycke, så stadnade den och förblef orörlig. Den förra tystnaden gaf nu rum för knot af missnöje och oro, hviskningar och axelryckningar. Jag hörde upprepas: »jag sade er det; — det är ett dåraktigt företag; — jag önskar vi vore väl ifrån det». Jag steg upp på plattformen, sade mina vänner, att jag icke visste hvad som var orsaken till uppehållet, men att, om de ville vara lugna och gifva mig en halftimmas tid, så skulle jag antingen fortsätta resan, eller öfvergifva den helt och hållet. Jag gick ned i machineriet och upptäckte snart der en obetydlig förseelse i anordningen. Den blef afhjelpt. Båten rörde sig åter; vi lemnade NewYork; vi gingo genom högländerna; vi kommo till Albany! Men äfven nu var misstroendets kraft större än det faktiska bevisets. Det betviflades om saken kunde göras om, och om så, att den skulle någonsin lända till stor fördel».

Det var för omkring 30 år sedan, och nu flyger halfva menniskoslägtet öfver land och vatten på Fultons vingar!.... Men äfven i den nya verlden ha första upptäckare möda och kamp.

Morgonens dagg ligger på den mjuka gräsvallen framför mina fönster, och de vackra blomgrupperna och träden glänsa i den; ett litet magnoliaträd bland dessa, med vackra ljusröda fröhus; allt vackert och fridfullt, och — den stora, rika utsigten, lifvet på floden nedanför! Jag skulle vilja bo vid en sådan stor elf. Hvilka stora tankar, hvilket lif har den ej med sig, ända från dess begynnelse ur molnens källor, ur bergets vagga, och under dess färd genom jordens dalar och fält, växande allt väldigare.

»Till gäst de rika städer honom bjuda,
Och blomsterängar fatta om hans knän» *).

Han är en välgörare hvart han kommer; han hälsas och firas, och begagnas och välsignas; men han aktar ej derpå; han stadnar ej eller hvilar:

»Han döper länder med sitt namn och far!»

En hjeltes lif! Så skyndar han fram till sitt mål, oceanen. Der får han ro. Ett hjeltesinnes ro, frid i det oändliga, det stora, för alla tillräckliga.

Jag skulle vilja bo vid Hudson, om ej jag visste en flod mig kärare ännu. Den heter *Götha Elf.* Vårt Årsta är godt, vid sina salta vågor. Men hellre ville jag ha ett litet ställe vid Götha Elf. Och jag tycker, att du skulle ha det bättre der, vid vestra kusten af Sverige, än vid den östra och kallare.

Jag måste nu lemna dig, för att skrifva andra bref. Downing vill äfven skrifva några ord till dig och mamma. I går föreslog han er skål och vi drucko den i champagne.

---

*) *Floden,* poem af Tegnér.

FJERDE BREFVET.

Brooklyn. *D. 5 Nov. 1849.*

Åter i NewYork, eller i den hälft af den stora staden som heter Brooklyn, hvilken skiljes från NewYork af den s. k. »East river», och vill vara en stad för sig sjelf, hvartill den äfven har rättighet för dess egna skaplynnes skuld. Brooklyn är lika stilla, som NewYork är bråkigt och bullersamt; Brooklyn är byggd på Long-Islands höjder, har herrliga utsigter öfver den vida hamnen, och stilla, breda gator, på båda sidor planterade med Ailantusträd (ett kinesiskt trädslag, som jag tror af acaciafamiljen), hvilka ha löf liknande våra askars, men med mycket bredare blad, och nu bära långa bönor. Äfven andra slags träd med högre stammar än Ailantus ge skugga åt gatorna och ett fridfullt, landtligt tycke. Det säges, att NewYorks handlande komma öfver till Brooklyn (der de ha sina hus och hem) för att sofva. Den vän hos hvilken jag här bor, Marcus Spring, har sitt handelshus i NewYork och sitt egentliga hem här i Brooklyn, ett allrakäraste landtligt hem med namn »rose-cottage», som han sjelf byggt och kring hvilket han sjelf planterat träden, bersåerna af vinrankor, landen med mais och

andra trädgårdssaker, en anläggning hälften park och hälften trädgård. Härifrån far han hvar morgon till NewYork, och hit återkommer han hvar afton, men icke blott för att sofva, utan för att hvila och glädja sig med hustru, barn och vänner. Rose-cottage ligger just vid utkanten af staden — men du må icke tro att det är en liten stad, utan en stad som har 100,000 innevånare, ett eget stadshus, rätt ståtligt, och 100 kyrkor — och landet, med skogiga höjder och gröna fält, ses härifrån på tre sidor. Men hus under byggnad uppstå på flera håll också, och hota att snart inkräkta landet. Men ännu tål det väl några år innan »rose-cottage» kommer in i staden. Jag skall nu vistas här en liten tid, innan jag färdas till Massachusett och Boston.

Mycket, mycket hade jag att berätta dig; men ack! tiden vill icke ge mig tid och ro dertill, och jag måste här gifva dig mitt lif mera i sammanhang än jag gjorde det i Danmark. Mina intryck af lifvet äro äfven här större, massivare, mera blockartade, att jag så må säga; jag kan ej ännu bemästra dem, handtera dem; jag har ej ord för dem. Jag anar gestalterna i blocket, men det vill tid och arbete att kalla dem fram.

Men så mycket är visst: min amerikanska resas verkan för mig sjelf har redan tagit den mest bestämda vändning; och denna är af helt annan natur än jag väntat mig. Jag kom hit för att andas en ny och friskare lifsluft, för att betrakta folklif, institutioner och förhållanden i en ny stat, för att bli klarare öfver vissa frågor i statens och folkens utveckling, och isynnerhet för att betrakta qvinnorna och hemmen i den nya verlden, och från hemmets tröskel få en utsigt

öfver menskligheteus framtid; ty som floden födes af himmelens källor, så födes folkens lif och öden af *hemmets* förborgade lif. Jag kom, med ett ord, för att sysselsätta mig med allmänna ärender, och det är *enskilta*, det är individer, som mest fängsla mitt intresse, mina känslor, mina tankar. Jag kom med en hemlig afsigt att göra mig lös från romanen och dess ämnen, och lefva med tankarna för andra mål; och jag tvingas in i de förra starkare än någonsin, tvingas ovilkorligt af tankar och känslor att arbeta för romaner, att bringa till lifs gestalter, uppträden och förhållanden, som i dunkla skuggor ha rört sig i bakgrunden af min själ sedan tjugu års tid. Och i detta så kallade realistiska land (som dock har mera poetiskt lif, än man anar det i Europa) har jag redan »in petto» lefvat och skrifvit mera romantik än jag gjort det på många år. Och dermed kommer jag väl att fortfara under mitt vistande här.

När jag blef varse, att jag, alltifrån mitt uppvaknande om morgonen, sysselsattes, i min innersta verkstad, icke med amerikanska ärender och saker, utan med mina egna ideala skapelser, under inflytande af de intryck, som mina nya omgifningar och förhållanden gåfvo mig, då gaf jag upp tanken att försöka göra annat än — hvad Gud gifvit mig att göra. Jag måste äfven här sköta mitt pund och följa min kallelse och låta skickelser och föremål verka derpå såsom de måste och vilja. Jag skall då, som förut, sköta privatlifvets verld, men låta den nya verldens, det stora verldslifvets luft och lif fritt inströmma dit och ge det större innehåll. Så ville jag alltid ha det. Jag skall förmå

det bättre härefter. Lifvets roman, i dess oändliga storhet och innerlighet, har jag länge anat. När den mornades för min blick, — den första synen af en förklarad verld, denna himmelska Aurora, — glömmer jag aldrig. Den var, den är, den förblir evigt glanspunkten i mitt lif. För den tackar jag Sverige. Men moln gingo deröfver en stund; jag såg den ej klart, eller rättare, jag kände den ej mer i dess första skönhet. Nu ser jag den åter. Och, jag anar det, för den fulla dagningen skall jag ha att tacka — Amerika.

Äfven mitt lif i och med denna nya verld antar ett romantiskt skaplynne. Det är icke blott en ny kontinent, en ny verldsbildning, med årtusenden till framtid, som jag här skall betrakta; det är en lefvande själ, en stor personlighet, en individuell ande, som jag skall lära känna, lefva med, samtala med under ett djupt allvarligt samlif. Huru lyster mig ej att se dess karakteristiska drag, att lyssna till dess uppenbarelser, dess omedvetna orakelspråk om dess lif och framtid! Och den stora, allmänliga gästfrihet, hvarmed denna nya verld kommer mig till mötes, låter mig känna, att det är ett hjerta, en lefvande ande som möter mig i den.

Nu litet om utansidan af mitt lif. Jag lemnade dig sist då jag med Downings var i begrepp att besöka M:r Hamilton och hans familj. Då vi kommo ned till bryggan vid Newburgh, gingo der tvänne män, en fet och en mager, som talade högt och med ifver, och, som det tycktes, i vredesmod mot hvarandra. »Hvar och en som far med denna ångbåt blir röfvad!» utro-

pade den ene, »der är fullt af ficktjufvar och skälmar!» Den andre ropade: »den som är rädd om sitt lif, må akta sig att fara med den ångbåt han talar för; den är ett skrälle och kommer att flyga i luften med det första!» — »Det är icke sannt, utan det största bedrägeri!» genmälte den förre, och de gåfvo hvarandra alldeles förfärliga ögonkast under sammandragna ögonbryn, i det de fortforo att gå omkring, prisande hvar sitt fartyg och utskällande den andres. »Hvad betyder detta?» sade jag till Downing, som smålog lugnt och svarade: »Här är opposition; tvänne fartyg täfla om passagerare, och dessa karlar äro hyrda att puffa för hvar sitt. De spela om denna rol hvar dag; och det betyder alls ingenting.» Jag märkte också att under det de gåfvo hvarandra de mest bistra ögonkast, drogos ofta läpparne till ett smålöje öfver det fyndiga ovett, som de utöste öfver hvarandras farkoster, troligen lika oskyldiga och lika säkra båda två; och folkét omkring dem log också, eller brydde sig icke det ringaste om deras strid. Jag såg, att det var allt en komedi, och undrade blott på att de orkade spela om den så ofta. Downing hade redan bestämt sitt val af fartyg.

Vi hade icke länge varit om bord, förrän kaptenen sände att erbjuda »Miss B. and her friends» fri resa på ångbåten samt på jernvägen vid Hudson. Och på mitt goda namns och amerikansk artighets bekostnad reste vi utför Hudson i den lugna, sommarvarma luften. Men tegelslagaren, M:r A., som förut redan hade förklarat sig för min vän, kommit till mig med vackra blommor, bjudit mig till sin villa vid Hud-

son och upptäckt några goda frenologiska distrikter på min panna, tog här fatt på mig och införde mig till sin fru, som introducerade mig till en poet, hvars verser hon påstod att jag *måste* hafva läst, och poeten introducerade tre fruntimmer, och de tre fruntimmerna diverse andra fruntimmer och herrar; jag blef liksom inmurad, fick det hett som i en ugn, och flydde ur salongen till min tysta vän ofvan däck, förebrående honom att han prisgaf mig så till rof åt landets infödingar. Min vän tegelslagaren tyckte jag i öfrigt rätt mycket om, en bred, bastant, välvillig natur, med öppet hjerta och anlete. Och så tyckte jag äfven om poeten, tydligen en frisk och godmodig man, blott att jag icke hade läst hans verser, och att de nya vännerna voro för många. På däcket fick jag nu sitta tyst med den tyste Downing, men dock med känslan att innerligt samtala med honom, att hans blick hvilade på samma föremål som min och uppfattade dem, bedömde dem, om icke i allt som jag, dock på ett sätt som jag förstod, emedan jag förstod honom. Ett och annat ord, en och annan anmärkning kom då och då väckande och lifvande. Hvad sådant sällskapande är roligt!

Ur ångbåten flyttade vi oss på den Hudsonska jernvägen (densamma som är under görning midtöfver Newburgh) på hvilken vi flögo pilsnabbt fram till M:r Hamiltons villa, liggande på en höjd vid floden. Här voro vi snart inne i ett vackert hem och ett vackert familjelif.

Familjefadern, M:r Hamilton, är son till generalen af detta namn, Washingtons samtida och vän, och en af amerikanska frihetskrigets stora män. M:rs Hamil-

ton, en ännu vacker, äldre fru, af stilla moderligt väsen, en son och tre döttrar utgöra familjen. M:rs Skeyler, den gifta dottern — hvars pris som en till hjerta och förståndsgåfvor utmärkt qvinna jag hör af många munnar, — tillböd mig att med henne besöka skolor samt åtskilliga välgörande inrättningar i New-York, hvilket jag tacksamt emottog. De tvänne yngre ogifta döttrarne, Mary och Angelika, förefalla mig liksom typer af de tvänne fruntimmers-karakterer som ofta förekomma i Coopers romaner. Mary är liflig, eldig, full af energi; har bruna, lifliga ögon, är qvick och rolig i samtal; Angelika är madonnalikt mild och ljus, en vacker, ädel, i mina (och i mångas) ögon högst intagande varelse. Särskilt anmärkte jag behaget af hennes röst och rörelser, och huru hon, utan att göra några frågor, kan äfven med främlingar sätta ett samtal i gång och underhålla det på ett lifvande sätt.

M:r Hamilton, fadren, tog mig ut med sig på besök till åtskilliga af de smärre jordbrukarne i trakten, eller farmers, på det jag skulle se något af deras vilkor. I ett par hus kommo vi just vid middagstid, och jag fick se deras bord rikt uppdukade med kött och majskakor, rötter och frukter och det vackraste hvetebröd. Husen voro för det mesta »frame houses,» det är ett slags nätt byggda brädhus. Rummen hade stora fönster, voro ljusa och snygga. Det var mig kärt att samtala med M:r Hamilton, som känner till mycket i landet och är en varm vän af dess fria institutioner, hvilkas godhet han under ett långt embetsmannalif haft tillfälle att bepröfva. Dagen var vacker, men litet kall i vinden, ingen »väl blandad luft», som du brukar kalla

det. Och luften här har något så skarpt, så genomträngande, att jag inverkas af den, såsom jag aldrig gjorde det af luft i Sverige.

Till middagen hade vi en hel hop främmande, bland dessa var Washington Irwing; en man omkring 60 år, med vackra ögon, stor välbildad näsa, ett ansigte ännu vackert och i hvilket ungdomliga små gropar och leenden vittna om något friskt, humoristiskt, ungdomligt i själ och sinne. Han lärer också ha ett ovanligt lyckligt lynne och det allrabästa hjerta; han omger sig med en mängd syskonbarn, egentligen flickor (W. Irwing säger sig icke begripa hvad gossar skola vara till), som han gör lyckliga och som göra honom så genom deras kärlek. Han säges ha en egen förmåga att tycka om allt hvad han eger och allt som tillskyndas honom. Han är en optimist, men ingen egenkär sådan. Vid bordet blef han min granne, och jag förtänkte honom icke att han dervid blef sömnig; ej heller lade jag det vid min räkning denna gång, då man sagt mig att han brukade bli sömnig på stora middagar; — och jag undrar visst icke derpå. Denna middag var dock icke af de mycket långa och ledsamma; tydligen sökte han också att underhålla samtalet artigt och vänligt, och jag gjorde också mitt bästa, som du väl kan förstå, men det ville icke gå. På eftermiddagen bad jag honom tillåta mig att afteckna hans profil. Men för att han icke skulle rent af insomna under operationen, bad jag Angelika Hamilton att sätta sig midt emot honom och tala med honom. Och det lyckades förträffligt. Den vackra gamla herrn blef nu så vaken, och så språksam, och så liflig, och i hans ansigte

blef ett sådant lif af leenden och lek bland de humoristiska groparne, att det är mitt fel om jag icke fick ett af de bästa och mest lefvande porträtter som ännu blifvit tagna af den allmänt älskade skriftställaren. Jag är glad att hafva detta att visa åt hans beundrare och vänner i Sverige. Washington Irwing bjöd mig och mina vänner till sitt hem för nästa afton; men som vi måste resa hem denna afton, afslogo vi bjudningen, men förbehöllo oss att besöka honom före middagen. Om aftonen kom husets unga nygifta son hem från en resa. Det var behagligt att se den vackra unga mannen sitta emellan far och moder, lekfullt och hjertligt på en gång bemödande sig att dela lika emellan båda, svarande på deras frågor och kärleksbetygelser.

Bland saker af intresse, som jag här såg (och som jag äfven sett i ett par andra hem vid Hudson), var Amerikas fåglar af Audebon, ett verk af sannt snille och förtjenst; ty man får icke allenast se Amerikas fågelarter, utan ock deras lynne, lif och historia, huru de bygga, föda sig, deras strider, faror och fröjder. Några målningar synas mig antyda litet excentricitet i uppfattningen. Men hvem kan vara mera excentrisk än naturen sjelf i vissa stunder och humörer? En annan bekantskap af intresse för mig var en M:r Steevens, som talade intressant om fornlemningarne i Central-Amerika. Hvilket rikt fält är icke der för amerikansk företagsamhet och forskningslust! Och de skola ej hvila, dessa nutidens vikingar, förr än allt detta är deras och de kunna der ha fritt spelrum. Nu äro stora svårigheter förhanden för deras inträngande i dessa trakter.

Nästa dag hade vi, bland de goda sakerna till frukosten — man har blott för många och för starka sådana här; cayennepeppar förderfvar både maten och magen — äfven honung från berget Hymettus; skänkt af en nyss från Grekland återkommen resande vän till familjen. Den klassiska honungen syntes mig ej bättre än jungfruhonungen af våra nordiska bin. Blomman och biet äro väl öfverallt på jorden de samma och näras af samma himmelska honungsdagg. Jag tänker på hur våra bin på Årsta surra om hösten kring resedasängarne, och hur du ser dem nu, der du går som en liten drottning bland dina undersåter i ditt blomsterqvarter, bland blomgrupperna som du låtit plantera. Ack! men det är sant; nu äro de redan i vinterdvala, och bien de ha gömt sig i sina hus! här glömmer jag huru året lider; ty den indianska sommaren är en förtrollningstid.

På förrmiddagen gick jag med Marie Hamilton till Washington Irwing. Hans hus eller-villa, nära stranden af Hudson, liknar en fridfull idyll; täta rankor af murgrön bekläda en del af de hvita murarne och bekransa takåsen. Feta kor betade på ängen tätt utanför fönstren. Inom rummen såg det sommarvarmt och fridfullt ut, dertill lefvande. Man märkte, att en varm, själfull ande der lefde och verkade. Washington Irwing, ehuru egande en verldsmans belefvenhet och mycken godmodighet i sitt sätt att vara, har dock något af den nervösa blyghet, som lätt häftar vid skriftställaren af finare skrot och korn. Den poetiska anden får, för sitt umgänge med gudomliga sferer ofta plikta med en liten disharmoni till den

jordiska, klumpiga verkligheten. Och till denna hör väsendtligen besök af främlingar, och umgängesformer sådana vi bruka dem i godt sällskap på jorden, och som äro skal, hvilka måste knäckas, om man skall komma till kärnans saft eller frukt. Men det är ett besvär, som vi ofta ej ha tid med. Ett porträtt i Washington Irwings förmak, måladt för längre tid sedan, visade honom som en utmärkt vacker man, med mörkt hår och mörka ögon, — ett hufvud som kunde ha tillhört en spanior. Han lärer äfven som ung ha varit ovanligt vacker. Han har varit förlofvad med en ung flicka af sällsynt skönhet och godhet, och man har haft svårt tänka sig ett vackrare par. Men hon dog, och Washington Irwing sökte sedan ingen annan brud. Han har varit vis nog att nöjas med det sköna minnet af en fullkomlig kärlek och att lefva för sin vetenskap, för vänskapen och naturen. Han är en vis utan skrynklor och grå hår. Washington Irwing var nu sysselsatt med sin biografi af Mahomet, den han innan kort skall utgifva på trycket. Tvänne fruntimmer, ett äldre och ett yngre, icke vackra, men med själfulla ansigten och nära slägtingar till Washington Irwing, voro i huset.

Hos Hamiltons emottog jag åter en del besökande; allt vackert och i väsende vänligt, öppenhjertigt folk. Fruntimmerna ha i allmänhet fina gestalter, men sakna fyllighet. Sedan gjorde vi musik. Mary Hamilton och jag sutto just med full ifver inbegripna i en ouverture för fyra händer, och spelade så att man ropade bravo åt oss, då M:r Downing med sin melodiska röst och sitt bestämda sätt (som gör honom till

ett slags älskvärd despot emellanåt) afbröt oss med: »nu är tiden inne!» nämligen tiden att afresa; och vi måste bryta af midt i stycket för att taga afsked, och skynda till jernvägen, som så med jernhand grep in i lifvets musik. Den följde mig dock i intrycket af det vackra familjelif jag åter här fått se; och till jernvägen följde mig ock den gamla ståtlige gentlemannen M:r Hamilton, som hela tiden bevisat mig den största godhet och nu slutligen bad mig anse honom som en fader, betrakta hans hem som mitt och komma och bli der, så ofta jag befann mig mindre väl annorstädes i Förenta Staterna. Och jag vet, att detta tillbud är lika allvarligt menadt, som Downings att anse honom som en broder och låta honom tjena mig, när helst jag fann tillfälle dertill. »Kom väl ihåg det!» så voro hans ord till mig vid vårt afsked. Så att nu har jag både fader och broder i den nya verlden! det duger till att börja med. På jernvägen satt jag sedan tyst vid sidan af min tyste vän, men hvars själs musik jag alltid hör, om än han tiger. Så att efter allt, blef det intet slut på musiken.

Vi foro uppföre Hudson under en mörk, men skön afton. Luften var alldeles lugn; då och då kom en ångbåt dundrande med flammande skorstenar oss till mötes; men floden var ovanligt stilla. Ur de svarta skuggor, som de höga bergen kastade öfver stränderna, glimmade här och der små röda ljus. »Det är från jernvägs-arbetarnes hyddor» sade Downing. »Alldeles icke!» sade jag, »utan det är små dvergar som titta ut ur klipporna och öppna luckorna till bergs-

salarna derinom, det veta vi skandinaver!» Downing smålog och lät min förklaring gälla.

Hvad jag kunde sakna här, om jag tänkte på att sakna något, der så mycket nytt rikt lif erbjudes, är det lif af sagor och legender, som vi ega öfverallt i Sverige, och som gör vårt land till en poetisk jord, full af symboliska runor i skog, berg och mark, vid strömmar och sjöar; ja, som ger lif åt hvar sten, betydelse åt hvar tufva. I Sverige skulle alla dessa präktiga kullar och berg vid Hudson ha symboliska namn och sägner. Här ha de blott några historiska sägner, mest sedan indianernas tider och strider, och namn mer af humoristisk än af poetisk halt. Så kallas en lång, i floden utskjutande näsformig bergsklint »S:t Antony nose»; och jag måste, när jag far der förbi, tänka på ett litet lustigt poem, som Downing läst för mig, i hvilket S:t Antonius föreställes predikande för fiskarne, som kommo upp ur djupet helt bestörta och förtjusta för att höra den ifrige kyrkofadren predika för deras omvändelse. Det slutas dock med:

»Much delighted were they
but preferr'd the old way.»

Och de fortfara uti sina naturliga odygder. Och S:t Antonius fick — lång näsa.

Ännu ett par indianska sommardagar lefde jag med mina vänner vid Hudson, dagar rika på mycket skönt i umgänge med menniskor och natur, samt njutande af paradisiskt sköna frukter. Nymånan tände sig och gaf ett högre romantiskt lynne åt sommarslöjan öfver bergen och floden, — underligt sköna dagar och scener, —

och

och underligt skön var den, då jag, under en varm storm, reste med mina vänner utföre Hudson till NewYork. Hösten hade under sitt framskridande gifvit enhet åt löfskogens färgspel. Det skiftade nu emellan koppar och guld, och lyste som ett oändligt rikt gyllne broderi på den indianska töckenslöjan, som hvilade öfver höjderna längs Hudson. Blåsten var så häftig, att stundom fartyget vräktes på sidan deraf. Och allt som aftonen framskred, blef det allt tystare bland grupperna i den stora, folkuppfyllda salongen. Vän drog sig närmare till vän, make till make; mödrar tryckte sina barn närmare sitt bröst. Mina ögon föllo händelsevis på en hög mansgestalt af skönt, energiskt utseende; ett litet fruntimmer stod framför honom och nära intill honom, han höll hennes hand tryckt mot sitt bröst. Jag kände någon nyfikenhet att se hennes ansigte, jag vet ej rätt hvarför. Hon vände hufvudet, och jag såg under hennes halmhatt ett — svart ansigte, utan tecken till skönhet. Ett stumt, passioneradt lif rådde der, rådde öfverallt i atmosferen, denna stormiga, varma afton. Denna och några andra aftnar ha skrifvit sig med outplånliga drag in i min själ; du skall läsa dem der en gång, der eller på papper; ty hvad jag upplefver djupt och starkt, det vet du att jag måste förr eller sednare återgifva i ord och bild.

I storm och mörker kommo vi fram till NewYork, i storm och mörker, men i öfrigt helt komfortabelt, kommo vi till Astorhouse. Och snart satt jag med mina vänner förtroligt i ett ljust och vackert rum, drack thé och den mest utsökta mjölk, kyld af is. »För att nu underhålla er», sade Downing, sedan vi slu-

tat, »tror jag, att jag måste begära af er — en *autograf!*». Så retas han ofta vänligt med mig, då han vet min förskräckelse för den amerikanska autograf-vurmen. Vi tillbringade aftonen ljufligt, med turvis läsande af våra älsklingsskalder, Lowell, Bryant, Emerson. Klockan var tolf då vi skiljdes och jag gick till mitt rum. Men länge gick jag ännu uppe, lyssnande genom de öppna fönstren till det sakta plaskande regnet, drickande den balsamiska luften och låtande andedragen af ett nytt lif genomströmma mitt inre.

Jag blef ett par dagar med Downings i Astor-house. Under dessa besökte vi den amerikanska konstföreningens exposition i NewYork. Bland målningarne af inhemska artister, såg jag intet som antydde egendomligt snille, utom en stor historisk målning ifrån första mexikanska kriget emellan spaniorer och indianer. Några plastiska konstverk skänkte mig stort nöje genom deras finhet i uttryck och mästerskap i utförande. Bland dessa voro isynnerhet en Proserpina (marmorbyst), och en herdegosse, lyssnande till ljudet i en mussla, båda arbeten af en amerikansk konstnär med namn Hiram Powers. Man kunde önska något mera stort och mera nationellt i ämnen, men omöjligt mera skönhet, mera fulländning i formerna. Midt emot den amerikanska konstföreningens rum har man välbetänkt, som det synes mig, förlagt det så kallade Düsseldorfer-galleriet, eller ett galleri, der gamla målningar, isynnerhet af tyska skolan, äro samlade och utställda till jemförelse och studerande för landets konstnärer och konstälskare. Men tiden tillät mig icke att bese galleriet denna gång.

Af de goda ting som här mött mig, är tillbudet af en mycket aktad bokhandlare i NewYork, M:r G. Putnam (densamme som är Miss Sedgewicks förläggare) att göra en ny och vacker upplaga af mina skrifter (hittills ha de blifvit tryckta och spridda här endast i godt-pris-upplagor), och dervid gifva mig samma förmånsrätt som inhemska författare. Downing var glad åt förslaget, ty han känner M:r Putnam som en genomhederlig och pålitlig man (och jag tror detta blott af mannens ögon).

Det kostade på att skiljas vid Downings, med hvilka jag lefvat en så rik och njutningsfull tid — (mina sötebrödsdagar i den nya verlden ville jag kalla den) — och som jag riktigt innerligt fästat mig vid. Men — jag skall se dem åter! .... Mycket har jag att tacka Downing för den klokhet och takt samt det broderliga allvar, med hvilket han hjelpt mig att besinna mina rörelser här i landet, mitt emottagande af bjudningar och andra vänligheter m. m. Vid afskedet uppmanade han mig med sitt fina leende att vid alla tillfällen göra bruk af litet medfödd takt — n.b. en sak, som jag är född utan, — för att veta hvad jag skulle göra och låta. Jag tyckte emellertid att jag använde rådet väl, då jag straxt derpå afslog en ung herres proposition att med honom klättra uppför ett högt kyrktorn. Ingenting frapperar mig så mycket, som detta folks ungdomliga, jag kunde nästan säga barnsliga, ifver och företagsamhet. De väja för ingenting och anse ingenting omöjligt. Men — jag är för gammal att klättra uppför kyrktorn med unga herrar.

Då Downings lemnade mig, öfvertogs jag af M:r Putnam, som skulle föra mig till sin villa på Staten-Island. Vi arbetade svårliga med vår vagn i trängseln af åkdon af alla slag på gatorna åt hamnen till, för att komma i tid till ångbåten. Jag måste beundra huru körarne här förstå att väja, svänga och kila emellan och trassla sig fram utan äfventyr ur riktigt gordiska knutar af kärror och vagnar. Det är märkvärdigt, men — trefligt är det icke. Jag satt jemnt i väntan att få se hästhufvuden komma in genom vagnsfönstren, eller få vagnen krossad. Emellertid gick allt väl. Vi kommo till ångbåten i tid och hade en vacker färd på det lugna vattnet, i den vida hamnen, der ångbåtar, stora och små, oupphörligt fara och svänga emellan de seglande fartygen; — det är ett lif! ....

I M:r Putnams vackra hem, på en af Staten-Islands höjder, såg jag en allrakäraste vacker, liflig och behaglig liten värdinna, tre snälla barn, och om aftonen en hel del folk af grannarne. Jag spelade svenska polskor och visor för dem. Aftonens godbit var en humoristisk sång, sjungen af en äldre, treflig herre. I min sängkammare frös jag, ty väderleken var nu kall, och sofrummen eldas icke här i landet. Det är dermed som i England, men icke som i vårt goda Sverige; och jag får svårt att vänja mig vid dessa kalla sofrum. Det var mig isynnerhet svårt att stiga upp och kläda mig i det kalla rummet, med fingrar stela af köld. Men när jag gick ned till frukosten, glömde jag frost och stelhet för den klara solen och den vackra, vänliga värdinnan i det glada rummet, med utsigt öfver hamnen, staden och öarne. På förmid-

dagen förde mig herr Putnam i täckvagn att bese ön och hälsa på några familjer. De rika, gyllne skogarne lyste i deras höstprakt, skiftande skönt i guld och brunt — ett färgspel, varmt och djupt som det af själens renaste lidelser. Jag lefde upp i de känslor som väcktes deraf. Jag for genom skogen, som genom ett tempel fullt af symbolisk skrift. Och hvad den tecknade för mig, det kunde jag läsa och tyda. Så tågade vi till högsta höjden af ön, hvarifrån utsigten var stor och herrlig, nämligen genom dess vidd öfver land och vatten. Höjder saknas. Ögat sväfvar och kretsar som örnen i luften, men har ingen klippa, ingen bergspets att hvila på.

Jag såg också ett par vackra hem med deras trädgårdar, och ett par vackra, vänliga fruar. En af dessa var riktigt skön, men sorgsen. Döden hade nyss tagit bort hennes glädje. I det andra hemmet var glädjen och sällheten hemma, det var ej att misstaga sig på. Och jag måste lofva att återkomma dit i vår och se våren komma der. Men — jag undrar huru många löftesbrott jag kommer att begå här i landet.

M:r Putnam förde mig tillbaka till NewYork och till den vänliga M:rs Skeyler, som nu tog hand om mig och förde mig att bese åtskilliga allmänna inrättningar, bland hvilka ett par stora skolor, der jag såg hundradetals lifliga barn samt unga menniskor. Jag anmärkte isynnerhet barnens klara, vakna, vackra ögon. Undervisningssättet syntes mig särdeles afse att hålla barnen vakna och uppmärksamma. Ett skolhus innehåller flera eller alla klasser af skolan. I de nedersta rummen äro de minsta barnen, fyra à sex år gamla, —

(hvarje barn har sin lilla stol och sin lilla fristående pulpet framför sig) — och med hvar våning stiger lärjungarnes ålder samt de kunskaper hvaruti de undervisas. I öfversta våningen graduera de (i flick- liksom i gossskolor) vid nitton à tjugu års ålder eller deröfver, få diplomer och gå sedan ut i verlden att lefva och lära eftersom de lärt här. Men jag fick ej mycket veta om detta. Jag ville göra frågor, men man gaf sig icke tid att svara, och jag såg snart, att mitt besök var afsedt, icke som en undervisning, utan som en förevisning. Uti institutet för de döfstumma tecknade den unge läraren en lång berättelse om mig och om min följeslagare för lärjungarne, hvilken de skrefvo upp på skriftaflor, upphängda kring väggarne. De gjorde det förträffligt. Jag måste beundra deras minne samt redigheten i uppfattning och uttryck.

Nästa dag företogs en utfart till en af öarne i grannskapet af staden, der vältänkande män grundat en stor anstalt till emottagande och hjelp för emigranter, som sjuka eller utfattiga ankomma från Europa till NewYork. Ön heter »Wards Island,» anstalten »Emigrants Asylum.» En af dess förnämsta grundläggare och vårdare, M:r Colden, förr en af NewYorks förnämsta lagkloka, nu en rik man, som sysselsätter sig helt och hållet med välgörande anstalter, åt hvilka han egnar sin tid och sin förmögenhet, förde mig och M:rs Skeyler i sin vagn, samt Bergfalk, hvilken jag lockat att komma med oss. Han är fallen för att begrafva sig bland lagböcker och akter, att lefva med de döda; och jag måste locka honom ut att andas frisk luft med de lefvande och i det lifvande lifvet. Dagen var herrlig,

och färden i båt på det lugna, välluktande vattnet (jag har aldrig kännt vattnet dofta såsom här), i den varma höstsolen, en den behagligaste färd. På »Wards Island» kan man litet dömma om den svåra uppgift, som amerikanarne ha att möta i emottagandet af Europas fattiga, ofta uslaste befolkning, och huru de söka möta den. Tusentals som komma, klädda i trasor, behäftade med sjukdomar, föras hit, skötas, klädas, bespisas, och afsändas sedan vesterut till Missisippistaterna, ifall de ej ha slägt och vänner att komma till på närmare håll. Särskilta hus voro byggda för sjuka af typhus, för sjuka till ögonen, för sjuka barn, för de tillfrisknande, för barnsängsqvinnor; flere nya hus voro under byggnad. På de gröna, fria kullarne, smekta af de mjuka hafsvindarne, måste de sjuka, om möjligt, bli bra, de svaga bli starkare. Vi besökte de sjuka; — flera hundrade lågo i typhus; — vi besökte ock de nyss tillfrisknade vid deras goda, rikliga middagsbord. »Men om de alla dagar få en sådan soppa och sådant kött,» sade jag åt M:r Colden, »huru kan ni då få dem härifrån, — åtminstone de som blott lefva för att äta?» — »Med dem göra vi, som qväkaren med sin vederpart,» svarade Colden leende. »Han tog fatt i den motspänstige med starka händer. »Hvad nu!» sade denne, »ni tänker väl icke slå mig! det är emot er religionslära!» »Nej,» sade qväkaren, »jag skall ej slå er, men jag skall hålla er — ganska otrefligt». Bergfalk gladdes med mig af att se den storartade, alltmer uppblomstrande anstalten, som den nya verldens folk här uppreser för den gamlas förolyckade barn; och jag njöt icke mindre af M:r Coldens egen personlighet, — en af dessa starka natu-

rer, som bära sådana anstalter lika lätt, som en moder sitt barn på armen, — en man, stark till hjerta, själ och kropp. För sådana män känner jag en beundran, som är snarlik barnslig kärlek. De ha magnetismen som man tillskrifver bergsnaturen.

Med M:rs Skeyler besökte jag äfven hemmet, stiftadt till upprättande af fallna qvinnor. Det föreföll mig godt och väl ordnadt. Miss Sedgewick är en af föreståndarinnorna der, och lärer verka oändeligen mycket godt. Hon läser för qvinnorna berättelser som väcka deras bättre natur, och hon talar till dem godt och klokt. Hon lärer vara en af de mest verksamma vårdarinnorna i detta upprättande hem.

M:rs Skeyler, som är en lika mild och moderligt huslig qvinna, som god medborgarinna äfven utom hus, — och det borde hvarje ädel qvinna vara, — var för mig en älskvärd värdinna, och jag saknar blott att ej ha kunnat mera tala med henne. De der skolorna, asylerna et C:o, de äro högst förträffliga och aktningsvärda; — men ack! hvad de trötta mig! — M:rs Skeyler förde mig till Miss Lynch, der jag såg en hel hop folk, och bland dem poeten Bryant, som har ett skönt, karakteristiskt hufvud med silfversprängda lockar.

Från Miss Lynch fördes jag af en vänlig och hederlig professor — Hacklitt tror jag han heter, — till de »Elyseiska fälten», en parklik nejd på en ö nära NewYork, och så kallad för dess idylliskt sköna natur. Den var också idylliskt vacker, och dagen och luften, — nej, min unge, dem ha vi ej make till i gamla verlden; åtminstone har jag aldrig der känt något sådant. Jag dricker denna luft, som jag kunde dricka

nektar, och känner den nästan som ett ljufligt rus. Den måste tillhöra denna tid på året och den indianska sommarens magiska lif. Jag vandrade i de elyseiska fälten med verkligen elyseiska känslor, såg flockar af hvita segel komma nedför Hudson, likt vingade fridsbud, och jag lät mina tankar simma uppför den till vännerna der, de nya och dock så kära, mig fjerran och dock så nära. Det var en tjusande dag, denna dag på de elyseiska fälten i den nya verlden. Min professor var god och vis som Mentor i »Les Aventures de Telemaque», och jag tror visare, ty han höll alls inga tal, utan följde mig med faderlig huldhet och tycktes njuta af mitt nöje. Om aftonen förde han mig öfver »East river», och till rose-cottage i det lugna Brooklyn. Och der skall jag hvila några dagar, litet undan verlden.

Nu ett ord om mina nya vänner, Marcus och Rebecca Spring. De äro ett rätt särdeles slags folk; de ha något eget enkelt och menskligt, klart och vackert, som jag tycker *englalikt*. Vid första dagens middag i deras hem kallade de mig vid namn, och ville att jag skulle kalla dem så; och nu lefver jag med dem förtroligt som med en bror och en syster. De ha varit och äro obeskrifligt goda mot mig. Första dagarne här var jag något pjåkig till lynnet, led af kölden, isynnerhet i mitt sofrum, och af att sätta mig in i nya förhållanden, hvilket alltid bär mig emot. Men de läto sätta en kakelugn i mitt rum, gjorde det varmt och trefligt för mig, och snart kände jag mig med dem hemmastadd och lycklig. Marcus S. är äfven hvad man kallar »en sjelfgjord man»; men nog misstänker jag, att vår Herre sjelf varit med om hans görning till

både hjerta och hufvud. Hans ansigte påminner mig om Sternes uttryck om ett ansigte: »det liknar en välsignelse.» Hans hustru, Rebecca, är af qväkareslägt, och har något af det der inre, stilla ljuset och den besinning, som man säger tillhöra denna sekt. Dertill är hon begåfvad och qvick, och mycket angenäm att höra tala. Hon är behaglig till utseende, utan att vara vacker; munnen är särdeles frisk och lefvande, och gestalten klassiskt skön. Båda makarne äro varma patrioter och menniskovänner, älska lifvets idealer och lefva för dem. De äro förmögna och lära göra mycket godt. De intressera sig för socialismen, men mera som amatörer än som egentliga invigde. Dock har Marcus i sin handelsrörelse associerat ett par af sina kontorsherrar. Men han är af det slags folk, som icke tycker om att tala om hvad han gör, eller att andra sysselsätta sig dermed. Men hans hustru och vänner tycka om att tala om honom. Och jag undrar ej derpå. Huset har tre barn. Eddy — äldsta gossen, 12 år gammal, kunde tjena till modell, både för en Amor och för en Rafaelsk engel, — har ett stilla tänkande väsen, med mycken finhet i uttryck. Lilla Jenny, husets enda dotter, är en liten duktig, liflig flicka, och så kommer the baby, en guldlockig liten gosse, med sin faders panna och klara blå ögon, ett sjukligt men behagligt barn.

Med Marcus talar jag om hvad som rör sig och går framåt i landet, fjerran och när; med Rebecca om det inre lifvets historier, och får höra mycket som rör och intresserar mig. Ja du, här är mycket mera poesi och romantiskt lif, än man hos oss har föreställning

om. Lifvet här är en ny ungdom. Äfven klimatet är ungdomligt, men icke alltid på bästa vis. Det är mycket ombytligt. De första dagarne jag var här i Brooklyn, var det så bittert kyligt, att jag frös till både kropp och sinne. Nu, sedan tre dygn, har det varit så varmt att jag legat om nätterna vid öppna fönster, sett stjernorna blinka genom jalousierna och blifvit hälsad af morgonrodnaden med de mildaste fläktar af denna luft och lukt som har något förtrollande.

Den 7 November.

Jag har ej kunnat skrifva på några dagar. Det gör mig ondt, min unge, men jag kan ej hjelpa det. Muntligen en gång får jag fylla luckorna som lemnas af brefven. Mycket smickrande och mycket besvärligt som ej är värdt att sätta på papper, möter mig alla dagar. Mitt lif är en daglig kamp med välvilja, artighet och — nyfikenhet, under hvilken jag ofta är trött och uppgifven, ofta äfven känner en underlig flägt af ungdomlighet och förnyelse genomströmma min själ. En sådan kände jag häromdagen, under beröringen med den ädle enthusiasten H. W. Channing, en natur så glödande som ren, ett strålande öga, och ett ansigte, rent och regelmässigt som jag kunde tänka mig en serafs. Hans gestalt, ädel och elegant, passar förträffligt för en offentlig talare. För sitt land är han mera en kritisk älskare, än en enthusiast. Han älskar enthusiastiskt blott det ideala och fullkomliga, och känner verkligheten ännu långt under detta. »Vi äro mycket unga, mycket unga!» sade han om Förenta Staternas folk. Om Emerson talade han med beundran — men

som om en aflägsen, högre ande. »Han är den bäste af oss alla!» sade han. »Är han er vän?» frågade jag. »Nej», svarade han, »jag kan ej smickra mig med detta förhållande emellan oss. Han är dertill för — afskärande, för ...... Men ni bör se honom, för att fatta honom.» Jag gjorde några anmärkningar mot Emersons tänkande. Channing svarade ej mycket härpå, men blef vid att se i tanken på Emerson, såsom man ser upp på någon stjerna af första ordningen. Denne man måste ha förmåga att tjusa.

Om Onsdag skall jag resa med Channing och Springs till »North Amerikan Phalanxtery» i New Jersey, se detta underliga ting på nära håll, och lära mera om »kristlig socialism.» Bergfalk kommer med oss. Sedan återkommer jag hit och blir här till slutet af veckan. Nästa vecka skall jag tillbringa hos Miss Lynch i NewYork och gifva mig upp till sällskapslifvet der. Så återkommer jag hit, och följer med mina vänner S—gs till Massachusett, för att der, hos deras slägtingar, fira den stora tacksägelsefesten, »Thankgivings» kallad. Den är utsatt i år till den 26 November, och lärer firas högtidligt isynnerhet i Ny-Englands stater, der den först uppstod. Sedan skola vi tillsammans besöka Lowells, Emersons, m. fl., till hvilka vi äro inbjudna; så hamna vi i Boston, der jag tänker bli stilla öfver vintermånaderna; och mina vänner återvända till deras hem.

Om aftonen.

Vid solnedgången gick jag ut på en enslig vandring framåt gatan, halft stad och halft land; jag gick

under de gröna träden, och vid min sida den vackre Eddy S., helt tyst. Aftonhimmelen glödde och spred sitt varma sken öfver ängar och skogiga höjder. Och när jag från den vände min blick till den sköna gossen, mötte mig hans öga så mildt och inträngande, likt en engels blick. Han tycktes se och fatta hvad som lefde inom mig. Så gingo vi länge. Men det började skymma; då kom en ryttare ridandes upp till oss, med en stor ask eller kassa på sin arm. Det var den gode Marcus på sin Dolly, och kassan han bar, var till mig och full af de allravackraste blommor från M:r Downing. Och med dem följde några ord, för mig, mera sköna ännu än blommorna. Rebecca och jag ordnade blommorna i en vacker alabastervas liljeformigt uppstigande ur sin basin. Marcus S. och Channing hjelpte oss med deras ögon.

Jag mår bra, oaktadt strapaser till både kropp och själ, och är oändligen tacksam för hvad jag här lefver och lärer, och för dessa goda, hjertliga vänner! Det felas mig blott att få höra godt från dig och mamma. Jag hoppas på denna dagens post, hoppas och längtar. Nu måste jag afsända detta bref och arbeta med en mängd andra. Kyss mamma för mig, och hälsa alla som hälsas vilja, från

Din *Fr.*

FEMTE BREFVET.

Rose-cottage. *D. 12 Nov. 1849.*

Ändtligen, ändtligen fick jag bref hemifrån, bref från mamma och dig, min lilla Agatha! Jag kysste brefvet i glädjen, när det kom i min hand. Men ack! hvad det kostade på mig att se dig åter sjuk, och det så utan all rim och reson, så snart efter Marstrandsbaden, der jag sist såg dig så rask. Jag kan nu blott söka trösta mig med tanken att du, med denna sjukdom, gjort ifrån dig all sjuklighet för året, och att du skall bli desto friskare i vinter. Skulle du icke, ja, då måste vi för nästa vinter draga med dig till något varmare land, till ditt sköna Italien, till Rom eller Palermo, sedan du nästa sommar väl saltat dig om igen vid Marstrand. Och jag skall vara med dig, mitt lilla hjerta, och tala och skrifva vackra saker för dig; ty här blir jag rik på sådana, och vi skola andas ett nytt skönt lif tillsammans. Ditt bref på London har jag icke fått, men jag skall få det ännu, eller ock förtjenar Ed. L. att — — mista hufvudet, i fall han icke förlorat det redan; ty han hade i uppdrag att ta reda på det brefvet och att sända mig det. Ännu en gång tack för de kära brefven!

Nu måste jag berätta dig om besöket i phalanxteren. Det var en ljuflig morgon då vi begåfvo

oss af. Luften kändes helt ung, — knappt femton år gammal. Den var icke en gosse, den var en flicka, liffull men blygsam; — en beslöjad skönhet. Solen var bakom lätta moln; vinden teg stilla. Då Marcus, Rebecca och jag stodo en stund väntande vid färgstället vid Brooklyn, för att fara öfver till NewYork, stod der äfven en qväkerska, näsan romersk, ansigtet redligt och allvarligt. Jag såg på henne och hon såg på mig. På en gång lystes hennes ansigte upp som af ett solsken. Hon kom till mig. »Du är Miss B.» sade hon. »Yes,» sade jag, »och Du?» Hon nämnde sitt namn, och vi skakade händer hjertligt. Det »inre ljuset» hade upplyst henne på mer än ett sätt; och på en sådan morgon känner jag mig »du» med hela verlden.

Vi foro öfver strömmen, Marcus, Rebecca och jag. Morgonvinden begynte fläkta och skyarna att röra sig; segel och ångfartyg korsade hvarandra i hamnen, och i små båtar sutto unga gossar, uppfiskande stockar och plankor, som strömmen förde med sig utåt hafvet. Stränderna lyste i grönt och guld. En timma derefter voro vi om bord på ångbåten, som skulle föra oss till New-Jersey. Bergfalk kom full af lif och godt lynne, Channing kom med en diamantklar stråle i sin rena blick, och med honom M:r H., en älskare af blommor och af Channing. Vi foro under solsken och samtal öfver ämnen af intresse, dialogen egentligen emellan Channing och mig, de andra biträdande, alla litet emot mig, jag litet emot alla, utom emot Marcus S., hvars förstånd särdeles går ihop med mitt. Så började molnen sammandragas öfver oss, och snart började det

regna. I regn kommo vi fram till NewJersey och till den lilla staden NewArk. Der mötte oss en färdvagn från phalanxteren, för folk liksom för potatis, och i den stufvade vi oss in under ett hvälft tak af oljegult lärft, som skyddade oss för regnet. En vacker ung man af phalanxterens folk körde för oss med ett par trefligt frodiga hästar, och efter att ha plöjt sanden i ett par timmars tid, kommo vi fram till phalanxteren, ett par stora hus, med flera mindre omkring, utan någonting särdeles utmärkande i arkitekturen. Landskapet rundtom såg park-likt, vackert och vänligt ut; mark och träd voro ännu helt gröna. NewJersey är bekant för sitt milda klimat och sina goda frukter. Vi fördes in i en sal och undfägnades med en middag, som icke kunde ha varit bättre i Arkadien; omöjligt kunde man der ha bättre mjölk, bröd och ost. Här hade man äfven kött.

Här återfann jag den familj från phalanxteren som först inbjudit mig dit, och lärde känna i den Marcus S—s syster och svåger, tvänne allvarliga, innerliga menniskor, med en djup tro och kärlek till associationens idé, och som varit från begynnelsen med om anläggningen här. M:r A., som tydligen jemte enthusiasm har ett godt och redigt affärshufvud, med organiserande kraft, har varit prest och verkat länge och välgörande som missionär bland de fattiga »minister at large», som det här i landet kallas; sedan har han lefvat i tio år som farmer i en af de vestra staterna i Missisippidalen, odlat mais och frukter, och funnit sig väl i den rika natur-ensligheten; men nu, sedan hans barn växt upp, blef den för enslig för dem och stugan för

trång, och för deras utvecklings och uppfostrans skull flyttade han åter närmare den stora verlden. Men i det han slöt sig närmare till den, beslöt han att med detsamma lefva för den del af dess lif, som syntes honom närmast idealet af ett kristligt samhälle. Han och hans hustru och några andra gifta par, alla enthusiaster för denna idé, slöto sig tillsammans och bildade här för åtta år sedan den association, som nu kallar sig »New Amerikan Phalanxtery». Hvar medlem satte in en summa af 1,000 dollars (4,000 r:dr r:gs) och man köpte jord och begynte arbeta tillsammans, enligt lagar som sällskapet uppgjort. Stora besvärligheter mötte i början, i synnerhet genom brist på medel till att bygga hus, inköpa redskap o. s. v. Det var vackert och rörande att höra hvilka mödor och arbeten fruntimmer underkastat sig som föga varit vanda vid sådana, huru stadigt de uthärdat och med hvilket godt mod, och huru de blifvit broderligt biträdda af männerna, som i hvad arbete som helst, likasom qvinnorna, blott sett arbetets heder och nödvändighet, och icke frågat efter om det var karl- eller fruntimmers-syssla. De hade slitit mycket ondt, men hade derunder blifvit starka och tåliga. De hade nu öfvervunnit det värsta, och anstalten var i betydlig förkofran; man var betänkt på att bygga nya hus, isynnerhet en stor mat- och sällskapssal, samt att i kök och tvätthus införa machinerier, som skulle borttaga det tyngsta af handarbetet. Medlemmarnes antal hade gått upp till några och sjuttio. Anstalten har sin egentliga inkomst af qvarnar och jordbruk samt fruktträdgårdar; — man odlar persikor, meloner, tomatoes (ett slags mycket

grann, röd frukt, som begagnas som sallat och älskas allmänt. I qvarnarna males Homouny, ett slags gryn af mais (eller indianskt korn) som kokas till gröt och ätes allmänt, isynnerhet till frukost.

Om aftonen församlades en stor del af phalanxtere-samhället i ett sällskapsrum; åtskilliga personer blefvo mig föreställda, och jag såg en hel hop rätt vacker ungdom, isynnerhet voro Marcus S—s äldsta systerbarn Abbie och hennes bror idealiskt vackra. Bland männerna voro flere i grofva kläder, men alla voro snygga och hade i umgänget något mycket allvarligt och godt.

Arbete togs in och lades på ett bord. Det var små lärftspåsar hvilka skulle sys för Homouny, som i dem sändes till försäljning i NewYork, och hvilka äro tryckta med phalanxterens namnstämpel. Jag sydde en påse; Channing också en, och påstod att han sydde flinkare än jag; men jag mente att jag sydde bättre. Jag spelade sedan, för de unga, svenska dansar och visor, som särdeles elektriserade dem, isynnerhet neckens polska, och berättade dem legenden om necken och prestmannen och den grönskande käppen, som visade att äfven naturguden kunde bli salig. Det anslog dem mycket och tårar kommo i flera ögon.

För natten fick jag ett litet rum ensam för mig, hvilket någon af de unga flickorna utrymde för min skull. Det var litet som en fångcell, hade fyra nakna, hvita väggar, men var snyggt, hade ett stort fönster med fri, vacker utsigt, och — jag trifdes väl i den lilla cellen på en god liggsoffa, och somnade godt vid ljudet af det plaskande regnet, och vid den milda luften, som trängde in genom det halföppna fönstret. Syst-

rarne i sängbäddnings-gruppen, två vackra, vänliga unga flickor, voro de sista jag såg i mitt rum.

Om morgonen vaknade jag vid ljudet af arbetslifvet rundt omkring i huset; man kom och gick och sysslade; det lät ifrigt och arbetsamt. Men jag tänkte: »Essener och Pythagoreer började dagen med en sång, en invigning af arbetsdagen i heliga makters tjenst.» Och jag suckade att känna vesterlandets associationer så långt under österlandets.

Jag klädde mig och gick ned. Som det ligger uti mig att med själ och hjerta gå in uti det närvarande lifvet, ville jag här lefva som en sannskyldig ledamot af phalanxteren och inträda som arbetande i en af dess grupper. Jag valde sjelf köksgruppen, emedan jag ansåg mitt snille mest passande i den riktningen; och snart stod jag i spisen, jemte den trefliga M:rs A., som förestod den gruppen, och jag bakade en hel mängd bohveteplättar (just som vi baka plättar i Sverige, men på en större jernplåt) till frukost, och hade nöjet att med helt varma sådana passa upp Marcus S., Channing och några phalanx-ledamöter vid frukostbordet. Jag tyckte sjelf att mina kakor voro utmärkt lyckade. Jag körde också, i min medborgare-ifver, ned händer och armar ända till armbågarne i ett stort baktråg, men hade så när fastnat i degen. Den var för tung för mig; jag ville icke tillstå det, men man var god nog att på artigaste vis skilja mig från sysslan och lemna den i bättre händer.

Regnet hade upphört och solen började göra sig väg genom molnen. Nu skulle jag ut och vandra för att se mig om, följd af M:rs A. och presidentens fru,

som hade en kort klädning och pantalonger, hvilket rätt väl anstod hennes välväxta och smärta gestalt, och dessutom passade för att gå i den våta ängsmarken och i skogen. Först besökte vi qvarnarne; två unga, vackra flickor, äfven med korta klädningar eller bluser, lädergördlar och små behändiga mössor på hufvudet, som klädde dem särdeles väl, gingo, eller rättare dansade fram på gångstigen framför oss öfver kullar och dälder, lätta och glada som fåglar. De gingo att biträda vid qvarnarne; mjölnarne voro redan der vid sitt arbete. Derifrån bar det af för oss öfver fälten och till potatislanden, der jag skakade händer med presidenten, som gräfde upp potates, arbetande i hvita skjortärmar midt ibland sina rådsherrar. Både president och öfriga medborgare sågo ut som duktigt och bra folk, och potatisskörden lofvade att detta år bli särdeles rik. Jorden i NewJersey lärer vara mycket god och fruktbar. Solen sken vänligt öfver potatisfältet, presidenten och arbetarne, bland hvilka voro flera män af bildning och kunskaper.

Under samtal med de tvänne hyggliga, kloka fruntimren, mina följeslagarinnor, erfor jag åtskilligt om phalanxterens lagar och lif. Hvar ledamot kan i föreningen insätta så mycket han vill och behålla af sin förmögenhet så mycket han vill. För det han insätter beräknas honom ränta. Arbetstiden är tio timmar om dagen. Hvad deröfver arbetas, föres upp på räkning och betalas särskilt. Fruntimmerna dela rättigheter lika med männerna, votera och deltaga i lagar och domar. »Men,» sade M:rs A., »vi ha haft så mycket att göra med de husliga sysslorna, att vi hittills

föga brytt oss om att deltaga i dessa ärender. Vi ha öfverlemnat dem åt männerna.»

Hvar och en, som anmäler sig som ledamot, kan antagas efter en pröfvotid i phalanxteren af ett år, under hvilken han måste bevisa sig ihärdig i arbete, fast i broderlig kärlek och välvilja. Om hans religion, stånd eller föregående lif frågas icke. Föreningen gör ett nytt experiment med det sociala och ekonomiska lifvet, antar den verksamma menniskokärleken som ledande lif, och vill låta den bestämma allt det öfriga; vill, så att säga, begynna lifvet på nytt och utforska dess lagar på experimental väg. Lik de växter, som man kallar »Exogens», växer den utifrån inåt, men har, som mig synes, sin princip vida mer obestämd än växterna ha sin.

Om aftonen, upppfordrad att yttra mig öfver denna samhällsbildning, sade jag uppriktigt mina tankar om dess brister, isynnerhet i afseende på frånvaron af religionsbekännelse och offentlig gudstjenst, dess hvilande blott på en moralisk princip, hvars giltighet skulle lätt sättas i fråga, då den ej kunde uppvisa ett sammanhang med något evigt öfver jorden och tiden varande lif, någon evigt gällande lag, och framför allt dess garanti hos en personlig, gudomlig lagstiftare. »Ormen skall en gång intränga i ert paradis, och då — — hvarmed skolen ej bannlysa den?» Jag sade också huru jag kännt denna morgon, huru tomt och ödsligt ett arbetslif föreföll mig, som icke derjemte tjenade högre makter, som icke hade ett rum för det heliga och det sköna. En äldre herre, som satt nära mig, och hvilken hade ett godt och hederligt ansigte, men spottade för-

skräckligt, var isynnerhet den som upptog mina inkast till besvarande. Men både hans och några andras svar styrkte blott mitt intryck af den nebulösa ståndpunkt i hvilken deras intelligens befann sig. Jag teg derföre sedan jag sagt min tanke. Men jag, och flera, hoppades att Channing skulle säga något. Han gjorde det dock ej, utan satt lyssnande, med sitt vackra talande hufvud, sin tänkande blick vända till de talande.

Bergfalk och jag uppfordrades sedan att tala svenska med hvarandra, på det man måtte få höra det underliga, främmande språket; och vi satte oss midt emot hvarandra midt i församlingen och samtalade på svenska till våra mycket uppmärksamma åhörares uppbyggelse.

Så skulle jag åter spela för de unga.

Dagen derpå skulle vi afresa vid middagstiden. På morgonen redan togo ett halft dussin vackra, unga flickor fatt på mig, och förde mig ur det ena hemmet till det andra, ur det ena huset i det andra, att spela för alla mor- och farmödrar i phalanxteren och på alla fortepianos som funnos der, sex eller sju till antalet, och de unga barnen blefvo så uppspelta och upprörda af de marscher och polskor och visor jag spelade för dem, att de både greto och skrattade. N.b. musiken är ännu blott ett lindebarn i phalanxteren, hvilket kan förklara verkan af mitt spel. Sannt är också, att barnen der voro ovanligt lifliga. De helt små voro isynnerhet allrakäraste. Magnifika ungar, de der associationsungarne; och icke det ringaste blyga för främmande! Man märkte den gryende medborgarandan. Men jag blef horribelt trött af min medborgarinnerol,

och tackade himlen då jag fick sluta att spela för phalanxteren, då jag hade kysst alla flickorna, — präktiga, varmhjertade flickungar voro de, — skakat händer med medborgare och medborgarinnor, och fick lemna phalanxteren, och med mina vänner åter sitta ned i ro på ångbåten och taga vägen tillbaka till NewYork.

»Much delighted were they,
But preferr'd the old way!»

Jag var som fiskarne vid S:t Anthonys predikan. Ingen smula mera omvänd för egen räkning. Ty fast jag skulle sakna allt intresse för mig sjelf, om jag icke trodde mig innerligt associerad med mensklighetens intressen i det största som i det minsta af mitt lif, i min bön som i mitt arbete, och icke kände mig bland arbetarne i menniskoslägtets stora phalanxtere, så är min natur alldeles motsatt association på nära håll, eller i det yttre lifvet. Och hellre ville jag lefva i en backstuga på Sveriges kalaste gråstensberg, ensam med mig sjelf, på vatten och bröd (och potatis, som jag sjelf skulle koka) än i en phalanxtere i fetaste jordmån och midt ibland medborgare och medborgarinnor — äfven så hyggliga som dessa här. Men detta hör till min individualitet. Jag kan ej lefva fullt utom i enslighet. Och för större mängden menniskor torde väl associationslifvet vara det lyckligaste och bästa.

Associationen, i den form den antagit i denna phalanxtere, är äfven tydligen en rättvisa för många individer, som skulle i det stora, vanliga samhället sakna rättvisa. Så t. ex. var nu der en man, som egde goda kunskaper och finare bildning, men som i följd af sina ögons svaghet blifvit urståndsatt att

försörja sig genom sådant arbete, hvartill synen behöfver mycket anlitas. Han var fattig, utan nära anhöriga. I den vanliga samhällsordningen hade han, i följd deraf, tillfallit antingen försörjningsanstalter, och i dem ett lif af andlig och lekamlig torftighet, eller ock de gröfre arbetsklasser, som ännu blott lefva för kroppens lif. Som medlem i phalanxteren gaf denne man sitt kroppsliga arbete tio timmar om dagen, och var deremot berättigad till alla det odlade lifvets ädlare njutningar, goda och bildade menniskors umgänge, ett godt bord i gladt sällskap, kärleksfullt bemötande, alltid, och hvar afton efter arbetsdagen — om han så vill — hvila och förfriskning i sällskap, i ett ljust, stort rum med behagliga fruntimmer, vackra barn, musik, böcker, tillfälle till samtal öfver lifvets högsta intressen, i nära förhållande till associationens egna! Efter allt, tror jag att jag begynner älska denna anstalt, medan jag skrifver derom, och när jag tänker på dess rättvisa mot denna individ, och mot de många hans likar. Är det icke något skönt och stort, då samhällets högsta medborgarelif så upptager äfven den ringaste menniska, — som icke gör sig oförtjent deraf, — att det gör henne delaktig af sitt ljuslif då hon deltar i dess arbetslif. Men detta är just hvad den kristliga socialismen åsyftar. Och väl kan den i medvetande häraf modigt tåla det spe och hån, som det stora samhället ännu ofta kastar öfver den, och med sitt anlete vändt mot det eviga ljuset tröstligen säga som M:r A. (presten och farmern) till mig vid vårt afsked: »vi känna att vi här icke trampa på någon menniska!»

Men

Men — mina betänkligheter mot lösheten i denna särskilta formation återstå likafullt. På ångbåten, i stilla samtal med mina vänner, utvecklade vi frågorna vidare. Jag upprepade mina inkast mot denna byggnad utan fast grund. Channing var trygg för den, i tron att de djupare lagarne för tänkandet och lifvet nödvändigtvis utveckla sig ur menniskonaturen, lemnad att pröfva och försöka sig sjelf. Hvad jag fordrade, sade han, det skulle ännu komma i phalanxteren, och skulle komma på en ny väg och med starkare öfvertygelse. Jag tror, som Channing, att det *måste* komma, emedan menniskonaturen har dessa frön af eviga idéer inom sig, och har i alla tider utvecklat dem. Alla historiska religioner och filosofier, religiösa associationer o. s. v. bära vittne derom. Men jag vidblir att fråga socialisterna: hvarföre icke upptaga det redan gjorda arbetet och fortsätta det? Hvarföre icke upptaga i medvetandet menniskoslägtets allmänna medvetande om sig, sitt lif och sitt mål? Hvarföre äflas att göra om redan undangjordt arbete? Det är att öda tid och krafter, som kunde användas bättre. Men — kanske är här något nytt, som jag ännu ej ser klart, en ny begynnelseprincip? Klart är mig emellertid, att de andra ej heller se den rätt klart. De gå »en tâtonnant». Möjligen ledas de af en instinkt, som är »clairvoyant». Jag skall återkomma till denna anstalt och till dessa ämnen.

Denna phalanxtere är, för närvarande, den enda som finnes bestående i Förenta Staterna. Många flera ha funnits, men alla ha strandat och gått under för

svårigheten att vinna de samfälta medlemmarnes intresse och stadiga samverkan för anstaltens idé och allmänna lif. Enthusiasterna ha fått arbeta, de slöa andarne ha lefvat på dem; de förra ha fått göra allt, de sednare intet. Fouriers theori om »arbetets attraction» har blifvit faktiskt vederlagd af en mängd lata naturer. Theoriens vänner påstå väl, att den icke blifvit satt på fullt prof, emedan menniskorna ej ännu uppfostras till arbete som attraherar dem. Men — vi få väl se!.....

Hemma i Rose-cottage, i den stilla älskande familjekretsen, var det godt att hvila efter phalanxtere-expeditionen. Äfven här äro mina skönaste stunder i stilla sällskap med de båda makarne, samtal med dem och läsande tillsammans af Amerikas skalder. Äfven här är Lowell en gunstling, och det är ett nöje att höra Rebecca läsa hans poemer, och likaså andra, ty hon läser utmärkt väl. Marcus lemnar huset vanligen straxt efter frukosten, men under den tar han ofta en stund att läsa för oss något af betydenhet ur tidningar eller böcker, merendels något som rör samhällsfrågor och förbättringar. Han är som bäst sysselsatt med företaget att bygga bad- och tvätthus i stor skala till förmån för fattigt folk i NewYork och att tillvägabringa subskription derför.

Nu måste jag berätta dig litet om H. W. Channing, ty han är en af husets bästa vänner, och sammanhänger med S—s och med det andliga lifvet i landet på ett särdeles sätt. Han var för några år tillbaka predikant i en unitarisk församling i Cincinnati; men den stugan (den unitariska) blef honom för trång;

han kunde ej i den andas fritt till själ och hjerta, och derföre frånsade han sig sitt embete, som han ej ansåg sig mer kunna med godt samvete sköta, fastän hans församlingsboer, som voro honom mycket tillgifna, gjorde allt för att förmå honom att stanna, och fastän han ej visste huru han härefter skulle försörja sig, sin hustru och tvänne barn. Men han tänkte väl som den gamle patriarken, stark i tron, då han lydde den Högstes kallelse: »Herren förser väl offret!» — Vår Herre gjorde så genom sina utsända.

Marcus S. och några hans vänner förenade sig och skrefvo ett bref till Channing, hvars hufvudinnehåll var: »kom till oss; blif vår andlige lärare och ledare, men i fullkomlig frihet; följ edra ingifvelser, predika, tala, när och hvar er lyster; utså det eviga lifvets frön hur och när ni finner det för godt. Tillsammans skola vi söka att betrygga er jordiska utkomst. Lef bekymmerfri och lycklig, hur och hvar ni vill, — lär oss blott hur vi skola lefva och verka; — våra hem och våra hjertan stå öppna för er!» Channings svar på detta tillbud vittnar om hans hjertas ädelhet och allvar. Han kom. Och allt sedan har han lefvat enligt det tillbud som gjordes honom, uppträdande än i fängelserna, än vid religiösa eller sociala fester och föreningar, eller som »lecturer» öfver sociala frågor i NewYork, Boston och andra städer, följande sina ingifvelser, och genom sin geniala, skönt begåfvade natur väckande själar och värmande hjertan, verkande »revivals» af ett högre lif hvar helst han uppträdde, utsående det eviga lifvets frön eller blåsande lif i matta lågor hvar helst han kom. Till sina vänner kommer han när han det

vill, ofta oväntad, men alltid efterlängtad och varmt välkomnad; alltid finnes i deras hem ett rum färdigt för H. W. Channing. Den goda Marcus S. har en sådan vördnad för ideella gåfvor och verksamhet, och särskilt så mycken tillgifvenhet för Channing, att han njuter af att tjena honom, äfven som tjenare, bära hans kappsäck, göra något gröfre arbete åt honom; och Rebecca och han umgås med tanken att bygga åt honom ett hus nära vid phalanxteren. Tanken derpå och på Channings tillfredsställelse gjorde Rebecca helt lycksalig. Ack Agatha! att lefva bland sådana menniskor! — Det kan löna mödan att komma öfver verldshafvet blott för att lära känna dem.

Nästa söndag skall Channing hålla en föreläsning i NewYork, och jag skall, jemte S—s, fara att höra honom. Jag trifves så väl här i Brooklyn, i detta hem, med dessa makar och de sköna barnen! Här är äfven lugnt och vackert. Jag får vandra ensam och tyst, göra långa utflygter ensam i nejden. Bland träden här anmärker jag präktiga hängpilar, verkligen kolossala träd. De äro ännu helt gröna. Drufvorna äro mogna i trädgården. Marcus behöfver blott räcka ut handen öfver förstuguqvisten åt trädgården till, der vinrankorna bilda en löfsal, för att få hela handen full af sköna klasar, som han kommer och undfägnar oss med. Och jag går ofta i en lång, hvälfd vindrufsgång och plockar och äter. Drufvorna äro ljusgredelina, små, rätt söta och angenäma, men ha alltid en liten tjock klump innerst, syrlig och omogen. Det lär vara eget för drufvorna här i landet. Verandan som pryder huset åt framsidan är nu grann af de vackraste Chrys-

anthemer. Om sommaren lärer en mängd kolibri omfladdra rosorna och kaprifoliehäcken.

New-York. Ninth Street. *Thorsd. d. 15 Nov.*

Åter ett afbrott af flera dagar! Min lilla unge, lifvet är mig som en forsande ström, och jag måste fara med den och se till att jag behåller lifvet. Närmare beskrifningar på färden och dess äfventyr måste jag uppskjuta tills vi träffas. Nu kan jag blott upptaga det väsendtligaste. Förliden söndagsförmiddag var jag i kyrkan med mina vänner, — en vacker kyrka, med fönster af färgade glas, hvilka gifva en något dyster dager åt densamma. Man är här så rädd för solskenet. — Kyrkan var bra, men predikanten en unitarisk af tarfligaste sort. Om aftonen foro vi till New-York för att höra Channing. Det är alltid en sådan trängsel och sådan rörelse på NewYork-sidan af »East river», att jag der känner såsom måste man kämpa för lif och lemmar. Det lärer dock ytterst sällan hända någon olycka. Jag gladde mig mycket att få höra Channing, hvars ovanliga förmåga som extempore-talare jag hört så mycket prisas. Salen der föreläsningen skulle hållas och som kunde rymma omkring 500 personer, var alldeles full. Den var byggd som en amfitheater, i oval halfkrets. Channing kom in, och begynte med att samla sig i en bön, likväl stående, vänd till församlingen. Sedan talade han till den, men — med sänkta blickar och på ett lös-

ryckt, nästan liflöst sätt. Ämnet, som han bad de församlade jemte honom besinna, var »de heligas samfund;» några sköna antydningar förekommo, men det hela var så utan djupare sammanhang, utan utveckling, och framfördes så utan lif och värma, att jag blef högeligen förvånad. Är detta, tänkte jag, amerikansk vältalighet; är detta den snillrike talaren, som jag hört så mycket berömmas? Och dessa sänkta blickar, denna orörlighet, huru kommer sig detta?» Men nu hörde jag Rebecca hviska till sin man: »Hvad kommer åt Channing? Han måste vara illamående? Han är icke lik sig!» Det tröstade mig; ty jag förnam, att detta tillstånd hos Channing var något ovanligt. Han var verkligen icke lik sig. Det inspirerade uttrycket, som jag så ofta sett hos honom, var försvunnet. Ett par gånger stannade han och tycktes söka samla sig. Men talet ville dock ej ta fart. Det kostade på att se det. Slutligen afslöt Channing föreläsningen. Och nu, med en fin, nästan hektisk rodnad på sin kind, gick han fram ett par steg och sade: »Jag känner behofvet att ursäkta mig inför församlingen för det alldeles otillfredsställande sätt, på hvilket jag utfört mitt ämne, och som härrör af en total brist på andligt lif hos mig sjelf denna afton, om hvilken jag ej var mig medveten då jag inträdde i salen.»

Den enkla och ädla uppriktighet, med hvilken denna förklaring gjordes, förfriskade mig särdeles, och äfvenså sättet hvarpå hans vänner togo aftonens motgång. Man såg att de tänkte: »detta är en obetydlighet, som Channing godtgör en annan gång! »No matter»!» En liten krets af vänner slöt sig omkring Chan-

ning medan den större församlingen stilla lemnade salen. Sednare sade han åt Marcus och Rebecca, att han ej kunde förklara den tyngd, liknande förtrollning, som hämmat hans förmåga denna afton. Han hade kommit till NewYork från sitt hem vid Hudson full af lif, upprymd af den sköna, stjernklara aftonen och full af lust att tala. Men då han inträdde i salen, blef han liksom förlamad, och kunde ej afskudda sig den tunga, hämmande bojan, som han var böjd att tillskrifva en magisk inverkan af en fiendtlig ande. Men när jag stundom ser glansen af Channings öga, den fina, skarpa rodnaden på hans kind, så sätter jag i fråga om icke hans lif af exalterade momenter är den fiendtliga makten, som på en gång stegrar lifvet och närmar döden. Prometheus-anden som röfvar eld af himmelen, måste ännu pligta derför med dagar af bundenhet och plåga. Men hvem kunde och hvem vill väl hindra fågeln att söka höjden, om än han dervid utsättes för jägarens skott; silkesmasken att spinna, om än han spinner sin egen graf? Af de trådar han spunnit, väfver dock menniskoslägtet sina helgdagskläder.

I måndags förde mig mitt goda värdsfolk till Miss Lynch, som bor i ett af de stilla och fashionabla qvarteren af NewYork. Och jag tog, för en liten tid, afsked af dessa makar, så renhjertade, så lyckliga med hvarandra, så oändligen goda mot mig. Men till dem skall jag återkomma; hos dem skall jag ha min hufvudstation och mitt hem, så ofta jag återkommer till denna trakt; så var öfverenskommelsen då de lemnade mig.

I tisdags var jag till middag hos M:rs Kirkland, författarinna till den goda och roliga boken »a new home in the west;» och såg om aftonen 60 à 70 personer af hennes vänner. Bland dem var en särdeles hygglig herre från Wisconsin, som bjöd mig till sitt hem der och vill vara min cicerone i denna del af den stora vestern. M:rs Kirkland är en af »de starka qvinnor» med mycken aplomb, men äfven mycken qvinlighet till själ och hjerta, varm som moder, vän och medborgarinna, af det folket som jag tycker om, och af en natur som jag känner mig dragen till. Hennes granna leende och blixten i hennes bruna ögon, då hon blir lifvad, förråder anden som lefver i boken »a new home», men öfver hvilken lifvets olyckor och mödor synas sednare ha kastat en slöja. Onsdagen fördes jag genom en fruntimmers-akademi, kallad »the Rutger Institute», af grundläggarens namn, och der jag såg 450 unga flickor och några förträffliga anstalter för deras undervisning och bildning. Äfven hörde jag och fick att läsa åtskilliga af de unga flickornas kompositioner på vers och prosa; och jag måste beundra tankarnes redighet, språkets fulländning, öfverhufvud det vakna och vackra sinne för lifvet, som dessa alster röjde. Egentligt snille såg jag ej i dem, och misstror det goda i den offentlighet, som man här ger åt sådana ungdomsalster. Jag fruktar att den väcker en ärelust och en böjelse att lägga vigt på litterär verksamhet, som dårar många unga sinnen, då likväl så få uppbäras af snillets guda-gåfva; — det enda som verkligen upplyfter så litteraturen som litteratören till något som duger. Jag fruktar, att den för ett sken-

lif låter dem glömma skönheten af det lif, om hvilket Byron talar i de herrliga raderna:

»Many are poets but without the name;
Many are poets who have never pennd
Their inspirations and perchance the best,
They felt and loved and died but would not lend
Their thoughts to meaner beings, they compressd
The god within them and rejoynd the stars
Unlaurelld upon earth, but far more blest
Than those who are degraded by the jars
Of passion and their frailties linkd to fame
Conquerors of high renown but full of scars» *).

Jag har också tagit mig friheten uttala detta i ett litet förord, som man bad mig skrifva till några af dessa kompositioner, hvilka skola offentliggöras.

Och i alla fall gäller för alla skriftställare dessa Göthes ord i Faust:

»Först bör ni *lefva,* och sedan kan ni skrifva».

Dessa unga flickor kunna näppeligen ännu ha lefvat, kännt, tänkt nog för att skrifva af egen erfarenhet, egen tro och öfvertygelse. De skrifva såsom man sjunger — efter gehör. Godt, förträffligt är att tidigt få lära reda sina tankar, uttala sig väl och klart. Och dertill äro dessa skriftställareprof goda. Men —

*) »Många äro skalder fast de ej bära namnet. Många äro skalder, som aldrig nedskrifvit sina ingifvelser. De kände, älskade, dogo, men ville icke låna sina tankar åt lägre varelser. De inneslöto Guden i sina själars djup, och återvände till stjernorna, utan lagrar på jorden, men långt mer välsignade ände, som under passionernas storm vunnit stort rykte och — många sår».

offentligheten, tryckandet, trumpetandet, belönandet, o. s. v., är det också godt för de unga, för någon eller något? . . . . .

Der verkligt snille finnes, der bryter det nog sin väg i sinom tid till löf och lagrar;

»Ty det är en Gud,
Vet sin egen väg,
Och vägarne ur molnen».

Efter färden genom institutet och en frukost hos familjen hvars namn det bär och som tyckes tillhöra de rika och fashionabla i staden, var jag till middag hos Norries (som du väl minnes voro hos oss på Årsta) och som nu äfven vänligen tillbjödo mig deras hus som mitt hem. De ville också föra mig på operan denna afton; men Miss Lynch skulle ha stort sällskap och föreställning för mig och af mig, och jag åkte hem till henne för att agera papegoja i en stor folkmängd tills emot midnatten. Dessa föreställningar äro allt bra tröttande; ty väl hundrade gånger måste jag svara på samma frågor, och dessa merendels meningslösa och triviala, liksom dem man kan ställa till en papegoja, hvars svar man på förhand kan vara viss på. T. ex. »hade ni en god »passage» från England? — Hur tycker ni om NewYork? — Hur tycker ni om Amerika? — Hur länge har ni varit här? — Hur länge tänker ni dröja? — Hvart reser ni härifrån?» o. s. v. Visst kommer äfven mycken verklig hjertlighet och välvilja mig till mötes, och jag kan ej misstaga mig på den känsla som leder många; — men menniskorna äro för många. Det är en riktig hvirfvel

af presentationer och samtalsstumpar som icke tjena till annat än att göra själen tom och kroppen trött. Ett godt, allvarligt samtal med en allvarlig menniska skulle vara en förfriskning. Men knappast kunde ett sådant begynnas, förrän jag måste vända hufvudet och åter svara på: »hade ni en god passage? eller: hur finner ni er i NewYork? eller: huru tycker ni om Amerika?»

»Sådana fèter göra vår ruin!» Och deremellan upptages jag af besök, bref och biljetter, bjudningar, autografer, så att jag ingen tid får för mig sjelf. Denna morgon hade jag ett kostligt besök af en liten fruntimmersdoktor (d. v. s. ett fruntimmer som öfvar läkareyrket), en Miss H. Hunt. »female Physician», som hon kallar sig, från Boston, som inbjöd mig till gäst i sitt hus, påstod att jag *måste* komma, ville ej släppa mig innan jag lofvade det, och var derjemte så full af flödande lif och så oemotståndligt lustig, att vi, både hon, jag och sällskapet, brusto ut i skratt den ena gången efter den andra. Det var derjemte så mycket godt och verkligen klokt i hvad hon sade, och jag kände så mycket hjerta i den lilla, ifriga menniskan, att jag måste tycka om henne och ge det löfte som hon ville ha. Med henne var ett fruntimmer, lika stilla som hon var rörlig, en qvinlig professor i frenologi, som jag misstänkte att vilja ha fatt på mitt hufvud. Men mitt stackars hufvud har nu nog af att hålla sig oppe i sällskapslifvets hvirflar. Förmiddagen har jag tillbragt på besök hos folk med M:rs Kirkland, och kl. 6 skall jag äta middag hos konsul Habicht, — vår svenska konsul i NewYork, som är myc-

ket hygglig och artig, men som — äter middag fasligt sent. I morgon enleveras jag af en rysligt liflig M:rs Laurence till hennes landtställe uppför Hudson, och föres åter hem om lördag för att se en mängd folk hos Miss Lynch. Och så der äro dagarna upptagna hela tiden bortåt.

Söndagen d. 18 November.

Nu en liten stund före gudstjensten att språka med dig. Vet du, det är verkligen märkvärdigt hvad jag på det hela orkar med att sträfva med folk och saker. Jag börjar få aktning för mig sjelf. Men det behöfves verkligen att vara stark, som främling och gäst här i landet.

I förrgår afhemtade M:rs L. (en god representant på det öfversvallande ungdomslifvet hos den nya verldens folk) mig och Miss Lynch till sin villa vid Hudson. Men först på morgonbesök till en rik fru, som hade morgon-»reception»; så till en liten qväkarefru, åttiofyra år gammal, den vackraste lilla gumma jag någonsin sett, som i sina fina, hvita qväkarekläder och flor syntes mig som en lifslefvande helgdag. Jag aftecknade hennes hufvud i mitt album, till M:rs L—s stora förnöjelse, som bad folk än komma och se på mitt föremål, än på mig då jag såg på detta. Så foro vi till ett stort »Lunatic Asylum», Blumingdale kalladt. Och här blef jag förtjust, förtjust af den kärleksfulla omtankan för dårarne, hvilken röjde sig i allt, och som gör att dessa jordens olyckligaste varelser behandlas som husets bästa barn. Musik hördes från flera rum, ty en mängd fortepianos finnas i inrättningen, och de

sinnessvaga tyckas särdeles älska att musicera; utomhus odlade de blommor och planterade i trädgårdar, inomhus gjorde fruntimmerna artificiella blommor. Der var också ett museum med mineralier, snäckor, uppstoppade fåglar och andra djur; dessutom bibliotek och andra saker, alla beräknade på att väcka de sinnessjukas intresse och kalla dem från deras sjuka sjelfskådning till skådning af vackra föremål och sysselsättning med dessa. Parken omkring huset var stor och vacker, och i de många gångarne kunde de lidande vandra ostörda, njuta landets skönhet och hvila under träden. Af blommor var här en riktig lyx, och öfverallt mötte man behagliga föremål, utom, naturligtvis, i de stackars dårarne sjelfva. Och likväl, äfven i dem; ty man ser i dem föremålen för mycken barmhertighet, och som bär de skönaste frukter. Ty så välgörande verkar den metod som man allmänt i Förenta Staterna använder för sinnessvagas behandling, att deras botande hör till regeln, deras obotlighet till undantagen, om nämligen de genast vid sjukdomens begynnelse föras till dessa förträffliga asyler. Från asylet fortsatte vi vår väg utåt landet.

Hela vägen skuttade vår värdinna, allt emellanåt, helt »lestement» ur vagnen, än för att hämta en korg med kakor, än något annat för sitt hushåll, än köpa blombuketter åt mig och Miss Lynch. Ändtligen kommo vi fram till den vackra villan Forest Hill vid Hudson, der vi funno församlad en stor familjekrets, och der M:r L. (en värdig »old gentleman» och qväkare, lika stilla som hans fru är rörlig till själ och kropp) väntade oss till middagen; en duktig och de-

likat middag, liksom alla middagar jag varit med om här i landet. Till afton hade vi sällskap af omkring 60 personer. Det var angenämare än jag trodde, och tröttade mig mindre. Men, ack hvad dess amerikanare och isynnerhet dessa amerikanskor kunna fråga och fråga! Min glada värdinna (lik Amelie A***, men med ännu mera »spirits») förfriskade och roade mig. Hon var så full af okonstladt, friskt lif. Så t. ex. sjöng hon, och rätt bra, men uti sången förekom ett ställe, som tydligen var henne för högt; nästa gång detta ställe återkom stadnade hon tvärt, just som tonerna höllo på att fastna i halsen, steg opp och lemnade pianot, så bekymmerslöst, som om hon suttit och sjungit allena för sig sjelf, och gick att prata och skratta med några personer i sällskapet. Sådant är snällt och friskt. M:r L. är en skön, gammal herre som jag mycket tyckte om. Han är sin hustrus andra man, och i bottnen af detta familjelif ligger en romantisk kärlekshistoria, så vacker och ädel, som — man ej ofta finner i skrifna i romaner.

Jag sof godt, och vaknade vid det att jag såg ett starkt ljusrödt sken intränga genom jalousierna. Jag tänkte på eldsvåda och steg upp. Men det var morgonrodnaden, som stod lysande med ljusröda flammor öfver himmelen, öfver de gröna höjderna, öfver den spegelstilla floden och seglen, stilla sofvande och nu liksom mornande sig på den. Det var förtrollande vackert. Jag mornade mig till själ och sinne i det herrliga skådespelet. Denna Aurora, som kysser och förklarar alla ting, lefvande och döda!.... För sådana syner och scener duga blott kung Davids lofsånger:

»Sjunger Herranom en ny visa! Sjunger Herranom all verlden»!

Den sköna morgonstunden gick, och jag gick ned till frukosten. Så begynte dagens plåga med sällskapandet inom- och utomhus, och de eviga frågorna, som ej lemnade mig en stilla stund och som afbröto hvar gryende känsla af nöje öfver det sköna landskapet. Några vackra, unga flickor gjorde mig isynnerhet förtviflad genom deras: »Miss B., har ni sett telegrafen der, der öfver floden? Miss B., ser ni jernvägsvagnarne der nere? Och: Miss B., ser ni det granna löfverket på stränderna?» Och: »Miss B.! ..... har ni sådant i Sverige?» — Att höra och svara på sådant två à tre gånger är redan mycket; men när det upprepas sex à sju gånger och man ej ser någon ända derpå! ..... Slutligen helt olycklig, sade jag åt M:rs L., att jag icke förmådde sällskapa om mornarne, utan måste vara denna tid litet allena; och hon tog det godt och vänligt, sade det å de unga flickorna, som togo det snällt också och lemnade mig i fred. Men, jag fruktar att de unga här lefva med naturen — så, som man icke borde det, och glömma för jernvägsvagnar och glittrande yttre ting att se i henne en lärarinna och en vän. De skulle då prata mindre och lyssna mer, eller ha litet mera besinning. Men — det är icke deras fel.

På förmiddagen fördes jag omkring af min värdinna i vagn, jemte historieskrifvaren Bankroft och Anne Lynch, att göra besök hos åtskilliga af grannarne. Jag såg i deras vackra villor en stor del utsökt komfort och vacker lyx, äfven af taflor och statyer; rå-

kade på ett ställe ut för en förskräcklig lejonjägarinna, som plågade oss med prat, albums, begäran af autografer och subskriptioner, m. m., och förföljde oss ända till vagnen, då vi flydde dit, ropande efter M:r Bankroft för att få veta hvar han bodde. »Kör! kör!» ropade vi skrattande, och körde i full fart till den s. k. »high bridge», en gigantiskt hög bro öfver »Harlem river», der vi sågo ett herrligt natur-skådespel. Ja, rik och skön synes mig naturen här. Den som blott finge betrakta den med någon ro och besinning! Men häromkring NewYork tvingas man i hvart ögonblick att vända hufvudet eller uppmärksamheten på »the Aqueduct» som leder vattnet från Crotonfloden till NewYork, en storartad och ypperlig inrättning, ovärderlig för den stora staden, men som gör mig stort besvär! Men nu vidare på vår väg. Hela vägen pratade, skrattade och skämtade vår värdinna af öfverflödande lif och munterhet. Vagnen hoppade öfver stockar och stenar på dåliga vägar, som en skuttande kalf. Jag satt tyst och tålig af bara trötthet. Så foro vi kring land och strand; så ändtligen tillbaka att äta middag, se sällskap, skrifva autografer, o. s. v. Så i fyrsprång in till NewYork, der Downings skulle komma och helsa på mig, och der vi skulle vara tillsammans i stort aftonsällskap hos Miss Lynch. Downings voro redan i den unga skaldinnans »parlour» då jag kom. Och jag blef så glad att träffa dem och att få utgjuta mig litet för dem i full frihet, att jag kände mig på en gång helt hvilad. Och om du hade sett mig ett par timmar sednare i ett sällskap af omkring 100 personer, så hade du ej kunnat ana att jag ett par timmar förut hade varit trött och uppgifven.

Nöjet att se Downings upplifvade mig, jemte åtskilliga vackra, upplifvande vänligheter. M:r Downing såg så bra ut denna afton, att han väckte allmän uppmärksamhet för sitt ovanliga och »distingerade» utseende, der han vandrade bland mängden, med sitt slutna väsen, sitt djupa talande öga, sitt halft blygsamma, halft stolta uttryck. Församlingen hos Miss L. denna afton var utmärkt vacker; jag såg några präktiga toiletter och präktiga gestalter bland fruntimmerna. Männerna äro i allmänhet ej vackra, men de se manliga ut, ha goda pannor, klara ögon, raskt och bestämdt väsen. Värdinnan sjelf, i en elegant men blygsam hvit toilett, särdeles passande för hennes smärta och välbildade figur, och med en hvit blomma i sitt hår, prydande det okonstladt täcka, lediga hufvudet, var en af sällskapets behagligaste gestalter, sväfvande lätt som en sommarfågel hit och dit, presenterade folk för hvarandra, blandande sig i samtalen på ett sätt, som alltid väckte nöje, med dessa lyckliga ord och uttryck, som man aldrig hittar på, om man aldrig så mycket söker, — men som somliga menniskor hitta jemt utan att söka dem; och Anne Lynch hör till dessa.

Jag utmärkte mig egentligen som »fleuriste». Jag hade nämligen fått en så stor mängd blommor denna dag, att jag kunde ge en liten bukett åt hvar och en af fruntimmerna i sällskapet. Denna blomsterutdelning roar mig mycket, ty det ger mig tillfälle att göra, eller åtminstone blicka en liten vänlighet åt många. Och detta är nära på det enda jag kan här gifva för all den vänlighet som jag får mottaga.

Bland aftonens gäster minnes jag isynnerhet en behaglig M:rs Osgood (en af de bästa skaldinnorna i de norra staterna) både för hennes vackra, talande ögon, hennes själfulla sätt att tala och vara, och för det hon lemnade i mina händer sin solfjäder, på det, som hon sade, att hennes »Fan» skulle påminna mig om »Fanny». Alla fruntimmer här bruka solfjädrar, och fläkta och manövrera en hel del med dem; men jag hade ännu icke skaffat mig någon. Vidare minnes jag isynnerhet en man med präktiga ögon och öppet hjertligt väsen, som jag hade önskat kunna tala mera med, ty det var tydligen snille och hjerta hos honom. Han är en af NewYorks ryktbaraste predikanter af den episkopala kyrkan och heter Hawk. Det var min roligaste sällskapsafton i NewYork.

Sednare.

Nu har jag varit i kyrkan med M:rs Kirkland, och hört — en af de bästa predikningar jag någonsin hört; ingen trångsinnad, sekterisk åsigt af religionen och lifvet, utan en, i hvilken kyrkan — en riktig domkyrka — hvälfver sig öfver lifvet, som himmelens dôme hvälfver sig öfver jorden och alla dess varelser; — en storsinnad predikan, sådan den rätt passar för den nya verldens jord, detta stora nya hem för alla verldens folk och slägter. Bergfalk var äfven bland åhörarne, och var frapperad, såsom jag, af predikan och predikanten M:r Bellows. Nu skall jag äta middag med mina vänner Downings i Astorhouse och sedan tillbringa aftonen hos en familj Sedgewick. I morgon är jag på en stor middag, så på operan om aftonen, o. s. v. . . .

Thorsdag.

Finnes det i verlden något tråkigare, långtrådigare, bedröfligare, odrägligare, öfverdådigare, kräsligare, outhärdligare, något mera egnadt att döda själ och kropp, än — en stor middag i NewYork? Det tror jag för min del icke. Man sätter sig till bords klockan half sex eller sex, sitter till bords till klockan nio, sitter och serveras den ena servisen efter den andra, den ena kräsligheten efter den andra, äter och — tiger. Jag har aldrig hört en sådan tystnad som vid dessa stora middagar. För att icke rent af somna måste jag äta, äta utan att vara hungrig, och mat som icke passar mig. Och derunder känner jag rörelser af otålighet och vrede öfver detta sätt att öda tid och vår Herres goda gåfvor, och att derunder ha så omenskligt tråkigt, så att jag kunde vara färdig kasta fat och tallrikar i golfvet och betala gästfriheten med en straffpredikan, om jag dertill hade i mig — ruff nog. Men jag tiger och lider, och förtretas och förtalar i tysthet. Icke så vackert just; men jag kan ej hjelpa det. I går var jag på en sådan stor middag — — ett fasligt kalas! Tvänne äldre herrar, lagkloke, midtemot mig, sutto och småsofvo emellan det att de öppnade munnarne för att inhämta de läckerheter, som bjödos dem. På våra bondbröllop, der man också sitter till bordet i tre timmars tid, har man dock tal och skålar, och gåfvorna till brud och brudgum, och spelman som spelar in hvar rätt; men här har man intet utom maten. Och middagarne i Danmark! — jag måste tänka på dem, — med deras få men goda rätter och lefvande, glada gäster, som blott voro för

högljudda ibland i deras ifver att tala och göra sig hörda, infallen, skämtet, historierna, skålarne, talen, det muntra, fria, friska »låta sig gå» som utmärker det danska sällskapslifvet; — i sanning det var champagne, champagne för själ och kropp på gästabuden der! — de sista jag bevistade i Europa innan jag kom hit. Men dessa gästabud här, de höra bestämdt till det helvete, som Heiberg talar om i »en själ efter döden» och som kallas *»det ledsamma»*. Och det bör man sätta i litanian. Häromdagen, på en stor middag, var mig dock lyckan blid och satte vid min sida den intressante andlige mannen D:r Hawk, som under middagen med sin sköna röst och sitt klara, trefliga sätt utvecklade sina åsigter öfver fornlemningarne i Central-Amerika och sina hypoteser öfver Amerikas förra samband med Asien. Det var af mycket intresse att höra honom; och så skulle det vara för mig att se och höra mer af denne man, hvars natur och väsen anslå mig. Han är också bland dem som här tillbjudit mig hus och hem, men hvars tillbud jag måste neka; — och här känner jag att det är en försakelse och förlust.

Då han förde mig ifrån bordet, föreslog jag honom att predika emot dylika middagar. Men han skakade på hufvudet och sade leende: »icke emot middagar, Miss B.» Herrar, äfven de bästa, tycka bestämdt för mycket om att äta!

När jag om natten gick hem med Anne Lynch, var luften helt ljuflig, och jag kände vandringen i denna nattluft och på de stilla gatorna (trottoirerna äro här breda och jemna som golf) helt angenäm.

Stjernhimmelen — »Guds stad» — stod med sina gator och grupper af lysande boningar i stilla storhet och tystnad öfver oss. Och här, i den stilla stjernljusa natten, öppnade Anne Lynch sin själ för mig, och jag såg en djup, allvarlig grund med klara stjernor på, sådan jag knappt väntat mig hos detta glädtiga väsen, som fjäril-likt sväfvar i sällskapslifvet såsom i sitt rätta element. Jag hade alltid funnit henne ovanligt behaglig, hade beundrat hennes förmåga att utan förmögenhet, allena genom sin talang och personliga verksamhet, skapa åt sig och en gammal vördnadsvärd mor en oberoende existens, och derjemte bli en medelpunkt för NewYorks belletristiska och mest bildade sällskapsverld, som hvar vecka besöker hennes salong; jag hade beundrat också hennes harmlösa qvickhet, hennes barnsliga glädtighet och godlynthet, och tyckt om, i hennes ögon, ett visst uttryck, såsom sökte de något »långt, långt bort i skogen», midt under hennes skenbart förströdda verldslif; med ett ord jag hade tyckt om henne och anat ett högre intresse; — nu håller jag af henne. Hon är af paradisfåglarne, som flyga öfver jorden utan att söla sina vingar i dess stoft. Anne Lynch med sin individualitet och sin ståndpunkt i samhället är en af den nya verldens egendomliga gestalter.

Afton- och nattsällskaper, som jag här sett, äro ej att jemföra med de vackraste af detta slag jag sett i Sverige och Danmark. Här är icke utrymme, blommor, luft nog. Framförallt saknar jag kostym, karakter i drägt. Fruntimren äro vackra, kläda sig väl och smakfullt, men för lika hvarandra. Herrarne äro alla lika i drägten. Detta kan icke här vara annorlunda. Det

är godt och bra i grunden; men det är ej godt för pittoresk effekt. Ej heller synes mig den andliga individualiteten nog utpräglad att ersätta yttre prägel. Men dertill bör det komma en gång.

På operan såg jag en afton en stor, vacker sal, granna toiletter i logerna, och på scenen (som Desdemona) en prima donna, som jag just ingenting hade emot, utom att hon kunde älska en så ohygglig Othello. Musik, utförande, sångare och scen, allt temligen bra (utom Othello), ingenting mycket bra. Man ville säga: »ce n'est pas ça!» Ingenting som lät tänka: »C'est ça!» som en ton, en blick, en åtbörd af Jenny Lind.

Förliden söndags afton hölls i samma sal der jag sist hörde Channing ett föredrag öfver »kristlig socialism» af en M:r Henry James, en rik och, som det säges, god man. Hans lära var den som erkänner ingen rätt utom den ovilkorliga attraktionens, ingen storhet utom kraftens, ingen pligtlag utom artistens skönhetsdyrkan, ingen Gud utom pantheismens öfverallt och ingenstädes, — en lära, om hvilken vi ej heller i Sverige saknat predikare. Efter talet, som utfördes ex tempore med hänförande lif och blixtrande qvickhet, uppsteg Channing och sade, att: »om den nyss uttalade läran var kristlig socialism, så — ville han ej vidkännas den; att ämnet borde undersökas i grunden; att han ansåg talaren fara vilse, och att han nästkommande söndag ville här upptaga frågan och visa villfarelsen i de åsigter som blifvit framställda».

Saken har väckt uppseende, ty båda talarne äro medarbetare i en tidning, kallad »the spirit of the age», och båda män af utmärkta gåfvor. Jag är glad åt

saken, ty jag får då ännu en gång tillfälle att höra Channing innan jag lemnar NewYork, och det i ett af dagens och tidens intressanta ämnen.

Nästa bref du får från mig blir väl ifrån Nya Englands hem. Nästa måndag reser jag dit med Springs, för att der fira »Thankgivings». Den snillrike, ädle skalden Lowells hem blir ett af de första i hvilka jag skall hvila mig efter »Thankgivings-färden» och festerna. Inbjudning dertill från honom och hans hustru kom medan jag var hos Downings. Men sedan får jag näppeligen göra annat än fara från hem och till hem. Intressant, men mödosamt. Ty man måste alltid vara laddad, om icke just med snille, åtminstone med godt lynne och kraft att sällskapa och vara hygglig, då man ofta känner sig så trött och ohygglig, att man ej duger till annat än sitta i en vrå och tiga eller sofva. Men — Gudskelof för allt godt och glädjande! Och huru mycket gladare skulle jag ej finna detta lif af fester och lifvande intryck, om jag blott visste att du, min lilla Agatha, vore glad och litet rask. Mycket kunna vi just icke begära denna tid på året. Jag kysser mammas hand, tackar för det kära brefvet och omfamnar dig tvärs öfver det stora hafvet.

SJETTE BREFVET.

Westborough. *D. 2 Dec. 1849.*

Min lilla kära Agatha! Jag skrifver nu till dig från en liten stad nära Boston, under väntan på jernvägsvagnarne, som kl. 5 eftermiddagen skola föra oss dit, nämligen mig, M:r och M:rs Spring, deras lilla son Eddy och professor Bergfalk, som jag äfven nu lockat att komma med oss. Han får icke börja med att här begrafva sig i böcker, som i Sverige; han måste ut och se litet af lifvet och menniskorna, att begynna med, och fira tacksägelsefesten — en af amerikanarnes verkliga nationalfester — i hjertat af de stater der den uppstått och ännu hjertligen lefver. När vintern kommer, kan han läsa sig inne med sina kära böcker. Sannt är, att Bergfalk ej var svår att öfvertala, utan kom gerna och gladt.

Jag skref till dig sist från NewYork, under min strid der. Den var mig mödosam; och bättre blef det ej heller i Brooklyn. Främmande från morgon till qväll; och fastän flera älskvärda menniskor mötte mig bland dessa, längtade jag ofta blott att få lägga mig ned och sofva. Jag måste dock säga dig om de stunder, då stundens intresse förjagade all sömnaktighet

och

och trötthet, och gjorde mig mera vaken än någonsin. Bland dessa står främst aftonen af Channings improviserade föredrag, förliden söndagsafton. Channing var nu fullt sig sjelf, och som en klar flod strömmade hans tal, logiskt, lysande, förträffligt till innehåll och utförande. Det var mig en andlig fest alltigenom. Han framställde idéen om en personlig Gud, kristendomens Gud, i motsats till pantheismens öfverallt och ingenstädes; utvecklade den ur den gudomliga personligheten utgående pligtläran, samhällsläran, skönhetsläran, odödlighetsläran, såsom gällande för hvar menniska och hvart menskligt samhälle, och visade huru blott på denna grund kristlig socialism eller kristlig samhällighet kunde bli beståndande, kunde föra menskligheten till dess högsta mål. Channing afbröt sig icke en enda gång, återtog icke ett enda ord under detta föredrag, buret af en jemn ingifvelse, utfördt med en hänförelse utan öfverdrift, utan passion, aldrig brytande skönhetslagen, och med en polemik som aldrig sårade godhetslagen. Blott en gång sade han med någon skarpare betoning: »den person, som icke inom sig blifvit varse menniskonaturens dualism, icke kämpat med ett lägre sjelf, är antingen — utom menskligheten, eller — djupt beklagansvärd».

Salen var alldeles full af folk, och den djupaste uppmärksamhet rådde. Efter talets slut slöt sig en krets lyckönskande vänner kring Channing. Jag såg äfven förra aftonens talare, M:r H. James, gå fram till Channing, lägga vänligt sin hand på hans axel, i det han sade: »Ni har gjort mig orätt; ni har missförstått

mig!» Han syntes blek och upprörd, men fullkomligt god.

Jag hade åkt i en liten vagn, ensam med Channing, från Brooklyn till NewYork denna afton, och hade märkt huru han derunder tycktes vilja förströ sina tankar och sysselsätta dem med ämnen, alldeles främmande för föreläsningen. Nu, då han förde mig tillbaka till vagnen och vi skulle skiljas (han skulle stanna i NewYork, jag återvända till Brooklyn med Springs), kunde jag ej hindra mig att säga till honom: »huru lycklig måtte ni ej ha känt er i afton!» — »Ja — åh ja», svarade han med en half suck, »men — jag har ju sårat H. James!» Sedan räckte han mig handen med sitt vänligt strålande leende, i det han sade: »Farwell! we shall meet in the morning!» Men när kommer den morgonen? Vi skiljas nu för lång tid. Men sannt är, när helst man träffar en ande sådan som Channings, bör det kännas som morgonens möte.

Ett aftonsällskap hos Springs minnes jag med särdeles nöje. Der var rum, luft, blommor nog, och mycket behagliga menniskor. En ädelt vacker, ung Miss Sedgewick deklamerade ett poem med mycken pathos i rösten men i öfrigt alldeles stilla. Hon och hennes vackra syster buro lefvande chrysanthemer i håret. En allrakäraste ung flicka spelade på fortepiano sina egna kompositioner, sprittande af täckt lif. Den unga Cranch sjöng. Man dansade äfven. Det var ett gladt, behagligt sällskapslif, der alla gjorde sitt till och alla tycktes njuta af lifvet och af hvarandra.

Måndagsmorgonen afreste vi, tagande vägen genom Connecticut. Jag lemnade NewYork och Brooklyn med känslan af att en mängd obesvarade bref och bjudningar, obesökta skolor och instituter kommo springandes efter mig, liksom för att taga mig fatt. Jag hade ondt samvete. Jag verkligen rymde från slagfältet. Jag kunde ej annat. Om jag varit tio personer, så hade jag ej kunnat förslå att svara på bjudningar, kallelser m. m.; och jag är blott en. Men jag skall återkomma till NewYork. Jag vill ännu se något mera af dess bästa och dess sämsta; bland det sednare den del af staden som kallas »five points», af fem sammanlöpande gator, der stadens sämsta och äfven farligaste befolkning lärer ha sitt tillhåll. Jag frågade på skämt M:r D. om han ville gå med mig genom »the five points». Han svarade bestämdt: »nej». Ack! »Il bello e il buono» finnas icke der. Men mer än det sköna och det goda söker jag sanningen, verkligheten i allt och öfverallt. Jag måste också lära känna något mer om »the five points» i det förnäma lifvet i NewYork. Ty, jag vet det, der som i alla stora städer finnes äfven inom höganloftslifvet de fem fula eller farliga punkterna. Till första punkten räknar jag de långa, ledsamma middagarne.

NewYork föreföll mig i det yttre som en tråkig och bråkig stad, utan skönhet och intresse. Der äro vackra och stilla qvarter med vackra gator och boningar, men der är lifvet på gatorna dödt; på Broadway åter är det ett oändligt rummel och tummel och huller om buller; och i den egentliga city tränges man som för kära lifvet, och de styggaste ångor för-

pesta luften. NewYork är den sista stad i verlden som jag ville bo uti. Men den är också blott att anse som ett stort hotell, en karavanseraj för både Amerika och Europa. Sannt är också, att jag alltid kännt mig der så fäktande och andfådd, att jag ej fått tid se mig om efter något vackert. Men tacka vet jag Brooklyn! Der kan man både lefva och sofva.

Och nu vidare på färden genom Connecticutdalen till de små hemmen i Nya England, de äldsta pilgrimernas hemland. Om eftermiddagen kommo vi till Hartford. Vi voro bjudna för aftonen till M:rs Sigourney, författarinna till »pleasant memories from pleasant lands», och här skakade jag händer med — hela staden tror jag, ända från biskopen, en vacker gammal prelat, och till skolflickan, och spelade min vanliga sällskapsrol. M:rs S., en mycket vänlig, litet känslosam, men rätt behaglig fru, klädd i grönt, omkring 50 år gammal, med ett godt och moderligt väsen, ville nödvändigt behålla mig qvar öfver natten; och jag fick ej vända tillbaka till mitt trefliga rum i hotellet, som jag dock gerna hade velat för att få hvila och tiga. Om morgonen glömde jag dock den lilla besvärligheten, under frukost och samtal med min vänliga värdinna och hennes behagliga enda dotter. Solen lyste in, och hemmet hade karakteren af ett godt och kärleksvarmt hem. I sådana trifves jag alltid, och ville kunna dröja längre. M:rs S. skänkte mig sina samlade poetiska skrifter, och jag läste derur ett poem, kalladt »my country», för hvilket jag måste kyssa hennes hand, så vackert var det, och så ädel och äkta qvinlig är andan deruti. Huru väl och vac-

kert kommer ej från en moder uppmaningen till den nya verldens jord:

»Att vara en moder för alla jordens betryckta folk, att gifva nya hem och ny förhoppning åt alla jordens söner och döttrar som fly till dess sköte, att meddela sin rikedom, sin frihet, sin lycka, all välsignelse som den undfått».

Efter den trefliga morgonstunden, måste jag åter se främmande, och fördes så ut i vagn af min vänliga värdinna att bese staden, som syntes mig välbygd och välbelägen. De publika byggnaderna äro störst och prydligast af alla i staden. Men alla, både inom och utom staden, vittna om välmåga och trefnad. Vid middagstiden tog jag afsked af mina nya vänner i Hartford och lofvade — återkomma.

Från jernvägen helsade jag Marcus Springs fädernehem, det landtliga huset och hemmet, der han med flera sina syskon blifvit uppfödd, och som hans blickar uppsökte med kärlek. Månan gick upp och glänste i vågorna af Connecticut-elfven, långs hvilken jernvägen gick. Från faktorierna på andra sidan af elfven glimmade ljusen. Jag såg detta skådespel som i en dröm, timma efter timma, och mera såg än kände dess skönhet, ty jernvägsfartens rörelse och rassel verkar på mig döfvande och tröttande. Temligen sent kommo vi fram till Worcester, der vi voro inbjudna till mairen, som oss till heder höll öppet hus denna afton. Och så snart vi ankommit, måste vi göra toilett och gå i stort sällskap. Som det var ett stort möte i staden af skollärare och lärarinnor i distriktet, blef huset så fullt, att man knappast kunde röra sig i rum-

men; och min värd kände sjelf ej namn på många af dem han presenterade. Men det gör då detsamma för mig, ty de främmande namnen uppfattar jag och minnes i alla fall högst sällan; och de vänliga menniskorna äro mig alla lika välkomna till en vänlig handtryckning. Vi hade också vackra och hjertliga välkomstsånger, och blomstergåfvor från vackra unga flickor och män. Jag spelade för dem Neckens polska, och Rebecca S. berättade, i mitt ställe, legenden om necken och prestmannen, hvars djupa mening alltid anslår sinnena och är dessutom en god representant af den skandinaviska naturpoesien.

Bland gästerna i sällskapet var den beryktade smeden och språkkännaren Elihu Burrit, en mycket lång och starklemmad man med en ovanligt hög panna, stora vackra ögon, och öfverhufvud vackra, starka drag; en man som i hvad sällskap som helst skulle väcka uppmärksamhet, så för sin gestalt, som för det ovanligt milda och menniskoälskande i sitt anletsuttryck. Han kom just nyss från fredskongressen i, jag tror, Paris, och talade för fredsprincipen — om hvilken många tala och lära i dessa de äldsta pilgrimernas länder. Jag förklarade mig vän af kriget, af ett godt, rättmätigt krig, så länge åtminstone som freden icke har ett stort och godt lif på jorden. Men hur är det ännu under lång fred i jordens länder? Sticka icke tusentals små dvergar upp sina hufvuden och fäkta med knappnålar eller penn-uddar, stickande och skrapande till höger och venster, kallande upp småsinne, sjelfviskhet, bitterhet, små förargelser och usla förnöjelser, och sqvaller och förtret i hvar vrå? Blir icke samhället splittradt

i tusen små tvister och småstrider? Då kommer ett allvarligt, ärligt krig, just likt jätten som krossar dvergarne. Menniskorna glömma sina små strider för gemensamma stora intressen. I dessa blifva de åter bröder. Och efter jättarne komma gudarne och lifvets förnyelse med dem. Menniskorna måste betydligt växa i hjerta och intelligens, och samhället i sitt arbete, innan de tåla vid allmän fred. Denna måste arbetas på inifrån. Bland frågor som denna afton ställdes till mig, var denna: »hvad tänker ni vid att så mycket folk kommer för att se på er? — »Jag önskar att jag vore vackrare!» svarade jag enligt med sanningen.

Vår värd var en man af angenäm personlighet, öppen och vänlig som en äkta amerikan; hans hustru var en fin och behaglig liten qväkerska, med den stämpel af något fridfullt och *färdigt,* som utmärker qvinnorna af denna religionssekt och som gör dem för mig särdeles behagliga; jag tycker om deras stilla väsen och benämningen »thee» hvarmed de tilltala alla. Hon hade haft och förlorat ett enda barn, och hade nu upptagit som eget barn en liten gosse, hvilken älskade henne som en moder och knappast kunde trifvas utan i hennes närhet.

Förmiddagen, dagen derpå, tillbringades på besök i åtskilliga små hem, flera tillhörande qväkare, som alla utmärktes af ordning och snygghet, men också, tyckte jag, af någonting stelt och tomt som skulle trycka mig. Sedan fortsatte vi vägen till Oxbridge, der vi skulle fira »Thankgivings»-festen. Vi hade vårt hem hos ett ungt nygift par, en doktor och hans lilla fru, Marcus Springs systerdotter. De hade bygt sitt

hus efter en af M:r Downings ritningar, anlagt dess trädgård äfven efter hans anvisning, och lefde här ensamma utan tjenare, frun förrättande sjelf alla inomhussysslorna. Och detta lär mycket brukas inom de små hemmen i Nya Englands stater, dels för besparings skuld, dels för svårigheten att få godt tjenstefolk. Jag låg om natten i ett litet sofrum utan eldstad, enligt plägseden i landet. Men natten var mycket kall, och jag frös till den grad att jag icke kunde sofva en blund. Dertill besöktes jag under den långa natten af några mindre glada tvifvel om huru jag på längden skulle stå ut med det här lefvernet och så mycket som jag är ovand vid. Men när solen gick opp, lyste den på en liten hvit kyrka, som med sin spetsiga spira uppsteg ur granskogen på en höjd midt framför mitt fönster, och hela landskapet lyste i morgonsolen så friskt, så nordiskt, så *svenskt,* att jag blef helt varm deraf i hjertat och hälsade »tacksägelsedagen» med rätt tacksamma känslor. Hela den nejd som morgonsolen belyste, var med sina bergshöjder och dälder verkligen lik naturen på landet omkring oss, och jag tänkte på julottan i vår kyrka, med ljusen, granskogen, de upplysta stugorna, allmogen, slädorna, bjellrorna, hela det muntra, högtidliga lifvet! Men våra små rödmålade stugor voro här förvandlade i små hvita hus, som sågo betydligt mer förmögna ut.

Mina händer voro så stela af kölden, att jag hade svårt att kläda mig, och var helt darrande då jag gick ned till frukosten, i den lilla salen, der det åter genom jernkakelugnen var stekande hett. Frukosten var,

som vanligt i landet, rik och god. Men jag kan ej tro att dessa rika, hettande frukostar äro helsosamma.

Efter frukosten gingo vi till kyrkan — ty denna dag betraktas som helgdag i hela landet. Predikanten uppräknade alla skäl till tacksamhet, som detta samhälle hade haft, så i dess allmänna som enskilta angelägenheter, allt godt det upplefvat sedan det föregående årets tacksägelsefest; och fastän mannen tydligen icke var en poetisk natur, och årets historia hölls temligen i kröniko-stil »on this solemn and interesting occasion», så blef den dock rik och upplyftande genom sitt innehåll och syfte. Hvarföre ha icke vi, hvarföre ha icke alla folk en sådan festdag på året? Den är en fordran af det ädlare folkshjertat, och bidrar att utveckla jordens ädlaste förhållande till den himmelske gifvaren. Nu hafva vi flera offentliga dagar för bönen, men ingen särskilt för tacksägelsen. Detta är icke rätt och ädelt.

Jag har frågat flera här öfver uppkomsten af denna fest i Amerika. Men det är märkvärdigt huru litet man har reda på dess historiska begynnelse. Man vet blott, att den uppkommit under pilgrimernas första tider i Amerika, och den har stadgat sig som del och uttryck af det högre folkmedvetandet inom kyrkan. Jag har dock hört berättas — och det förefaller mig sannolikt — att den uppstått under koloniens begynnelse, då, efter en tid af stor brist inom denna, och vid närmandet af verklig hungersnöd, på en gång fem fartyg lastade med säd kommit dit från England, hvarföre man länge i Massachusett brukat vid denna fest lägga fem sädeskorn på hvar gästs talrik vid middags-

bordet, och denna sed lärer ännu i vissa delar af staten bibehållas. Vädret var solgrannt, men kallt, då vi, efter kyrkan, vandrade genom den landtliga staden med dess små gårdar och trädgårdar, och sågo de välklädda innevånarne ur kyrkan begifva sig till sina hem. Allt och alla vittnade om ordning och välstånd utan flärd och lyx.

Vi togo vår middag i stort sällskap vid ett bord, på en gång rikt och enkelt, hos en af Marcus S—s slägtingar. Till aftonen voro vi hos hans syster och svåger, som ega och sköta en stor farm nära Oxbridge, — vår lilla doktorsfrus föräldrar — der hela slägten samlades. Husmodren, en stilla, behaglig, moderlig fru, »lady-like» i sitt sätt att vara, liksom hennes syster i phalanxteren, af själens inre adel och förfining, behagade mig innerligen; och så gjorde i allmänhet det enkla, hjertliga folket der i trakten; de voro mera innerliga och vida mindre frågvisa än folket jag träffat i de stora sällskaperna. Vi hade stor aftonmåltid, med de tvänne ovilkorliga rätterna vid Thankgivings-festen, kalkon och pumkinpudding. Och det påstås, att kalkonerna i Nya Englands stater se melankoliska ut när tiden närmar sig till »Thankgivings», ty då sker en stor ödeläggelse bland dem. Presten — morgonens predikare — uttalade en välsignelse vid bordet, som skulle förefallit lång, om icke äfven den varit innehållsrik, och så höllo vi den tillgodo med dess upprepande af »on this solemn and interesting occasion», som lät ett par af oss vexla blickar och småleenden. Efter maten dansade ungdomen. Jag lärde de unga dansa »väfva

vallmar», och spelade på fortepiano till dansen, som vann stort bifall.

Mot midnatten voro vi åter i vårt lilla hem, der nu Marcus och Rebecca tillegnat sig mitt förra kalla rum, och en säng blifvit inflyttad åt mig i den lilla vackra parlourn, der jag hade en glimmande koleld och bref från Downings, för mig ändå mer värmande än elden, — det var nästan för mycket godt! Marcus och Rebecca sade sig tycka om kallt sofrum och vara vanda dervid. Och det kan väl vara så, men också — äro de så goda! .... På morgonen kom min lilla värdinna in till mig med kaffe, som hon sjelf kokat, och passade upp mig innerligen snällt. Jag är tacksam, men skäms litet, och skulle ej ta emot det om jag vore yngre och raskare än jag är. Bergfalk hade också frusit duktigt, ehuru väl herbergerad och vårdad hos Marcus Springs syster och svåger.

Fredags förmiddagen foro vi till »Hopedale Community», ett litet socialistiskt samhälle några mil från Oxbridge, der Springs äfven ha slägtingar och vänner. Dagen var mild och luften mjuk, och färden öfver de ännu helt gröna markerna behaglig. En af Marcus Springs unga systersöner körde för oss. »Hopedale Community» är ett litet samhälle helt och hållet på kristlig grund och med en patriarkalisk författning. Patriarken och föreståndaren Adin Balou, en vacker äldre herre, mottog oss, omgifven af en talrik familj. Hvar familj hade här sitt särskilta hus med trädgård. De flesta voro handtverkare och åkerbrukare. Äfven här mottogos vi med välkomstsånger och blommor. Äfven här anmärkte jag hos ungdomen ett särdeles gladt,

friskt lif, och det var roligt att se de lefnadsglada grupperna, lysta af solen, förflytta sig emellan de små trefliga boningarne. Det lilla samhällets kyrka, tillika dess skolhus, föreföll mig deremot särdeles okyrklig. Några moraliska tänkespråk, såsom: »hope on, hope for ever» och »try again», m. fl., lästes på de nakna väggarne. Det poetiska elementet var något mera lefvande här än i NewJersey-phalanxteren. Det moraliska utgjorde emellertid kärnan äfven här, och poesien var blott tillsats, — socker på moralkakan. Vi åto middag i ett trefligt litet hem. Man gjorde inga frågor till gästerna, blott undfägnade dem väl och vänligt. En neger och hans hustru kommo hit, hvilka önskade bli medlemmar af samhället. Jag skulle bättre finna mig i »Hopedale Community» än i »North Amerikan Phalanxtery» dels för de afskiljda bostäderna, dels för den kristliga trosbekännelsens skull, och för patriarkens skull, som såg ut som en man, till hvilken man kunde ha hjertligt förtroende. Det lilla samhället består sedan vid pass sju år och utgöres af några och trettio familjer samt några ensamma personer, inalles omkring 170 själar. Hvar medlem förpligtar sig till kristendomens bekännelse, »non-resistance» och »temperance»! Adin Balou har gifvit ut skrifter öfver rätta förståndet i dessa ämnen, hvilka han skänkte mig.

Öfverhufvud synes mig lifvet i de hem och samhällen jag nu besökt såsom föga gladt, med få njutningar för intelligens och skönhetssinne, men innerligt aktningsvärdt, allvarligt, gudfruktigt, arbetsamt, på det hela en god grund för ett starkt folklif. Ur dessa små hem måste allvarliga män och qvinnor framgå,

menniskor som taga lifvet på allvar och tidigt ha lärt att arbeta och bedja. »Hopedale Community» särskilt uttalar sitt föremål vara: »en början i liten skala till de industriella arméer, som skola framgå till att underkufva, fruktbargöra och försköna jordens ofruktbara marker och göra af dem värdiga boningsplatser för praktiskt kristna kommuner; samt utförande af allmänna förbättringar till menniskornas bästa. *Praktisk kristendom* är dessa fredliga eröfrares fält-lösen.

»Salige äro de fridsamme, ty de skola besitta jorden!» . . . .

Om mitt krigs-lif för närvarande skrifver jag nu ej mera. Fastän ofta road och intresserad, funderar jag jemt på huru jag skall kunna komma undan, till ro någorstädes. Men dermed ser det illa ut. Nu har äfven kölden kommit här, som är mig en svår herre att strida med; och i dag är det en riktig storm. Jag undrar hur det är med min lilla unge, och om du har det varmt och känner det godt i vårt stilla hem i Stockholm. Måtte så vara, min Agatha, och vintern icke bli för sträng mot dig!

Boston. Massachusett. *D. 2 Dec.*

Här är jag nu, mitt lilla hjerta, i en duktig köld, men i ett varmt och vackert rum i det stora hotellet »Revere house», med en glimmande koleld till sällskap och här installerad af Marcus och Rebecca, som blott förmana mig: »be komfortable! Låt icke felas er något!» På förmiddagen har jag varit med dem i kyr-

kan och hört en märkvärdig slags predikan af en M:r Parker, en väldig natur, med stora talare-gåfvor, som tillämpar kristendomens moral på dagens och landets politiska och samhälleliga frågor med en stark och fruktansfri anda. Han har ett sokratiskt hufvud, stora, välbildade händer, och hela hans väsen, uttryck, åtbörder förekomma mig äkta originella — uttryck af en bestämd och mäktig natur.

I afton skall jag på en »socialistisk meeting», ifall jag icke lyckas få stanna i mitt rum och njuta en aftons ro. Och bad jag mina vänner derom, så skulle jag få det. Men jag låter mig föras af strömmen, så länge jag förmår följa med. I morgon fara vi alla till Emersons, som bo i en liten stad med namn Concord, vid pass en timmas väg (jernväg) från Boston; och i morgon eller öfvermorgon far jag till Lowells i Cambridge Universitet (omkring en half svensk mil härifrån), der jag dröjer några dagar och der jag skall närmare bestämma öfver mitt vistande i Boston. Åtskilliga tillbud af hem, som jag här haft, fresta mig icke ännu. Och jag vill icke binda mig vid något som jag ej är viss att kunna riktigt trifvas med. Att skiljas vid de goda makarne Spring kommer att kosta på mig. De äro af den allra bästa sorts menniskor, och oändligen behagliga att lefva med.

Min lilla Agatha! Jag skrifver bra ofullkomligt till dig om både saker och menniskor här, men saker och menniskor här lemna mig ingen ro att skrifva om dem. Så mycket mera skola vi tala en gång, och så mycket mera skall jag skrifva en gång, ty personer och förhållanden lefva i mig mäktigt här och på ett

sätt som öfverraskar och upplifvar mig. Jag känner hvar dag huru alldeles nödvändig för hela mitt lif och min utveckling denna amerikanska resa är.

Tisdagen d. 4 December.

Nyss tillbaka från min lilla resa med Springs och Bergfalk till Concord, den äldsta staden i Massachusett och Waldo Emersons bostad. Vi foro och kommo fram i en riktig snöstorm. Men jernvägsvagnarne voro väl varma, och man sitter der i allsköns komfort, utom att man ruskas duktigt ibland, ty jernvägarne här äro betydligt skrofligare eller ojemnare än de jag farit på i Europa. Emerson kom emot oss gående genom den lilla gången af granar framför hans hus, med bart hufvud under snöfallet; en stilla, ädelt allvarlig gestalt med blek hy, starkt markerade drag och linier, mörkt hår. Han syntes mig yngre än jag hade tänkt mig honom, hans utseende mindre tjusande, men mera betydande. Han sysselsatte sig med oss, och särdeles med mig, i min egenskap af fruntimmer och utländska, humant och behagligt.

Emerson är en mycket egen individualitet, men för kall och hyperkritisk att anslå mig; ett starkt, klart öga, alltid spejande efter ett ideal, som han finner ouppfyldt på jorden; i allt upptäckande brister, halfheter och ofullkomligheter, och för stark och helgjuten sjelf att förstå andras svagheter och lidanden. Ty äfven lidandet föraktar han som en svaghet, ovärdig högre naturer. Denna besynnerliga menniskonatur lärer aldrig ha varit sjuk. Men sorger har han haft och lärer ock ha kännt dem djupt — hvarom äfven ett

par af hans skönaste poemer vittna; — dock lärer han blott för en kort tid låtit nedböja sig af dessa sorger, tvänne sköna och älskade bröders samt en liten skön gosses, hans äldsta sons, död. Äfven sin första hustru har han förlorat, efter blott ett års äktenskap. Emerson är nu för andra gången gift och har tre barn. Hans lilla vackra gosse, yngst af barnen, syntes isynnerhet vara honom kär. M:rs Emerson har vackra, själfulla ögon, men är sjuklig och har en individualitet mycket olika med hans. Han intresserade mig utan att värma mig. Denna kritiska, kristallrena och kalla natur kan vara ganska aktningsvärd, ganska hälsosam och på sitt vis välgörande för den som har den, och äfven för andra — som vilja låta sig graderas och kritiseras af den. Men — för mig Davids hjerta med Davids sånger!

Men jag skall återkomma till detta hem, i följd af Emersons och af hans frus mycket vänliga inbjudning, och får då se mera af denna sphinx-lika personlighet.

Ifrån natur-dyrkaren Emerson, som icke tillhör någon kyrka och icke en gång vill låta döpa sina barn (emedan han anser barnens natur renare än de vanliga fullvuxna syndiga menniskornas), gingo vi för nattherberge till en gammal, sträng puritans hus, der vi hade långa böner, knäböjande vända mot väggen. Husets enda dotter, Elisabeth H., ett skönt, ädelt och behagligt fruntimmer, som varit förlofvad med Emersons mest älskade broder och efter hans död icke velat knyta andra band, intresserade mig. Det är tydligen ett ädelt och innehållsrikt väsen, och hennes vän-

skap för W. Emerson synes mig något mycket rent och fullkomligt. Äfven henne hoppas jag få återse under vinterns lopp.

I dag på morgonen såg det öfverallt ut som en äkta svensk vinter i den lilla idylliskt täcka staden Concord. Miss H. gick ut med mig, och vi besökte monumentet upprest öfver de första offer, som stupade i det amerikanska frihetskriget, ty de föllo här, der den första blodiga striden i det kriget tilldrog sig. Det var nu nästan insnögadt; is och snö betäckte också den lilla floden som förskönar staden, och hvilken indianerna kallat »Musketaquid» eller »the grassy river». Emerson har gifvit det namnet åt en af sina friskaste och ljufligaste små dikter. Vandringen i den rena vinterluften under träden, betäckta med glittrande snö, och vid sidan af Elisabeth H., hvars atmosfer är mig upplifvande liksom den rena, soliga luften, gjorde mig lätt till själ och kropp; och så mötte vi Bergfalk, som kom helt varm och glad från fruntimmers-skolan i staden, der han hört unga flickor lösa matematiska problemer, dem han blifvit uppmanad att gifva dem, — och lösa dem väl och lätt. Han var helt förtjust åt de unga flickorna och åt lärarinnan, ett i högsta grad »lady-like» fruntimmer, såsom han beskref henne. B. hade hållit ett litet tal för att betyga sitt nöje; och den hederliga och hyggliga presten, som åtföljde B., var icke mindre varm för honom; och hela flickskolan lärer varit högst förtjust åt »the professor», såsom han kallades der, liksom öfverallt under vår resa; ty man försöker knappt att utsäga hans namn, hvilket anses alldeles omöjligt. Jag besökte också några af dessa små hem

der allt är komfortabelt, fast herrskapet betjena sig sjelfva och göra alla sysslor inomhus. Detta har min aktning, men icke min kärlek. Och jag trifves icke rätt dermed. Man måste så fasligt mycket tacka för hvar tjenst, och tycker ändå ofta att en simpel piga hade gjort det bättre. Vi återreste på förmiddagen utan att ha återsett Emerson.

Om socialist-mötet häromaftonen måste jag säga dig, att jag såg der en hel mängd hederligt utseende folk, och hörde framtids-teorier »om huru menniskorna, härefter, i stället att gå törnevägen till himmelen — skola vandra på rosor dit», o. s. v. Åtskilliga vackra planer hörde jag ock för denna väg, men som utmärkte sig genom att sakna fotfäste i möjligheten och i menniskonaturen, sådan den verkligen är. I allmänhet synas mig socialisterna fela i insigten af dennas dualism. De se ej dess onda, och tro att allt kan bli bra i verlden genom yttre anstalter. Under deras diskussioner har jag en känsla af att gå i molnen, eller att irra omkring, borttappad i en stor skog. Den humanistiska sidan af deras teorier och deras bemödanden för menskligetens bästa böra dock ej misskännas.

Den svenska konsuln i Boston, Benzon, som var med oss, gjorde mig genom Rebecca S. tillbud af sitt hus såsom hem för vintern, hvilket var mig angenämt, men som jag ej vet om jag bör och kan emottaga. Mycket vackert och vänligt gjordes anbudet. Och nu, mitt lilla hjerta, är jag helt otålig öfver de oupphörliga knackningarne på min dörr med visitkort och bref, och förtretad öfver att jemt nödgas ropa: »kom in!» då jag ville ropa: »gå bort!» Ack! Ack! Jag är

bra trött vid det här välkomnandet, som aldrig unnar mig att få vara i fred. Jag har emellertid ej ännu tagit emot någon här, men har sagt mig hemma för i afton. I morgon skall jag fara ut till Cambridge. Ett ohyggligt mord har nyligen blifvit begånget der af en professor på en annan professor, och hela universitetet och staden äro upprörda deraf. Detta är en oerhörd tilldragelse; men som den anklagade har många bekanta och vänner och har varit känd som god make och isynnerhet god fader, strida många för hans oskuld. Han är emellertid afförd i häkte. Man talar nu knappt om annat.

Jag måste ännu säga dig, att jag mår fullkomligen väl under alla mina strapatser, och skall under mitt viståande i Boston ställa så till, att jag kan få mera ro. Jag skall taga en eller par mottagningsdagar i veckan, och laga så att jag får lefva någon tid för mig sjelf. Jag känner att jag behöfver det. Bergfalk är snäll och rask och omtyckt af alla. Han hälsar hjertligen till mamma och dig. Hälsa du hjertligen från mig Hagberg, Marie och Christine, våra tjenare och våra vänner.

P. S.

Om Emerson måste jag ännu säga dig, att jag icke är viss på att ha bedömt honom rätt. Jag erkänner, att jag blef något stött af det ringaktande sätt — mera så i väsen än i ord — på hvilket han yttrade sig om saker och personer som jag beundrade. Jag är ej viss om att en bestämdhet, ett slags storhet, så litet min egen, icke frestat mig att agera om historien

med räfven och rönnbären. Visst är att Emersons väsen och sätt gjort på mig ett intryck, olika med det som andra högmodiga naturer gjort, hvilka det varit mig lätt att dömma som sådana och att ringakta som sådana. Icke så med E. Honom torde man ej bli så lätt qvitt. Han kan vara orättvis och obillig, men han är det säkert ej af sjelfviskhet. Det bor i denna man en högre ande. Och jag måste se honom mer, lära förstå honom bättre.

Det må, i öfrigt, gå hur det vill med denna bekantskap, så skall jag förbli lugn. »Om vi äro beslägtade, så skola vi mötas». Och om icke — — den är längesedan förbi den tid då jag mycket önskade att behaga menniskor. Jag har vandrat genom lifvets öcken; jag har med egen ansträngning under många mödor kämpat mig uppföre det Horeb, från hvars spets jag sett ett förlofvadt land. Och denna långa smärta och denna stora glädje ha för alltid låtit denna verldens praktgestalter, kronor, lagrar, rosor, blekna för min syn. Jag kan ännu tjusas eller bländas af dem för ögonblick; men det är snart öfver. Hvad de gifva, gör mig ej rikare; hvad de fråntaga, ej fattigare. Jag kunde säga åt dem i vissa stunder som Diogenes till Alexander: »gå ej i vägen för min sol!» Jag skulle ej en gång vilja komma till denne stolte stjerntydare Waldo Emerson, om jag ej hade min egen himmel med stjernor och sol uppå, hvilkas herrlighet han torde föga ana.

SJUNDE BREFVET.

Harward College. (Cambridge.)

Massachusett. *D. 15 Dec.*

Nu, min älskade unge, får jag språka litet i fred med dig. Nu måste du och mamma veta om min ankomst till detta land och om mina första öden der, och huru väl det gått och går mig. Men jag är åter så hungrig på bref hemifrån, och sörjer öfver att jag icke fått mer än *ett* sedan jag kom hit, och att jag ej vet huru du repar dig efter sjukdomen, och huru mamma är, och allt hemmavid. Snart måste jag dock få veta derom, och Gud gifve att det må stå väl till! Sist skref jag till dig ifrån Boston. Jag lefde der några dagar med mina vänner Springs, under ett oupphörligt duschbad af förströelser, som ibland roade mig, ibland gjorde mig halft förtviflad och lät mig knappast draga andan. Några dagar och stunder skall jag alltid minnas med nöje. Deribland främst en förmiddag då jag såg omkring mig några af Massachusetts ädlaste män, Alcott den platoniserande idealisten, med ett utmärkt skönt, blekt, silfverhårigt hufvud, bröderna Clarke, filantropen M:r Barnard, skalden Longfellow, den unge, äkta amerikanske skalden Lowell (en verklig Apollo till utseende), m. fl. W. Emer-

son kom också, med en ljus stråle i sitt starka anlete; — och vackrare folk, mera fullkomliga till gestalter (nästan alla höga och väl proportionerade) är icke lätt att få se. En annan förmiddag såg jag de utmärkta juristerna Wendel Philipps och Charles Sumner — en ung jette till gestalt — Garrison, en af de förnämsta kämparne i abolitionismens leder, och som derföre blef, vid ett upplopp, af mobben släpad genom gatorna i — Boston, tror jag, med jern om halsen, som en missdådare. I hans vackra ansigte och klara, örnstarka ögon såg man det modiga sinne, som gör martyrer. Talande med honom, sade jag honom uppriktigt, att jag tyckte, det öfverdriften i abolitionisternas förfarande, bristen på billighet och den våldsamma tonen i deras anfall icke kunde gagna, men snarare skada deras sak. Han svarade godmodigt: »Man måste begära *hela* brödet om man vill hoppas vinna det halfva!» Han yttrade sig mildt om slafegarne i södern, sade sig värdera många af dem personligen, men slafveriet hatade han och skulle blifva vid att bekämpa det såsom Amerikas största fiende. Och en man som gått genom mobbens misshandling, burit halsjern och hån, och derefter står fast, som förut, och kämpande som förut, hans vilja och karakter förtjena all aktning.

Dessa herrar förde till oss tvänne nyss flyktade slafvar, William och Ellen Kraft. Hon var nästan hvit; ansigtet något gulblekt, hade den hvita folkstammens drag och ett, icke vackert, men mycket intelligent utseende; han var en fullkomlig neger, men en ovanligt vacker sådan. De hade undkommit på det sätt, att hon hade förklädt sig till karl och han hade

föreställt hennes tjenare. För att undvika skrifva sitt namn (ty hon kunde icke skrifva) i dagböckerna, hade hon burit högra armen i band och föregifvit den vara lidande. Så hade de lyckligt kommit på jernväg från södern och till de norra, fria staterna. De syntes innerligen lyckliga. Jag frågade henne: »Hvarföre flydde ni ifrån edra husbönder? Voro de hårda mot er?» — »Nej», svarade hon; »de ha alltid behandlat mig väl. Men jag flydde ifrån dem derföre att de icke ville gifva mig mina rättigheter som menniska. Jag fick aldrig lära något, hvarken läsa eller skrifva!» — Man märkte hos henne den hvita racens vettgirighet. »Huru är det» sade någon i sällskapet åt negern, »man påstår att det är osannt hvad Antislavery-folket säga om slafvarnas behandling, att de blifva ofta piskade och illa slagna. Resande som komma från norr och ha länge vistats på plantagerna i söder, ha aldrig sett något sådant?» . . . . William log och sade med fint uttryck: »Barn få ej heller ris i främmandes närvaro; det få de när dessa icke se det». Ingendera af dessa f. d. slafvar klagade på sina husbönder. Och jag, fast jag, liksom hvar tänkande kristen, måste fördömma slafveriet som system och institution, väntar att dömma om amerikanska slaf-egare och slafveriet i Amerika, tills — jag får se det på närmare håll. Jag är af erfarenhet misstrogen mot partisinnet och dess blindhet, och der jag ser detta verksamt, kan jag ej följa med, utan känner mig böjd för motsägelse. Jag vill åtminstone se och höra med och mot i frågan. Rättvisa, billighet framför allt!

Tvänne aftnar var jag på spektaklet och såg Miss Charlotte Cushman — förnämsta aktrisen i Förenta Staterna — i tvänne roler, i hvilka hon gjort stort uppseende här och i England, nämligen som Meg Merrilies och lady Macbeth. Miss Cushman hade genast vid min ankomst till NewYork skrifvit till mig, vänligt erbjudande sig att vara mig nyttig i hvad hon det kunde. Här i Boston ställde hon en teaterloge till min tjenst, hvilket var mig rätt angenämt, då jag dit kunde bjuda äfven mina vänner. Miss Cushman är en kraftfull aktris med mycken energi, men för litet qvinligt behag och för litet färg i sitt spel, isynnerhet af mildare ton. Detta gäller isynnerhet om hennes Meg Merrilies, som är en förfärlig skapelse. Miss C. har framställt i henne blott hexan, blott det förskräckliga i naturen. Men äfven den förskräckligaste natur har stunder och drag af skönhet; der är sol, lugn, dagg, fågelsång. Hennes Meg Merrilies är en vild klippa i hafvet, ständigt ombrusad af stormen och kämpande med skyar och vågor. Som lady Macbeth var hon äfven för hård och maskulin. Blott i nattscenen föreföll hon mig skön, och det ångestfulla, klagande ljud hon utstöter då hon ej kan tvätta blodet af händerna, det — känner jag att jag *aldrig* glömmer. Det gick mig genom merg och ben, och — jag hör det ännu, jag kommer att höra det alltid i mörka stunder och syner. Miss C. personligen tyckte jag mycket om. Man ser tydligen i henne en ärlig och kraftfull själ, som tar lifvet och sin kallelse med ädelt allvar. Hon har genom stora svårigheter banat

sig väg till den plats hon nu innehar med allmänt erkännande och allmän aktning. Hon tillhör en gammal puritansk familj och har, sedan hennes far kom på obestånd, underhållit med sin talang sin moder och sina yngre syskon. Hon ser nästan bättre ut i enrum än på scenen; de ärliga blå ögonen, den förståndiga pannan och det öppna, redbara uttrycket i hela hennes väsen och tal göra att man tycker om att vara med henne.

Mycket välvilligt och värmande rönte jag i Boston, som jag ej allt kan tala om. Ack! värma felas icke här, min Agatha, och folkets ungdomliga sinne gör att man erfar den ganska känbart. Men olyckan är, att man är blott *en* mot många, och att krafter och lynne icke räcka till att sträfva med eller mot denna välvilja, som man dock känner så vacker. De enda lugna stunder jag hade i Boston, voro de då jag rullade omkring gatorna i vagn för att bese institutioner eller aflägga besök. Likväl voro dessa dagar behagliga genom mycket i deras lif, och genom umgänget med mina vänner, de älskvärda Springs. De också njöto dem och voro glada. Behagliga saker och behagliga menniskor kommo dagligen och stundligen, nya planer till nya nöjen, och från dag till dag uppsköto de deras återresa till NewYork, och jag att skiljas vid dem. Min lilla fruntimmers-doktor, Miss Hunt, höll jagt efter mig alla dagar, för att få mig hem till sig; Lowells kommo för att afhemta mig till Cambridge; men vi, jag och mina vänner, voro oefterrättliga, trotsade alla grundsatser af vanlig ordhållig-

het och ordentlighet, och hade just i munterhet och litet oskyldigt öfvermod beslutat att fortfara i vår principlöshet och ännu dröja ett par dagar tillsammans i Boston, under vårt lustiga låta-gå-lefverne, då tvänne telegraf-depescher kommo efter hvarandra, först till Marcus, så till Rebecca, innehållande orden: »your baby is very sick!» Nu var det slut med all »frolic». Rebecca badade i ångestfulla tårar, Marcus, med bekymret i sitt goda ansigte, ställde genast allt i ordning för att afresa, och till all lycka kunde de afresa med jernvägsvagnarne ett par timmar sednare och tidigt nästa morgon vara i deras hem, rose-cottage, der Rebecca blott väntade att finna sin lilla gosse död. I samma stund de reste, afhemtades jag af svenska konsuln Benzon till hans hus. Det hade han och Marcus och Rebecca ställt till för mig. Jag kunde ej skiljas vid dem utan tårar. Jag hade känt mig lycklig med dem; de äro så förträffliga menniskor och det var nu så synd om dem, ehuru det är omöjligt att taga en sorg på skönare sätt. Och sedan, — — de ha varit så obeskrifligt goda mot mig! jag kan ej tänka derpå utan rörelse, och kan ej i bref beskrifva det. Till slutet måste jag strida med dem, men förgäfves, för att få betala mitt vistande i Boston. De påstodo, att jag var deras gäst; och jag fick ej betala det ringaste af mitt dyra och präktiga lefverne i Revere house dessa dagar. Och sättet på hvilket de gjorde mig denna artighet, såsom »en heder och artighet åt dem sjelfva», — maken såg jag aldrig förr!

Jag tog nästan för afgjordt, att Springs skulle finna deras lilla gosse (the baby) död, så häftiga lära de

konvulsioner (för tänder) vara som han varit fallen för, och Rebecca väntade att vid dörren af sitt hem få höra orden: »han är icke här, han är uppstånden!» Men dagen efter deras afresa kom en *tryckt* telegraf-depesch med orden: »Dear friends! rejoyce with us. Baby better. Danger nearly over. Marcus». Hvad det innerligen gladde mig!

Om aftonen var jag med Benzon och Bergfalk samt en ung M:r King, en qvick och hygglig man, vän till Springs, på en konsert, gifven af »musical fund society», och var der på en biljett som inbjöd mig och mina vänner att fritt bevista dessa konserter under vintern. Och der hörde jag Beethovens fjerde symfoni förträffligt utföras af en talrik orkester. Den andra adagion i denna grep mig med sällsam makt. Ack! hvem har lärt denna man så förstå hjertats innersta lif, dess uppåt-sträfvande, dess sjunkande och återuppresande, dess slutliga kamp, ansträngning och seger?! Ingen instrumental-musik har gjort på mig ett djupare intryck än denna herrliga adagio. Dess toner voro mig som min egen själs historia.

Söndagen var jag åter och hörde M:r Parker predika. Han uttalade starkt och fullt sin trosbekännelse, och jag gladde mig åt hans uppriktighet och mod, ehuru jag icke kunde glädja mig åt trosbekännelsen, som var en mycket ofullständig uppfattning af den kristna uppenbarelsen, och erkände i Kristus blott en mensklig och moralisk lärare, men som sådan menskliga ideal och förebild. Parker tillhör den unitariska sekten, och den fraktion deraf som förnekar underverken och allt det underbara i den heliga histo-

rien. Hvad som verkligen stötte mig, var Parkers påstående att Kristus icke åberopar för sig ett annat förhållande till Gud än det som tillhör alla menniskor; att han blott framstår i historien som »a modest young man from Gallilea». Huru kan en sannings-älskande man läsa den heliga historien och uttryck sådana som dessa: »den som ser mig, ser Gud! Fadren är i mig och jag i honom» och »mig är gifven all makt i himmelen och på jorden», m. fl. lika lydande, och ändå komma fram med ett sådant påstående?....

Efter predikan, då några mig obekanta fruntimmer kommo vänligt och ifrigt till mig, togo mig i hand, helsade mig välkommen, sägande: »jag hoppas att ni är nöjd, tillfredsställd!» o. s. v., så svarade jag: »icke alldeles!» och afböjde att då göras bekant med predikanten; och jag finner det gängse bruket här att i kyrkan, straxt efter gudstjensten, göra presentationer och knyta samtal, mycket besvärande och icke på sitt ställe.

På eftermiddagen läste Benzon högt för M:r King, Bergfalk och mig en »Essay on the american mind» af en M:r Whipple, lifligt skrifven och icke utan snille, med stora utsigter. Stycket, som varit mycket omtaladt, gaf oss mycket att tala om. Om aftonen hade jag besök af M:r Parker. Jag tycker så mycket om allt mod och allt förbehållsfritt uttalande af åsigt och öfvertygelse, att jag räckte Parker handen, tackande honom uppriktigt för hans uppriktighet. Men jag sade honom också öppet mina inkast mot hans kristologi, och vi hade tillsammans en god del lugn »controversy». Jag fann P. oändligen behaglig att tala

vid, lyssnande, mild, allvarlig och hjertlig. Jag sade honom också mina inkast mot den unitariska ståndpunkten i allmänhet, emedan från denna många af de största och vigtigaste frågor öfver Gud, menskligheten och lifvet lemnas olösta och aldrig kunna lösas. P. lyssnade mycket vänligt och allvarligt, och medgaf åtskilligt; medgaf ibland annat möjligheten af underverk, då de betraktas såsom verkade af en kraft, icke utom men inom naturen — naturen tagen i stor skala. P. har ett sokratiskt hufvud, ett rent och starkt moraliskt sinne; han är, liksom Waldo Emerson, tjusad af det sedliga idealet, och han framhåller detta för menniskorna med starka, lifvande ord, och verkar dermed till en högre kärlek för sanning och rätt i menniskors bröst. Men som teolog är P. ej stark, och talar ej bra om det högsta och herrligaste i uppenbarelsens läror; ty han förstår det ej. I sin polemik mot den förstenade orthodoxien, den förstenade kyrkan, är han ofta lycklig och sann. Men jag tror att man kan säga om honom, som någon sagt om en större man (Luther): »il a bien critiqué mais pauvrement doctriné». Men P. forskar allvarligt och säger ärligt ut sin tanke, och det är alltid en stor förtjenst. Mer kan man näppeligen begära af en menniska. Dertill lärer han vara mycket god, göra mycket godt, och det tror jag af hans varma, vackra ögon. Jag tyckte om mannen.

Dagen efter denna fördes jag af Benzon ut till Cambridge, till Lowells, hvilkas hus och hem egentligen blifvit mig öppnadt genom M:r Downing, som skrifvit till Lowell om min njutning af hans skaldestycken.

Här har jag nu varit en vecka, och torde blifva en vecka till, ty man vill behålla mig qvar, och jag vill gerna dröja qvar, emedan jag trifves innerligen väl i detta goda och behagliga hem.

Huset och de små egorna omkring det tillhöra skaldens fader, den gamla Dr. Lowell, en skön, allmänt vördad och älskad gammal man, och den äldsta presten i Massachusett. Han har planterat alla träden rundtom huset, bland hvilka äro många nordiska granar. Kring den vördnadsvärde gubben samlas familjen alla dagar till morgon- och aftonbön, och det är han som välsignar hvar måltid. Hans alltid ex tempore böner äro fulla af sant och innerligt lif; och jag känner dem som en ljufligt uppfriskande dagg öfver mitt hufvud; och uppstiger sällan från dem torrögd. Hos honom bo hans yngsta son, skalden, och dess maka, ett så vackert och lyckligt ungt par, som man någonsin kan tänka sig. Han är full af lif och ungdomlig eld, hon mild och fin och hvit som en lilja, och en af de älskligaste qvinnor jag ännu sett i detta land, ty hennes vackerhet är full af själ och behag, och så är allt hvad hon gör och säger. De två unga makarne äro af dem som man kan vara viss på icke kunna vara en timma, nej, icke en half timma osams. Hon har, liksom han, en poetisk natur, och har äfven, som anonym, skrifvit några poemer, utmärkta af djup och fin känsla — egentligen den moderliga. Besynnerligt nog märker jag ej hos honom den djupa, allvarliga anda som förtjust mig i flera af hans skaldestycken. Han synes mig företrädesvis lysande, qvick, glad, särdeles om aftnarne, då han har hvad han kallar

sin »aftonfeber», och hans tal är som ett oupphörligt fyrverkeri. Mycket angenäm och älskvärd finner jag honom. Han lärer ha många vänner bland unga männer. Af hans skaldestycken ha de qvicka och satiriska vunnit mesta popularitet, så t. ex. han »Fable for Critics» i hvilken han, på godmodigt vis, gör sig lustig öfver Nya Englands skriftställare och skriftställarinnor (blott en af dem, Miss M. Fuller, är skarpt behandlad). Så äfven ha hans politiska och satiriska ströskrifter gjort mycken lycka.

Till hans förtjenster räknar jag att han är förtjust af sin lilla fru; ty jag är det sjelf. Det är ett spår af skönhet och smak i allt hvad hon vidrör med ande eller kropp, och öfverallt förskönar hon lifvet. Bland de vackra sakerna som hon skapar omkring sig i hemmet, har jag anmärkt en liten basin, full af vackra stenar och snäckor dem hon sjelf samlat; de ligga glänsande i kristallklart vatten; rundtomkring är en kant af koraller. Skada att denna älskliga unga fru synes ha svagt bröst. Hennes milda, svaga röst vittnar derom. Två små vackra flickor, Mabel och Rose (den sednare ännu vid modrens bröst) och en äldre syster till skalden — en af de vårdande och goda — utgöra det öfriga af familjen i hemmet. Den hemliga sorgen i huset är den gamle fadrens hustru, skaldens mor, som i stilla vansinne lefver innesluten i sitt rum, osynlig för främlingar.

Jag har här sett några herrar af universitets-staten som intresserat mig, bland dem M:r Evenett, en man af lärdom och fin verld, f. d. envoyé vid britti-

ska hofvet; naturforskaren, schweitzaren professor Agasiz, som har ett ovanligt behagligt väsen och utseende, och som presenterade här sin fästmö, en lång, blond, ung amerikanska; samt en astronomie professor, Holmes tror jag han heter, med ett skönt allvarligt hufvud, likt ett Kristushufvud, och tvänne vackra döttrar. Jag har också gjort några besök.

Kemie-professor Websters förmodade mord på professor Parkman är öfverallt talämnet för dagen. Man talar med och mot. En vän till den anklagade, en aktningsvärd domare, judge F., sade sig vara fullkomligt förvissad om hans oskuld. Så äfven en hygglig och klok M:rs Ferrars, som sett honom mycket, och sist ett par dagar efter det begångna mordet, då han var till afton hos henne, spelade whist och »var äfven mera glädtig och angenäm än vanligt». Den unge Lowell deremot tror Webster skyldig, efter åtskilligt som han hört af hans ungdomskamrater om hans karakter och antecedentier. Han lärer länge lefvat öfver sina tillgångar, och orsaken till mordgerningen var en liten summa penningar, »ett par hundra dollars», som han lånat af professor Parkman, och som denne lemnade honom ingen fred för innan de blifvit återbetalte. Denne Parkman lärer varit en mycket besynnerlig man. Rik, kunde han ytterligt förfölja och plåga fattiga personer, som han lånat penningar, ända tills de ordentligt återbetalt dem, eller betalt ränta på dem. Deremot kunde han dagen derefter sända dessa personer penningar som skänk, eller under någon förevändning, men aldrig såsom från honom sjelf, utan såsom från någon annan. Inför menniskor ville

han synas som den skoningslösa rättvisan. Så lärer han förföljt Webster en tid bortåt, till dess W., under förevändning att göra upp sin affär med honom, lockade honom till det kemiska laboratoriet i Boston, der han gjorde af med honom, på hvad sätt vet man ännu icke. Man har blott upptäckt lemningarne efter liket, som W. försökt dels att bränna upp dels att gömma undan. W. nekar ihärdigt till gerningen, men har gjort i fängelset ett försök att afhända sig lifvet genom gift, hvilket stadgar misstankarne mot honom.

I slutet af nästa vecka lemnar jag Lowells och blir ett par dagar hos min lilla fruntimmers-doktor, som derförinnan ej lemnar mig rast eller ro; sedan blir jag i Benzons hus, troligen till dess jag lemnar Boston. Benzon har talat så med Rebecca Spring, att hon öfvertalat mig dertill; och som de ställt och framställt saken, så är den mig både god och angenäm. Benzon är ogift, men då hans kompagnions fru, M:rs King, förestår hans hus, så kan jag vara der utan tvekan, och jag kan blifva inackorderad hos henne sedan Benzon rest till Europa, som blir i början af Januari månad. Detta är för mig högst behagligt, äfven ur ekonomisk synpunkt. Benzon är en mycket god man, med ädelt sinne och fin bildning, är fin och grannlaga i sitt sätt att vara, så att man gerna af honom kan mottaga en sådan artighet, och derjemte ha nöje af hans umgänge. Jag blir dessutom i hans hus mera fri och fredad än jag kunde vara det i något annat som jag vet af, eller något af dem som vänligen öppnat sig för mig. Ty der skulle jag åläggas sällskaps-skyldigheter, som jag här ej får.

Och jag tror att det ej kunde bli bättre ställdt för mig än som det nu blir.

D. 18 December.

God morgon, min lilla Agatha, på denna klara, litet blåsiga och kalla dag. Jag såg solen gå upp i morse och lysa in i min säng genom granarne utanför fönstret. Och Sverige och mina kära kommo mig helt nära i solhelsningen genom granarne, och jag helsade den nya solen för dem liksom för mig, och helsade denna nya verld, som gifvit och ger mig så mycket af lif och intresse. Jag har nu lefvat i Cambridge några stilla dagar, de lugnaste jag haft sedan jag kom hit i landet, och endast tagit emot besök och sett sällskap om aftnarne. Bergfalk är nu äfven i Cambridge, och lycklig i sällskap med ett bibliotek af 14,000 volymer samt åtskilliga lagkarlar, som omfatta honom med vänskap. Med honom och min unga värd besåg jag häromdagen universitets-byggnaderna och biblioteket. I det sednare öfverraskades jag att finna en afdelning der svenska litteraturen var icke illa representerad. Det är skalden professor Longfellows förtjenst, han har sjelf rest i Sverige, skaffat hit dessa böcker och dessutom skrifvit sjelf åtskilligt om Sverige samt öfversatt flera af Tegnérs poemer. Jag såg bland de svenska böckerna äfven Eddorna. Bergfalk fick fatt i Vestgötha-lagen, som han handterade som en gammal god vän, och visade herrarne som åtföljde oss exempel af alliterationen, hvilken i fordna tider så mycket begagnades i skrift af våra fäder, och om hvilken tal uppstått emellan herrarne. Audebons stora verk öfver

Amerikas fåglar, ett riktigt praktverk, och dertill ett verkligt snilleverk, såg jag äfven i biblioteket.

Bland de besök som intresserat mig, är det af en M:rs Russel och hennes dotter Ida. Ida är född i Sverige, der hennes far var chargé d'affaires för flera år sedan; hon kom derifrån ännu som barn, men har behållit kärlek till Sverige och svenskarne. Hon är ett vackert och behagligt ungt fruntimmer. Hennes mor ser ut som sjelfva godheten. »Jag kan ej lofva er mycket roligt», sade hon (de hade erbjudit mig deras hem), »men jag vill — sköta er!» »I will nurse you!» Jag måste omfamna henne för den goda, moderliga viljan; men ack! hvad jag behöfver är att icke flytta och flacka jemnt från hem till hem, utan att bli stilla en tid. Jag lofvade ändå att komma till dem (de bo på landet några mil på andra sidan om Boston) på julafton, då de vilja ha en nordisk tillställning med julgranar, julljus och julklappar, och, som jag märker, stort spektakel. Men mer än alla julljus och julklappar behöfver jag — — litet ro.

D. 23. I denna vecka har jag varit på några middagar. — Först på en rätt treflig hos professor Longfellow och hans vackra, hyggliga fru, i deras vackra boning, i sällskap med Miss Ch. Cushman och Miss Haze (en ung engelska af intressant utseende, oberoende men ädelt väsen, som reser med henne och är hennes vän), Charles Sumner och ett par andra herrar. Longfellow var en angenäm värd och gaf oss amerikanska viner, sherry och champagne — det sednare särdeles godt, tyckte jag, tillverkadt af cataba-druf-

vor, vid Cincinnati. Vidare hos en hygglig, liflig M:rs Ferrans, hvars man är en martyr för neuralgia, — som gör många martyrer här i landet. — Jag hade svårt att icke gråta då jag såg honom; han såg så lidande och så fullkomligt tålig ut, der han satt alldeles lam i sin gungstol. Vidare hos en professor Parsens, svedenborgare, som visar mig mycken vänlighet.

Vidare har jag varit på ett — — *Bi!* och vill du veta hvad det kreaturet är i sällskapslifvet här, så — se här. En familj råkar i armod genom sjukdom eller eldsvåda, barnen sakna kläder m. m. Genast sammanträda fruntimren, som äro i goda vilkor, i trakten, förena sig om uppköp af vissa persedlar, och komma så tillsammans på ett ställe för att sy dem. Ett sådant sy-sammanträde kallas *ett Bi.* Och nu var *ett Bi* hos presidentens i Cambridge fru, M:rs Spark, för att arbeta åt en familj som genom eldsvåda förlorat alla sina kläder, och jag var bjuden att vara med derom. Bikupan var treflig, flitig och munter, och hade, om icke honung, utsökt god mjölk och kaka att bjuda arbetsbien på, bland hvilka jag naturligtvis tog plats, men utan att göra mycket skäl för mig.

En liten lustig professor K * *, dansk till födsel, och äkta dansk till naivitet och språksamhet, har flera gånger besökt och förlustat oss. Han har slagit sig ihop med en polsk professor, lika stor och ståtlig som dansken är liten och liflig, och de två äro jemt tillsammans, disputera och perorera, sjungande hvar sin visa, på ett så lustigt kontrasterande sätt, att Maria Lowell och jag härom aftonen jemt utbrusto i skratt dervid. En professor Desor, schweitzare och natura-

list, liksom Agasiz, har intresserat mig genom sina naturhistoriska anekdoter och sin vänliga uppmärksamhet.

Om aftnarne sent, när jag och mina unga vänner bli ensamma, läsa vi högt — Maria läser sin mans skaldestycken förtjusande väl, — eller jag berättar dem några små romanbitar och kärleks-historier, eller ock spökhistorier från Sverige; eller begär af dem att berätta mig sådana. Det gör jag vanligen, så fort jag blir husvarm i ett hem. Men den nya verlden är för ung, och har för litet af gamla hus och gammalt damm för spöken att trifvas der, och kärleks-historierna tyckas icke vara märkvärdiga nog att bli historiska, utom i de hem och de hjertan der de lefva i stillhet. Men hvart och ett hem, som jag lefvat en tid uti, ger mig dock sin kärlekshistoria, som dess bästa blomma, innan jag lemnat det; och det roar mig alltid mycket, och jag beundrar mångfalden i den blinda (eller clairvoyanta) gudens upptåg för att af två göra ett.

Hvar dag går jag ut, antingen med mina unga vänner eller ensam. Med dem beség jag härom dagen Mount-Auburn, Bostons stora begrafningsplats, en romantisk, parklik nejd, med höjder och dalar och sköna träd. Almarne synas vara Massachusetts älsklingsträd. Jag har ingenstädes sett så stora och så vackra almar som här. Palmlikt skjuta de i höjden med resliga stammar, och breda så ut sina kronor, böjande qvistarne på det mest mjuka, graciösa sätt. I dessa grenar, nu löflösa, ser jag ofta hänga, svajande för vinden med dem, ett litet välbygdt fågelbo. Det är en liten mycket grann fågel med namn »Oriole» som så bygger sitt bo till vagga för sina ungar, och dess sång lärer vara

ljuflig. Så har den bygt i grenarne af en ofantlig alm i Cambridge som kallas Washingtons-alm.

Vädret är för det mesta vackert och soligt, och himmelens färg af en förunderlig klarhet och styrka. Dess skärhet och genomskinlighet tjusar mig; och så förtjuste mig vädret i går; det var som en vårdag. Jag går ofta ensam ut åt en trakt der vägen snart upphör, men der utsigten är vidsträckt öfver gräsbevuxna fält; rundtom längs horisonten står granskog, och öfverallt när och fjerran synas små klasar af hvita hus och kyrkor. Gräset är vissnadt nu och gult, men när vinden far deröfver, bär den med sig jag vet icke hvilken underligt ljuflig vällukt, som verkar besynnerligt på mig. Minnen, ljufva, rörande; älskade anleten, blickar, röster, komma till mig i den, tusen känslor, tankar, aningar; lifvet blir för fullt, hjertat öfverfullt, och — — mina ögonkällor flöda öfver. Hur det är — känner jag mig mindre stark än förr, och ofta har jag en känsla af feber. Jag behöfver hvila. Det säga också många; men icke många unna mig den. Få se, få se om jag orkar resa till Milton hill (till Rusells) och jula. Jag ville det, ämnar det också, men! . . . .

D. 25 Dec. Ack nej! Det blef intet af med den färden. Jag hade redan begynt packa min koffert, men det ville ej gå och modet sjönk. Jag skickade återbud till Russells med en ung herre som skulle fara till festen, och fick tillbringa julaftonen helt ensam med Maria Lowell. Jag sydde, hon läste för mig högt ur Lowells just denna dag utkomna nya arbeten; så språkade vi stilla och innerligt ur öppna hjertan och sjä-

lar — så der som man kan språka i himmelen. Det var en ljuflig, stilla afton. Hela den öfriga familjen var på familje-kalas i Boston. Förra årets julafton var jag i Danmark, hos den sköna och goda drottningen Carolina Amalia; året förut med dig på Årsta, med julgran och traktering och dans för våra landsbarn, — ett lustigt gille! — Så i julottan om morgonen. Och nu, denna afton i en annan verldsdel, ensam med den älskliga unga frun, — — bra olika taflor af lifvet! . . . .

I morgon skall jag lemna detta hem och Cambridge. Jag har besökt flera hem här i trakten; alla äro sig lika i inredning, snygghet, ordning och komforts; hos några är litet mer, hos andra mindre skönhet; det är förnämsta skillnaden. Longfellows är af de vackraste och mest artistiska hem jag sett här. En vacker prydnad har jag ofta sett i hemmen här, liksom i de andra små Nya Englands hem som jag besökt, och det är stora buketter, riktiga jättebuketter af landets vackra gräsväxter, som, att dömma af dessa exemplar, äfven äro af jättenatur. Dessa äro som prydnader stälda i vaser i förmaket, och äfven på annat sätt anbragta. Man ser ofta små kolibris (tyvärr ej lefvande) fladdrande bland gräsen. Äfven har jag sett grupper af landets vackra fåglar och snäckor pryda rummen, och finner detta sinnrikt och i bästa smak. Äfven vi i Sverige kunde ha sådant, om vi ville taga mera reda på hvad som är vårt genom vår Herres gunst och gåfva.

Jag kan ej säga dig huru snälla Lowells varit och äro mot mig; jag har deras bilder i mitt album

och — i mitt hjerta, och du skall se dem på båda ställena.

Nu måste jag säga dig farväl, och kysser dig och mamma i andanom. Jag tycker mig alltid skrifva till er båda på en gång. Och måtte jag snart få goda bref från mina kära. Det blir den bästa julklapp jag kan få.

Så när hade jag glömt — och det borde jag ej — berätta dig om ett besök jag hade härom aftonen af qväkaren och skalden Whittier, en af norra staternas renaste och mest begåfvade skaldenaturer, glödande för frihet, sanning och rätt, kämpande för dem i sina sånger och mot deras fiender i den nya verldens samhällslif, — en af dessa puritaner som ej vilja krusa eller jemka med orätt i någon form. Han har en smärt och hög gestalt, ett vackert hufvud, fina drag, svarta ögon fulla af eld, mörk färg, ett grant leende, lifligt väsen. Men ande och själ ha öfverspänt nervernas strängar och tära på kroppen. Han hör till dessa naturer, hvilka med fasthet och glädje skulle gå stupstocken till mötes som martyrer för en stor sak, men som icke kunna känna sig trygga i ett godt sällskap, utan se ut som om de allt emellanåt hade lust att springa på dörren. Han lefver med sin mor och syster i ett landtligt hem, dit jag lofvat komma. Jag känner att jag kunde finna mig väl med W. och låta honom finna sig lugn med mig. Jag vet af egen erfarenhet hvad denna nervösa skygghet, vållad af hjernans öfveransträngning, vill säga, och huru personer, som lida deraf, böra behandlas.

Litet botanik har jag äfven talat här med den utmärkte botanices professorn Asa Gray, som kom och

skänkte mig en bukett doftande violetter. Han skänkte mig ock ur sitt herbarium några exemplar af den amerikanska Linnea Borealis, som är lik vår svenska, men är betydligt mindre och har något olika blad. Jag tänkte att jag skulle botanisera så mycket här i landet; men — jag vet ej hur det går!

Den snälle Downing sände mig häromdagen en stor korg, en jättekorg, full af de allra präktigaste äpplen, lika granna som goda, och jag hade glädjen att kunna dermed traktera mina unga vänner. Downings och Springs ha varit och äro makalösa för mig.

Bland mina kuriosa från Cambridge sätter jag invitationen jag fick en afton att gå ut och promenera i paradiset i sällskap med Adam och Eva. Den herrn som framförde bjudningen, först skriftligt och sedan muntligt (jag tror att han förevisar något slags vaxkabinett), gaf mig en vink om att åtskilliga herrar af akademi-staten skulle infinna sig vid samma tillfälle för att göra min bekantskap, i paradiset, i sällskap med Adam och Eva. Du gissar väl hvad jag svarade. Vackert sällskap!

Slutligen borde jag väl säga dig ett ord om Cambridge, en liten treflig stad af små hvita hus med små gårdar och trädgårdar och vackra, höga träd, — ordentlig, prydlig, men enformig. På längden kunde jag väl frestas att sjunga här: »allt samma och samma vår lefnad gör sur; omväxling förskönar vår hela natur» *)!

---

*) Äfven här har man visat mig flera rätt vackert bygda hus, tillhörande det ena en murare, det andra en snickare, ett tredje en timmerman; så allmänt tyckes här grofarbetet föra till både heder och hus.

Universitetet besökes af vid pass 500 studerande årligen. Det är anlagdt och doneradt af en unitarier, och går i unitarisk kyrka. Natur-vetenskaper studeras här mycket. Men nu säger man, att kemie professor Websters exempel bevisar, att de icke äro nog till saligheten. Hans mordhistoria fortfar att vara allmänna samtalsämnet för dagen, och allt mera hopa sig bevisen för hans skuld. Men han fortfar att neka. Händelsen är utan exempel inom detta samhälle, och förefaller alla nästan otrolig.

ÅTTONDE BREFVET.

Boston. *D. 1 Jan. 1850.*

Ett godt nytt år till alla kära hemmavid!

Tack käraste unge för ditt bref. Det var mig en hjertlig glädje och vederqvickelse; ty fastän ett och annat der hade sina oglada skuggor, så kände jag en frisk anda gå igenom brefvet, som sade mig att du var frisk till själ och kropp. Och hvad det var roligt att se dig gå och äta middag hos slägtingarne till höger och venster! Och de der småsakerna hemma (den der nya betjenten t. ex., som står så träget fastspikad bakom din stol och sedan springer i vägen för dig af lutter vördnad och ifver att öppna dörrarne) ack, hvad sådant är roligt att höra om, och hvad sådant ser roligt ut på några tusen mils afstånd; Att mamma är så rask och Charlotte så mycket bättre, — och Hagberg så nöjd i sin verksamhet på landet — är bra glädjande.

Nu skrifver jag åter till dig i Benzons hus, sittande i en liten vacker »parlour», möblerad med grönt sammet och prydd med vackra taflor och gravyrer på väggarne, och jag kan ej säga dig huru glad jag är att vara här i ro för en tid (en månad åtminstone), ty jag

behöfver hvila till själ och kropp; och jag kan omöjligt ha mera lugn, frihet och komfort än jag har det här. Jag har icke varit rätt rask en tid; ty hur det var, blef mitt flyttande och sällskapslif med dess oupphörliga kraf på kropps- och själskrafter för mycket för mig, och jag höll på att förlora sömn och sinnesfriskhet. Men gudskelof, båda delarne hålla på att återkomma med jättesteg efter några dagars ro och begagnande af ett slags kina-dekokt, gifven mig af min lilla fruntimmers-doktor, och — — »än lefver Hakon Jarl!» Men annorlunda lefver man dock här än i Europa. Klimat och föda äro annorlunda, och jag tror ej att denna sednare passar för klimatet.

Det kostade på att skiljas vid Lowells. De äro oändligen älskvärda, och jag håller riktigt systerligt af dem. Miss Hunt enleverade mig med makt. Jag hade icke mycken lust på besöket till henne, men jag har haft vida mera godt deraf än jag kunde ana. Först och främst var det roligt att lära närmare känna denna alldeles egna individualitet. Man kan ha bättre manér, mera takt o. s. v., men omöjligt ett bättre hjerta, mera värma för menniskors bästa, och på det hela mera praktisk duglighet. Hon är af qväkarefamilj, och med den bestämda vilja och energi som tillhör qväkar-lynnet beslöt hon att för sig och sitt kön bryta väg på en bana som hon ansåg vigtig för qvinnan att beträda, och som hon kände sig särskilt dragen till. Så tog hon, jemte en yngre syster, enskilt undervisning af en skicklig och välvillig läkare, och har nu, sedan systern blifvit gift, praktiserat i tolf år som fruntimmers- och barn-doktorinna, förvärf-

vat förtroende och förmögenhet — äfven huset der hon nu bor, som är tarfligt men trefligt, — och har hjelpt (såsom jag hört af flera) en stor mängd fruntimmer uti sjukdomar och åkommor som tillhöra deras kön. Isynnerhet har hon varit välgörande för den gröfre arbetsklassens qvinnor, och äfven hållit för dem föreläsningar i fysiologi, hvilka blifvit besökta af hundradetals åhörarinnor. Hon läste dessa för mig, och den första jag hörde, eller sjelfva inträdesläsningen, gaf mig ett så högt begrepp om den lilla doktorn och hennes ståndpunkt, att jag blef hjertligen glad öfver henne, och insåg nu först hela vigten af qvinnans inträde inom den medicinska vetenskapen. Åsigten af menniskokroppen och dess vård var ända igenom religiös; och när hon lade på qvinnornas hjerta att vårda sina och sina barns kroppar och att lära känna dem rätt för att vårda dem rätt, så var det emedan dessas bestämmelse är hög, emedan de äro själens boningar och Guds tempel. Det var ett allvar och en enkelhet, en redighet i framställningen, en riktighet och renhet i allt, som var af högsta stil, och som måste verka på hvarje rent menniskohjerta, isynnerhet hvarje modershjerta. Och när man besinnar huru vigtigt för hela det kommande slägtet qvinnans och barnets rätta vård äro, huru mycket dervid beror af diet och af en skötsel som undgår läkarens gebiet och blick, och som blott qvinnan kan rätt känna, — så, hvem kan tvifla på vigten af fruntimmers-läkarinnan, hos hvilken vetenskap kommer den naturliga skarpblicken till hjelp, och gör henne så till qvinnornas och barnens bästa hjelp och rådgifvare.

Att qvinnor ha en naturlig skarpblick och gåfva för läkarekallet, det bevittna otaliga exempel af alla tiders och folks erfarenhet. Och det är skam och skada, att man hittills icke velat tillåta dessa att utvecklas genom vetenskapen. Huru mycket godt kunde ej t. ex. barnmorskor, isynnerhet på landet bland allmogen, uträtta, om de, utom den kunskap som bibringas dem för att hjelpa ett barn till verlden, äfven förenade den att hjelpa moder och barn till ett lif af hälsa. Men detta har man försummat och försummar ännu, och det hämnar sig på tusentals sjukliga mödrar och sjukliga barn. Kommer nu dertill, att qvinnans af naturen religiösa sinne och böjelse att se lifvet och tingen ur en central helgande synpunkt gör henne skickad att behandla äfven det minsta såsom ett ur denna synpunkt vigtigt, att hon af naturen har moders-instinkt och moderskärlek — huru väl passar hon ej till prestinna i templet der barnet skall helgas åt Gud, hälsans och helighetens Gud! Huru helig är ej hennes rätt att der invigas!

I gamla, visa tider voro läkarne äfven prester, och invigdes till heliga mysterier. Aesculapii efterkommande voro en helig slägt, och bland dem voro äfven qvinnor; Hygiea, en af Aesculapii döttrar, kallades helsans gudinna. Af hennes slägt kom Hippokrates. Vi tala ännu om Hygiea, men — vi tala blott. Hon måste manas till jorden, gifvas rum och rätt der som qvinna, som prestinna, om hon skall skänka jorden en ny Hippokrates.

Men åter till min lilla jordiska doktorinna, som likväl icke är utan den himmelska gnistan, hvilken be-

rättigar henne att tillhöra Asklepiadernas familj. Denna ser man i hennes blick och hör ofta äfven i hennes ord. Hos henne såg jag åtskilliga »emanciperade» fruntimmer, sådana nämligen som hålla offentliga föreläsningar, tala publikt vid antislavery-möten o. s. v. En af dessa frapperade mig för den pittoreska skönheten af hennes gestalt och hufvud med ett blekt, ädelt ansigte och rikt gyllne hår, samt för det fullkomligt milda och qvinliga i hela hennes väsen och tal, förenadt med manlig styrka i vilja och öfvertygelse. Det var M:rs Paulina Davis från Providence. Hon har i flera år med stor framgång hållit offentliga föredrag i fysiologien, mycket besökta af de grof-arbetande klasserna. Hon och min lilla doktor äro varma vänner. Jag såg äfven hennes man M:r Davis, som tyckes vara en tänkande man och fullkomligt i öfverensstämmelse med sin fru och hennes verksamhet. Jag lofvade besöka dessa makar i Providence. Åtskilligt hörde jag här om Shäker-sekten och dess samfund; — min lilla doktorinna är läkarinna i ett eller par af dessa — läste bref från ett par af deras »äldsta», med vackra, fromma tankar och utgjutelser, men inom mycket inskränkt krets. Äfven inbjöds jag att besöka Shäker-församlingen nära Boston vid Haward, hvarest medicinska trädgårdar odlas. Jag skall gerna se detta underliga folkslag på närmare håll. Åtskilligt nytt folk och främmande såg jag här — ty min lilla doktor tyckes ha en stor umgängeskrets. Hvar afton, sedan dagen var slut, läste hon bibeln högt, och vi hade bön på gammalt puritanskt vis. Mitt besök och den nya tafla af lifvet jag såg här, var mig verkligen upp-

friskande. Men glad var jag att komma i ro i Benzons hus, der M:rs H. icke säger tre ord om dagen, men är vänlig och snäll, der en hederlig godsint tyska, Christine, sköter väl om både huset och mig, och der jag får vara ensam en stor del af dagen, ty Benzon är sysselsatt på sitt kontor utomhus. När han kommer igen, om aftonen, är han innerligt treflig och angenäm, läser för mig eller språkar underhållande. Jag har hittills hvarken tagit emot besök eller bjudningar, men har fastställt måndagarne som mina mottagningsdagar. Nu skall jag andas i ro, läsa och skrifva litet. Men i dag skall Benzons föra mig ut på ett besök till Lowells, hvilka jag vill öfverraska med några småsaker som jag hoppas skola göra dem nöje. Man känner sig så fattig af att alltid blott mottaga.

D. 8 Januari.

Och nu, min kära unge, fick jag ditt andra bref. Och dina bref — hör du! — får du inte »förakta». Att i dem få se just hur det står till hemmavid, det är all min önskan, det må nu vara mulet eller soligt; och ingenting kärare kunna dina bref gifva mig, än den enkla sanningen, än verkligheten sådan den är. Och, min lilla Agatha, tänk, allt hvad du förmår, att vår och sommar skola komma åter; att solen är bakom molnen och kommer fram i sinom tid. Det är en gammal visa, men jag har så ofta erfarit dess sanning, och gör det äfven i den nya verlden.

Vi ha nu här en fullkomligt svensk vinter, och i dag så grått och kallt, som ni någonsin kunna ha

det

det i Stockholm. Och jag är just litet nöjd att icke ha det bättre än mina vänner i Sverige. Jag är alldeles förträffligt väl i Benzons hus; men att få betala för mig något här, det står då icke till. Benzon reser om onsdag till Europa, men kommer ej till Stockholm förrän i Maj eller Juni. Då kommer han till mamma och dig och hälsar från mig.

I går förmiddag hade jag »reception» (emellan kl. 12 och 4), och såg en hel hop folk och fick en hel del bjudningar. En person som jag väl blir något mera vän med, är M:rs Bryant, en ännu ung, förmögen enka med ett enda barn, en präktig liten flicka. Hon ser bra ut, är mycket »lady-like» och behaglig, och oändligen älskvärd mot mig, vill blott — så säger hon — »att jag skall göra mig nytta af henne», hon för mig ut att åka, och söker göra mig allt nöje hon kan, på det mest grannlaga och hyggliga sätt. Med henne är jag gerna; ingenting stöter och mycket behagar mig, framför allt hennes stilla väsen; det hvilar mig. Vi kunna sitta bredvid hvarandra i vagnen och tiga, och det tycker jag om.

Jag har äfven besökt transcendentalisten Alcotts »conversations», och äfven något deltagit i konversationen. De bevistas af en 40 à 50 personer, alla sittande på bänkar. Alcott sitter »en façe» af församlingen vid en pulpet, och begynner samtalet med att läsa något högt; sist var det ur Pythagoras skrifter. Han är en skön och mild man, men — en drömmare, hvars pythagoreiska vishet näppeligen gör folk nu för tiden visare. Sjelf lefver han, sedan många år, endast på

bröd, frukter, grönsaker och vatten, och det vill han nu att också alla andra menniskor skola göra, och då skola de bli sköna, goda och lycksaliga väsen. Synden skall förjagas genom dieten. Och enthusiasmens heliga flod skall beständigt flöda igenom den medelst diet renade och skärade menniskan.

Både framställning och konversation höllo sig i molnen, ehuru jag gjorde ett par försök att draga dem derur. Alcott drack vatten, och vi drucko — mist. Han har ett par gånger besökt mig, och han intresserar mig som ett studium. I förrgår tillbragte han aftonen med mig och Benzon, och trakterade oss med åtskilliga stycken ur sin lära. Alla blonda och blåögda menniskor höra till ljus-naturen, ljusets och godhetens rike (jag tror att Lowell är Alcotts ideal af en ljusets son), alla med mörka ögon och mörkt hår äro af natten och det onda. Jag nämnde »Wilberforce» och flera ljusets kämpar med mörka hufvuden. Men på inkast hör den goda Alcott alls icke, och hans konversation är att han vill tala och dömma sjelf. Vi drucko thé, och jag sökte öfvertala A. att dricka åtminstone ett glas mjölk. Men det var allt för djurisk föda. Han ville ej mottaga annat än ett glas vatten och ett stycke bröd. Han är åtminstone en transcendentalist som lefver som han lärer.

För denna vecka har jag emottagit några bjudningar. Om söndag skall jag äta middag med Laura Bridgeman hos hennes andra skapare, direktören för de döfstummas institut i Boston D:r How. Hans behagliga fru var här för att bjuda mig.

D. 9 Jan.

Nu skall jag afsluta mitt bref, ty Benzon skall resa. Jag kommer att sakna honom, ty han har varit obeskrifligt vänlig och älskvärd mot mig, och dertill nu ställt allting så för mig, att det ej kan tänkas bättre och beqvämare. I dag skall jag bort till middag och afton. Så äfven i morgon, och på förmiddagen i morgon bese åtskilliga publika inrättningar i sällskap med Charles Sumner (den unga jätten och juristen). Jag börjar rumla nu åter. Kunde man blott göra det med måtta. Men det har sina svårigheter här i landet.

Bergfalk är åter i NewYork. Vi komma troligen föga att sammanträffa härefter, ty hans vägar äro icke mina vägar, utom i vårt gemensamma mål och föremål — — Sverige.

NIONDE BREFVET.

Boston. *D. 22 Jan. 1850.*

Nu, min snälla unge, skall jag prata litet med dig, och så sända af pratet på posten. Jag kan ej begripa att jag ej skrifvit till dig på hela denna tid af fjorton dagar; men det ena upptåget tar vid det andra, och med menniskor, brefskrifning, många ting upptages tiden, och dagarne gå, jag vet icke huru. Jag har också varit litet klen till hälsan åter, och icke förmått mycket. De goda allopatherna här (och jag har nu sednast haft en af de förnämsta läkare i Boston) rådde ej på mitt onda, och förderfvade blott min mage. Jag tog då min tillflykt till homeopathien. Men jag måste berätta dig huru det gick till.

Jag for en dag, fastän jag mådde miserabelt, att bese åtskilliga publika institutioner (åtföljd eller rättare anförd af Charles Sumner). Först korrektionshuset för qvinnor, der de fallna qvinnorna stå under uppsigt och styras af aktningsvärda fruntimmer, och der jag beundrade ordningen och anordningen i allt. Vidare ett Lunatic-asyl för fattiga dårar. Det var snyggt och väl hållet; men — ack! det var fattigt på all den komfort och den skönhet, som utmärkte de förmögna dårarnes asyl på Blumingdale. En qvinna fattade en

häftig vänskap för mig, omfamnade och välsignade mig beständigt och begärde af andra att de äfven skulle välsigna mig: »say god bless her!» sade hon åt M:r Sumner. Han, stadd i samtal med föreståndaren, aktade ej på hennes uppmaning. Hon upprepade den, och sade slutligen med en vildt hotande röst: »say god bless her!» — »Yes, god bless her!» sade nu Sumner vänligt med sin djupa, vackra röst, och nu log min vän och blef mycket nöjd. Bland männerna kände Sumner igen tvänne sina akademi-kamrater, goda hufvuden, som varit före honom i mathematiska studier. Nu tycktes deras höghvälfda pannor icke herbergera en redig tanke. Den ene af dem kände dock igen den fordne kamraten, men syntes dervid sorgsen och förlägen. Anblicken af några af de mjeltsjuka dårarne var mig, i min dåvarande sinnesstämning, nästan öfverväldigande.

Ifrån dårhuset måste jag bort på en middag, efter den på en svedenborgisk »meeting» i en svedenborgisk kyrka, der jag skakade händer med väl 100 svedenborgare. Kl. half 10 var jag ändtligen åter hemma, och för första gången på dagen kom en känsla af trefnad och välbefinnande öfver mig. All känsla af plåga försvann, och jag njöt af att nu hafva en stunds ro med en qvinlig vän som följt mig hem. Men då kommer min doktor och vill nödvändigt föra mig med sig i ett aftonsällskap. Jag bad om förskoning. Jag sade: »nu först får jag hvila, nu först mår jag bra på denna dag. Nu gör ni som många andra; ni säger att jag behöfver hvila, och likväl tvingar ni mig att gå ut i sällskap». Det hjelpte icke. Jag kunde ej neka min

läkare; och jag måste gå och sällskapa hos en af Bostons eleganta damer till kl. 12 på natten. Den nervösa tryckningen återvände, och jag tillbringade ett par plågsamma timmar, afundades indianerna och alla fria menniskor som lefva i den fria, vilda skogen. Ändtligen hemma åter, grep mig fruktan för den sömnlösa natten som jag kände att jag skulle få, och för den eländiga dag som jag visste skulle följa, då jag släpar på lifvet såsom på den tyngsta börda, utan att dock vara sjuk eller känna bestämdt ondt någorstädes. Då jag nu kände mina händer bränna, som af feber, påminte jag mig några homeopathiska piller, som min vän Downing (han är sjelf homeopath) en gång gaf mig då jag var mycket upphettad, och som svalkade mig underbart; jag tog några af dessa på tungan, och — jag sof denna natt så godt som jag icke hade gjort det på flera veckor. Så tidigt som möjligt nästa dag gick jag ut till mina bekanta i Boston, frågande efter en homeopatisk läkare. En vänlig, vacker, äldre fru M:rs Clarke (de resliga sönernas moder) lofvade sända mig sin läkare. När jag vid middagstiden, efter en promenad, kom in i min »parlour» stod der en högväxt gammal man, med blekt, karakterstarkt ansigte, hög panna, kal hjessa, silfvergrå hår och ett par djupa, blå ögon, fulla af känsla och allvar. Tyst och svartklädd stod han der, midt i rummet, med nästan presterligt utseende och den genomträngande, allvarliga blicken fästad på mig. Jag vet ej hur det kom sig, men det kom sig så, att jag från första ögonblicket fattade förtroende och tillgifvenhet för honom. Jag gick fram till honom, tog hans

hand mellan båda mina, såg upp i hans bleka, allvarliga ansigte och sade: »hjelp mig!». Så hjelplös, så redlös och arm hade jag nu en tid kännt mig under makten af ett mig fremmande lidande, förlamande mig till själ och kropp, och ensam i främmande land, utan annat stöd än mina själs- och kroppskrafter, för att gå igenom med det företag jag förelagt mig. Han svarade med djup basstämma, talande långsamt, liksom med någon möda. — — Ack min unge! det kommer att låta bra fåfängligt att jag talar om hvad han svarade, — men låt mig synas fåfäng för denna gång. Han sade: »Miss B.! ingen kan ha läst edra Grannar, och icke önska att hjelpa er! Och jag hoppas att kunna hjelpa er!» Jag gret, jag kysste den magra, knotiga handen som jag höll, såsom jag hade kunnat kyssa en faderlig välgörares; jag kände mig vek som ett barn. Han gaf mig ett litet hvitt pulver som såg ut som ingenting, hvilket jag skulle taga innan jag gick till sängs. Jag tog det, sof förträffligt, och nästa dag — ack! hvilken känsla. Allt ondt var försvunnet. Jag kände mig buren som af andevingar; en onämnbar känsla af frid och helsa rådde i hela min varelse.

Jag gick ut; jag kände ej min kropp; jag gladde mig åt himmelens blåhet, åt böljornas dans. Jag kunde se att verlden var skön. Så hade jag ej kännt på länge; och vissheten att nu ha fått ett hjelpmedel som kunde understödja min ännu friska kraft och vilja, gjorde mig outsägligen lycklig. Jag tackade Gud. Och ej blott för min skull, utan för din. Ty jag är öfvertygad, att ingenting passar för *dig* och för din svaghet så som denna luftiga, lätta, nästan andliga och

underbart verkande medicin. Dessa små hvita ingenting-pulver och piller, som ingenting smaka och ingenting se ut, verka mäktigt och hastigt, ofta inom en half eller qvarts timme. Och jag ber dig ändtligen göra försök med dem, om du denna vinter (såsom vanligen om vintern) känner dig klen till kropp och lynne; och kasta all annan medicin ut igenom fönstret. Gif äfven akt på dieten, och att du icke äter saker som icke passa dig.

Min doktor påstår, att mitt onda kommer från magen och hör till en sjukdom mycket gängse här i landet, som kallas dyspepsia. Han har fordrat af mig en noggrann diet, att icke äta fet och flottig mat, icke stekta saker, icke hettande, inga sylter m. m. Jag var i början motsträfvig och ville påstå att min mage var det bästa jag hade. Men jag har dock sedan, till min förundran, märkt, att viss föda inverkar på mitt tillstånd; att t. ex. jag vaknar om morgonen med känslan af elände, om jag ätit syltsaker om aftonen, och tvärtom mår bra om morgonen då jag icke ätit något sött eller fett om aftonen. Svårigheten är, för mig, att här i landet hålla diet, och jag blir allt mer öfvertygad att folkets diet här är osund och alls icke passande för klimatet, som är hetsigt och stimulerande. Man äter till frukost varmt bröd och flera feta och hetsiga saker, såsom stekt fläsk, fläsk-korf, omlett m. m. Om aftnarne, särdeles på alla supéer, äter man ostron, stekta eller som sallat, och persikosylt, eller ock glaçer. Ostron, på alla slags sätt tillagade, ätas i allmänhet mycket; och just dessa och alla andra artik-

lar jag nämnt, äro svårsmälta och högst skadliga för svaga magar.

Och nu adjö med detta mag-, mat- och medicinkapitel, men som har sitt stora intresse för mig och många, och borde här allvarligen besinnas. Om min doktor måste jag ännu säga dig, att han heter David Osgood, att han besöker mig alla dagar och vårdar sig om mig med största ömhet, samt har lofvat att göra mig alldeles frisk och stark innan jag lemnar Boston. Han är af gammal puritansk familj och är ett verkligt original, har en sträf yta, men det allra mildaste, bästa hjerta. Och det kan man se på hans ögon. Vissa slags ögon kunna visst aldrig dö. De måste bli sig lika i himmelen liksom på jorden. Hvad jag klarast minnes af mina vänner, är alltid deras ögon, deras blick. Jag är viss att i uppståndelsen känna igen mina vänner på deras ögon!

Nu måste jag berätta dig om Concord och om sphinxen i Concord, Waldo Emerson. Ty till Concord reste jag för fem dagar sedan, beledsagad af — — »honom sjelf». Jag mådde miserabelt af — jag vet icke af hvad, som jag ätit dagen förut, eller af blott rubbningen och resan för att komma i ett nytt hem, hvilket förtagit min sömn om natten. Febermatt och nedslagen satt jag vid den starke mannens sida; tyst och utan att en gång orka bjuda till att säga något, vände jag machinmässigt hufvudet då han utpekade för mig ett par historiskt märkvärdiga ställen. Och han såg väl hur det stod till med mig, och lät mig tiga. Febermatt och med en känsla såsom skulle jag falla sönder, var jag det första dygnet i Emersons hus, men

sedan — var det några små hvita ingenting-pulver, eller den rena, snöfriska luften (vi hade en riktigt vacker svensk vinter i Concord), eller var det närvaron af den starka och stärkande anden, i hvars hem jag befann mig, eller dessa i förening; men jag blef bra åter, kände mig lätt och väl. Och under de fyra dagar jag vistades i Emersons hem, hade jag en sann njutning af betraktandet af denna starka, ädla, örnfödda natur. Beröringen blef likväl ofullkomlig, ty våra naturer och åsigter äro i grunden alltför olika, och den hemliga antagonism, som lefver hos mig mot honom, jemte min beundran, gör sig väg ibland och kallar lätt opp hans is-alp-natur, frånhållande och kylig. Men denna är icke hans ursprungliga, han trifves icke rätt i den, och han öfverger den gerna, om han kan det, och finner sig väl, det ser man, i en mild och solig atmosfer, der den naturliga skönheten af hans väsen får andas fritt och blomma, berörd af andras, som af en lifvande vind.

Jag njöt af att betrakta honom i hans väsen, hans uttryck, hans tal och hvardagsfärd, såsom jag njuter af att betrakta flodens lugna lopp, der den bär stora och små farkoster emellan blomrika stränder, som jag älskar att se örnen kretsa i skyn, hvilande på den och sina vingar. Ur denna lugna höghet låter E. ingenting rycka sig, hvarken stort eller smått, hvarken med- eller motgång. I sitt filosofiska tänkande är Emerson pantheist; i sin moraliska åsigt af verlden och lifvet är han i hög grad ren, ädel och sträng, fordrande på sig sjelf som på andra. Hans ord äro stränga, hans dom ofta afskärande och skarp, men hans väsen är lika

ädelt och ljuft, hans röst alltid lika skön. Man kan träta med Emersons tankar, med hans dom, men icke med honom sjelf. Hvad som frapperar mig mest såsom utmärkande honom framför de flesta menniskor, är *det ädla*. Han är en född ädling. Jag har sett förut ett par männer födda med denna prägel: excellensen W—r i Sverige och — — ännu ett par andra. E. har den kanske i ännu högre grad. Och dertill dessa djupa intoneringar af rösten, detta uttryck, så mildt på en gång och upphöjdt; — jag måste tänka på Maria L—s ord: »När han blott nämner mitt namn, så känner jag mig adlad».

Jag njöt äfven af Emersons samtal, hvilket flyter så lugnt och lätt, som en djup stilla flod. Det är för mig lifvande både till med- och motstånd; det är alltid i hvad han säger något betydande, och han lyssnar väl, och förstår och svarar väl också. Men vare sig andlig trötthet eller ock en känsla af aktning för hans frid och frihet, jag sökte ej hans samtal. När det kom, så var det godt; när det icke kom, så var det godt också, isynnerhet om blott han var i rummet. Hans närvaro var mig angenäm. Älskvärd var han i sin uppmärksamhet för mig och det sätt, på hvilket han underhöll mig som fremling och gäst i sitt hus. En eftermiddag läste han för mig ur sina anteckningar från England (i manuskript) stycken af sitt samtal med Thomas Carlyle (den enda man, som jag hört E. tala om med nöje och med något som liknar beundran) om »det unga Amerika», samt berättelsen om sin resa med honom till »Stomhenge». Det var af dessa saker som jag aldrig glömmer. Så starkt som Emersons kritiska

sinne är, och så mycket brist han finner hos menniskor och saker — mätande dem med idealet, — så stark är hans tro på det godas makt och slutliga seger i verldsordningen. Och hvad ädel republikanism och amerikanism och ädelt förhållande i samhälle och umgängeslif är, det förstår han väl. Men grunden, den lifgifvande, kraftgifvande källan, — ja, den ser Emerson blott i menniskans eget rena medvetande. Han tror på denna källas ursprungliga renhet och herrlighet, och vill endast rensa bort allt som tillstoppar eller grumlar den, allt konventionellt, osannt och uselt.

Till en älskvärd qvinna, stor vän af Emerson, och derjemte med ett starkt religiöst sinne, sade jag: »huru kan ni älska honom så högt, då han ej älskar, ej tror på det högsta, som ni älskar». Hon svarade: »han är så felfri, och sedan — — han är älsklig!»

Älsklig var han äfven att se i sitt hem och sina husliga förhållanden. Mer om honom skall du få höra när vi träffas, och hans starka, sköna hufvud skall du få se i mitt album, bland flera amerikanska bekanta. Jag känner, att hans bekantskap skall lemna ett djupt spår i min själ. Jag kunde begära af honom varmare sympatier, större intresse för samhällsfrågor rörande menniskornas väl, mera känsla för lidandet och sorgen på jorden. Men hvad rätt har väl källvågen, som dallrar vid hvar fläkt af vinden, att träta med granit-klippan att den blef annorlunda gjord? I sådana bröst växa starka metaller. Låt källan tiga och vara nöjd att den, i sin svaghet, dock kan afspegla klippan, blommorna, fästet och stjernorna, och

växa och förstärka sitt lif från de osynliga källor, som bergshöjderna dia.

Men jag måste ge dig ett par prof af Emersons stil och af hans sätt att se och känna, som mest anslår mig. Jag skall taga ett par ställen ur hans »Essays», hvilka passa för alla menniskor, i alla länder och tider, och som äro delar eller droppar af den jernåder, som genomgår allt hvad E. talar eller skrifver, ty den är lif af hans lif.

I sin lecture om »sjelf-förlitande» (self-reliance) säger han:

»Att tro er egen tanke, att tro att hvad som är sannt för er, i ert enskilta hjerta, är sannt för alla menniskor, — det är snille. Uttala er inneboende öfvertygelse, och den skall blifva allmänneligt förstånd; ty det innersta blir i sinom tid äfven det yttersta; — och våra första tankar skola återgifvas oss af Yttersta Domens basuner. Den högsta förtjenst som vi tillskrifva Moses, Plato och Milton är den, som hvar menniska igenkänner såsom rösten af dess egen själ, är att de akta ringa böcker och traditioner, och säga ut, icke hvad andra menniskor utan hvad de sjelfva tänkt. En man borde lära att upptäcka och vaka öfver den stråle af ljus, som blixtrar inifrån hans egen själ mera än öfver glansen från bardernas och de visas stjernhimmel. Likväl sätter han bort sin tanke utan uppmärksamhet, emedan den är hans. I hvarje snilleverk känna vi igen våra egna förkastade tankar: de komma der åter till oss med ett visst fremmande majestät. Stora konstverk ha ingen djupare lära att meddela oss än denna. De lära oss att stå fast vid vårt ursprungliga intryck, med

godlynt oböjlighet, och mest då, när alla rösters rop är på andra sidan. Eljest skall i morgon en fremling säga, med mästerligt sundt förnuft, precist hvad vi hafva tänkt och kännt hela tiden, och vi skola nödgas att med skam mottaga vårt omdöme från en annan».

— — — — — — — — — — —

»Lita på dig sjelf: hvarje själ vibrerar vid denna jernsträng. Håll till godo det rum, som den gudomliga försynen har funnit för er, sällskapet af edra samtida, händelsernas följd. Stora män ha alltid gjort så, och barnsligt förtrott sig till deras tidehvarfs genius; röjande deras tro att det yttersta vissa var nedlagdt i deras hjertan, verkande genom deras händer, beherrskande hela deras varelse. Och vi äro nu männer och måste mottaga i högsta mening samma höga skickelse; vi skola icke vara omyndige och invalider, icke pultroner, flyende framför en revolution, utan vägvisare, upprättare och välgörare, lydiga det allsmäktiga arbetet och inkräktande på kaos och mörkret».

— — — — — — — — — — —

»Hvem som vill bli en man, måste bli en »non conformist». Den som vill samla odödliga palmer, måste icke låta hindra sig i godhetens namn, utan måste först undersöka om det är godhet. Ingenting är slutligen heligt utom er egen själs redlighet (integrity). Gif er sjelf vittnesbörd om rätt, och ni skall slutligen hafva hela verldens».

— — — — — — — — — — —

»En dåraktig konseqvens är små själars käpphäst, tillbedd af små statsmän, filosofer och prester. Med konseqvens har en stor själ helt simpelt ingenting att

sköta. Tala ut hvad ni tänker i dag, i hårda ord; och i morgon, säg hvad ni i morgon tänker, med hårda ord igen, fast det motsäger allt hvad ni sagt i dag. »Åh, men då skall ni bli missförstådd». Är det så ondt då att bli missförstådd? Pythagoras var missförstådd, och Socrates och Jesus, och Luther och Copernicus och Galilei och Newton, och hvarje ren ande, som någonsin uppenbarade sig i köttet. Att vara stor är att bli missförstådd».

»Jag antar, att ingen man kan våldföra sin natur. Alla kastningar af hans vilja äro inhägnade af lagen för hans varelse, såsom ojemnheterna i Andernas och Alpernas bergskedjor äro obetydliga i globens rundning. Karakter bestämmer mer än våra viljor. Vi gälla för hvad vi äro».

— — — — — — — — — — —

»Det skall bli en öfverensstämmelse i alla skiftningarne af handlingar, om blott hvar och en är redlig och naturlig i sin stund. En tendens förenar dem alla».

— — — — — — — — — — —

»Perception (instinktiv insigt) är icke godtycklig utan fatalistisk (nödvändig). Om jag ser ett drag, så skola mina barn se det efter mig, och efter hand hela menskligheten; — ehuru det kan hända, att ingen har sett det före mig. Min perception deraf är lika så mycket ett faktum som solen».

»Själens förhållanden till den gudomliga anden äro så rena, att det är vanhelgande att söka insätta medlare eller hjelpare. När gudomligheten talar, måste den meddela icke ett ting utan alla ting, måste skapa allt

på nytt. När helst en själ är enkel och mottager gudomlig vishet, måste gamla ting förgå, — medel, lärare, texter, tempel falla. Alla ting äro helgade genom förhållande dertill, det ena lika mycket som det andra».

— — — — — — — — — — —

»Men äfven starka intellegenser våga ännu icke höra Gud sjelf, om han icke talar likt någon David eller Jeremias eller Paulus».

— — — — — — — — — — —

»Om vi lefva sanningsfullt, så skola vi se sanningsfullt. När vi få en ny insigt, så skola vi gladligen aflasta minnet af dess upplagda skatter, såsom gammalt skräp. När en menniska lefver med Gud, bör hans röst bli så ljuf som bäckens sorl och kornets sus».

— — — — — — — — — — —

»Dessa törnrosor under mitt fönster hänvisa ej till föregående eller bättre törnrosor; de äro för hvad de äro. De lefva med Gud i dag».

— — — — — — — — — — —

Menniskan kan icke bli lycklig innan hon äfven lefver med naturen i det närvarande, öfver tiden».

— — — — — — — — — — —

»Det yttersta faktum är att alla uppgå uti den evigt välsignade Ene. Sjelftillvarelse är den högsta orsakens attribut; och denna utgör måttet af godt efter den grad, i hvilken den ingår i alla lägre former. Alla verkliga ting äro så genom den dygd som de innehafva».

— — — — — — — — — — —

»Låt oss icke ströfva omkring. Låt oss sitta hemma med orsaken. Låt oss stäfja och förvåna den inträngande mobben af menniskor, böcker, institutioner, genom en enkel förklaring af det gudomliga faktum. Bed inkräktarena taga af skorna från deras fötter, ty Gud är här, och det är ett heligt rum. Låt vår enkelhet dömma dem, och vår lydnad för vår egen lag bevisa alla tings fattigdom bredvid vår infödda rikedom».

— — — — — — — — — — —

»Vi måste gå allena. Jag älskar den tysta kyrkan före gudstjensten mera än någon predikan. Huru aflägsna, huru svala, huru kyska se icke menniskorna ut, omgjordade hvar och en med helgedomen. Så låt oss alltid sitta. Men er isolering måste icke vara mekanisk, utan andlig, det är, måste vara upphöjelse» . . . . .

»Den makt menniskor ha att plåga mig, ger jag dem genom min svaghet. Ingen man kan komma nära mig utan genom min gerning. Hvad vi älska det ega vi, men genom begäret beröfva vi oss hvad vi älska».

»Om vi icke kunna på en gång uppstiga till lydnadens och trons heligheter, låt oss åtminstone motstå våra frestelser; låt oss ingå i krigstillstånd och väcka Thor och Oden, mod och fasthet i våra bröst. Det sker i våra veka tider genom att tala sanningen. Stäfja denna ljugande gästfrihet, ljugande tillgifvenhet. Lef icke längre enligt väntan af dessa bedragna och bedragande folk, med hvilka vi umgås. Säg till dem: o fader, o moder, o maka, o broder, o vän, jag har hittills lefvat med er efter skenet. Härefter tillhör jag sanningen. Från denna stund lyder jag ingen lag utom

den eviga lagen. Jag vill bemöda mig att föda mina föräldrar, att uppehålla min familj; — men dessa förhållanden måste jag fylla på en ny väg. Jag vädjar ifrån de antagna bruken. Jag måste vara mig sjelf. Om ni kan älska mig för hvad jag är, så skola vi bli desto lyckligare. Om ni icke kan det, så skall jag likväl söka att förtjena det. Jag skall icke dölja min kärlek eller min motvilja. Jag skall så lita på hvad som är djupt och heligt, att jag skall med styrka utföra inför sol och måne hvad som innerligt gläder mig och hvad mitt hjerta befaller mig. Om J ären ädla, så skall jag älska er; om J icke ären det, så skall jag icke skada er och mig sjelf genom hycklad uppmärksamhet. Om J ären sanna men icke i samma sanning som jag; blifven vid edra likar; jag skall söka mitt eget. Jag gör detta icke i sjelfviskhet, utan i sanning och ödmjukhet. Det är lika mycket ert intresse, som mitt och alla menniskors — huru länge än vi ha lefvat i lögnen — att lefva i sanningen. Låter detta hårdt, i dag? Ni skall snart älska hvad som är förestafvadt af er natur såsom af min, och, om vi följa sanningen, skall det föra oss slutligen i god hamn. — »Men på det sättet skall ni göra ondt åt dessa vänner!» Ja, men jag kan icke sälja min frihet och makt för att frälsa deras känslighet. Dessutom, alla menniskor ha sina stunder af förnuft, då de se ut i den absoluta sanningens region. Då skola de rättfärdiga mig och göra detsamma. Mängden tror att ert förkastande af populära rättesnören är ett förkastande af all lag. Och den djerfve sensualisten skall begagna filosofiens namn för att förgylla sina lustar. Men sam-

vetets lag står fast. Det finnes tvänne biktstolar; och i en af dem *måste* vi gå in. Ni kan uppfylla edra skyldigheter på en *direkt* eller en *reflex* väg. Besinna om ni har uppfyllt edra skyldigheter till fader, moder, kusin, granne, stad, katt och hund, och om någon af dem kan förebrå er. Men jag kan också förgäta denna reflekterade norm och absolvera mig sjelf. Jag har mina egna allvarliga fordringar, min fullkomliga cirkel. De neka namnet af skyldighet till många handlingar, som *kallas* skyldigheter. Men om jag kan afbörda dess skulder, så kan jag undvara att följa de antagna bruken. Om någon tror att denna lag är löslig, så låt honom hålla dess bud en dag».

»Och, i sanning, det fordrar något gudalikt af den som har afkastat menskligheten vanliga motiver och vågat lita på sig sjelf såsom vägvisare. Högt måste hans hjerta vara, trofast hans vilja, klar hans blick, så att han må kunna vara lära, samhälle, lag för sig sjelf, att en simpel föresats må vara för honom lika mycket, som jernhård nödvändighet för andra».

»Om någon vill allvarligt betrakta utseendet af hvad som nu företrädesvis kallas sällskapsverlden, så skall han se behofvet af en sådan sedolära».

Jag tillägger, att om någon vill allvarligt betrakta menniskonaturen sådan den gemenligen är, så skall den lätt finna, att Emersons moral skulle frambringa inbillska och sjelfviska varelser; att den i sin helhet blott duger för undantags-naturer, helgjutna och sköna som hans egen. Hvad han i allmänhet misskänner, är menniskonaturens inrotade dualism. Likväl, huru friskt, huru stärkande kommer ej till oss detta rop: *»var sann.*

Var dig sjelf!» Helst från en man som aflagt prof att man kan i denna sanning uppfylla alla menskliga pligter som son, broder, fader, vän, medborgare.

Men — en sann kristen gör allt detta, och sedan — något mer.

Jag måste äfven ge dig ett par profbitar af Emersons läror om förhållande emellan vänner och om vänskap, ty jag känner att dessa komma att fortlefva inom mig och verka som medvind på en väg, hvilken jag sedan en tid utvalt för mig sjelf.

»Om det vore möjligt att lefva i rätta förhållanden med menniskor! — om vi kunde afhålla oss från att begära någonting af dem, från att begära deras beröm eller hjelp eller deltagande, och nöja oss att betvinga dem genom kraften af de äldsta lagar! Kunde vi ej umgås med några få personer — med en person — efter de oskrifna stadgarna, och göra ett försök med deras duglighet? Kunde vi icke gifva vår vän aktningsbeviset af sanning, tystnad, väntan? Behöfva vi vara så ifriga att söka honom? Om vi äro beslägtade, så skola vi mötas. Det var en sägen i den gamla verlden, att ingen metamorfos kunde dölja en gud för en gud. Äfven vänner följa en gudomlig nödvändighetslag. De gravitera till hvarandra och kunna ej annat. Deras förhållande är icke gjordt, utan medgifvet».

»Sällskap är bortskämdt när man gör sig möda att bringa det tillsammans. Och om det icke är sällskap, så är det en låg, förnedrande hopgyttring, om än den utgöres af stora andar. Hvar persons enskilda storhet är undanhållen, och hvarjes svaghet är i verksamhet;

det är som om olympens gudar skulle mötas för att utbyta snusdosor. Uti ädla förhållanden är stunden allt».

»En gudomlig person är själens profetia; en vän är hjertats förhoppning. Vår sällhet väntar på uppfyllelsen af dessa i en. Tiderna börja öppna sig för denna moraliska kraft. All styrka är skugga eller symbol af denna. Poesien är glad och stark då den drar sin ingifvelse derifrån. Menniskor trycka sina namn uppå verlden, allt efter som de äro fyllda deraf. Historien har varit låg, nationerna mobbar. Vi ha ännu icke sett en man. Vi känna icke ännu denna gudomliga gestalt, endast drömmen och profetian derom. Vi känna icke de majestätliga åtbörder som tillhöra honom, och som på en gång exaltera och lugna åskådaren. Vi skola en dag se, att den mest enskilta energi är äfven den mest verksamma i det allmänneliga; att qvalitet ersätter qvantitet, och att karakters-storhet verkar äfven i mörkret och hjelper dem som aldrig sågo den. Historien om de gudar och helgon, om hvilka verlden har skrifvit och sedan dyrkat, äro dokumenter på karakter. Åldrarne ha lofsjungit väsendet hos en yngling, som ej var skyldig något åt lyckan, som afrättades vid sin nations Tyburn, som genom den rena arten af sin natur kastade en episk glans öfver tillfälligheterna vid sin död, hvilken har förvandlat hvar och en af dessa i en universal symbol för menniskoslägtet. Detta stora nederlag är hitintills vårt högsta faktum. Men själen behöfver en seger äfven för sinnena *), en styrka af karakter, som skall omvända domare, jury,

*) Och här se vi E—s största svaghet; nämligen att förbise segern, och icke erkänna segervinnaren.

soldat, konung; som skall styra animala och minerala krafter, och blanda sig med safvens, strömmarnes, vindarnes, stjernornas och de moraliska agenternas banor» *).

»Om vi icke kunna med ett språng hinna till dessa storheter, låt oss ära dem. Jag kan icke förlåta mina vänner felet att misskänna en ädel karakter och att icke underhålla den med tacksam gästfrihet. När det som vi alltid ha längtat till, ändtligen kommer och skiner på oss med glada strålar ifrån det fjerran himmelska landet, att då vara grof, att då vara kritisk, att möta en sådan besökande med gatornas prat och misstroende, det bevisar en gemenhet, som stänger till himmelens portar. Det är förvirring och verkligt vansinne när själen icke mer känner sitt eget och hvart dess lydnad och dyrkan hörer. Hvarhelst i tillvarelsens ödemark den heliga tanke som vi älska har slagit ut i blomma, der blommar den för mig. Om ingen ser det, jag ser det; Jag känner, om än allena, storheten af detta faktum. Medan den blommar, vill jag hålla helgdag och höra opp med mitt grubbel, min dårskap, mina infall. Naturen är hugsvalad af närvaron af en sådan gäst. Mångas ögon kunna upptäcka och hedra hvardagsdygderna; der äro många som kunna spåra snillet på dess stjernströdda bana; men när den kärlek som är allt-lidande, allt-försakande, allt-uppfyllande, som har lofvat sig sjelf att den hellre skall vara en dåre och en usling i denna verlden, än söla sina hvita händer genom några eftergifvanden, när den kommer i våra gator och hus, — då kunna blott de

*) Så har skett, och så fortfar att ske i den dödades och den uppståndnes kraft.

rena och uppåtsträfvande känna dess anlete, och den enda aktningsbetygelse (compliment) de kunna gifva den, är att erkänna den».

— — — — — — — — — — —

»Det högsta aktningsbevis menniskan någonsin får af himmelen, är att den sänder henne sina förklädda och förtalade englar».

Om vänskap säger Emerson:

»Vänskap fordrar det sällsynta medium emellan likhet och olikhet, som stimulerar hvar och en af parterna med närvaron af makt och af samtycke hos den andra. Låt mig vara ensam till verldens ända hellre än att min vän skulle med ett enda ord eller en blick öfverskrida sin verkliga sympathi. Jag är lika mycket frånstött af eftergifvande, som af antagonism. Låt honom icke ett ögonblick upphöra att vara sig sjelf. Den enda glädje jag har i det att han är min, är att detta min icke är *mitt*. Jag hatar att der jag väntade ett manligt befordrande, eller åtminstone ett manligt motstånd, finna ett mish-mash af eftergifvande. Bättre vara en nässla i sidan af en vän än dess eko. Det vilkor som hög vänskap fordrar, är förmågan att vara den förutan. Detta höga embete fordrar stora och sublima egenskaper. Der måste vara ganska bestämda två, innan der kan blifva fullkomligt en. Låt der vara ett förbund emellan tvänne stora, mäktiga naturer, ömsesidigt skådade, ömsesidigt fruktade, innan de igenkänna den djupa identitet, som förenar dem under alla dessa skiljaktigheter».

»Endast den är skicklig för detta sällskap, som är storsint, som är viss på att storhet och godhet alltid

äro sparsamma; som icke är hastig att blanda sig i skickelsen. Låt honom icke blanda sig i detta. Lemna åt diamanten dess tidsåldrar att växa, och vänta icke att påskynda födelsen af det eviga. Vänskap begär en religiös behandling. Vi tala om att välja våra vänner; men vänner äro sjelfvalda. Vördnad har en stor del deri. Behandla er vän som ett skådespel. Naturligtvis har han förtjenster som icke äro edra och som ni icke kan ära, om ni håller honom för nära er person. Stå till sidan; gif dessa egenskaper rum; låt dem stiga och utvidga sig. Är ni vän af er väns rockknappar eller af hans tankar? För ett stort hjerta skall han vara en fremling i många ting, på det han må komma nära det på den heligaste grunden. Lemna till gossar och flickor att betrakta en vän som en egendom och att suga ett kort och förvirradt nöje i stället för den ädlaste fördel».

— — — — — — — — — — —

»En vän är en person, med hvilken jag kan vara sann. Framför honom kan jag tänka högt. Jag har kommit slutligen inför en menniska så sann och så min like, att jag må afkasta äfven de yttersta betäckningarne af sken, formhöflighet och aktsamhet, och kan umgås med honom med den helhet och enkelhet, hvarmed en kemisk atom möter den andra».

— — — — — — — — — — —

»Låt oss köpa vårt inträde i detta gille genom en lång pröfning. Hvarföre skulle vi vanhelga ädla och sköna själar genom att tränga in på dem? Hvarföre fordra hastiga personliga förhållanden till en vän. Hvar-

före gå till hans hus eller känna hans moder och systrar och bröder? Hvarföre begära att han skall besöka ert».

»Äro dessa ting af vigt i ert förbund? Bort med detta vidrörande, vidklibbande. Låt honom vara för mig en ande. Ett budskap, en tanke, en uppriktighet, en blick är hvad jag behöfver af honom, men icke nyheter, icke soppa. Politik och prat och förnödenheter kan jag få af bekanta för godt köp. Skulle ej min väns sällskap vara för mig poetiskt, rent, universalt och stort som naturens. Låt oss ej neddraga, låt oss upphöja måttstocken».

— — — — — — — — — — —

»Älska din väns öfverlägsenhet. Akta på honom som på en motpart. Låt honom vara för dig som ett slags skön fiende, otämjelig, vördad; icke en trivial beqvämlighet att bruka och sedan kasta bort».

— — — — — — — — — — —

»Hvad som är så stort som vänskap, låt oss behandla med så mycken storsinthet som vi förmå. Låt oss vara tysta, — så att vi må höra hvad gudarna hviska. Låt oss icke medla. Hvem har satt dig att rådslå om hvad som skall sägas till de utvalda själar? Vänta, och ditt hjerta skall tala. Vänta till dess det nödvändiga och eviga öfverväldigar dig; till dess dag och natt begära af dig att tala».

— — — — — — — — — — —

»Ni skall icke komma närmare en man genom att komma in i hans hus. Om han är olika er, skall hans

själ blott så mycket fortare fly ifrån er, och ni skall aldrig få se en sann blick af hans öga. Sent, mycket sent, märka vi, att inga tillställningar, inga introduktioner, inga sällskapliga artigheter och bruk tjena till att sätta oss i det förhållande som vi önska till den person, hvilken vi beundra, utan blott uppstigandet af vår ande till samma grad som är dennes. Då skola vi mötas som vatten med vatten; och om vi icke möta honom då, så skola vi icke behöfva det, ty vi äro redan hvad han är».

— — — — — — — — — — —

»Men låt varna er af hvad ni ser, att icke gå in på vänskaper med personer för godt köp, med hvilka ingen vänskap är möjlig. Vår otålighet leder oss in i förhastade förbund, dem ingen Gud helgar. Ingenting bestraffar sig starkare än dylika omaka förbindelser. Genom att trofast gå fram på er väg, skall ni, om ni än förlorar det lilla, vinna hvad större är. Ni bevisar er så, att ni gör slut på falska förhållanden, och ni drar till er verldens förstfödde, dessa sällsynta pilgrimer, af hvilka blott en eller två vandra på en gång i naturen».

— — — — — — — — — — —

»Det har i sednaste tid synts mig mera möjligt än jag förr trodde, att föra en vänskap storsint, på en sida, utan motsvarighet från den andra. Hvarföre skulle jag oroa mig med sorg öfver att mitt föremål icke är mäktigt att återgifva. Icke oroar det solen att några af dess strålar falla fåfängt i den vida, otacksamma rymden. Låt er storhet uppfostra det råa och kalla föremålet. Om han är ovärdig, skall han snart gå un-

dan; men du är förstorad genom ditt eget lysande. Man anser det för en förödmjukelse att älska obesvarad. Men en stor själ skall se, att sann kärlek icke kan vara utan gengäld. Sann kärlek öfverskrider det ovärdiga föremålet, och bor och rufvar på det eviga. Och när den arma, höljande masken faller, sörjer den ej; men känner sig befriad från så mycket stoft, och känner sitt oberoende desto vissare».

— — — — — — — — — — —

»Märgen af vänskap är helhet, fullkomlig högsinthet och förtröstan. Den behandlar sitt föremål som en Gud, på det den må gudomliggöra båda!»

Mycket magnifikt och förnämt! skall du säga, och — mycket ensidigt! — Ja, det är så, min Agatha, men någonting är deri som är bra och stort, och någonting som jag håller af. Det är för öfrigt mycket svårt att genom citationer gifva rätt begrepp om Emersons tänkande. Hans »Essays» äro kedjor af glänsande aforismer, som ofta motsäga hvarandra. Men det beständiga i dem, märgen och metalltråden som genomgår dem alla, är ropet: »var redlig, var dig sjelf! Så är du originell och skall skapa ett nytt och fullkomligt». Så säger han till den enskilte, så säger han till allmänheten. Och styrkan och skönheten han ger åt detta väckelserop är väl hans egentliga makt öfver amerikanska sinnen, hans egentligen välgörande verkan på den nya verldens folk, som är allt för mycket böjdt att blott efterbilda, att gå i gamla verldens fotspår.

Emerson är i öfrigt långt ifrån att anse sig sjelf som mönster på den der fullkomliga mannen, hvilken han vill uppkalla i den nya verlden, utom, möjligen, i sin

ärlighet. Jag sade till honom, med värma, något öfver hans poemer och deras »amerikanska karakter». »O», sade han allvarsamt, »ni får icke vara för välvillig! (goodnatured) Nej, vi ha ännu ingen poesi som kan sägas representera denna verldsbildning. Amerikas poet är ännu icke kommen! När han kommer, skall han sjunga helt annorlunda».

En kritikus som står så högt, att han ser ner på sig sjelf, se det duger. Af en sådan kan man gerna låta kritisera sig.

Häruti är Emerson vida större än Thorild. Eljest ville jag kalla E. en amerikansk Thorild. Han har med denne mången likhet.

Emerson är i denna stund liksom hufvudet för transcendentalisterna i denna del af Amerika, ett slags folk, hvilket lärer finnas isynnerhet i Nya Englands stater, och som förefaller mig som dess hvita berg eller alper. D. v. s. att de syfta dertill. Men bland dem ser jag ännu blott *en* verklig alp, och den heter Waldo Emerson. De andra synas mig sträcka sig och pudra sig för att synas höga och glänsande, men — det hjelper dem ej. De ha mera anspråk än makt. Deras hjessor stanna i molnen, i stället att stiga öfver dem. A. har lefvat i femton år på bröd och frukter, har gått i linkläder, emedan han ej ville våldföra sig på fårens egendom — ullen, och lidit en hel hop för att betyga sin tro och kärlek. Han har dock slutat med att gå i ullkläder och säljer sin vishet för penningar. C. har bygt sig en hydda ute på de vestra prairies och lefvat der som eremit i tvänne år; han har dock kommit tillbaka till staden, till det husliga lifvet

och hvardags-menniskorna. T. har gått ut i vilda skogen och bygt sig en hydda och lefvat der — jag vet icke af hvad. Han har äfven återkommit till det vanliga lifvet, sköter nu ett handtverk och skrifver böcker som ha något af skogens friskhet och lif, men som säljas för penningar. Ack! Jag undrar icke på dessa försökare af ovanliga vägar, som söka på dem att slippa undan det vanliga lifvets litenhet. (Jag har sjelf gjort mina försök på den vägen, och skulle ha gjort dem större, om jag icke varit bunden). Men de, och Emerson sjelf, göra för mycket af dessa försök; ty de äro i sjelfva verket ingenting ovanligt, ej heller frambringa de något sådant. Syftet, måttandet är det bästa deraf. Och likväl saknar detta, här, det högsta menskliga motiv: menniskokärleken!

Emerson säger i sin karakteristik af transcendentalisten:

»Om det finnes något stort och vågsamt i tanke eller dygd, någon förtröstan i det vida och okända, någon aning, någon ytterlighet i tro, — han adopterar dem som högst i naturen».

— — — — — — — — — — —

»Dessa ynglingar äro för oss sträfva, men verkliga hjelpare. Genom deras öppna missnöje utställa de vår fattigdom och menniskans obetydlighet för menniskan» . . . .

»Dessa fordrande barn påminna oss om våra brister; den enda uppmärksamhet som de skänka er, är den af omättlig förväntan; de tadla och fordra strängt; och om de endast stå fast i detta vakttorn och hålla i att fordra intill ändan och utan ända, då äro de för-

färliga vänner, som både poet och prest måste vörda och frukta; och hvad, om de äta moln och dricka vind, så ha de icke varit utan nytta för menniskornas slägt».

— — — — — — — — — — —

»I denna tid, då hvarje röst är höjd för en ny väg eller en ny stadga, eller en subskription för kapital, för en förkofran i klädsel eller konst, för ett nytt hus eller större rörelse, för ett politiskt parti eller inköp af gods — vill ni icke fördraga en eller två ensliga röster uti landet, talande för tankar och grundsatser, icke säljbara eller förgängliga? Snart skola dessa förkofringar och uppfinningar bli ersatta af nya, dessa städer bli förstörda, alla dessa ting bli förändrade, förgätna; — Men de tankar som dessa få enslingar sökte kungöra, genom tystnad såsom genom tal, icke endast med hvad de gjorde, men med hvad de icke gjorde, de skola stå qvar i skönhet och kraft, och organisera sig på nytt i naturen, för att ikläda sig på nytt kanske högre och lyckligare blandadt stoft än vårt, i fullkomligare förening med verldssystemet».

Så den ädle idealisten, och kanske har jag anfört för mycket af honom, då jag likväl ej kan visa dig hvad han *är*. Ty detta är af honom det märkvärdigaste. Jag har ingenting emot hans gossar — transcendentalisterna; de äro uppfriskande att höra och se på, och uttala mången glömd sanning med nytt lif. De äro ungdoms-elementet i lifvet som alltid verkar förnyande, och se mången skönhet som äldre ögon ej mer äro klara nog att varsna. (Jag påminner mig ha hört, att Schelling ej ville till lärjungar antaga ynglingar öfver tjugufem år. Han ansåg dem sednare ej vara

mäktiga af omedelbar skådning och insigt). Men då dessa unga hedniska alpister säga: »vi prestera det högsta!» så säger jag: »nej pass! J gören det ej». J sägen: »vi äro gudar». Jag vill säga: »Nedstigen från edra höjder att gudomliggöra verlden, så vill jag tro er. J förnöjen er sjelfva vid er förnäma, afskiljda ställning, troende er göra nog genom att visa idealet. Ack! idealet har aldrig varit okändt. J ären fattiga, syndiga, ofullkomliga menniskor såsom de andra, och er tapperhet hinner icke upp till hjertat af kristendomens, som icke blott uppvisar idealet, utan hjelper att upphinna det, icke blott lider allt, utan öfvervinner allt, icke sitter stilla och ser stor ut, utan kämpar med sina bekännare, uppmanande dem: öfvervinnen det onda med det goda!»

Vilja transcendentalisterna verkligen skapa ett nytt, ett transcendentalt, så borde de skapa något högre än detta; de borde i deras ideal-menniska framställa en skönare gestalt än den som redan blifvit framställd på jorden och för jorden: den starke som tillika är den ödmjuke, son af himmelen och jorden, förenande båda till en ny skapelse. Men — de kunna ej ens förstå dennes storhet.

Nu nog om transcendentalisterna. Jag måste dock säga ett par ord om ett fruntimmer som hörer till denna krets, och som jag ofta hört nämnas sedan jag kom till Amerika, dels med tadel, dels med beröm, men alltid med en viss utmärkelse, nämligen en Miss Margaret Fuller. Fastän utan all skönhet, och mera obehaglig än behaglig i sitt väsen, tyckes hon ha sällsynta gåfvor och ett verkligt snille för konversationen.

Emerson talade med beundran derom; han sade: »öfvertygelse sitter på hennes läppar!» Visst är, att hon haft förmåga att väcka enthusiasm hos sina vänner, såsom intet annat fruntimmer jag hört nämnas här. Emersom sade om henne, med sin vanliga, nästan fruktansvärda uppriktighet: »hon har många stora egenskaper; många stora fel också!» Bland dessa lärer varit hennes högmod och föraktliga sätt emot mindre väl begåfvade likar. Likväl har jag hört, att hon kunde ångra och afbedja hårda ord. I sinnelagets högsinthet och sjelfständighet, i stolthet och ärlighet, i kritisk skärpa var hon fullkomligt transcendentalist. De »konversationer», hvilka hon en tid gaf i Boston i en utvald krets, omtalas som af högsta intresse. M:rs Emerson kan ej nog berömma hennes varma vältalighet och inre rikedom, och, jag tror, önskade mig att vara mera lik henne. Hon reste ut till Italien med mina vänner Springs och stannade der qvar efter dem, det är nu ett par år sedan. Nu har ett rykte kommit hit, som säger, att hon ingått en förbindelse med en ung man (Margaret Fuller är icke mer ung, hon är nära 40 år); och man talar om ett fourieristiskt eller socialistiskt giftermål, utan vigsel; visst är, att giftermålet ännu förblifvit hemligt, och att hon har — ett barn. Sjelf har hon skrifvit derom och om sin modersglädje, men icke något om sitt giftermål, blott att hon skall vidare förtälja om hvad som rörer henne då hon kommer till Amerika åter, hvilket lärer bli nästa år. Allt det der har gifvit ämne till hvarjehanda tal bland hennes vänner och icke vänner. De som icke älska hennes riktning eller person tro det värsta; men jag skall

aldrig glömma med hvilket allvar en hennes vän, M:r W. Russel, tog hennes försvar en gång i ett sällskap, och blott på grund af hennes karakter tillbakadref hvarje misstanka om någon handling som kunde befläcka denna. Hennes vänner i Concord — bland dessa Emersons, Elisabeth H. och en ung själfull syster till M. Fuller, gift i Concord — syntes fullkomligt lugna för hennes förhållande och öfvertygade att det skulle rättfärdiga sig i dagens ljus. Sådant är skönt. Miss Fuller har i sina skrifter förordat fruntimmernas rättigheter till fri utveckling, m. fl. frihetsgrundsatser, som, ehuru enliga med strängaste morallag, dock äro anstötliga för många, äfven i detta fria land. Hennes vänner, och bland dessa de goda, renhjertade Springs, önska mig att lära känna henne.

»Ni måste se M:rs Ripley», sade Emerson en gång, »hon är en af de förnämsta märkvärdigheterna i Concord». Och jag såg, — en skön, äldre fru, med silfverhvitt hår, klara, djupa, blå, ungdomsfriska ögon och mycket qvinligt väsen, i hvilket man icke kunde läsa att hon läser grekiska och latin och matematik trots någon professor, och hjelper unga studenter, som icke lyckats gå igenom deras examen vid akademien, fram i dessa ämnen genom sina ovanliga gåfvor som lärarinna och sitt moderliga inflytande. Mången yngling välsignar hennes verk hos honom. En af dem berättade: »hon förhörde mig i Euclides medan hon spritade ärter och med foten satte i rörelse sin lilla dottersons vagga». Jag tillbringade med Emersons en afton hos M:rs Ripley. Äfven i hennes hus fanns icke tjenstfolk. Dessa Ny-Englands fruar äro dugtiga fruar,

äkta döttrar af pilgrimernas qvinnor, som så manligen buro och arbetade jemte sina männer, och grundade med dem det rike, hvilket nu utbreder sig öfver en verldsdel.

Elisabeth H—s farfader var af de första pilgrimerna, som det lilla skeppet »Majblomman» bar till Massachusetts strand. Han har mången gång omtalat för sina barn, huru dessa män, då de skulle stifta lagar för den nya kolonien, älskade att tala öfver dessa lagar framför sina hustrur, systrar och döttrar, och att höra deras tankar. Detta är vackert och klokt. Säkert kommer den ridderliga känsla och kärlek, som i allmänhet råder i Amerika för qvinnokönet, af dessa första qvinnors värde och värdiga behandling; säkert af denna första jemnlikhet, den jemnlikhet i välde och rättigheter som här råder i det husliga och sällskapliga lifvet, ehuru ännu icke i det medborgerliga. Jag tycker om att tala med Elisabeth H. Det är något mycket djupt och stort hos denna unga qvinna. Och hennes ord glänsa ofta som diamanter i solljuset. Men de måste framkallas af solvärma.

Af personer som jag såg hos Emersons, intresserade mig en professor Sherbe, schweitzare, med ett ädelt och allvarligt utseende, — äfven något ultra-idealist till sin filosofi. Han har kämpat mot jesuiterna i Schweitz, och lefver nu som lärare och »lecturer» i Amerika. Slutligen gjorde jag bekantskap med doktor Jackson, upptäckaren af etherns söfvande verkningar på menniskokroppen och medvetandet, och som derföre fått en medalj af vår konung Oscar, hvilken visades mig. Han hade gjort upptäckten helt och

hållet genom en tillfällighet den han beskref. Jag prisade honom lycklig att sålunda ha blifvit medlet till en oändlig välgerning för millioner lidande varelser.

Jag lemnade Concord åtföljd af denna herre, som är bror till M:rs Emerson. Men Concord lemnar icke mitt minne; dess snöiga sceneri, dess blå, klara himmel, dess menniskor, transcendentalisterna, — allt hvad jag upplefde, hörde och såg i Concord, och mest af allt dess sfinx (Maria L—s namn för Emerson), de bilda ett slags alp-region inom mig, som har en egen tjuskraft för mitt sinne, och till hvilken jag längtar att återkomma ännu en gång, såsom till mitt hemlands scener och syner.

I går aftons, då jag kom hem, fann jag här Marcus Spring, som kommit till Boston för affärer. Det var mig en hjertlig glädje att få återse den goda, förträffliga vännen! Sedan jag samtalat med honom och M:r Sumner en stund, for jag med Marcus på Alcotts slut-konversation, der åtskilliga kuriösa saker förekommo i afseende på dieten och dess vigt för menskligheten. A. påstod, att alla höga och heliga menniskoslägtets lärare hade varit stora dietvänner och isynnerhet afhållit sig från att äta animalisk föda. Någon sade, att Kristus hade ätit kött. En annan sade, att det icke kunde bevisas. En tredje sade, att han åtminstone hade ätit fisk. A. sade, att det icke kunde bevisas. Jag sade, att det »stod skrifvet». Andra instämde. »Lika mycket!» sade A. förnämt, »jag vet bättre än att äta fisk». A. dricker bestämt för mycket vatten, och föder blott dim- och töckengestalter. Han måste dricka vin och äta kött, eller åtminstone fisk, om det

skall bli märg och must i hans idéer. Marcus S. äfven roade sig åt konversationen, men på sitt milda vis. Bland åhörarne äro några fruntimmer med präktiga, tänkande pannor och sköna gestalter. Jag har ännu aldrig hört dem tala, och jag undrar på att de kunna sitta och höra på i ro. För min del förmår jag det ej. Och fastän sällskapet inbjöds på en ny serie konversationer, blir visserligen denna den sista som jag bivistar.

D. 26 Januari.

Alcott kom till mig i förrgår på förmiddagen, och vi samtalade i två timmar; han förklarade sig bättre under dialogen än under den allmänna konversationen, och jag förstod honom bättre än hittills, förstod att det verkligen är en sann och djup tanke i grunden af hans reform-arbete. Denna tanke är vigten af allvar och helig sinnesstämning vid ingående af äktenskap, på det föreningen måtte vara ädel och föda en god och skön afkomma. Hans tillställningar för att tillvägabringa dessa sköna och heliga äktenskap mellan sköna och goda menniskor (inga andra få ingå i äktenskap — hå hå! för de många!) lemnar jag i sitt värde. De äro bättre, mera menskliga än de i Platos stat för samma ändamål. Och hvem vill neka, att det skulle stå bättre till i verlden, om de som föda menniskor till verlden gjorde det med högre samvete, större känsla af ansvarighet. Äktenskapet står dock, i allmänhet, bra lågt i detta afseende. En man och en qvinna förena sig för att bli lyckliga. Sjelfvisk sällhet, — deröfver stiger vanligen ej tanken; den höjer

sig ej till den högre: »vi skola ge lif åt odödliga varelser!» Och detta är dock äktenskapets högsta betydelse. (Makar som icke få barn kunna uppfylla den genom att upptaga föräldralösa små). »Men hvarföre talar ni icke fullt ut detta?» sade jag åt A. »Detta är af större vigt än något jag ännu hört under edra samtal; och verkligen af högsta vigt för samhället!» A. ursäktade sig med ämnets svårighet att behandla under allmän konversation, och talade om sitt hopp att kunna realisera sina åsigter genom bildande af ett litet samhälle, der jag förmodar att han kommer att fungera som öfversteprest. Åter en dröm! men drömmaren steg betydligt i mina tankar genom sanningen och ädelheten af hans åsigter i detta ämne. Äfven hans diet-vurm vill jag låta gälla, utom i dess exclusivitet. Och jag håller mig till den, som utan denna ensidighet och med behållande af både vin och alla andra Guds gåfvor ropar till menniskorna: »vakter eder att blifva betungade af svalg och dryckenskap!»

Alcott skänkte mig tvänne böcker. De innehålla samtal, hållna emellan honom och åtskilliga barn under en tid då han höll en skola, ämnad att vara skolan »par excellence». A—s utgångspunkt vid barnens bildning är att väcka upp deras högre natur och att gifva dem en hög aktning för denna, så att de må älska den och alltid handla likmätigt med den. Derföre framställer han tidigt för deras blickar menniskans ideal, eller ideal-menniskan i Kristi person. Hvar sammankomst med barnen begynnes med att Alcott uppläser ett kapitel ur den heliga historien. När det är slut, frågar han barnen: »hvad var i edra

tankar (eller i er själ) under det ni hörde detta?» Flera svara efter hand, rätt naivt och omedelbart. A. leder dem sedan att tänka på hvilken dygd blifvit uppenbarad i den gifna berättelsen eller tilldragelsen, och äfven att nämna motsatsen, att besinna om de finna den hos sig o. s. v. Åtskilligt godt och tänkvärdt kommer fram derunder, och mycket som är utvecklande för barnens medvetande. Månget ord af dagglik, ursprunglig friskhet kommer af barnaläppar, men också mycket barnsligt och otillfredsställande af både barn och lärare. I alla fall, detta är en method, som väl icke passar för skolan i stort, men som hvar moder och fader borde besinna. »Hvad var i din själ, i ditt hjerta?» — — hvad kunna icke visa och kärleksfulla läppar kalla upp i barnets medvetande till barnets fromma med dessa ord, uttalade om aftonen efter dagens skolgång, arbeten, lekar, sorger och fröjder!

Sedan Alcott gått, kom Emerson och blef hos mig en god timma. Han verkar alltid på mig som en stärkande makt. Och likväl flyter äfven hans verld i ett element af upplösning och har inga fasta, ovandelbara gestalter eller gränsor. Underligt huru en så kraftig och konkret natur kan stanna vid en så lös och upplösande verlds-åsigt! Men — Emersons tänkande kan jag mästra; för hans ande, hans natur måste jag buga mig. E. var nu på väg till NewYork, dit han är inbjuden att gifva föreläsningar; han har lofvat åter besöka mig när han återkommer. Jag måste dock en gång hafva ett grundligt samtal med honom, så i den religiösa frågan, som öfver Amerikas framtid. Litet kamplust känner jag också mot ho-

nom. Ty ännu aldrig såg jag på ett lejon i menniskohamn utan att känna mitt lejonhjerta slå. Och en kamp med en sådan ande är alltid en njutning, äfven om man icke vinner någon seger.

Hvad Alcott beträffar, vet jag icke hvilken motsägelsens ande drifver mig att jemnt litet reta mig på honom och roa mig åt honom. Jag värderar dock uppriktigt den sköna, goda idealistens syften, och tycker mig, när jag sagt något emot honom, höra Emersons djupa röst förebrående: »Under allt dagens buller och bång för materiella syften vill ni icke fördraga en eller två ensliga röster, talande för tankar och grundsatser, icke säljbara eller förgängliga?» — Ack jo! Bara de vore litet mer förnuftiga!

Härom aftonen var jag på en stor »party» af Bostons »fashionabla» folk hos M:rs Bryant. Jag mådde bra, sällskapet var vackert, elegant, mycket artigt, och aftonen var mig behaglig. En annan afton var jag på en annan stor »fashionable party» i ett annat hus. Jag mådde icke bra, och tyckte sällskapet mera grannt och aristokratiskt än behagligt. Ett par gestalter såg jag äfven sådana jag icke trott mig få se dem i nya verldens salonger, och minst bland Nya Englands qvinnor, så pösande, högdragna och osköna; — man läste på deras blickar och gestalter: »penningedryghet». Man sade mig, att M:rs * * * och hennes syster hade tillbringat ett år i Paris. De borde då ha tagit med sig derifrån, utom moderna, litet pariser-grazie och beleffvenhet. Folk som äro högmodiga öfver sin rikedom ha kommit i civilisation jemnt så högt, som våra Lappar, hvilka ej heller veta af någon högre värdighet än

den att vara rik, och mäta en mans värde efter antalet af hans renar. En man med tusen renar är en mycket stor man. Penninge-aristokrati är den lägsta och råaste tänkbara. Dess värre är den, mer än sig borde, hemma i den nya verlden. Man kan äfven höra det på det gängse uttrycket om en person: »han är värd så eller så många dollars!» Men de bästa här försmå sådana uttryck. De skulle aldrig smutsa en Marcus Springs, en Channings eller Downings läppar. I afseende på det fashionabla lifvet måste sägas, att det icke är ansedt som det högsta här. Man hör nämnas folk som äro »öfver modet» (»above fashion»), och med dessa menas högsta klassens folk. Det är mig klart, att här bildas småningom en aristokrati, som är mycket öfver den vanliga af börd, förmögenhet eller sällskapsförbindelser, som är verkligen förtjenstens, älskvärdhetens och karakterens aristokrati. Allmänlig är den emellertid icke ännu. Den är ännu blott en liten hop. Men den växer, och begreppet i ämnet växer också.

På en liten treflig middag hos professor How var jag tillsammans med Laura Bridgeman, den blinda och döfstumma flickan, som blifvit ryktbar genom professor Hows uppväckande af hennes tänkande själ och Ch. Dickens rörande berättelse derom i hans »American Notes». Hon är nu tjugu år, har en fin, välbildad figur och ett ansigte som kan kallas täckt. Öfver ögonen har hon en grön bindel. När hon tog min hand, tecknade hon att hon ansåg mig vara ett barn. En af de första frågor hon gjorde mig, var: »huru mycket pengar jag fick för mina böcker?» En riktig yankee-

fråga, som mycket förlustade mitt värdsfolk; de hindrade likväl dess vidare yrkande. Jag frågade Laura (genom det fruntimmer som alltid åtföljer henne som tolk) om hon var lycklig? Hon svarade, med en liflighet och försök till ljud, som bevisade, att hon icke kunde nog säga huru lycklig hon kände sig. Hon lärer äfven vara nästan jemnt glad. Den beständiga ömhet och uppmärksamhet hvarmed hon vårdas, göra att hon ej vet af misstroende till menniskor, utan lefver ett lif af kärlek och förtröstan. D:r How, en af de der mörka gestalterna som Alcott vill göra af med, såsom nattens foster, näml. med mörk hy, mörka ögon, svart hår och ett präktigt, energiskt ansigte, är allmänt känd för sin glödande menniskokärlek, som drifvit honom att kämpa för grekerna, för Pohlens frihet, och slutligen att antaga sig de bundna och fångna till kroppens sinnen. — Hans bekantskap är mig dyrbar för hans personlighets skuld. Mycket får jag näppeligen tillfälle att njuta af hans sällskap. Han synes mig lida, såsom äfven jag, af klimatets och födans i landet öfverretande kraft. Hans fru är — en allrakäraste fru, med rika naturgåfvor, fin bildning och mycken naturfriskhet. Ett par små vackra flickor, röda och hvita som mjölk och bär, mjuka som bomull, friska och sköna som daggdroppar, äfven i klädseln, kommo mot middagens slut och klängde smekande upp kring den mörka, energiska fadren. Det var en tafla som jag önskat att Alcott hade fått se.

Jag tänker dröja här ännu omkring fjorton dagar, för att låta homeopathien utföra sitt verk med mig. Min goda doktor kommer till mig alla dagar, och det

är mig en glädje blott att se honom. Jag är obeskrifligt tacksam för det goda jag erfarit och erfar af homeopathien, och tänker jemnt på huru god den skall blifva för dig. — — Rik blir jag väl icke här, min unge, ty jag har ej tid eller håg att skrifva något. Men icke kommer min resa, tack vare amerikanernas gästfrihet, att kosta på långt när så mycket som jag trodde. Och skulle några mina vänner här få råda, så skulle den ingenting alls kosta mig, utan jag skulle lefva och resa på det amerikanska folkets bekostnad. Men det är för mycket!

I dag är det ett fasligt väder, hällande regn och stark blåst. Jag har nästan fröjdat mig deråt, i hopp att få blifva i fred; men jag har dock ej kunnat säga nej till ett par besök, hvaraf det ena hade till afsigt att få mig till ett aftonsällskap, det andra att få mig att sitta för ett porträtt. Men båda fingo nej.

Just nu fick jag den allra vackraste bukett från en ung väninna — en mängd små, sköna blommor i kalken af en stor, snöhvit Calla Ethiopica; — och det går ej många dagar förbi, på hvilka jag ej får vackra blomsterbuketter från bekanta eller obekanta vänner. Sådant är bra snällt och vackert mot en fremling. Och till sådant säger jag icke nej, utan är innerligt tacksam så för blommorna som för välmeningen.

Nu adjö med denna långa prat-epistel, och ett hjertligt a Dieu till min lilla vän!

TIONDE BREFVET.

Boston. *D. 1 Februari.*

Innerlig tack för ditt bref af den 15 December. Det är mig så oändligen kärt att få höra och se huru det står till hemmavid, i det stora som i det lilla. »Spelhuset» hemma om aftnarne, der det spelas så allvarsamt om — ingenting och Fabian är så sträng och ifrig i spelet, låter förbålt trefligt, och så gör åtskilligt i ditt bref, min lilla Agatha! Blott att du icke hade din vanliga vinterbeklämning. Ack, den vintern! Men jag är ändå glad att December kännes litet bättre än November, och säkert skall då Januari kännas bättre ännu. Och sedan kommer utsigten till sommaren och Marstrandsbaden! Mamma skrifver, att du tydligen blifvit starkare efter förliden sommars Marstrandsbad. Och nästa sommar, efter dem, måste du bli betydligt starkare ändå. Men ditt ideal — den der »ladugårdspigan, som tar sin tjur i hornen», — när skall du upphinna det?

Mina krafter växa betydligt sedan en tid, tack vare min förträffliga doktor Osgood och hans små hvita ingenting-pulver och piller. Och känner jag mig frisk, så är min själ frimodig och frisk, och då komma tankar till mig, som göra mig lycklig; då känner jag mig

glad att vara på pilgrimernas jord; den jord som »the pilgrim fathers», såsom de här kallas, först beträdde, först invigde till hem för religiös och medborgerlig frihet, och från hvilken lilla hop denna verldsdels bildning utgått och utgår.

Det var i December månad år 1620, som det lilla skeppet Majblomman (»the Mayflower») landade vid Massachusetts strand med de första pilgrimerna, 100 till antalet. De voro af det religionsparti som i England kallades puritaner, som hade uppstått efter reformationen och i följd af den, och som ville en mera fullkomlig reformation än den som Luther hade tillvägabragt. De ville i sjelfva verket blott sätta i full verksamhet den sanning, hvilken Luther hade uttalat, då han, hänvisande på menniskans direkta förhållande till Gud genom Jesus Kristus, förkastade kyrkans och traditionens rätt att mellankomma i bestämmande af hvad som borde tros och läras, och fordrade frihet för hvar menniska att pröfva och dömma i trossaker med ingen annan lag och auktoritet än Guds ord i bibeln. Puritanerna fordrade på grund deraf rätt att aflägga den gamla statskyrkans ceremonier och för dem tomma formler, rätt att sjelfve välja sina prester, rätt att dyrka Gud i anda och sanning och att sjelfve bestämma öfver sina kyrkliga angelägenheter. Puritanismen var ett genombrott af den gamla himmelska surdegen, som Kristus hade profeterat skulle en gång »genomsyra hela degen», af mensklighetens andliga frihetslif i Jesus Kristus. Frihetsbrefvet, gifvet af honom, var puritanernas lösen. Med detta i hand och mun vågade de sig i kampen mot den rådande episkopala kyrkan, vägrade att förena

sig med den, kallade sig »non conformister» och höllo särskilta församlingar eller religiösa konventiklar. Statskyrka och regering förenade sig mot dem och riktade mot dem konventikel-plakat och hotelser. Men puritanerna och konventiklarne växte med hvart år i England. Ädla prester, med en Wicleffs sinnelag, slöto sig till dem, och flera af de ansedda i landet. Drottning Elisabeth hade ännu behandlat dem med varsamhet och aktning. Hennes efterträdare, Jacob, rusade blindt emot muren, sägande: »jag vill icke veta af dem. Bara häng dem. Det är allt». Och dem förelades att välja emellan återgång till statskyrkan eller fängelse och döden. Det stärkte oppositionen.

»Ty», säger med sanning Thomas Carlyle (eljest temligen bitter i sin kritik öfver menniskoslägtet) »man gör menniskonaturen orätt om man tror att eggelsen till stora handlingar är egennytta, jordisk vinst eller njutning. Nej, hvad som eggar till stora företag och åstadkommer stora ting, det är utsigt till kamp, förföljelse, lidande, martyrdom för sanningens sak».

I en af Englands norra provinser uppstod vid denna tid i byar och småstäder en liten hop män och qvinnor, som förenade beslöto att våga allt för att fritt få bekänna och lefva enligt deras rena tro. De voro folk af ringa stånd, de flesta handtverkare eller åkerbrukare, lefvande af sina händers grofarbete och vanda att kämpa med lifvets hårda vilkor. Holland tillbjöd denna tid åt dem, liksom åt alla sanningens förtryckta stridsmän, en tillflyktsort. Och till Holland beslöt den lilla hopen puritaner att fly. Med stor fara undkommo de från deras vaksamma förföljare, och

Leyden i Holland blef deras tillflyktsort. Men de vantrifdes der; de kände sig der icke kunna stanna, kände sig var pilgrimer på jorden, sökande ett fädernesland, och midt under kampen med det dagliga lifvets vilkor uppstod hos dem tron att de voro kallade att utföra ett högre verk i menskligheten än som stod tillsammans med deras närvarande lott. »De kände sig rörda af nit och hopp att utbreda evangelium och Kristi rike i den nya verldens långt aflägsna land, ja, om äfven de blott skulle vara såsom trappsteg för andra till att utföra ett så stort verk».

De anhöllo om och erhöllo, efter stora svårigheter, engelska styrelsens tillstånd att utvandra till Norra Amerika, för att der söka verka »till Guds ära och Englands gagn».

De anskaffade tvänne skepp, »the Mayflower» och »Speedwell», för att föra dem öfver hafvet. De yngsta och starkaste af den lilla hopen, som sjelfvilligt erbjödo sig, utvaldes att först begynna den vågsamma färden, sedan de först beredt sig allmänt genom fasta och böner. »Låt oss», sade de, »bedja Gud om en rätt väg för oss och våra små, och om bergning för oss alla». Blott en del af de till Holland utvandrade fingo rum på de två fartygen. Bland de qvardröjande var äfven deras ädle lärare och anförare Robinson. Men från gamla verldens strand gaf han dem till afskedshälsning dessa herrliga ord:

»Jag ålägger eder inför Gud och hans heliga englar, att J icke efterföljen mig längre än J sen mig efterfölja Herren Jesus Kristus. Herren har än mera sanning att kungöra eder genom sitt heliga ord. Jag

kan icke nog beklaga tillståndet i de reformerta kyrkorna, som ha kommit till en stillesåndspunkt i religionsläran och icke vilja gå längre än de första verktygen för deras reformation. — Luther och Calvin voro stora och skinande ljus på sin tid; men de inträngde icke i all Guds rådslag. Jag besvär eder att ihågkomma det — det är en artikel i er kyrkas förbund — att vara beredda att emottaga hvar och en sanning som skall uppenbaras eder genom Guds ord».

»När fartygen voro färdiga att föra oss bort», skrifver en af utvandrarne, »gåfvo oss bröderna, som hade fastat och bedit med oss och för oss, en afskedsfest i vår pastors hus, som var rymligt. Och der förfriskade vi oss, efter våra tårar, med sjungande af psalmer, görande en glad musik i våra hjertan så väl som med våra röster, ty flera af församlingen voro mycket skickliga i musik. Derefter följde de oss till Delft Haven, der vi skulle gå ombord; och der gästade de oss ånyo. Och efter bönen, hållen af vår pastor, under hvilken utgjötos floder af tårar, följde de oss till fartyget. Men vi voro ur stånd att tala till hvarandra af öfvermåttan stor sorg att vi skulle skiljas åt. Men från fartyget gåfvo vi dem en salut, och sedan lyftade vi upp våra händer till hvarandra och våra hjertan för hvarandra till Herran vår Gud, och gingo till segels».

Gynnande vindar förde pilgrimerna snart till Englands kust. Men der måste det minsta af fartygen, »Speedwell» lagas. Och knappast ha de åter lemnat Englands kuster ur sigte, och seglen svälla öfver Atlantiska hafvet, förrän kaptenen och besättningen på Speedwell förlora modet inför företagets storhet och

faror, och begära att återvända till England. Majblommans folk samtyckte härtill, »ehuru detta var mycket ledsamt och nedslående». Dessa, en liten samling beslutsamma män och qvinnor — flera af de sednare långt gångna i deras hafvande tillstånd — framhärda i deras företag. Och med dem, deras barn, bohag och boskap, en hel flytande by, gungar Majblomman framåt på det stora hafvet mot den nya verlden, under årets mest stormiga årstid. Efter sextiotre dagars stormig färd, se pilgrimerna den nya verldens kust. Majblomman kastar ankar i en hamn vid Massachusetts strand.

Ännu innan de gå i land, medan Majblomman ännu hvilar på djupets vågor, sammanträder dess folk för att bestämma öfver sin blifvande styrelseform. Frivilligt bilda de sig i en politisk korporation och uppsätta följande kontrakt:

»I Guds namn amen; vi undertecknade, &c. &c., hafvande företagit till Guds ära och utbredande af Kristi rike, samt till vår konungs och vårt lands heder, att plantera den första koloni i de norra delarne af Virginia, förklara härmedelst högtidligt och ömsesidigt i Guds åsyn och inför hvarandra, att vi förena oss tillsammans i en borgerligt politisk kropp, för vårt bättre ordnande och bevarande samt befordrande af nämnda föremål; och i kraft häraf att utfärda, bestämma och skapa sådana rättvisa, för alla lika lagar, befallningar, förordningar, inrättningar och embeten från tid till tid, som skola anses bäst kunna befordra koloniens gemensamma väl; till hvilka vi utlofva all undergifvenhet och lydnad».

Dokumentet

Dokumentet undertecknades af alla männer i sällskapet, 41 till antalet. Så bildades i Majblommans hytt den mest sannt demokratiska författning som verlden ännu sett. Det demokratiska samhället, det sig sjelf styrande folket, uppsteg, en färdig organisation, ur Majblomman på den nya verldens strand.

Lik Abraham hade pilgrimsflocken dragit ut, lydande Guds kallelse, till ett för dem okändt land, icke fullt vetande det verk som de voro kallade till.

De gingo ut att söka fri jungfrulig jord till att grunda sin rena kyrka, för Guds rikes ära; och sig ovetande grundlade de derunder det nya borgerliga samhället på jorden — till ett hem och samfund för alla folk. Det borgerliga samhällslifvets Majblomma bröt fram ur sina höljen tillika med det rena religionslifvet. Det var naturligt. Det sednare innebär det förra. Pilgrimerna buro inom sig den nya verldsbildningens lif utan att veta det.

De stego i land på klippan, sedan kallad »Plymouths klippa» eller ock »pilgrimernas klippa». Det var en ung flicka som tilläts att först ur båten springa i land. Det var hennes lätta fot som först stod på helleberget. Det var i begynnelsen af vintern som pilgrimerna kommo till det nya landet. Der togos de emot af köld och storm och motgångar. De företogo ett ströftåg inåt landet, funno på ett ställe litet korn, men inga bostäder, endast indianska grafvar. De hade blott varit i land ett par dagar och begynt uppresa boningar till skydd för sig emot stormen och snöregnet, då söndagen inföll; och det är karakteristiskt för det första puritanska samhället, att de, under dessa

omständigheter, läto allt arbete hvila och höllo sabbathen obrottsligt och andaktsfullt.

Jag har nyligen läst berättelsen, eller rättare krönikan, hållen, som dagbok, öfver den första koloniens lif, strider och arbete under de första åren af dess bosättning. Det är en enkel krönika utan fraser och skryt, utan romantisering och försköning, men som rört mig mera än mången rörande roman, och som synes mig större än mången hjeltedikt. Ty huru stort, i all sin anspråkslöshet, är ej detta lif, detta arbete. Hvilket mod, hvilken ihärdighet, hvilken trofasthet och osviklig förtröstan hos denna lilla hop! Huru de hjelpas åt, dessa män och qvinnor, huru de framhärda i all nöd och motgång, i lif och i död. De lefva omgifna af faror, under strider med de infödda, de lida af klimatet, af brist på bostäder och beqvämligheter, af brist på lifsmedel; de ligga sjuka, de se sina älskade dö, de svälta och frysa, men de framhärda. De se sina nybyggen förstörda, och de bygga nya. Under kamp med nöden och motgångarne, under indianernas pilregn, grunda de sitt samhälle, sin kyrka, stifta lagar, skolordning och allt som gör menskligt samhälle starkt. De föra svärdet i den ena handen och plogen i den andra. Under ständig lifsfara besinna de isynnerhet sina efterkommandes väl, och stifta lagar, hvilkas vishet, renhet och menskliget man måste beundra. Äfven kreaturen äro ihågkomna i denna lagstiftning och straff bestämmas för misshandling af djur.

Under de första åren är nöden ofta ytterlig. »Jag har sett män vackla af svaghet, genom brist på föda», skrifver ett åsyna vittne.

Tredje årets skörd blef ymnig, och hvar och en i kolonien, i stället att, som hittills skett, arbeta blott för gemensam vinst, fick nu arbeta för eget hus och bästa. Det lifvade arbete och omtanke. Efter den öfvervunna nödens tid inträdde en tid af blomstring, och kolonien utvidgade sig hastigt och kraftigt. Inom få år sades det om den: »man kan lefva der från år till år utan att se en drucken, eller höra en ed, eller möta en tiggare». De som hade öfverlefvat den första nöden blefvo mycket gamla. Icke underligt om af dessa starka fäder och mödrar uppväxte en ätt som blef till ett stort folk. Andra kolonier, söder ut, med slappare seder och ringare lefnadsmål, hade dött ut eller lefde blott ett svagt lif under kamp med infödingarne, klimatet och mötande svårigheter. Puritanerna med deras höga lefnadsmål, starka tro och rena seder, blefvo vildmarkens besegrare och den nya verldens lagstiftare. Och ädlare grundläggning och grundläggare vet jag icke att någon stat har haft. Med pilgrimsfäderna i nya verlden hade hela menskligheten tagit ett steg framåt. Det värf de hade att utföra var hela menniskoslägtets sak. De voro de första. Efter dem följde andra.

Ty när jag från pilgrimernas land ser ut öfver de förenta staternas länder, så ser jag öfverallt, i söder som i norr och vester, landen först befolkas, väldena grundas af folk, från Europas folk, som lidit förföljelse för sin tro, som söka samvetsfriheten och friden på den nya, fria jorden; jag ser Hugenotter och Hernhutare i söder, och längs Missisippi i vester protestanter och katoliker från alla Europas länder söka och finna

dessa menniskans högsta skatter och på den rika jorden bilda blomstrande samhällen, allt under de frihets- och samhällslagar som de äldsta pilgrimerna stiftat.

Ty dem tillhör äran af den nya skapelsen, och från dem utgå ännu i dag de *skapande* idéerna i den nya verldens samhälle; och frivilligt eller ofrivilligt mottaga de olika emigrantfolken och religions-sekterna prägel af dessa. Sederna i hemmet och sammanlefnaden bildas derefter; det kyrkliga lifvet i alla religionssekter vidkännes inflytandet af den puritanska bekännelsen: »lef som du lär; låt din hela vandel vittna om din kyrkliga bekännelse». Och den styrelseform som organiserade Majblommans lilla samhälle har blifvit lifsprincipen i alla Amerikas förenade stater, och är densamma, som nu vid Stilla Hafvets kust betvingar och ordnar med stilla makt Californiens vilda friskaror, uppfostrande dem på en gång till sjelfstyrelse och lydnad för lag.

Den gamla kolonien har till alla unionens delar utsändt flockar af pilgrimernas söner och döttrar; och de utgöra i denna tid mer än en tredjedel af Norra Amerikas befolkning. Starkast äro de i norden och starkast ha de gifvit den prägeln af sin anda.

Betraktar jag det puritanska samhället sådant det visar sig i våra dagar, omkring tvänne sekler efter dess första planterande på den nya verldens jord, så synas mig tvänne grundkrafter derinom vara de drifvande hjulen. Den ena är förverkligandet af det sedliga lifvets idealer; den andra driften att eröfra jorden, d. v. s. att taga alla dess krafter och produkter i menniskans tjenst.

Den nya verldens man (och framförallt Nya Englands-mannen, i humoristisk stil kallad »*Yankee*») vill *förvärfva*, och skyr derföre intet arbete, äfven det gröfsta, och intet besvär; att resa halfva jorden omkring för att uppgöra en god affär är honom ett ringa ting; vikingalynnet i hans natur (som han kanske ursprungligen ärft af de skandinaviska vikingarne) tvingar honom att oupphörligt verka, företaga, utföra något som länder till förkofran, egen eller andras. Ty då han förkofrat sig sjelf, så tänker han (om icke förr) på att att använda sitt pund till det allmänna bästa. Han förvärfvar, men för att åter gifva ut. Han sparar icke egoistiskt. Han har ett lefvande medborgarsinne och tänker mera på att lemna efter sig ett af medborgare aktadt och älskadt namn än någon stor förmögenhet. Han lägger gerna hvad han förvärfvat i ett institut eller en välgörande inrättning, som sedan vanligen bär hans namn. Och jag vet personer, hvilkas »benevolence» är så ren, att de försmå äfven denna belöning.

Klarast synas de sedliga idealen af menniskan och samhället ha uppgått och allt klarare uppgå i de norra staterna, mest befolkade från den äldsta kolonien. Och sedan jag, under samtal med de förståndiga idealisterna bland mina vänner samt aktgifvande på andan i institutioner och andra förteelser här, insett de fordringar som ställas till menniskan och samhället, för hvilka det unga Amerika kämpar såsom för dess sanna innehåll och mission i menskligheten, så synas de mig hufvudsakligen följande:

Hvar mensklig individ skall vara sannfärdig i sin egendomlighet; stå allena med Gud och från denna

innersta ståndpunkt handla utåt enligt sin öfvertygelse.

Det gifves ingen dygd för det ena könet, som icke är dygd äfven för det andra. Männerna skola i seder och skick komma upp till qvinnans renhet.

Qvinnan skall ega tillfälle till den högsta utveckling som är förenlig med hennes natur. Hennes intelligens skall ha lika tillfällen till odling och utveckling som mannens. Hon skall ega samma rättighet till frihet och sällhetens sökande som han.

Arbetets heder och arbetets hederliga lön bör tillkomma alla hederliga arbetare. Allt arbete är i sig sjelf hederligt, och skall betraktas så.

I samhället skall råda den jemnlikhets-rörelse, som *jemnar uppåt.* Menniskan skall bli rättvis och god genom en rättvis och god behandling. Den goda anden skall kalla fram den goda anden.

— (Detta påminner mig om den vackra svenska legenden från medeltiden om ynglingen som af trollen förvandlas till var-ulf, men som vid ljudet af sitt kristna namn, ropadt af den älskades röst, förvandlas åter till sin ursprungliga skepnad.) —

Samhället skall ge hvarje dess medlem bästa möjliga tillfälle (chance) att utveckla sina menskliga förmågor och att komma i besittning af sina menskliga rättigheter. Detta skall ske dels genom lagar som undanrödja alla hämmande hinder, dels genom allmänna uppfostringsanstalter som ge alla medborgare tillfälle till en lika utveckling af menskliga förmögenheter, ända

till den ålder då de anses kunna sköta och bestämma sig sjelfva.

Samhällets ideal uppnås dels genom individens fulländning i förhållande till hans eget ideal, dels genom de fria föreningar och institutioner, i hvilka menniskorna träda i broderliga förhållanden till hvarandra och få känslan af allas solidariska förhållande och ansvarighet inbördes.

Allt för alla är samhällets sanna mål. Alla skola komma till åtnjutande af allt godt på jorden, så lekamligt som andligt, hvar och en efter sitt mått af mottaglighet. Ingen uteslutes, som ej utesluter sig sjelf. Tillfälle att åter inträda bör hållas öppet för hvar och en. Derföre skall fängelset vara förbättringsanstalt och den andra skolan för dem som den behöfva. Samhället skall i sin mångsidiga utveckling organisera sig så, att *alla skola kunna komma till allt, allt till alla.*

Idealet af den amerikanska mannen synes mig vara: renhet i afsigt, bestämdhet i vilja, energi i handling, enkelhet och mildhet i sätt och väsen. Härtill kommer något ömt och ridderligt i förhållandet till qvinnan, hvilket kläder honom oändligen väl. I hvar qvinna vördar han sin egen moder.

Så äfven synes mig idealet af amerikanskan, af den nya verldens qvinna vara: sjelfständighet i karakter, mildhet i väsen och sätt.

Amerikanarens sällhets-ideal synes vara äktenskapet och hemmet, jemte den medborgerliga verksamhe-

ten. Ega en maka, ett eget hus och hem, ett eget stycke jord, vårda och försköna dessa, och derjemte verka något godt för staten eller staden — det synes vara de flesta männers jordiska lefnadsmål. En resa till Europa för att se *färdiga* städer och — *ruiner*, hörer med dertill såsom en önskad episod.

Af det amerikanska hemmet har jag sett nog och hört nog för att kunna säga, att fruntimmerna ha, i allmänhet, derinom allt välde som de vilja hafva. Qvinnan är i den nya verlden hemmets medelpunkt och lagstiftarinna; och den amerikanska mannen älskar att ha det så. Han vill att hans hustru skall ha sin egen vilja i hemmet, och han älskar att följa den. Jag har hört anföras, såsom målande af detta förhållande, en ung mans ord: »jag hoppas att min hustru skall ha sin egen vilja inom hus, och har hon det icke, så skall jag lära henne det!» (»I will make her have it!») Jag måste dock säga, att i de lyckliga hem der jag lefvat, jag sett hustrun lika mån om att rätta sig efter mannens önskningar, som han att uppfylla hennes. Tillgifvenhet och sundt förnuft göra allting jemnt.

Uppfostrings-anstalterna för fruntimmer stå i allmänhet högt öfver de europeiska; och i qvinnans uppfostran samt behandling ligger kanske det mest betydande af Amerikas framtids-arbete för menniskoslägtet. Qvinnans stigande anseende som lärarinna och användande dertill i allmänna skolor, äfven för gossar, är ett allmänt faktum i dessa stater, som storligen gläder mig. Seminarier ha blifvit inrättade för att bilda henne till detta kall (West Newton-seminariet för unga lärarinnor, anlagdt af Horace Mann, hoppas jag kunna be-

söka; det är nära Boston). Äfven tyckas Nya Englands unga döttrar ha en helt egen fallenhet och kärlek för detta yrke. Unga flickor med förmögna föräldrar egna sig deråt. Döttrar af fattiga jordbrukare gå in vid manufakturerna och arbeta der en tid för att förtjena penningar så att de kunna hålla sig i skola, och bli sedan i sin ordning lärarinnor. Hela flockar skollärarinnor gå härifrån ut till vesterns och söderns stater, der alla dagar skolor uppstå och ordnas under deras ledning. I allmänhet berömmas mycket Nya Englands unga döttrar för deras karakter och förmåga. Äfven Waldo Emerson, som icke berömmer lätt, talade lofordande om dem. De lära i skolorna gamla språk, mathematik, fysik, algebra, med stor lätthet, och gå häruti lika långt som unge män. Nyligen har ett ungt fruntimmer i Nantuchet (Massachusett) utmärkt sig i astronomien, upptäckt en komet, och fått derföre en medalj af — kungen i Preussen.

Den tyska litteraturen har sedan några år fått ett stort insteg i de norra staterna och ett betydligt inflytande på den studerande ungdomen, egentligen såsom väckande sinnet för lifvets idealer. De offentliga talare och »lecturers» som draga till sig mängden, äro menskliga idealers förespråkare. Freden, friheten, sannfärdigheten, nykterheten, renhet och förädling i hvarje riktning, hvarje tillstånd i lifvet, spridandet af lifvets och bildningens fördelar till alla menniskor, äro de ämnen, som lifva vältaligheten och locka tusentals åhörare. Alla frågor behandlas och bearbetas i denna riktning: »allas gagn, allas förädling».

Det säges om ett träd, att det *växer* när det höjer sig närmare himmelen; och man kan i denna mening säga om detta samhälle att *det växer.* Dess arbete är ej blott på bredden, utan i höjden.

D. 3 Februari.

Sedan jag sist skref har jag haft en rolig afton vid en antislavery-meeting i Faneuil Hall (en stor sal i Boston för allmänna sammankomster), der det gick ganska lifligt till. M:r Charles Sumner, som önskade att jag skulle se en af folkförsamlingarne här, beledsagade mig dit. Några från slafstaterna flydda negrer skulle presenteras för folket och tal hållas öfver dem. Salen och gallerierna voro alldeles fulla af folk. En af de bästa talarne, och visserligen aftonens originellaste talare, var en stor neger, — John Brown om jag rätt minnes — som nyligen lyckats att rymma med hustru och barn ur slafveriet, och som berättade historien derom. Det var en friskhet, ett lif, en egendomlighet i denna mans vältalighet och åtbörder, som, jemte berättelsens eget stora intresse, var oändligen upplifvande. Ibland nyttjade han besatta liknelser och uttryck, hvilka läto församlingen utbrista i skratt; men då skrattade John Brown med, lät sig ej störas, utan gick på dess ifrigare med sin berättelse. Af den minnes jag isynnerhet det ställe, der han beskref sin färd öfver en flod, under det han förföljdes af dem som sökte fasttaga honom: »Der sitter jag nu ensam i båten med blott ett par åror, och ror och ror af alla mina krafter, för att komma öfver till den fria stranden, der redan min hustru och mina barn vänta mig. Och der sitta för-

följarne, roende med tre par åror för att upphinna mig och få mig fatt; och de äro nära inpå mig; — men öfver oss sitter den store Guden och ser på oss, och han ger mig försprånget. Jag hinner stranden; jag är på den fria jorden. Och ännu denna afton är jag med min hustru och mina barn!» Församlingen klappade stormande.

Sedan denne talare afträdt, framkom en grupp, som äfven helsades med lifliga handklappningar: ett ungt hvitt fruntimmer i en enkel, hvit klädning och bart oprydt hår framträdde, hållande en mörk mulattska vid handen. Denna sednare hade varit slafvinna och hade nyss räddat sig ur slafveriet på ett fartyg, der hon blifvit gömd. Hennes egare hade misstänkt hennes gömställe, fått tillåtelse att undersöka fartyget, och hade der anställt en stark rökning med svafvel för att få henne att komma fram. Hon hade likväl uthärdat rökningen och lyckats undkomma. Det såg väl ut då den unga hvita qvinnan — Miss Lucy Stone (ett af de fruntimmer som jag sett hos min lilla doktorinna), — räckte ut sin hand öfver den svarta qvinnans hufvud, kallande henne »syster», och framställde henne som en sådan för den församlade menniskomängden. Det såg väl och vackert ut, och så kändes det nog af alla, att den hvita qvinnan här stod som den svartas beskyddarinna och vän. Miss Lucy gjorde ock detta rätt väl, fullkomligt qvinligt, stilla och vackert. Hon fortgick sedan att berätta den förra slafvinnans historia, och talade öfver slafveriet en god stund med fullkomlig sjelfherrskning, redighet och värdighet i ton och åtbörder. Men i stället att, som hon

kunnat och bordt, tala ur det qvinliga medvetandet af lifvet, i stället att uppkalla deltagandet för den orätt, som isynnerhet qvinnan lider i slafveriet, derigenom att hennes barn icke tillhöra henne, att den varelse hon framföder i plågor, är hennes husbondes egendom och kan fråntagas henne och säljas bort när som helst; — i stället att lägga vigt på detta och flera för rättskänsla och hjerta lika upprörande förhållanden sam drabba isynnerhet qvinnan såsom slafvinna, slog Miss Lucy sig på den i allmänna bladen redan mycket kalfatrade polemiken mot proslavery-männen i norden och mot Daniel Webster och hans varma ifver för Ungrarnes frihet medan han likgiltigt såg tre millioner af Amerikas folk uti inhemskt slafveri. Hon upprepade blott hvad män redan ha sagt, och hvad de sagt bättre och kraftigare än hon, hon förfelade helt och hållet sin kallelse som qvinlig talare. När skola qvinnorna inse att om de vilja värdigt fylla platsen på forum, så måste de uppträda der med värdigheten och makten af väsen, som verkligen ha nya och höga sanningar att uttala och representera. De måste tänka och tala ur qvinnosferens centrum. All männernas välvilja och courtoisie skall ej på längden förslå att bevara åt dem den offentliga täflingsbanan, om de ej intaga den genom egendomligt innehåll. Detta felas icke i sjelfva verket; det ligger qvinnorna nära; är uti dem, omkring dem, om de blott vilja se det. Men de måste ännu fatta sig sjelfva och lifvet djupare. De qvinnor, som i alla åldrar ha framstått såsom det inre lifvets prestinnor, såsom profetissor och tolkarinnor af det högsta och heligaste, och som sådana vunnit ge-

hör hos folken och konungarne, Deborah, Wala, Sibylla, Egeria (för att blott nämna några af de äldsta typerna), de kunna antyda för den nya verldens qvinnor vägen till offentlig makt, offentligt inflytande. Och känna de icke hos sig dessa högre krafter, — — huru mycket bättre då att förblifva i det stilla och tysta! Huru mäktiga kunna de icke vara äfven der? Hvilken makt är större än kärlekens, än den förnuftiga godhetens? Örnen och dufvan, så har jag hört sägas, äro af alla fåglar de som flyga längst och snabbast till sitt mål.

Miss Lucy Stones auditorium var välvilligt; det lyssnade uppmärksamt, aplåderade vid talets slut, men icke mycket. Man berömde hennes lätthet att tala, det passande i hennes väsen, det rediga i föredraget. Det var allt; och mer kunde det ej vara. Alltihop var ej mycket.

Med herrarne som efter henne uppträdde såsom talare kom mera lif och intresse. Men de stötte mig genom deras brist på måtta och billighet; genom deras sätt att utropa, och äfven på gallerierna söka och utpeka personer, som icke följde med dem i deras antislavery-arbete; det stötte mig att höra familjelifvet vanhelgas genom blottande af skiljaktigheter t. ex. mellan fader och dotter i dessa frågor, m. fl. ingrepp i den gudomliga sedelagen: »dömmer icke!» Polemiken drefs med mycken ytterlighet och personlighet. Men lifligt och lustigt gick det till, och förhållandet emellan talarne och auditorium var i hög grad fritt och förtroligt. Högst i gunst hos allmänheten syntes den unge juristen Wendel Philipps stå. Och han är verkligen en ovanligt

begåfvad och behaglig talare, som tar med sig publiken och tyckes känna sin makt att röra och elektrisera den. En ung M:r Qvincy (af en utaf de förnämsta familjerna i Boston) talade häftigt emot proslavery-folk, och bland dessa mot sin egen äldsta bror, nu maire i Boston. Men publiken tyckte icke om hans utfall, isynnerhet emot mairen, och hvisslade och stojade förskräckligt. Desto mer gick herr Qvincy på, spatserande fram och åter på amfitcatern med händerna i sina rockskört, med hvilka han fläktade, och såg ut just som om han njöt af att låta blåsa på sig af behagliga zefirer. Till slut blef larmet och ropen af: »Philipps! Wendel Philipps!» så öfvermäktiga, att M:r Qvincy alls icke hördes. Han upphörde slutligen, och vinkade leende Wendel Philipps att framträda i sitt ställe. Denne, en blond ung man med behaglig gestalt och ledig hållning, steg fram och hälsades med en salva handklappningar, hvarefter det blef djupt tyst. W. Philipps talade med lugnet och säkerheten af en talare, viss om sig sjelf och sitt auditorium, och han tog opp det ämne, som Miss Lucy hade låtit ligga; han talade för slafvinnan, för *modern,* hvars nyfödda barn tillhör icke henne utan slafegaren och slafveriet. Han talade härom med vek, innerlig röst och ord, ömma också, — mäktiga att göra menniskor vilda emot det förhållande och de handlingar han beskref. Det var mästerligt. Församlingen hängde vid hans läppar och upptog hvart ord. En gång midt under ett argument tilltalade han min följeslagare, M:r Sumner, sägande: »är det icke så, broder Sumner?!» Denne log och nickade bifall. Mot slutet af talet sprang en upp-

rörd herre upp på estraden och började orera jemte Philipps. Denne skrattade och bad församlingen ej lyssna till denne »oskicklige herre»; men nu kom församlingen i jäsning, dock i all munterhet; man skrattade, man pep och ropade, man klappade och hvisslade huller om buller. Under allt detta började man utrymma gallerierna helt lugnt och lätt. Talarne gjorde framme i salen en kollekt för mulatskan, hvarefter vi lemnade salen jemte mängden; och jag måste beundra den stillhet och den metod med hvilka det skedde. Ingen knuffades eller trängdes; hvar och en följde stilla i sin ordning, och så förlöpte sig församlingen likasom en stilla flod. Och jag var glad att ha sett ett folkmöte, der så mycket sjelfsvåld var beherskadt af så myeken ordning och godlynthet.

En dag besökte jag, i sällskap med M:r Sumner, Statshuset, såg senaten sitta sömnig öfver en fråga om sko-läder, och hörde i representanternas hus en god del ganska liflig, men något plebejisk vältalighet i debatt öfver frågan om »plurality» och »majority» vid voteringar (som jag här ej vidare skall tala om för dig). Amerikanarne tala ex-tempore med största lätthet och ledighet; deras tal här var som en brusande ström, åtbörderna voro energiska, men enformiga och utan elegans. Den åtbörd som oftast återkom, var utsträckandet af högra armen med knuten hand eller utsträckt pekfinger. I båda husen kommo president, ordförande och flera af husens medlemmar till mig, skakade händer med mig och bjödo mig välkommen. Jag nämner detta, emedan jag finner det vackert och vänligt att på detta vis välkomna en fremling och ett fruntimmer utan be-

tydelse i det politiska lifvet, men som egentligen tillhör hemmets stilla verld. Säger det ej, att den nya verldens män anse hemmet såsom statens moder-lif?

Jag hade nöje af detta besök i Bostons statshus, som både till det inre och yttre är en ståtlig byggnad. Tvänne stora, sköna vattenkonster springa framför dess façad, och från de högsta trappstegen utanför huset har man en präktig utsigt. Nedanför ligger den stora gröna platsen kallad »Boston-allmänning» (common), äfven med en skön, högt uppspringande vattenkonst ur dammen i dess midt. Rundtomkring på tre sidor gå tre vackra gator, och längs med gatorna stå höga träd, mest almar, Massachusetts prakt-träd; och några sådana försköna äfven den parklika platsen. På fjerde sidan har man en fri utsigt åt hafsviken. Här, på de breda asphalt-sidogångarne, under de sköna almarne, tycker jag om att vandra (när dagarne äro milda) och blicka genom trädens grenar uppåt Massachusetts lysande blå himmel, och att se i parken de små republikanerna, komna ur skolan, löpa och rusta. Nära denna trakt äro flera vackra, välbygda gator, bland hvilka »Mount Auburn Street», med utsigt åt sjön, och som jag går då jag går hemåt från »the Common» till mitt hem i Benzons hus. Nedanför backen, på andra sidan, ligger ett torg »Louisburg Square», der jag äfven ofta tar en vandring, men mindre för dess lilla inhägnad af träd och buskar, och den der inhägnade torftiga statyn af Aristides, utan emedan M:rs Bryant bor der; och hos henne finner jag mig alltid godt och väl, och är gerna en och annan gång på en liten treflig middag i sällskap med hennes moder M:rs Lee, en

qvick och hjertlig, präktig gammal fru, samt en eller par andra gäster. M:rs Bryant är af det slags fashionabla, som väl tar sina kläder färdiggjorda från Paris och lefver som en rik fru, men dock har hjertat öppet för lifvets blygsamma kärleksverk och söker göra alla omkring sig, äfven djuren, lyckliga. En ståtlig grå vindhund »Princesse» är hemma i huset och den trefligaste hemhund jag ännu gjort bekantskap med.

M:rs Bryants lilla flicka, Julia, har märkvärdig likhet med mormodern i tycke, liflighet och äfven qvickhet. Den rara lilla flickan gör de roligaste ordlekar utan att ana det.

En dag, då det var godt slädföre, förde M:rs Bryant mig att se slädåkandet på »the Neck», en smal landttunga som är täflingsbanan för Bostons fashionabla slädåkande. De unga herrarne i deras lätta, fina åkdon med raska springare flögo som vinden. Det såg bra och friskt ut. En gång såg jag en af jätteslädorna der femtio à hundra personer sitta tillsammans. Denna var förspänd med fyra hästar, och visst öfver femtio unga fruntimmer i hvita och rosenröda sidenhattar med fladdrande band fyllde vagnskorgen. Det såg ut som en ofantlig korg fylld med blommor; det såg grannt och vackert ut också. Men jag tycker ej om att se folk i hopar, ej en gång som blomsterhopar; hopen tillintetgör individualiteten. Och vackrare slädfärd än den i den svenska »racken», der herre och fru sitta bredvid hvarandra på björn- eller leopardhudar, dragna af två raska hästar, täckta af det svajande hvita nätet, vackrare åkdon och åkning har jag ej sett.

I vinter har det varit obetydligt slädföre i Boston och ingen sträng vinter. Men jag, som så älskar den svenska vintern och andas lätt i vår starkaste köld, har riktigt svårt att andas här då luften är kall, såsom den är just nu. Den kännes då så hård och sträng. Det förekommer mig som om de gamla puritanernas stränga ande hade farit in (eller ut) i luften och genomträngt den. Och sådan luft duger ej för mig. Säkert är Amerikas luft specifikt olik Europas. Den förefaller tunn och torr, underligt fin och genomträngande. Och säkert inverkar den på folkets konstitution. Huru sällan ser man ej här feta personer, fylliga former. Qvinnorna se fina och ej starka ut. Männerna synas starka och spänstiga, men de äro vanligen magra och växa mer i höjden än annorlunda. Kinderna sjunka in på män öfver ynglingaåren, och ansigtsbildningen närmar sig den indianska typen. Bostons klimat är allmänt ansedt såsom ett icke godt, i anseende till de kalla hafsvindarne. Om Boston i öfrigt skall jag icke säga dig mycket, ty jag har icke sett mycket och icke i rätt oväldig sinnesstämning. Staden förefaller mig icke ega någonting särdeles vackert, utom den del jag omtalat. Bostons omgifningar deremot har jag hört omtalas som mycket vackra och i flera fall liknande Stockholms. Nu har jag blott sett dem från en täckvagn och i vinterskrud. En mängd vackra landthus eller villor har jag anmärkt.

Mina rikaste stunder i Boston har jag haft vid M:rs Kembles »readings» eller läsningar af Shakspeare. Hon är ett verkligt snille, och hennes förmåga af uttryck och böjning af rösten, så att de ögonblickligt

vexla för hvar person som hon har att föreställa, är beundransvärd. Hvad man hört henne läsa, kan man aldrig glömma. Hon förflyttar oss alldeles i den verld och i de uppträden som hon framställer. Hennes mimik är ypperlig, och mest så i hjeltemodiga roler. Hennes lysande, präktiga ansigte, då hon, som Henrik den femte, uppmanade armeen till hjeltemodig bedrift, glömmer jag aldrig. Och scenen mellan den förälskade krigarekonungen och den blyga, förnäma, och ändå naiva franska prinsessan återgaf hon så att man kunde både skratta och gråta, d. v. s. man skrattar men med tårar i ögonen af bara nöje. När M:rs Kemble träder in för publiken, så ser man genast i henne en mäktig och stolt natur, som böjer sig för publiken blott i känsla af att snart kunna beherska den. Första intrycket af hennes personlighet är redan mäktigt. Och sedan — under hennes läsning, ja, då glömmer hon publiken och Fanny Kemble, och publiken glömmer sig och Fanny Kemble med, och båda lefva och andas och rysa och förtjusas i de stora dramatiska scener af lifvet, hvilka hon trollar fram med underlig makt. Hon har en stark, ehuru icke stor gestalt, engelskt fyllig; ett ansigte som, utan att vara skönt, dock är vackert och isynnerhet rikt och präktigt af uttryck. »I hennes leende äro femtio leenden!» sade om henne Maria Lowell, som alltid säger saker bra.

Mot mig har M:rs Kemble varit oändligen älskvärd och snäll, och äfven skänkt mig en fribiljett till sina »läsningar», hvilken ger mig och en min vän fritt tillträde. Häromdagen läste hon mitt älsklingsdrama bland

de Shakspearska, »Julius Cæsar», och det så, att det var nästan för mycket för mig. Bredvid de herrliga hjeltekaraktererna och deras lif syntes mig det närvarande omkring mig och mitt eget lif midt i detta så armt, trivialt, svagt och färglöst, så att — det var plågsamt. Och det blef så än mer, då jag, ännu helt upprörd af läsningen, mellan hvar akt och till slutet af stycket måste vända mig till höger och venster för att svara på introduktioner och skaka händer — möjligen med de bästa menniskor i verlden; men jag önskade dem allesammans för tillfället i månan. Dessutom satt nära mig ett mig fremmande fruntimmer, som hvar gång något märkligt förekom i stycket eller i föredraget gaf mig det vänskapligt tillkänna med sin armbåge.

Hvad menniskorna omkring mig beträffa, så måste jag dela dem i två klasser, eller rättare i tre. Den ena är älskvärd, full af godhet, finhet och ädel grannlagenhet; i sanning, älskvärdare, angenämare har jag ingenstädes lärt att känna. Den andra är — tanklös; menar väl men gör mig ofta stor plåga, lemnar mig ingen fred hvarken hemma eller ute, i kyrkor och på andra offentliga ställen, och har ej begrepp om att folk kan vilja och behöfva vara i fred.

Mycken nyfikenhet råder visst i denna klass, men äfven mycken verklig välvilja och hjertlighet, fast den ofta uttrycker sig på ett litet besynnerligt sätt. Men — mycket skulle jag också taga bättre, om jag vore vid mina vanliga kropps- och själskrafter. Den tredje, ja — — den är alldeles urbota, och om den vill jag icke annat säga, än att den utgöres af mycket få,

och dem sätter jag i litanian. De tillhöra ett slägte som väl finnes i alla länder. Bortbjudningar har jag veckan igenom, men tar blott emot en och annan middagsbjudning, d. v. s. till små middagar. Dessa äro merendels rätt trefliga och jag får då se hyggliga familjer i vackra och trefliga hem. Den engelska anordningen och smaken känner man igen i alla. Aftonbjudningar har jag måst alldeles frånsäga mig. Jag befann mig så illa i aftonsällskaperna. Värmen af gasupplysningen i salongerna, både i NewYork och Boston, plågar mig också, ger mig feber och gör mig röd och ful. Deremot har jag njutit af några stilla aftnar hemma, sedan jag fått en ung föreläsare, som jag ej kunde önska mig bättre. En hygglig och vacker ung man, M:r Vickers, son till en engelsman, Benzons kompanjon, och som bor här i huset, tillbjöd sig att läsa högt för mig om aftnarne, ehuru han ej visste, sade han, om han kunde göra det till nöjes, då han aldrig läst högt förut. Han läste också litet stapplande först, men sakta och med den allra mildaste manliga röst. Det var som musik för min själ och mina sinnen; det lugnade mig ljufligt. Snart också lemnade Vickers alldeles stapplingen, och hans läsning blef jemn och melodisk, som en sakta rinnande flod. Och så har han skänkt mig mången god, stilla afton, under läsande af Washingtons biografi af presidenten i Cambridge M:r Sparks, eller Emersons Essays och andra böcker.

Hos båda könen här har jag anmärkt en särdeles sjungande intonation då de tala. Hos utvecklade individer blir denna melodisk, men hos mindre utvecklade, isynnerhet, hos fruntimmer, ofta liksom klagande och ibland

pipig, t. ex. mot slutet af en fråga, hvilket ej är behagligt. Männerna (de obildade) tala ofta i näsan. Starka och fylliga röster äro sällsynta. I allmänhet tala, isynnerhet männerna, lågt, utan accent, med en viss nonchalance, såsom läto de orden falla likgiltigt. Jag kan ofta icke höra eller förstå dem då de tala sins emellan, så lågt och utan uttryck är det. Likväl ser jag, att de med dessa få affektlösa ord mycket kort och bestämdt taga parti, göra opp affärer o. s. v. De besinna sig föga, orda föga, förlora hvarken tid eller ord, besluta sig i en blink och med en vink. Jag förvånar mig ofta huru tyst och lätt saker synas göra sig; det tyckes som nyttjade man ett slags telegrafering. I det finare sällskapet lägger man mycken vigt på att kunna flera språk, isynnerhet fransyskan, och mången vill gerna skryta med sitt talande af den; men det är sällan att skryta med, ehuru amerikanarne uttala franska språket vida bättre än engelsmännen. De förnuftiga här äro vida öfver sådant skryt, och roa sig deråt.

Äfven M:r Charles Sumner har skänkt mig några goda stunder genom föreläsande af ett och annat, isynnerhet af Longfellows poemer. En dag läste han högt en berättelse (i sjelfva verket ett poem på prosa) af Nathanael Hawthorne, som gjorde mig så stort nöje, att jag får lof i största korthet berätta den för dig. — Hawthorne är en af N. Amerikas unga prosaskriftställare, som redan förvärfvat stort rykte. Hans skrifter ha blifvit mig tillsända af en anonym väninna, hvilken jag hoppas kunna upptäcka, ty jag vill tacka henne. — Han behandlar nationella ämnen med mycken

innerlighet och friskhet, och den mystiska, dystra känsla som ligger i djupet af hans taflor, lik en nattlig grund på hvilken stjernorna framträda, öfvar en stor tjusning på den nya verldens sinnen, kanske äfven emedan den är så olik deras hvardagsverld. Stycket som M:r Sumner läste för mig heter: »Det stora sten-ansigtet» »(the great stony face)», och tanken dertill synes hemtad från det verkliga, stora sten-ansigtet, som man lärer se på ett ställe bland NewHampshire-bergen (de *hvita bergen* kallade).

»I en af NewHampshires dalar», berättar Hawthorne, »uppfostrades, i en ringa hydda, af fattiga föräldrar en ung gosse. Från hans hem och från hela dalen kunde man se, i ett af de höga fjerran bergen, en stor mensklig profil liksom uthuggen i berget, och den var bekant under namnet »det stora sten-anletet». Det var af ålder en sägen i dalen, att en gång en man skulle komma till dalen, hvars ansigte var likt det stora sten-anletet, och han skulle vara den ädlaste man och skulle införa i dalen en gyllene ålder. Den unga gossen växte upp under åskådandet af det stora stenanletet som beherrskade dalen, och under tankar om den väntade fremlingen, som en dag skulle komma och göra dalen så lycklig. Hela timmar kunde han betrakta det stora sten-anletet och fördjupa sig i den höga ädelheten och skönheten af dess drag. Så växte han upp, gick i skola, blef yngling och skollärare och prest; men alltid såg han på det höga, rena ansigtet i fjället; och allt mer växte hans kärlek för dess skönhet, och allt högre längtade han efter den utlofvade mannen som skulle bära dess herrliga drag».

På en gång gick ett stort rop genom dalen: »han kommer! han kommer!» Och allt folket drog ut att möta och välkomna den store mannen, och den unga presten bland mängden. Och den store mannen kom i en stor vagn, dragen af fyra hästar, omgifven af en hurrande folkmängd. Och allt folket ropade: »huru lik han är det stora sten-anletet!» Men redan vid första anblicken såg den unga presten att han icke var det, att han icke var den utlofvade fremlingen. Och efter någon tid af hans vistande i dalen såg allt folket det också. Men den unga presten fortgick stilla på sin väg, verkande det goda och bidande den lofvade välgöraren. Och alltid såg han på det stora anletet och tyckte sig lefva och handla inför detta. Ännu en gång utgår ryktet genom bygden: »han kommer, han kommer, den store mannen!» Och åter strömmar folket ut att möta honom. Och han kommer i ståt som förut; och åter ropar folket: »huru lik han är det stora sten-anletet. Det är visserligen han!» — Och ynglingen ser ett gulblekt ansigte, verkligen något likt det stora anletet; men — — det är dock något mycket olikt också. Och efter en tid märkes denna olikhet allt mer; och man ser snart allmänt, att den store mannen är ingen verkligt stor man, icke alls lik det stora sten-anletet. Och han bortvisas ur dalen. Dessa förhoppningar och dessa misstag förnyas ännu ett par gånger. Slutligen uppgifver missionären sin sanguiniska väntan, men hoppas ännu i stillhet och fortfar att i stillhet verka i sitt kall, allt allvarligare och i vidsträcktare kretsar, alltid blickande

upp

upp till det stora anletet och liksom präglande dess drag allt djupare och djupare in i sin själ. Under tiden har ynglingen blifvit man; hans hår har börjat gråna och hans ansigte att plöjas af ålderns fåror; men ännu har ej den store väntade kommit. Men han hoppas ännu. Under tiden har hans inflytande förädlat folket i dalen och förskönat den. Allmän frid och allmän välmåga ha uppkommit efter en lång rad af år. Missionärens hår är silfverhvitt; hans ansigte har blifvit blekt och dragen stela, dock är det fullt af menniskokärlek. Då börjar folk i dalen hviska: »synes det er ej att han blir märkvärdigt lik det stora stenanletet!».... En afton kommer en fremling till prestens hydda och undfår gästfrihet. Han har kommit till dalen för att se det stora sten-anletet, som han hört talas om, och den man som ryktet sagt skulle bära dess drag, ej blott i anletets men äfven i andens skönhet. I den stilla aftonen, inför de eviga ljusen, inför det stora sten-anletet i fjällen, igenkänner fremlingen den sökte uti — sin värd; och denne, hvars sista stund är kommen, känner sin själ uppfyllas af en lycksalig aning, i det hans drag stelna i döden och med detsamma förklaras till fullkomlig likhet med det stora anletet, till hvilket äfven i dödsstunden hans anlete är vändt».

Hawthorne är väsendtligen poet och idealist till sin natur. Hans sednast utkomna bok, »the Scarlat letter» gör i denna stund stort uppseende och berömmes som ett snilleverk. Hawthorne sjelf lärer vara en skön man, men hörer till de folkskygga skalde-natu-

rerna. Hans lilla fru och hans svägerska känner jag. Båda äro själfulla qvinnor, och den förra särdeles täck och behaglig. Hawthornes äro i begrepp att flytta till den vackra insjötrakten i vestra Massachusetts »Lennox» der äfven Miss Sedgewick bor, och de ha vänligen inbjudit mig till deras hem. Jag skall bli glad att lära närmare känna författaren till »the great stony face».

En mycket läst och talangfull skriftställare, men af mycket olika skaplynne med Hawthorne, är N. P. Willis i NewYork. Qvick, sarkastisk, full af lekande lif, ger Willis genrebilder ur det yttre lifvet mera än ur det inre. Hawthorne tecknar mystiska skarlakansbokstäfver ur hjertats dunkla kamrar, Willis skrifver »pencillings by the way».

Cooper och Washington Irwing (den förre lefver nu, på sin egendom i vestra NewYork) ha genom deras romaner och berättelser redan infört oss till närmare bekantskap med en verldsdel, som vi förr föga kände utom genom namnen Niagara och Washington. Efter dessa skalder i prosa ha flera fruntimmer i de norra staterna utmärkt sig som skriftställarinnor i romanen och berättelsen. Främst ibland dessa, och allmänt omtyckta äro: Miss Catherine Sedgewick, hvars förträffliga karaktersskildringar och målningar af amerikanska scener vi äfven i Sverige känna genom hennes »Redwood» och »Hope Leslie»: M:rs Maria Child, som i sina taflor af forntidens lif så väl som af nutidens uttalar sin varma kärlek för lifvets idealer, för allt godt och ädelt och skönt, och i alla föremål, menniskor, blommor, stjernor, institutioner, vetenskaper, konster, händelser söker den punkt eller den ton, der

de sammantona med eviga harmonier; — en rastlöst sökande efter evig ro i sferernas harmoni, en platoniserande tänkarinna, en kristen i hjerta och vandel: M:rs Caroline Kirkland, qvick, humoristisk och sarkastisk, men på grund af ett stort hjerta och ett stort förstånd, såsom vi äfven sett det af hennes kostliga bok »a new home in the west:» Miss Maria Mac-Intosh, hvilken vi känna af hennes roman »to seem or to be», och hvars hvardagliga lif är hennes skönaste roman. Men det torde man kunna säga äfven om de andra. M:rs Sigourney har jag redan talat om. M:rs L. Hall, författarinna till ett större dramatiskt poem »Miriam» känner jag ännu blott till ryktet.

Skriftställarinnor samt skaldinnor af andra och tredje ordningen äro här legio. De sjunga, som fåglarne om våren. Der äro en mängd siskor, bofinkar, sparfvar, äfven en och annan trast, med djupa, tankrika toner, sköna fastän få; Men lärkans rika, ihållande sång, nektergalens fulla ingifvelse har jag ännu ej hört hos sångarinnorna här i landet. Och jag vet icke om denna rika artistiska ingifvelse tillhör qvinliga naturer. Jag tror ej i allmänhet mycket om qvinnans förmåga som skapande konstnär. »De oskrifna lyriska poemerna» (»the unwritten lyries», som Emerson sade en gång, då vi talade derom) torde vara hennes egentliga styrka.

De unga Lowells ha sorg. Deras yngsta barn, den lilla vackra Rose, har dött. James Lowell underrättade mig nyss derom med några ord. Jag måste

fara ut till dem. Jag har ej sett dem allt sedan det lilla barnet blef sjukt.

D. 10 Februari.

Nu, min lilla Agatha, vill jag ta ögonblicket i vingbenet, och......

D. 15 Februari.

Vingbenet gick af just som jag nappade tag uti det. Ett besök kom, som jag måste emottaga, och sedan..... ack! huru liten lefnadsnjutning man kommer till under detta jägtade lif, fast det skall vara och väl äfven är hedersamt. Jag ville hvila en dag från att öppna bref med inbjudningar, begäran om autografer, verser, paketer och askar med presenter af böcker och blommor m. m. Jag hinner, eller rättare sagdt jag orkar ofta icke läsa alla bref och biljetter som komma under dagens lopp, och blott tanken att svara på dem ger mig feber; och sedan menniskor, menniskor, menniskor!!!.....

Emellertid tackar jag innerligen Gud och min goda doktor att min hälsa är så mycket bättre, ty det skall sätta mig i stånd att framdeles bättre taga emot en välvilja som jag dock känner tacksamt, och att föra ut mitt fälttåg i landena. Jag kan icke nog tacka Benzon för den trefnad han skänkt mig i Boston, och äfvenså M:r och M:rs King, mitt vänliga värdsfolk, sedan Benzon afrest. Jag har lefvat som en prinsessa hvad beqvämlighet och komforts beträffar. Men jag längtar söderut, längtar till mildare luft, till lif med naturen. Jag längtar också till friare utsigter, till de

omätliga prairies i »the wonderful west» vid Ohio och Missisippifloderna. Der först, så säger man mig här, skall jag se och förstå det blifvande Amerika. Men så mycket förstår jag af hvad man säger om denna nejds fruktbarhet och rikedom, att — om millennium en gång kommer på jorden, så måste det blifva der, i Missisippidalen, som säges vara tio gånger större än Nildalen och kunna rymma en befolkning af mer än 250 millioner menniskor!..... Hvad det skall bli skönt när våren kommer! Här är nu mycket kallt och en hård luft.

Nu skall jag, som hastigast, ge dig en liten bulletin öfver den förflutna tidens tilldragelser.

Till Cambridge, till unga Lowells reste jag ut, förd af den hederlige professor Parsens. Lilla Rose låg svept i sin likkista, vacker ännu, men mycket åldrad; fadren satt vid hennes hufvud och gret som ett barn; Maria gret också, så stilla, så skönt, och jag gret med dem, som du väl kan tro. De älskliga unga makarne kunna gråta utan bitterhet. De äro två, de äro ett i kärlek. De skola luta sig till hvarandra och hvila. Men båda äro mycket ömsinta, så att sorgen griper dem djupt. Maria berättade mig, att lilla Mabel (hon är tre år gammal) hade på morgonen tidigt kommit till hennes säng och sagt: »är du ensam nu mamma? (lilla Rose låg alltid förut i moderns säng) skall jag trösta dig?!» — Till middag var jag hos professor Parsens, men var bedröfvad, mådde ej bra, var ej aimabel, och nästan tvingade mig ifrån aftonsällskapet och att få fara hem. Visste folk huru jag känner detta nervösa illamående, skulle de förlåta en

skenbar ovänlighet, som icke ligger i min vilja eller i mitt hjerta. Om aftonen hvilade jag mig vid den unga Vicars melodiska läsning.

En dag fördes jag bort på besök till Lowells ryktbara manufaktur, af en ung hygglig landsman, Herr Wachenfelt, bosatt der sedan flera år. Jag hade velat skjuta upp färden, ty det var så kallt och jag mådde icke bra; men man hade bjudit fremmande på mig, ställt till kalas, och jag måste resa. Och jag ångrade det icke. I den stjernklara, snökalla aftonen hade jag en herrlig syn från höjden af »Drewcott hill» af Lowellska manufakturerna, som lågo i en halfcirkel lysande med tusentals ljus, likt trollslott på den snötäckta jorden. Och sedan att tänka, att veta, att dessa ljus icke voro irrbloss, icke blott sken och grannlåt, utan att de voro verkliga symboler af ett friskt och hoppfullt lif hos de personer, hvilkas arbete de upplyste; — att veta, att i hvarje hjerta inom dessa arbetspalatser brann ett litet klart ljus, belysande en framtid af trefnad och välstånd, som kom närmare med hvar dag, med hvar vändning af spinnmachinernas hjul! . . . . . I sanning, ljusen här buro sken för sak, och jag såg på denna illumination med ett nöje, som lät mig känna vinternatten varm.

Sednare skakade jag vänligen händer med en hel mängd folk uti stort sällskap, och sällskapade tills sent på natten. Dagen derpå besökte jag manufakturerna, och såg »the young ladies» vid deras arbete och deras middagspisning, såg deras »boarding»-hus, sofrum o. s. v. Allt var komfortabelt och bra, såsom vi hört det beskrifvas. Blott anmärkte jag, att några af »the young

ladies» voro omkring femtio år; och några inom fabriken mindre väl klädda, andra åter alltför smågrannt. Mest frapperade mig förhållandet emellan menniskan och machinerna. Så t. ex. såg jag unga flickor stå hvar och en emellan fyra ifrigt arbetande spinnstolar; de gingo dem emellan, sågo om, vakade öfver och vårdade dem, ungefär som en mor vårdar och pysslar om sina barn. Machinerna bli allt mera lydiga barn under intelligensens modersöga. Processionen af »the Operatives» två och två, i shawlar, hattar och gröna slöjor, då de gingo att äta middag, såg bra och hederlig ut. Och middagen som jag såg vid ett par bord (de äta vid små bord 5 à 6 tillsammans) tycktes god och hederlig också. Jag anmärkte fläsk och potatis samt tårtor med fruktfyllning. Flera unga fruntimmer af bildningscirkeln vid Lowell föreställdes mig, bland dem några utmärkt vackra. I täckvagn på den knarrande snön (det var 17 grader kallt denna dag) for jag sedan med mitt sällskap att bese staden och dess omgifningar. Läget är skönt vid den friska brusande »Merrimac»-floden (»det skrattande vattnet»), och utsigterna från stadens höjder, ända till de hvita bergen i NewHampshire, som höja sina snöiga hjessor högt öfver alla andra synliga berg, äro stora och präktiga. Staden, anlagd för några och trettio år sedan af James Lowells farfars broder, har växt på denna tid från en folkmängd af några hundra personer till trettiotusen, och husen ha växt i förhållande. Man lägger mycken vigt på de arbetande flickornas goda karakter, när de antagas vid fabrikerna, och deras uppförande under den tid de stadna vid dem. En och annan enlevering hörde jag

talas om. Men arbetslifvet är mäktigare här än romanlifvet; — ehuru det nog lefver i de unga flickornas hjertan och hjernor; (och det vore illa om det vore annorlunda). De flitiga och skickliga kunna förtjena 6 à 8 dollars i veckan; men ingen får mindre än tre. Och så mycket kostar deras »boarding» i veckan. Så sades det mig. De flesta lägga ihop penningar och kunna lemna fabrikerna om några år och företaga mindre besvärligt arbete. Om aftonen återvände jag på jernväg till Boston, åtföljd af den hygglige Wachenfelt, som syntes vara mycket afhållen af Lowellsboarne.

En sak förlorade jag genom mitt besök vid Lowell, som jag är ledsen att ha gått miste om, och det var M:rs Kembles läsning af Macbeth samma afton. Tidningarne hade just i dessa dagar gifvit utförliga berättelser om den juridiska undersökningen af det Parkmanska mordet, och dessa hemska detaljer hade verkat på M:rs Kembles fantasi, (hon erkänner det sjelf) så att den gaf åt hennes läsning af det Shakspeareska dramat en förfärlig verklighet, och åt hexornas nattscener samt åt hela stycket en nästan öfvernaturlig makt. Så hör jag berättas af flera åhörare.

Förliden söndag var jag med Miss Sedgewick (som kommit till staden på några dagar) och ett par herrar i sjömans-kyrkan, för att höra den ryktbare sjömanspredikanten Father Taylor. Han är ett verkligt snille, och förtjuste mig. Hvilken värma och hvilken originalitet, hvilken rikedom i nya vändningar, i poetisk målning! Han bör sannerligen kunna uppväcka andeligen döda. En gång, just som han omtalade den onda och lastfulla mannen och hans tillstånd, afbröt han sig

och begynte beskrifva en vårmorgon på landet, nejdens skönhet, lugnet, doften, daggen på gräs och löf, solens uppgång; — och så återgick han till den onde mannen och ställde honom framför denna natur-herrlighet; — men »den olycklige! Han kan ej njuta den!» En annan gång, så berättade man mig, kom han i sin kyrka med ett uttryck af djupt betryck, med nedböjdt hufvud, och utan att som vanligt se till höger och venster (nb. han måste gå igenom kyrkan för att komma till predikstolen) och, såsom han brukade, nicka vänligt åt sina vänner och bekanta. Och alla undrade hvad som kom vid Father Taylor. Han uppsteg på predikstolen och der nedböjde han sig, såsom i djupaste bedröfvelse utropande: »Herren förbarme sig öfver oss, ty *vi* äro *en enka!*» Och han visade på en likkista, som han låtit ställa nedanföre predikstolen på gången. En af sjömännen i församlingen hade nyss dött, och lemnade enka och flera små barn utan alla medel till försörjning. Father Taylor gjorde sig och församlingen nu till ett med enkan, och beskref så deras sorg och tillstånd, sorgliga utsigter m. m., att församlingen, efter predikan, uppstod som en man och bragte enkan gåfvor, hvilka på en gång lyftade henne ur nöden. I sanning, våra ur koncept läsande och kallt moraliserande prester borde af Father Taylor lära huru man skall röra och hänföra själar. Efter predikan föreställdes jag Father Taylor och hans hyggliga hustru, en varmhjertad natur liksom han. Gubben (han är omkring 60 år) har ett i hög grad lifligt och uttrycksfullt ansigte, fullt af djupa fåror. På våra tacksägelser för hans föredrag svarade han: »Åh, det är slut,

det är slut med mig! Jag är nedbruten, alldeles! måste skrufva mig upp för att få upp litet ånga! Det är allt förbi nu!» Under det han så talade, såg han upp och utropade med lysande blickar: »Hvad ser jag? O min son! min son!» Och med öppnade armar gick han emot en jättelång yngling, som med strålande glädje på sitt friska, godmodiga ansigte kom in i kyrkan, och nu slöts i Father Taylors armar och sedan i hans hustrus med stor innerlighet. »Är allt rätt här, min son?» frågade Taylor klappande sig på bröstet, »allt välbehållet här? Har hjertat ej blifvit hårdt af guldet?» Och som han såg stora tårar svälla i ynglingens ögon, utropade han:» åh jag ser det, jag ser det! Allt rätt! Allt väl! Gud vare lofvad! Gud välsigne dig min son!» Och nu blef det nya omfamningar. Ynglingen var en ung sjöman (icke slägt till Father Taylor utom andeligen) och hade, gripen af »California-febern», rest till guldlandet, samt återkom nu efter ett års förlopp, om med eller utan guld vet jag icke. Men att hjertat icke hade förlorat sin hälsa, det var tydligt. Mycket har jag hört omtalas Father Taylors och hans frus godhet och gifmildhet, isynnerhet mot fattiga sjömän af alla nationer.

Om eftermiddagen, samma dag, bevistade jag gudstjensten i M:r Barnards kapell, dit jag blifvit inbjuden. Jag såg i hans hus prof af denna mans förundransvärda verksamhet för de fattigas och olyckligas upphjelpande genom uppfostran och arbete. I kapellet, der omkring 500 barn voro närvarande, skakade jag, efter gudstjensten, händer med alla de femhundrade små republikanerna och republikanskorna, och med en

del af dem två gånger om. Gossarne voro isynnerhet ifriga. Och präktiga, liffulla barn voro de. — Den varma verksamhet för det unga slägtets uppfostran, som pulserar genom dessa norra stater, är ett det säkraste och skönaste tecken till deras friska lif, och en profetia om en stor framtid. M:r Barnard är missionär inom den unitariska församlingen, och en af dess mest nitiska medlemmar i arbetet för menniskoväl. Nb. de flesta större sekter här i landet ha missionärer, eller, som de äfven här kallas, »Ministers at large», hvilka sändas ut att predika ordet, stifta skolor eller utföra barmhertighetsverk, och dervid underhållas af församlingen, som de tillhöra, hvars läror de predika och hvars välde de utvidga.

Jag har under mitt vistande i Boston besökt åtskilliga kyrkor, och det har fallit sig så, att de flesta af dem tillhört den unitariska bekännelsen. Boston kallas allmänt unitariernas stad; så stor är denna sekts öfvervigt här. Och som det händt sig så, att flera af mina närmare bekanta här äro af denna bekännelse, så tro många att jag äfven är det. Du vet huru långt jag är derifrån, och huru otillräcklig och otillfredsställande jag finner denna ståndpunkt — som jag sjelf innehade några månader under min lifstid, men öfvergaf för en mera omfattande. Men här i landet är det mig om hjertat, icke att följa mina sympathier, utan att lära känna hvarje betydande skapelse af hjerta eller tanke i dess egendomlighet. Derföre söker jag, på hvar ort att se och studera det, som der är karakteristiskt. Derföre vill jag ock i Amerika besöka alla sekters kyrkor, höra, om möjligt, alla sekters utmärkta

lärare. Deras skiljaktigheter, ehuru de äro af vigt för den spekulativa uppfattningen af lifvet i hela dess system, äro af föga betydenhet för den praktiska kristendomen, för det inre lifvet. Derföre bry de mig i grunden föga. Alla kristliga sekter bekänna dock samma Gud, samma gudomliga medlare och lärare, samma pligt, samma kärlek, samma eviga hopp. De olika kyrkorna äro skiljda familjer, utgångna från samme fader, och förande till lycksaliga boningar i det eviga fadershuset. Hvar och en har sin särskilda mission att utföra i tankens rike. Gud har gifvit olika förståndsgåfvor. Deraf olika former för uppfattningen och uttalandet af sanningen. Sanningen i sin allsidighet och helhet vinner härpå. Och den stora diskussion öfver de högsta ämnen, som här i landet pågår genom de olika kyrkorna och deras representanter inom pressen (hvar större religionssekt har sin egen tidning, som förordar dess läror samt afhandlar församlingarnes angelägenheter), är af oändlig vigt för utvecklandet af det religiösa förståndet hos folket. Den måste dessutom leda till stigande insigt af det väsendtligt lika hos alla kristna församlingar, till insigt af det positiva i kristendomen, och småningom bereda vägen för en kyrka af universell karakter och enhet äfven i dogmerna.

De tvänne kyrkliga hufvud-afdelningarne i Förenta Staterna synas vara trinitarier och unitarier. Unitarierna uppstodo i protest mot den mekaniska treenighetsläran och den gamla statskyrkan (den episcopala) som bekände den. Den sednare lägger största vigt på tron; den förra på gerningarne. Båda bekänna

Kristus (den ena som Gud, den andra som gudomlig menniska) och sätta menniskans högsta mål i hans efterföljelse. Båda ha bekännare, som visa att man inom båda kan komma lika långt i lifvets helgelse och i lika grad förtjena namnet af — en kristen.

Jag har hört ett par goda predikningar af den gamla statskyrkans prester här i landet. Och det synes mig, som betraktades denna kyrka såsom den egentligen aristokratiska i landet, och »fashionabelt» folk höra vanligen till den. Den hör till den goda tonen. Men den spekulativa tanken inom kyrkan synes mig ännu icke kommen ur sina medeltids-höljen. Man motsätter ännu der tron och förnuftet; och en förklarande tanke, sådan som H. Martensens i vår nord, synes ännu här i landet ej till på theologiens gebiet. Men detta säger jag utan att vara fullt viss derom. Jag har ännu ej hört och läst tillräckligt af landets theologiska litteratur.

Unitariernas förnämste ledare och kämpe här, D:r Ellery Channing, äfven kallad »unitariernas helgon» (»the saint of the unitarians») är ett af de vackraste exempel på huru långt en menniska kan komma i kristligt sinnelag. Af hans vänner har jag hört mångfaldiga drag af det djupa allvar, den innerlighet, med hvilken denna ädle man sökte det rätta och rena i allt, äfven i de minsta ting. Man ser i hans porträtter en blick, som icke är af denna verlden, icke söker eller frågar den, utan söker och frågar en högre vän och rådgifvare. Man ser det också af hans biografi och enskilta bref, nyligen utgifna af hans brorson H. W. Channing, och som denne haft den vänlig-

heten att sända mig. Jag läser stundom deri och måste dervid tänka på ditt älskade skriftspråk: »salige äro de renhjertade, ty de skola se Gud!»

Huru ren och skön är icke känslan, som uttalar sig i dessa ord som jag nu har uppslagna i boken framför mig:

»Känn huru orättvis ni är emot er sjelf om ni tillåter någon mensklig varelse att hindra en själ sådan som er i dess tillväxt. Kom ihåg, att ni blef skapad att älska oändligt och att älska evigt; och låt ingen obesvarad tillgifvenhet tillsluta den gudomliga källan.

— — — — — — — — — — —

»Jag skulle ej vilja bortvisa er önskan att dö. Jag känner ingen förmån större än dödens; men det är en förmån för dem, hos hvilka det onda mer och mer kufvas, och som ständigt stiga mer upp öfver sig sjelfva. Denna oegennyttiga, sjelfuppoffrande menniskokärlek skulle jag vara lycklig att kunna uppväcka hos er och hos mig sjelf, samt ett djupare medvetande om vår egen andliga natur, förtröstan till den gudomliga principen inom oss, vår varelses innerligaste grund, och till Guds oändliga kärlek, till detta gudomliga lif i hans skapade väsen. Ingenting kan skada oss, utom otrohet emot oss sjelfva, utom brist på vördnad för vår egen högsta ande. Genom brist derpå blifva vi slafvar för omständigheter och medmenniskor. När jag hyser den, finner jag mig stark och fri».

Öfverallt och i allt ser man Channing vänd till den gudomlige läraren i menniskans bröst, upplyst af den gudomlige sänd af Gud att »*fullborda* lagen», och ur denna innerlighetens ståndpunkt handlar han utåt.

Och aldrig har väl Guds välsignelse synbarare hvilat öfver en menniska. Huru friska, huru fulla äro ej uttrycken af hans glädje och tacksamhet, allt som han åldras; huru synes han ej bli med hvart år yngre, lyckligare! Han förebrår sig att njuta så mycket, att känna sig så lycklig i en verld, der så många lida. Men han kan ej hjelpa det. Vänner, naturen, den osynliga kärleks- och tacksägelse-källan som sväller allt rikare i hans själ — allt förenar sig att försköna hans lif. Allt mer vidgas hans synkrets, allt mer, under aftagande hälsa, tilltar hans tro och hopp på Gud och menniskor, allt mer hans kärlek till lifvet, det stora, herrliga lifvet.

Det är på sin ålderdom som han skrifver:

»Våra vänskapsband bli mer och mer ljufva för min känsla. Jag tycker ibland som om jag ingenting hade förstått af menskliga lifvet förrän i denna sednaste tid; — men så blir det alltid. Vi skola vakna upp till det underfulla och sköna i det som vi förr sett med förhållna blickar, och finna en ny skapelse utan att gå ett steg ifrån våra gamla boställen».

Ofta talar han om sin njutning af lifvet på ålderdomen. Någon frågade honom en dag hvilken ålder i lifvet han ansåg som den lyckligaste. Han svarade leende, att han ansåg det vara *omkring sextiotalet*.

Under den sjukdom, som, genom aftyning, slutade hans dagar, synes hans inre lif hafva tilltagit i kraft och storhet. Med det hjerligaste intresse frågar han dem, som komma nära honom, om deras angelägenheter. Hvar menniska synes ha blifvit honom kärare, vigtigare; och derjemte vill hans hjerna rastlöst

arbeta med stora tankar och föremål. »Kan ni hjelpa mig», säger han till sina vänner under sina sista dagar, »att draga min själ till alldagliga ting, ifrån dessa syner af oändligheten, denna forss af tankar?»

När man en gång läste för honom, »lemna detta», sade han, »låt mig höra om menniskor och om deras förhållanden!»

I sin sista, smärtfria kamp hördes han ofta säga: »himmelske fader!» Hans sista ord voro: »Jag vet icke när mitt hjerta har så öfverflödat af tacksam känsla för Guds godhet!» Och det allrasista, svagt framhviskade: »jag har haft många budskap från anden». »Som dagen led», tillägger hans biograf, »blef han svagare och svagare. Med vår tillhjelp vände han sig emot fönstret, som hade utsigt öfver dalar och skogiga höjder i öster. Vi drogo undan förhängena, och ljuset föll på hans ansigte. Solen hade just gått ned, och molnen och skyn lyste af purpur och guld. Han andades mer och mer sakta, till dess, utan en suck, kroppen insomnade. Vi kunde ej märka när anden lemnade den».

Så sjunker blott en sol-lik menniska, så dör blott en man som Gud har kär, och i hvars hjerta hans ande bor.

Hvilket välde denne sanne kristen öfvat på menniskor, dömmer jag äfven af följande lilla tilldragelse:

En dag gick jag vid Benzons arm, promenerande på Bostons gator. Som vi gingo förbi ett hus, böjde han hufvudet vördnadsfullt, i det han sade: »detta är ett hus, som jag under flera år aldrig nalkats utan känslor af den innerligaste vördnad och kärlek. Här bodde d:r Channing!»

Hvad mina enskilta vänner beträffar, bryr jag mig ej det ringaste om hvilken religionssekt de tillhöra, trinitarier eller unitarier, kalvinister eller methodister m. m.; blott att de äro ädla och älskansvärda. Här äro äfven många menniskor, som, utan att tillhöra någon viss kyrka, gå gerna i hvilken som helst, då der är en god predikant, och lefva i öfrigt på de stora sanningar som kristendomen uttalat och de upptagit i sitt hjerta. Några af mina bästa vänner här i landet höra till denna osynliga Guds kyrka.

D. 19 Febr.

Sköna dagar! Tre dagar af det ljufvaste vårväder. Och denna strålande blå himmel, och denna luft, så fin, så spirituöst liffull, champagnelik — jag har ej kännt dess make! Jag blir liksom litet full af den. Jag har också mått så bra dessa dagar, kännt en sådan flod af friskt lif, att jag varit helt lycklig deråt och barnslig nog att ha lust att säga det åt alla menniskor som jag mött, äfven på gatorna, och bedja dem att glädja sig med mig. Jag vet äfven, att många skulle göra det; och jag vet, att jag sjelf skulle vara glad att veta någon, som lidit såsom jag gjort det, känna som jag nu gör det. I min glädje tvingade jag min lilla allopathiska doktorinna, Miss Hunt, att tacka Gud för mig och homeopathiens framgång. Och hon gjorde det hjertligen. Hon har ett hjerta godt som guld. Jag har njutit af väder och vandringar, af hyggliga menniskor och — af hela verlden, på dessa sköna dagar. En dag kom Longfellow och afhemtade mig till en middag hos — hans svärföräldrar (*tror jag,*

du vet ju att genalogi icke är min styrka), M:r och M:rs Appelton. Det var den första af de vackra dagarne; och när jag kom ur min port, stadnade jag helt förvånad öfver den skönhet af himmel och luft, som mötte mina sinnen. Jag sade åt den älskvärda skalden, att det måtte varit han som trollat den fram. Hos Appeltons såg jag ett af de vackraste hem jag ännu sett i Boston, och ett vackert äldre par, herrn invalid men vid det vänligaste lynne, frun frisk till kropp och själ och mycket angenäm; och med dem, Longfellow och hans vackra fru hade jag en treflig liten middag.

Häromdagen lät Longfellow modellera min hand i gips. Ty här, liksom annorstädes, är den villfarelse rådande att mina händer äro vackra, då de blott äro fina och hvita. När jag kom hem, voro mina rum fulla af folk. Nb. det var min mottagningsdag, och jag hade dröjt borta öfver tiden. Men jag var så mycket artigare, och jag tror att ingen gick bort oförnöjd. Jag kände mig riktigt menniskoälskande den dagen. Också blefvo menniskorna qvar ända till klockan öfver tre. När mina fremmande gått, kommo de unga Lowells, — första gången sedan deras förlust — och Maria satte ned på golfvet en stor bricka, full af de allra vackraste mossor och lafvar, som hon och James samlat på bergen för mig, då de veta hur jag håller af dessa. Det rörde mig innerligen; och det rörde mig också att återse lafarter lika dem som jag sjelf samlat på bergen i parken vid Årsta; och jag kunde ej hjelpa det, — jag vattnade dessa med tårar. Min själ är som en svallande sjö hvars vågor stiga och

falla ömsom. De bäras dock af det ena samma elementet.

I går på eftermiddagen var W. Emerson hos mig, och vi hade tillsammans ett ganska allvarsamt samtal. Jag fruktade, att den beundran och det behag, som han ingifvit mig, hade låtit mig tillbakahålla min egen trosbekännelse, låtit mig synas hylla hans, och att jag derigenom varit otrogen min högre kärlek. Detta ville jag icke. Och just emedan jag anser Emerson så ädel och storsint, ville jag synas klar inför honom, så väl som inför mitt eget samvete. Jag ville äfven höra hvilka inkast han kunde göra emot en verldsåsigt ur den kristliga synpunkten, som i konkret lif och verklighet står så oändligt öfver den pantheistiska, hvilken upplöser allt konkret lif i ett elementariskt. Jag tyckte att han, endast af spekulativt intresse, skulle föras ur det blott allmänliga till det innerliga. Ty: när allt är sagdt, som den antika visheten och den ädlaste stoicism kan säga om det högsta väsendet, om »öfversjälen», som en oändlig, laggifvande, opersonlig makt, hvilken frambringar och sedan i sig absorberar alla väsen, likgiltig för alla enskiltas öden och känslor, hvilken alla ha att blindt undergifva sig såsom en evig, orubblig verldslag, — huru stor och fullkomlig kommer ej den läran att Gud är mer än denna verldsmakt, att han äfven är en *Fader*, som bekymrar sig om hvar menniska såsom om sitt barn, och har beredt hvar och en, efter dess art, en oändlig arfvedel i sitt hus, i sitt ljus; att han ser äfven »den fallande sparfven»; — — se detta är en lära, som räcker till!!! . . . .

Och när allt är sagdt, som den ädlaste stoicism kan säga till menniskan om hennes pligt och hennes högsta ädelhet, när den skapat Epictet och Socrates och satt Simon Stylites på sin pelare, huru öfversvinneligt hög och öfverraskande djerf kommer ej till menniskorna denna fordran:

»Varer fullkomlige såsom er himmelske fader fullkomlig är!»

Ett ord, ett mål, som äfven räcker till för evigheten, att växa på!

Och när allt är sagdt, som alla den gamla verldens vise, och alla den nya verldens transcendentalister kunnat säga om själens ursprungliga adel och hennes makt att bibehålla sig ädel genom ständig åskådning af idealet och frånhållande af jordens pöbel och skräp; — och när ett ännu transcendentalare sökande, när den gudomliga uppåtsträfvande gnistan i oss låtit oss erkänna armodet i denna blott negativa ståndpunkt och vår oförmåga att komma upp till vår högsta naturs högsta fordringar, — — huru stor och trösterik, huru fulländande kommer ej den lära som säger att den gudomliga anden vill sätta sig i rapport till vår ande och fylla all vår brist genom ingjutande af sitt lif! .....

Denna yttersta lifsprocess, denna nya födelse och utveckling, som skriften ofta talar om såsom *ett äktenskap,* såsom brudgummens kommande till bruden, såsom en ny födelse (hvilken vi äfven kunna se förebildad i naturlifvet, t. ex. genom inympningen af ett ädelt frukträd på ett vildt), — är slutligen det menskliga lifvets och sträfvandets enda förklaring och uppfyllelse.

Detta allt ville jag säga till Emerson, försökte att säga men vet icke huru jag gjorde det. Jag kan vanligen icke yttra mig lätt eller lyckligt förrän jag blifvit varm och kommit öfver eller igenom den första besinningen. Och Emersons svala och liksom bevakade hållning hindrar mig från att komma in i denna min naturliga region. Jag finner mig väl med honom, men är med honom aldrig fullt mig sjelf. Jag tror ej heller att jag nu uttalade mig så att han förstod mig. Han lyssnade lugnt och sade ingenting bestämdt emot; syntes ej heller vilja gifva sin lifsåsigt för afslutad. Hans ståndpunkt syntes mig hufvudsakligen polemisk mot den blinda eller hycklade tron. »Jag vill ej», sade han, »att man skall ge sig ut att veta eller tro mer än man verkligen vet och tror». — »Uppståndelse, fortsättning af tillvarelse äro gifna», sade han äfven, »vi bära borgen derför inom våra bröst; jag vidhåller blott att vi ej kunna säga i hvad form eller på hvad sätt vi skola fortvara».

Om mitt samtal med Emerson icke ledde till något särdeles tillfredsställande, så ledde det dock hos mig till en stadgad öfvertygelse om hans ädelhet och sanningskärlek. Han är trogen lagen i sitt bröst, trogen sin uppgift, och säger ut den sanning som han innerligen erkänt. Han gör rätt. Han skall derigenom bereda vägen till en sannare uppfattning af religionen och lifvet. Ty när denna starka blick, i allt seende till det innersta, till medelpunkten och idéen, en gång blir varse den i lifvets träd förborgade menniskogestalten, — (som man blir varse Napoleons i trädet på S:t Helena) — då skall han lära andra att se den

också, skall hänvisa på den med så starka och herrliga ord, att ett nytt ljus skall uppgå för många och man skall tro, emedan man *ser*.

Till slutet af vårt samtal gjorde jag mig den glädjen att ge Emerson ett exemplar af Geijers svenska historia i engelsk öfversättning hvilket han mottog på det älskvärdaste sätt.

Sednare denna afton hörde jag Emerson hålla en offentlig föreläsning öfver »the spirit of the times». Han prisade de liberala idéernas skönhet, men gisslade strängt deras ledare bland folket och dessas brist af karaktersadel. »Partisinnets skefhet och orenhet hindrade de rena att sluta sig till något parti». Emerson rådde att vänta och afbida stunden då man kunde verka för det allmänna utan att frångå sin högsta tro och karakter. All accomodation var en förnedring.

Emerson är mycket berömd i England och äfven här som »lecturer». För min del finner jag honom icke märkvärdigare som sådan, än under ett enskildt samtal af djupare innehåll. Samma djupa, starka och likväl melodiska, liksom metalliska toner, samma plastiska vändningar af språk och uttryck, samma lyckliga ord, naturligt lysande, samma lugn och hvilande kraft. Men hans blick är skön, när den från kathedern går ut öfver mängden, och hans röst synes mäktigare när den beherrskar denna. Denna afton var vädret ohyggligt, det blåste häftigt och regnet föll i strömmar (såsom det aldrig regnar måttligt eller sakta här), och mycket litet folk hade infunnit sig på föreläsnin-

gen. E. tog detta, som allt annat, lugnt, och sade blott leende till någon: »för så litet folk kan man icke skjuta af sina stora kanoner» (»ones big guns»), menande vissa knalleffekter af rösten för hvilka han är berömd.

I dag har jag besökt Bostons och Massachusetts »Navy yard»; skakade der händer med flottans officerare och dessas damer i kommodorens hus, der en kollation serverades och ett band musikanter hela tiden utförde vacker instrumentalmusik. En präktig »Navy yard», och en vacker, vänlig tillställning, som gjorde mig nöje.

I denna vecka har jag äfven, med den utmärkte skolläraren G. B. Emerson, (farbroder till Waldo) besökt några barnskolor (Common schools), och kunde blott glädja mig åt det förträffliga sätt, på hvilket barnen, isynnerhet flickorna, läste, nämligen med ett uttryck och ett lif, så att man hörde, att de fullt förstodo ord och mening, samt besvarade frågor i naturhistorien. M:r Emerson har sjelf en stor privatskola, som är mycket berömd.

I afton skall jag vara på M:rs Kembles läsning af Shakspeares midsommarnattsdröm, och sednare med Emerson på en musikalisk soiré hos en förmögen handlande af hans vänner, M:r Adams, som han värderar mycket för hans stora, praktiska förmåga, äfvensom redliga, bestämda karakter.

Och nu, min lilla Agatha, bereder jag mig att resa söderut, först till NewYork, så till Philadelphia, så till Washington, så till Charleston i södra Carolina.

Derifrån skall jag vidare bestämma min restur. Gud vare lof att jag nu känner mig stark och modig för den. Inbjudningar och tillbud af hem har jag från alla kanter och nästan från alla stater. Blott från Philadelphia öfver ett halft dussin. Många kan jag icke taga emot, men några får jag nog godt af, och godt gör det, i alla fall, att erfara så mycken varm och förekommande gästfrihet.

Min goda doktor fortfar att gå till mig alla dagar och vaka öfver mig, jag kunde säga, med faderlig omsorg. Jag håller hjertligen af honom. Härom dagen kom han med en allopathisk läkare, D:r Ware, som han önskade föreställa mig, emedan, sade han, »jag har för honom en hög aktning». D:r Ware har i flera veckor, jemte tvänne andra allopather, skött en af typhus farligt sjuk herre, som bor i huset nära Benzons, en af bröderna Clarke, och en af Bostons ryktbaraste predikanter. Krisen i sjukdomen hade lyckligt gått öfver; den sjuke lefde, men fortfor att vara sjuk under en mängd besynnerliga symptomer, som vecka efter vecka trotsade läkarenas konst och kunskap. En af dem (D:r Ware) sade då: »Vi ha gjort allt hvad vi, som allopather, kunna göra. Vi måste tillkalla en homeopath och låta honom försöka sin konst». Och min doktor blef kallad. Han begynte genast använda specifika medel mot de symptomer som gjorde sjukdomstillståndet kaotiskt, klarade af dem inom halftannat dygn (eller mindre tid), och försatte den sjuke i lugn, då efter en examen af homeopathisk noggrannhet, det befanns att en bulnad hade bildat sig i pa-

tientens

tientens venstra sida, som underhöll dennes febertillstånd. Den blef opererad, och den sjuke är nu fullkomligt på bättringsväg, till sin familjs och sina många vänners stora glädje. Ser du, det gjorde homeopathien! Nyss hörde jag talas om en liten gosse, som genom förkylning fick »acut rheumatism» och låg i så förfärliga plågor, att han ej tålte att man kom honom nära. Han blef genom homeopathi alldeles plågofri inom tolf timmar. Min goda doktor har i unga dagar varit allopath, och ådrog sig genom öfveransträngning i utöfvande af sitt kall »neuralgia», som steg till den grad, att läkarena gåfvo honom förlorad, och till ett slags »sista försök» sände honom öfver till Europa. Der träffade han Hanemann, som ej öfvertygade honom genom sin lära, men förmådde honom att försöka sina medel. De förändrade genast Osgoods tillstånd, och förändrade med detsamma hans medicinska theori. När han återkom till Amerika, var han frisk, och — homeopath. Och nog prisar jag homeopathien. Men jag tror att allopathien har sitt gebiet, och att den bör gå hand i hand med homeopathien, som den hederliga D:r Ware och D:r Osgood kommo, då de besökte mig.

Ett bekymmer med mig har min goda doktor. De små piller, som Downing gaf mig, och som läto mig sofva så godt, de ha behållit öfver mig denna tjuskraft, och ge mig sömn äfven då Osgoods medicin ej lyckas deri. Downing vill ej säga namnet på detta läkemedel, utan drifver ett litet behagligt koketteri dermed, sägande att det icke är medicinen utan de besvärjelser han läser deröfver, som gör den så verksam;

och på mina förfrågningar om namnet, sänder han blott nya små piller. Min goda doktor smågrälar och säger: »jag tycker ej om denna Downing-medicin, som öfvertar min. Jag tycker icke om den, emedan det icke är jag som gifvit er den!» Men jag skrattar (och då ler han äfven) och har alltid min Downing-medicin stående på bordet bredvid min säng hvar natt. Med den lägger jag mig tryggt. Det är en god ande i den lilla flaskan.

Den 25 Februari.

Hvar lemnade jag dig sist? Jo, för att höra Fanny Kemble föreläsa. Hon läste midsommarnattsdrömmen. Men denna dröm har jag aldrig förstått mig på eller haft nöje af, och hade det ej heller nu, oaktadt M:rs Kembles mästerliga läsning. Aftonen hos Adams var mig god. Miss Adams är en bra och hygglig ung flicka med vett och aplomb, och en verklig musikalisk talang på fortepiano. Dessutom var Emerson vänlig och samtalande. Han är mycket frapperad af M:rs Kembles personlighet och talang (han har nu sett henne för första gången), och sade om henne: »hvilken myckenhet! (What a quantity!) Hon är Miranda, drottning Catharina, m. fl. på en gång». Han tycker om starkt uttalad individualitet. Och så gör jag. Men Emerson ser menniskorna för mycket *blott* som individer. Han säger om den ena: »det är en aktris»; om den andra: »det är ett helgon»; om en tredje: »det är en praktisk person (a bussiness-man) o. s. v. och sätter dem bort i hvar sin vrå sedan han satt på dem hvar sin etikett. Också har väl hvar

planet sin axel, kring hvilken den roterar, men dess största betydelse synes mig ligga i dess förhållande till den sol, det centrum, kring hvilken den kretsar och som bestämmer dess lif och lopp.

Jag skrifver väl icke vidare till dig från Boston. Ty jag skall laga mig resfärdig, och får mycket att göra med besök och brefskrifning för att kunna skiljas någorlunda hederligt ifrån staden och nejden. Men ack! det blir knapphändigt nog. Jag orkar ej mycket. Minsta ansträngning ger mig feber. Luften är åter kall och hård, och jag är åter icke bra, jag vet ej om af luft eller mat, eller sträfvandet med folk och sällskapsskyldigheter. Men jag vet dock att jag snart åter bli bra. Klimatet och jag äro här i landet lika ombytliga. Och när man frågar mig — en af de stående frågorna, som jag ofta får: »huru förhåller sig klimatet i ert land till det i vårt land?» så är mitt stående svar: »som en stadig gift man till en ojemn älskare». Och då ler man.

En treflig afton hade jag i förrgår med Miss C. Sedgewick hos dennas fosterdotter, en behaglig ung fru, M:rs Meinert. M:rs Kemble var der, och hennes liffulla, starkt utpräglade väsen är alltid upplifvande, Miss Sedgewicks godhet och sköna förstånd är så äfven. Fanny Kemble rigtade till mig tvärs öfver rummet en fråga om »Lindblad». »Hvad vet ni om *vår* Lindblad»? svarade jag åter. »Känner jag icke till Lindblad»? svarade F. Kemble med en drottningsmin, och liksom stött. »Känner jag icke dessa sköna sånger»? Och hon nämnde flera af Lindblads visor vid

namn, dem hon sade sig sjunga. Det gladde mig att höra, det Lindblads sånger äfven i England och Amerika äro kända och afhållna.

Nu hinner jag denna gång ej mer. Nu skall jag niga för Boston och Bunkerhill (monumentet som fruntimrens arbete säges ha fullbordadt, nämligen dess topp, då männernas ej räckte till). Och så —, — mot söder! mot söder!

ELFTE BREFVET.

NewYork. *D. 2 Mars 1850.*

Hvilket upptåg, min lilla Agatha, eller rättare, hvilken nedrighet af ödet att så fälla omkull en liten menniska, som har så litet till öfverlopps af krafter, och så tillräckligt af tålamod, tycker jag, utan vidare öfning. Det gör mig innerligen ondt! Den falska isen som skulle låta dig falla så illa i en stund då du var stadd i ett så godt ärende! Och hvar voro de goda englarne då, som icke passade på? Jag kan ej rätt förlåta dem. Gudskelof, ändå, att du är på bättringsvägen åter, och att våren nalkas och tiden för Marstrandsbaden och att du kan begagna dem! Och nog behöfver vår stackars Maria begagna dem äfven. Att Charlotte och alla vänner varit så ömma om dig, så goda mot dig, det tackar jag dem icke för; ty det är helt naturligt; men nog håller jag af dem för det, och tycker bättre om dem än om de försumliga englarne. Och, min lilla Agatha, kunde hjerta och vilja ge vingar, så — vore jag nu i ditt rum, vid din säng; eller om, som jag hoppas, du gifvit bädden goddag, vid din sida, som din käpp eller krycka eller »springflicka». Och det vet du! . . . . .

Tack vare homeopathien och min goda, vårdande doktor, är jag hjelpligt på fötter igen med min hälsa. Men riktigt stadig på dem är jag icke ännu, och har ett och annat återfall. Men det varar kort, och då jag nu bättre förstår mitt onda och hur det skall skötas, hoppas jag att kunna bli fullt mig sjelf igen. Det har jag icke varit under dessa vintermånader. Min sol har varit förmörkad och ibland så totalt, att jag fruktat bli nödgad återvända till Europa med mina ärenden i Amerika oförrättade; jag trodde att det ej var mig möjligt att fördraga klimatet. Och det har ej litet förundrat mig, då jag ansett mig så stark, eller så spänstig, att jag kunde fördraga och gå i land med — hvad som helst, så väl som någon Yankee. Men det onda jag lidit och ännu lider af, är likt det gamla trollet som fällde Thor derigenom att hon satte krokben för honom. Det är en ohygglig, giftig, ormlikt smygande sjukdom, en vampyr som nalkas menniskan i mörkret och suger kroppens och äfven själens och nervernas must och märg. Hälften, eller två tredjedelar af folket här i landet lider eller har lidit, i någon mån, af detta onda. Och jag blir dervid, det är fel i födoämnena, i lefnadssättet, i värmnings-apparaterna i rummen, hvilka skulle vara skadliga i hvilket klimat som helst och som i detta hetsiga och eggande äro rent af mördande. Det myckna fläsket och flottet, det varma brödet, kryddorna på maten, sylterna om aftnarna, ostronrätterna — allt detta skulle vi ej tåla i Sverige (vi vilja ju aldrig steka vår mat i annat än godt smör), och här borde man sätta det i litanian. Dit borde man ock sätta de s. k. »furnaces», en slags

rör, genom hvilka varm luft pustas in i rummen genom hål i golfvet eller väggen, hvarigenom rummet blir varmt, ja, liksom kokt inom 5 à 10 minuter, men af en häftig, tjock, ohälsosam värme, som alltid inger mig en känsla af ångest samt af dusighet i hufvudet. De små jernkakelugnarne, som äfven ofta brukas, äro ej heller bra; de äro för häftiga och hetsande, men dock oändligt bättre än dessa »furnaces» som jag är viss på ha någon hemlig gemenskap med helvetets ugn. De synas mig gjorda att förstöra menniskornas nerver och lungor. Härtill komma i salongerna gasljusens hetta, luftens skärpa och ombytlighet utom hus, och det är lätt förklarligt, hvarföre fruntimmerna isynnerhet, som äro långt ifrån försigtiga i sin klädsel, här i landet äro svaga och krämpiga, och hvarföre bröstsjukdomar (consumptions) äro i så starkt tilltagande i dessa nordöstra stater. De komma dessutom ofta i följd af dyspepsia. Obeskrifligt tacksam är jag emellertid att vara räddad ur odjurets klor. Och min gamla, goda doktor, med sin litet skrofliga utansida, och sitt varma menniskoälskande hjerta, jag håller så riktigt af honom! I sju veckor har han nu vårdat mig med den största omsorg, kommit alla dagar, ibland två gånger om dagen, då han tyckt mig vara mera lidande, förmanat mig faderligen, och slutligen utrustat mig med läkemedel och dietiska föreskrifter för hela min resa; och när jag då vill erkänna hans möda, betala honom, så — står det icke till att få göra det. Han skakar på hufvudet och vill ej höra derom, och säger med sin djupa, allvarliga röst, att det är en af de gladaste tilldragelser i hans lif att ha kunnat »i någon måtto bi-

draga att återställa er hälsa?» »Men om ett ber jag er», skref han i sitt faderliga afskedsbref till mig, »och det är att ni ibland skrifver till mig och berättar mig om er hälsa, om hvad ni lefver och njuter. Ty menniskolidande och sorg det får jag höra mycket om, men blott sällan om menniskors glädje». Ja, min Agatha, icke vet jag om jag »får rätt lära känna amerikanarne», men visst är att hvad jag får lära känna af dem är vackrare och älskvärdare än hvad jag lärt känna annorstädes i verlden. Deras gästfrihet och hjertlighet, när deras hjertan äro varma, äro verkligen öfverflödande och känna inga gränsor. Och då så många resande se och göra väsen af deras fel, så är det väl billigt att någon får framför allt lära känna deras dygder. Och dessa fel, — så vidt jag ännu sett deras nationalfel — kunna alla förnämligast hänföras till folkets ungdomslif. I många känner jag igen just mina egna ungdomsfel, frågvisheten, bristen af besinning, af uppmärksamhet på sig och andra, skrytet o. s. v. Och huru fria från dessa och huru kritiska öfver dem stå icke de bästa här, en dagligen växande mängd! Amerikanarnes bästa sededomare och kritici äro — amerikaner.

D. 5 Mars.

Du tackar mig för mina bref, min Agatha. Ack! jag tycker att de varit så usla och få. Jag tänkte skrifva bättre till dig. Men dels har jag så ofta varit illamående och nedstämd, att jag icke velat skrifva; dels har det dagliga sträfvandet med att se menniskor och ting, besök och biljetter m. m., upptagit sans och

samling; och mina bref till hemmet ha fått lida derför. Äfven detta blir endast ett knapphändigt summa summarum af de sista tvänne veckornas tilldragelser; ty de ha farit som strömmen, och jag minnes knappast deras innehåll. Ett par »konversations» hos Alcott bevistade jag ännu i Boston. De fängslade mig genom W. Emersons närvaro vid dem och deltagande i dem. Flera personer af intresse och talang infunno sig med detsamma, och alla bänkarne blefvo fulla. Samtalet skulle röra tidens hufvudtendenser. Ett och annat slugt kom fram, ehuru det var mycket svårt att komma till någon medelpunkt. Ämnena hade en stark böjelse att fara omkring i rymden likt irrstjernor, utan sol och gravitation. Men Emersons närvaro förfelar aldrig att göra en viss fördjupande verkan; och småningom ordnade sig samtalet till något likt tal och svar, isynnerhet genom Emersons klokhet att uppkalla vissa personer att yttra sig öfver åtskilliga frågor. En något oborstad person i hopen uppkallade plötsligen med ohöflig röst honom sjelf att stå till svars och säga hvad han menade med: segerns moraliska rätt på jorden, och skickelsens rättvisa m. fl. »absurda påståenden, dem han dref i sina skrifter, och som voro rent af motsatta kristendomens läror, martyrernas vittnesbörd, och som skulle låta alla martyrer synas dårar eller bedragna». Tonen i hvilken kallelsen gjordes var kärf och anklagande. Hela församlingen riktade ögonen på Emerson. Jag kunde skönja i hans andedrägt en liten förhöjd rörelse, men då han, efter ett par ögonblicks besinning, svarade, var hans sätt lika lugnt, hans röst kanske mera mild och melodisk än vanligt, och starkt

afbrytande mot frågarens. »Visserligen», svarade han, »anser jag att hvar och en som kämpat och lidit för något sannt och rätt skall slutligen behålla segern, om icke i sin första förteelse (»apparance») så helt visst uti sin andra». Den frågande teg för detta svar, men såg ond och villrådig ut.

Småningom fördelade sig, under Emersons inflytande, samtalet i tvänne strömmar, som i sjelfva verket kunde kallas tvänne hufvud-tendenser i tiden; den ena var socialisternas, som vilja fullkomna menniskan och menskligheten genom de sociala institutionerna; och denna tycktes ha flera sakförare i församlingen; den andra, anförd af Emerson sjelf, vill fullkomna samhället genom hvar individs särskildta fulländning i sig sjelf. De förre begynna med samhället, de sednare med menniskan. En af sällskapet, uppkallad af Emerson att yttra sig, sade att den förenade sig med Emerson i att »menniskan måste begynna fullkomningsarbetet med sig sjelf. Men hon skulle smycka sig som en brud för att göra sig skicklig till förening med den himmelska anden. Endast genom denna förmälning uppnåddes den högsta mensklighet!» — ett yttrande som Emerson besvarade med tankfullt leende: Och då denna person tillade, äfven leende: »Ni ser, att jag, som mina stora landsmän, Svedenborg och Linnéus, lägger stor vigt på — äktenskapet!» så gissar du säkert hvem personen var. »Ni anser således äktenskapet af den högsta vigt i lifvet?» sade Alcott mycket fönöjd. — »Ja, det andliga. Det är det ena nödvändiga». Härmed syntes Alcott mindre nöjd.

Alcott blef för öfrigt vid att vilja göra af med oss allesammans, och äfven med alla barn, utom några få utvalda, en »élite-corps» för hvilken han skulle bli lärare och som skulle pånyttföda slägtet. När konversationen temligen fullt uttalat sin vishet och sin ovishet, tog M:r Parker (predikanten) till orda och gjorde en ypperlig men ganska sarkastisk framställning af hvad som blifvit sagdt under aftonen, isynnerhet af Alcotts menniskoälskande afsigter med det närvarande menniskoslägtet. När han slutade, spelade ett ovillkorligt löje på allas ansigten, äfven på Emersons; men han vred litet det örnlika hufvudet (så till dess uttryck om ej just till dess drag) mot anmärkarens sida och sade: »detta är ganska riktigt; och skulle vara det ändå mer, om här vore fråga om att granska ett tal från kathedern, och icke ett fritt, oförbehållsamt samtal. Men här kunde gälla en maxim som jag såg hos en af mina vänner i England, hvilken brukade samla några vänner hos sig till samtal öfver intressanta frågor. Han hade nämligen skrifvit öfver samtals-rummets dörr några ord, som jag är ledsen att icke i allt ihågkomma, men deras innehåll var detta: »hvar och en är välkommen att yttra hvad han finner för godt; men det är förbjudet att göra anmärkningar öfver hvad som yttrats». Härpå utbrast ett nytt leende, och tydligen på Parkers bekostnad. Denne syntes litet skrubbad, rodnade, men sade efter ett ögonblicks tystnad »att han tyckte, att det var bättre att göra några anmärkningar öfver hvad som blifvit sagdt, än att komma tillsammans och tala, utan att ha reda på hvad man talat om!» Och nu logo åter alla, och äfven Emer-

son, *med* Parker, och församlingen bröt opp muntert, och jag for hem mera road och uppbyggd än jag väntat att någonsin blifva det genom en »konversation» hos Alcott.

M:rs Kembles »readings» bevistade jag ännu ett par gånger med stort nöje. Och nöje och intresse skänkte mig dessutom hennes bekantskap. Hon är en snillrik och på allt vis rikt begåfvad qvinna, med varmt hjerta och ädelt sinne; nog lif och »spirits» för att kunna rida ihjäl en häst hvar dag och mästra hvar man eller qvinna, som skulle vilja mästra henne. Stolt den ena stunden som den stoltaste regentinna, kan hon en annan, mot en anspråkslös varelse, som hon värderar, vara ödmjuk och älskvärd som en älskvärd ung flicka. Praktälskande och kostbar i sitt lefnadssätt och sina vanor, kan hon dock emellanåt vara enkel som en bondflicka. På landet går hon ofta karlklädd, ströfvande i skog och mark; och en gång dref hon sjelf en ko hem till Miss C. Sedgewick, som förlorat sin, och som nu fick denna i skänk af »den sublima Fanny». (Nb. hon bor i Miss Sedgewicks grannskap, och de två hålla mycket af hvarandra). Hon kan yttra de ädlaste tankar, men hon saknar stundom finare qvinlighet och synes mig ej förstå sitt eget köns sanna värde. Men Shakspeare förstår hon, och läser makalöst. Hennes Henrik V, Brutus, Cleopatra (i dennas dödsscen) glömmer jag aldrig.

Vid hennes förmiddagsläsning, förliden lördag, hade jag Maria Lowell med mig. F. Kemble läste Shakspeares förtjusande »as you like it», och läste det förtjusande väl. Efter läsningen bjöd jag henne att

taga »lunch» hos mig, jemte de unga Lowells. Hon kom, full af skummande lif, varm af läsningen, varm af framgången, af alla åhörarnes värma, ögat syntes kunna uppfatta hela verlden, och de vidgade näsborrarne tycktes insupa all verldens rika lif. Af en händelse hade Laura Bridgeman med sin vårdarinna kommit att besöka mig vid samma tid, och satt i min parlour just som Fanny Kemble trädde in. Fanny Kemble hade aldrig förut sett den blinda och döfstumma Laura, och blef så betagen vid åsynen af denna arma, fängslade natur, att hon satt visst öfver en qvarts timma försänkt i hennes betraktande, under det stora tårar oupphörligt rullade utför hennes kinder. Laura var nu ej rätt frisk och derföre mer än vanligt blek och stilla. Man kan ej lätt tänka sig två större kontraster än dessa två varelser, dessa två lif. Fanny Kemble med alla sinnen öppna för lifvet, mäktig att eröfra lifvet i hela dess mångfald och fullhet; Laura Bridgeman utestängd från lifvet, med de ädlaste sinnen tillslutna, döda, utan syn, utan hörsel, utan talförmåga!! . . . . Och ändå var nu kanske Laura den lyckligaste af de två, åtminstone i sin egen känsla af tillvarelsen. Äfven nu tillkännagaf hon lifligt, vid tillfrågan, sin känsla af lycka. Och Fanny Kemble *gret,* gret bittert. Var det öfver Laura, öfver sig sjelf, öfver blotta kontrasten dem emellan? — Jag gick ett par gånger till henne för att förmå henne att taga något till förfriskning, men hon svarade blott: »rätt nu!» och fortfor att se på Laura och tårarne att rulla. Sednare lugnade hon sig, och vi hade med Lowells en stunds lifligt, roligt samtal.

Fanny Kemble har, som du vet, varit gift med en rik amerikanare och slaf-egare, M:r Butler, och är nu skiljd från honom. Detta giftermål och dess följder synas ha förbittrat hennes lif, isynnerhet genom att det skiljt henne vid hennes båda barn. Jag har hört henne klaga deröfver på ett hjertgripande sätt, och kan icke begripa huru den amerikanska samhällsandan, vanligen så gynnsam mot qvinnan och modern, kan tillåta en sådan orätt, då felet som framkallade äktenskaps-skiljnaden kom från mannens sida. Skilja en moder från sina barn! Det borde aldrig kunna ske om hon icke öppet förbrutit eller bortgifvit sin rätt till dem! Uti denna äktenskapliga tragedi ha de två hufvudpersonerna hvar sina vänner och anhängare; men den allmänna rösten synes vara för henne. Jag kan nog tro att Fanny Kemble icke skulle vara den allra trefligaste eller medgörligaste hustru. Men hvarför sökte han så ihärdigt att vinna henne? Han kände förut hennes lynne och hennes anty-slavery sympathier; ty hon är förr sann att dölja något. Märkvärdigt är det slags magnetiska välde, som denna, i mycket oqvinliga qvinna öfvar på en mängd männer. För min del är jag — för att tala med en af hennes vänninnor — mycket glad att det finns en Fanny Kemble i verlden, men jag är mindre angelägen om att der voro två.

Min sista sällskapsafton i Boston var hos mairen i staden, M:r Qvincy, som tillhör en af Massachusetts äldsta familjer. Dagarne näst före min afresa voro arbetsamma, och den sista, då jag hade att packa, flera bref att skrifva, besök att göra, besök att emottaga ända i sista stunden, kastade mig åter i mitt elände

och febertillstånd. Men när den blef slut, denna sista dag af mitt vistande i Boston, med dess flera uppträden, dess arbete och dess kuriosa, och med den en afdelning — och en tung nog — af mitt lif i den nya verlden, och jag sent om aftonen lät unga Vicars läsa för mig några kapitel ur Johannes evangelium, då var det godt, då var det skönt och ljufligt. Och om äfven nu tårekällan sprang, så var det mycket af tacksamhet. Ty, — — var den ej förbi, denna tid af sjuklighet och nedslagenhet. Hade jag icke genom den lärt känna och älska en af de bästa, ädlaste menniskor, min gode läkare och vän Osgood, och lärt känna ett herrligt botemedel både för mig och dig. Och jag vet äfven nu huru det är dem till mods som äro sjukliga och nervsvaga. Det har jag ej vetat förr, och har varit böjd att vara otålig mot sådana. Härefter skall jag bli bättre.

Denna sista afton var mig som ett ljufligt fridsbudskap efter den oroliga tiden och dagen.

Jag afreste från Boston den sista Februari, klockan 8 om morgonen. Jag hade varit uppe sedan klockan 5. Till jernvägs-stationen följdes jag af M:r King och unga M:r Vicars, och vid stationen, hvem skulle jag få se, om icke min goda doktor, som kommit dit att säga mig lef väl, och den hygglige professor How, som gaf mig en stor, vacker blomsterbukett. Med den i handen for jag af i den beqväma vagnen, på ångans vingar, i glimmande solsken, på den klara, kalla morgonen, lätt till själ och kropp, emot min väntan (ty dagen förut kände jag mig trasa); men jag hade sofvit temligen godt om natten och kände en viss samvets-

frid af att ha uppfyllt, så pass, mina sällskaps-skyldigheter i Boston. Men visst blickade jag med en afundsam suck på hönsen, som vid de små »cottages» nära vägen, lågo och masade sig och pöste i solskenet och sanden, och jag tyckte det vara mycket sällare att vara en höna än en lejoninna.

I Springfield bjöds jag till middag på »union-hotel», hade besök af åtskilliga herrar och damer, och tillverkade autografer. Så vidare på den flygande färden. Himlen hade mulnat; den blef mörkare och mörkare, och i fullkomligt urväder med storm, snö och regn kom jag fram till NewYork. Men på stationen väntade mig tjenare och vagn, sända af Marcus Spring. Och en half timma sednare var jag i Rose-cottage (i Brooklyn), på det hjertligaste mottagen af mina förträffliga vänner, och drickande thé och språkande med dem intill sent.

Och nu är jag hos dem, och får gömma mig här undan verlden några dagar. Detta är förtjusande, och jag hoppas här kunna repa mig fullkomligt innan jag begifver mig söderut. Jag får här all frid och frihet som jag vill ha, och Springs sätt att lefva är, äfven hvad maten angår, enkelt och hälsosamt, och de sjelfva och barnen och Rose-cottage, med dess fridlysta område — ja, med flera sådane hem, och den nya verlden är äfven *den bättre* verlden! Men här är ännu mycket kallt, och jag längtar till söder, till en annan och mjukare luft.

Massachusetts klimat har ej varit mig huldt. Dock tackar jag Massachusett för några herrliga vårdagar midt i vintern, för dess sköna högblå, strålande him-

mel, för dess ståtliga almar, i hvars långa, svajande grenar Oriolen bygger sitt lilla bo så förtröstansfullt, vaggande i vinden; jag tackar det för dess landtliga hem, der gudsfruktan och flit, familjekärlek och rena seder äro hemma. Dess skolväsende har all min aktning, och flera förträffliga menniskor min kärlek. Den goda staden Boston skänker jag min välsignelse och är glad att vara derifrån — för närvarande, men hoppas återkomma, ty jag måste återse mina vänner der när almarne löfvats, — framför allt min goda doktor och unga Lowells! Jag tackar pilgrimernas land framför allt för dess idealer, för dess begrepp om en högsta lag i samhället, en Guds lag som bör lydas mer än menniskolag, för begrepp om ett menniskovärde högre än gångbar moral, som stadgar den högsta renhet i seder, äfven som mannens mål, och tål inga slappa koncessioner; jag prisar det för dess ädla sinne för qvinnans rätt och utveckling till medborgerligt lif; för dess känsla af *arbetets heder* och alla goda arbetares rätt till hederlig arbetslön; jag tackar det för dess storartade vilja och sträfvande att gifva allt åt alla, för de små nybyggen der den nya verldens barn försöka verkliggöra den gudomliga läran om allmänneligt broderskap. Man säger, att sådana idealer äro opraktiska. För höga sinnen är ingenting högsint opraktiskt. Det är på sådana opraktiska idealer som samhället växer, närmare himmelen, närmare Guds rike, genom sådana idealer som de ting hvilka bäfvande rotfästa sig i dem som obäfvande äro».

Söndagen d. 10 Mars. Jag kommer från en presbyteriansk kyrka, der jag hört en ung predikant

från vestern predika öfver »det positiva i kristendomen», en af de bästa extempore kristliga tal jag hört i något land. Predikanten, Henry Beecher, är en ung man full af lif och energi, och predikar ur en erfarenhet af det kristliga lifvet, som ge hans ord en gripande makt. Dertill synes han mig ovanligt fri från sekt-anda, och håller sig med styrka och klarhet till alla kristliga kyrkors samfäldta ljus och lif. Han är äfven qvick, och skyr ej att med humoristiska infall upplifva sin predikan, och mer än en gång utbrast ett allmänt löje i den af folk proppfulla kyrkan, hvilket ej hindrade att församlingen snart var färdig att gjuta andaktens glädjetårar. Detta var fallet vid den unga prestens bön öfver brödet och vinet vid nattvardens utdelande; och tårarne strömmade äfven öfver hans kinder, då han försänktes i en stilla hänryckt betraktelse öfver nattvardens ljusa mysterium öfver den i Kristi lif (»kött och blod») pånyttfödda och förklarade menskligheten. »Då vi gå till kommunionen med våra närmaste, eller våra vänner, skulle vi göra lefvande för oss denna tanke, vi skulle se dem ur den kristliga förvandlingens synpunkt, och tänka: »huru skön skall icke min maka, min vän, min broder blifva, då detta fel eller denna brist bortfaller, då han genom det gudomliga lifvet framstår förklarad! O! huru tåliga, huru milda, huru älskande och hoppfulla kunna vi ej då bestå oss att vara!»

Så var riktningen af den unga prestens tal, men huru innerligt och hänförande han talade kan jag ej beskrifva. I nattvarden, till hvilken han inbjöd alla närvarande kristna, af hvad namn och sekt som helst, äfvensom fremlingar från andra länder, deltog äfven

jag. Brödet (små fyrkantiga brödstycken på en talrick) och vinet bars omkring i bänkarne, och räcktes från hand till hand, hvilket borttog mycket af handlingens högtidlighet. Huru vacker är ej vår altargång, och efter altargången församlingens Hallelujah-sång!

Vår svenska kyrkas ritual synes mig äfven bättre och fullkomligare, såsom uttryck af församlingens religiösa medvetande, än någon annan kyrkas som jag känner (hvilket ej hindrar att den synes mig kunna vara ändå fullkomligare). Men predikan och kyrkosången är i allmänhet bättre här i landet. Den förra har betydligt mera lif och tillämpning på det verkliga lifvet; och den sednare mera lif och skönhet också; och skulle ha det ännu mer, om den verkligen *sjöngs* af församlingen. Men jag har det emot kyrkosången i Förenta Staterna, att den vanligen sjunges af en inöfvad chör på läktaren, och att den öfriga församlingen sitter stum och hör på den, just som den kunde sitta i en konsertsal. Några följa med, läsande i psalmböckerna, men många öppna icke ens dessa. När jag någon gång förenar min röst med sångchörens, ser jag ofta mina grannar se sig om med någon förundran. Och likväl äro hymner och kyrkosånger här så fulla af rhytmiskt lif, ha så lifvande toner och så lifvande sköna ord också, att jag tycker man borde sjunga dem af själ och hjerta. Våra många, långa, tunga psalmer i Sverige, fulla af sjelfbetraktelser, upprepande ett och samma *) finner jag ej här; ej heller den enformiga, afmätta, släpande takten, som dö-

*) Om de herrliga våra psalmer som i religiöst lif täfla med, om ej öfverträffa alla folks skönaste psalmer talar jag ej här.

dar allt lif i själen och i sången, och gör att jag, då jag begynner en psalm, alltid blickar med en viss fruktan på dess längd. Ty om den är lång, så slutar jag den aldrig utan att vara trött och sömnig, om jag än begynt den med varmt hjerta. Och är det annorlunda för andra? Jag har ofta sett omkring mig under sången i svenska kyrkor, och sett en mängd stirrande, drömmande blickar, halföppna munnar, som inga ord uttala och glömma att tillsluta sig, med ett ord ett slags fånigt uttryck, som säger mig att själen är borta; och medan jag ser derpå, märker jag att det är så äfven med mig. Bönerna synes det mig att vi ha bättre än församlingarne här. Men bättre kunde vi ha dem ändå.

I episkopala kyrkan här uppläsas bönerna högt, efter föreskrift i bok, och ofta kan icke själen vara med om dessa. Det blir då ett mun-pladder. I unitariska kyrkorna ber predikanten för församlingen och i församlingens namn en oändligt lång bön, som har den olägenheten, att den säger alldeles för mycket och i för många ord, och ändå icke säger hvad hvar och en enskildt behöfver säga. Huru ofta har jag ej tänkt under denna långa bön, der omsägningar jemnt förekomma, hvad det vore mycket fullkomligare om presten blott sade: »Herre hjelp oss!» eller »Herre förklara ditt ansigte öfver oss!»

Bäst af allt vore om, såsom Jean Paul föreslår, presten blott skulle säga: »låt oss bedja!» Och då skulle en skön, innerlig musik begynna, under hvars toner alla skulle tyst bedja efter deras själs behof och ingifvelser. Säkert skulle då bönen uppstiga mera ren och

varm, än någonsin förestafvad af menniskotungor och formler. En gudstjenst i anda och sanning, lefvande uttryck af kristliga lifvets lif och sanning, när skola vi få den på jorden?! .'. . . .

Men jag måste säga ännu några ord om den unge disciplen af Calvin, Henry Beecher, som emellertid lemnat långt bakom sig det hårda och förstenade i Calvins orthodoxi, och brutit sig fram till en sannt kristlig nådelära — en nåd för alla. Han var hos mig i går aftons, och omtalade huru han, som missionär i vestern predikande under fri himmel för vildmarkens folk, och under ensliga färder i den stora ursprungliga naturen, under dagliga erfarenheter af det mest verksamma i kristendomens lif på friska menniskosjälar, småningom utredt för sig sjelf sin inre verld, sina religiösa frågor, och ur den gamla, förstenade kyrkan utträdt i en mera omfattande och ljus. Han beskref äfven på ett högst målande sätt de nattliga »Camp-meetings» i vestern, döpelse-scenerna vid floder och strömmar, så till deras poetiska som i deras ofta komiska drag. Det är något af den stora vesterns vidd och växtkraft hos denna unga man, men äfven något af dess — råhet. Det är en modig och varm kämpe för det unga Amerika, för väl begåfvad och för mycket uppburen för att icke känna sitt *jag* ganska betydligt. Och äfven i hans predikan kom detta *jag* fram något för framstickande. Men allt mer och mer känner jag hvilket stort intresse det skall skänka mig att besöka det der »stora vestern», der »växt» (growth) synes vara enda gällande lösen, der, i den ofantliga Missisippidalen, emellan Alleghanhybergen och Klippbergen (Rocky

mountains) säges finnas rum för en större folkmängd än den som hela Europa hyser, och der ett stort, nytt folk utvecklar sig genom föreningen af alla folkslag, uti skötet af en stor och mäktig natur, som lik en stark moder skall föda dem upp till en starkare och högre menskliget.

Jag hade ämnat att nu resa från NewYork till Philadelphia, i sällskap med M:rs Kirkland, enligt hennes förslag, och sedan med Anne Lynch till Washington, för att höra på kongressen och se dess lejon. Men jag är så rädd för ansträngning med sällskapslif ännu, och så angelägen att komma söderut medan årstiden derför är bäst (redan i Maj blir hettan alltför stor i södra staterna), att jag, med mina vänners inrådan, beslutat att om lördag taga ångbåten till Charleston i södra Carolina. Om tre dygn är jag der, och troligtvis i full sommar; (här är nu allt täckt med snö). Derifrån gör jag utfärder till åtskilliga ställen dit jag är bjuden, i Carolina och Georgia, tillbringar i detta, Norra Amerikas södra paradis, Mars och April månader, kommer i Maj till Washington, och efter en fjorton dagars vistande der, kommer jag åter hit och far så vesterut till Cincinnati (Ohio), så till Illinois och Wisconsin, der jag vill se mina landsmän, svenskar och norrmän, och rätt taga reda på huru de befinna sig. Sedan far jag genom de stora insjöarna till Niagara, der jag i slutet af Juni stämt möte med Downings och Lowells. Så ser nu min reskarta ut, och säker är jag att ha en god andes tanke från mitt svenska hem med mig på vägen. Med den och min lilla res-nisse skall allt gå mig väl. Det kan väl

hända att jag härefter icke kan skrifva till dig så ofta som hittills, men en gång i månaden åtminstone skall du ha bref, och jag skall se till att skrifva bättre bref än hittills. Ack! Får jag blott blifva så frisk, som jag nu börjar känna ansats till, så skall jag lefva och tänka och skrifva så mycket. Jag känner också stundom, som om en bok öfver Amerika ville sticka upp hufvudet inom mig. Men den ser bra olika ut med alla andra böcker. Der kommer nu solen och lyser in på mig, i mitt trefliga rum i Rose-cottage! Måtte den också lysa in till dig, och tala om vår och varma vindar och salta bad och stor hälsa!

D. 13 Mars. Det blef icke af med min resa denna resone. Fartyget med hvilket jag trodde mig kunna gå, hade blifvit såldt till California-farare, och nästa ångbåt till Charleston skulle först gå om lördag fjorton dagar till. Att vänta så länge med att komma söderut, dertill hade jag hvarken tid eller lust. Jag har derföre beslutat att gå med ett segelfartyg, och Marcus S. har betingat min resa på en god och säker paket. Får jag god vind, så kan färden gå på 4 à 5 dygn, och jag tycker att det skall bli roligt att segla. Blir vinden motig och färden stormig, så — går det väl ändå. Jag har ingenting emot att nu brottas litet med vindar och vågor. I dag har jag packat och lagat mig resfärdig, och fast det blåser och snöar, så känner jag mig helt lätt och reslustig. Vikingasinnet rör sig åter inom mig, och .....

»Mig tyckes så ljuflig böljornas sång
der de gå i det brusande haf!»

Bättre skall det bli mig till mods på dem, än i Bostons och NewYorks gasupplysta salonger.

Jag har nu tillbringat en vecka hos M:rs Kirkland i NewYork. Hon är icke den glada och lekfulla varelse, som hennes bok »a new home in the west» låtit oss förmoda. Hon är mera och mera betydande. Det humoristiska, spelande sinnet är undertryckt af sorger och olyckor, men blixtrar fram ibland, och röjer äfven då ett djupt själens allvar. Hon är en varm och stark qvinna och en sann *medborgarinna*, och håller sig uppe under stora pröfningar, genom religion samt arbete för sina fyra barn, två söner och två döttrar (yngsta sonen Willie och dottern Cordelia äro synnerligen mina gunstlingar). Vänskapen för den ädle och utmärkte predikanten Bellows, samt hennes medborgerliga verksamhet som skriftställarinna, göra hennes lif rikt. Hon är af de naturer, i hvilka det qvinliga och det manliga äro harmoniskt förenade, och som derigenom äro väl aplomb i lifvet och blifva ledande för sina omgifningar. Hos henne såg jag en Miss Haynes som varit missionär Kina, och som ännu ung och vacker förestår en stor flickpension i NewYork. Hon intresserade mig genom sin personlighet och genom sina intressanta berättelser om Miss Dorothea Dix (den nya verldens M:rs Fry) och dennas ovanliga karakterskraft och verksamhet. Jag hoppas ännu få träffa denna fängelsernas och hospitalernas engel, och — kyssa hennes hand för hvad hon är och hvad hon gör.

Hos M:rs Kirkland såg jag äfven den unga vandringsmannen Bajard Taylor, en vacker Yankee-yng-

ling,

ling, nyligen kommen från Californien. Och jag var glad att höra hans berättelser om guldlandet, isynnerhet om dess natur, klimat, växter och djur.

Apropos om honom, så får jag lof att säga dig litet hvad en Yankee är eller hvad han synes mig vara; och med Yankee menas egentligen en af Nya Englands infödingar, representanten af det »go a head» Amerika, det unga, verldseröfrande Amerika. Han är en ung man (lika mycket om han är gammal), som bryter sig sin egen väg fram i verlden i full förlitan på egen kraft, studsar för ingenting, ryggar för ingenting, finner ingenting omöjligt, tror allting, hoppas allting, försöker allting, går igenom allting och kommer ur allting — alltid densamme. Faller han, så stiger han straxt upp igen och säger: »no matter!» Misslyckas han, så säger han: »try again!» och »go a head!» Och så begynner han om igen, eller företar något annat, och stannar ej förrän något lyckats. Nej, han stadnar icke då. Han stannar aldrig. Hans verk och vilja är att alltid verka, bygga, begynna ånyo eller med nya verk, alltid utvecklande, utvidgande sig eller sitt land. Och någon har sagt med sanning, att »alla himmelens tjusningar skulle ej kunna hålla en amerikan på ett ställe, om han visste att der fanns ett annat ställe längre vesterut». Då måste han dit att odla och att bygga. Det är vikingasinnet om igen, men icke det hedniska, utan det kristnade, som icke eröfrar för att förstöra, utan för att förädla. Och han gör detta icke med bråk och suckan, utan muntert och godmodigt. Han kunde sjunga Yankee Doodle äfven under sina motgångar; ty går det

ej på ett sätt, så går det på ett annat. Han är hemma på jorden och kan lämpa alla ting till sin tjenst. Yankee Doodle är representant af folklynnets humor (muntra sinnelag). Han har, ännu innan han öfverstigit medelåldern, varit skollärare, åkerbrukare, lagkarl, krigsman, skriftställare, statsman, försökt sig i alla yrken, blifvit hemma i alla, och dertill rest halfva eller hela jorden omkring. Hvarhelst på jorden han kommer, och i hvilka omständigheter, bärer han med sig ett dubbelt medvetande, som gör honom stark och lugn; det att han är en man, som kan förlita sig på sig sjelf, och att han är medborgare af ett stort folk, ämnadt att blifva det största på jorden. Så känner han sig vara jordens herre, och böjer sig för ingen, utom för alla herrars Herre. Men till denne ser han upp med barnslig tro och förtröstan. Denna karakter kan framvisa besynnerliga, stundom löjliga sidor; men den har onekligen en frisk, ogenerad storhet, och kan uträtta mycket stort. Och för lösningen af menskligheten största problem och högsta mål — skapandet af *ett brödrafolk,* tror jag att folkens Fader lagt sin hand på yngsta sonens hufvud, sägande (som vår konung Carl IX): »*han* skall göra't!»

Som ett af de lustiga, karakteristiska exemplen af Yankee-lynnet, har jag ofta hört nämnas en ung mans (broder till Charles Sumner) resa till Petersburg, för att skänka ett ek-ollon åt kejsar Nicolaus. Men jag måste berätta dig historien sådan Maria Child berättar den i sina underhållande »bref från NewYork».

»M:r Dallas, Förenta Staternas ambassadör i Petersburg för några år tillbaka, såg en dag inträda i sitt rum en storväxt yngling om nitton års ålder. Han var

ett fullkomligt specimen af »the genus Yankee», med rockärmar för korta för hans benstarka armar, pantalonger som sträfvade upp mot hans knän, och händerna lekande med kopparslantar och tio styfvers-spikar i hans fickor. Han introducerade sig genom att säga: »jag har just kommit ut hit med några få Yankee »notions», för att handla, och jag önskar få se kejsaren».

»Hvarföre önskar ni att se *honom?*»

»Jag har medfört till honom en present hela vägen ifrån Ameriky. Jag högaktar honom rätt ansenligt, och jag önskar att komma till honom, för att ge honom den med mina egna händer».

M:r Dallas smålog i det han svarade: »det är ett vanligt bruk, min gosse, att ge krönta hufvuden presenter, i väntan att få något vackert igen, och jag fruktar att kejsaren blott skall betrakta det som ett Yankee-knep. Hvad har ni med er åt honom?»

»Ett ek-ollon».

»Ett ollon! Hvad i all verlden förde er att bringa kejsaren i Ryssland ett ollon?»

»Jo, just kort förrän jag gick till segels, reste mor och jag till Washington för att höra om en pension, och då vi voro der, tänkte vi att vi skulle se oss om på Mount Vernon *). Der plockade jag upp det här ollonet; och jag tänkte för mig sjelf, att jag skulle bringa det till kejsaren. Må tro, tänkte jag, han måste ha hört en hel hop om vår general Washington, och jag väntar att han lär beundra våra institutioner.

---

*) Washingtons f. d. gods, och stället der han är begrafven.

Så att nu ser ni att jag bringat det hit, och nu vill jag komma till honom».

»Min gosse, det är ingen lätt sak för en fremling att komma nära kejsaren; och jag fruktar att han icke lärer bry sig om er present».

»Jag säger er att jag vill ha ett samtal med honom. Jag menar att jag kan säga honom en ting eller par om Ameriky. Jag gissar att han skall bli ansenligt belåten att höra om våra jernvägar; och hvilka stora fåror våra ångbåtar skära ut. Och när han får höra huru galant vårt folk går framåt, kanske det skall sätta honom i verksamhet till att göra något. Det långa och det korta i saken är, att jag icke blir tillfreds innan jag fått tala med kejsaren; och jag skulle tycka om att se hans hustru och barn. Jag vill se huru sådant der folk föder opp en familj».

»Nå väl, sir, efter ni är så besluten, så vill jag göra hvad jag kan för er. Men ni måste vänta er att gå miste om hvad ni önskar. Ehuru det är en mera ovanlig väg, så skulle jag likväl råda er att uppvakta vice kansleren, och nämna edra önskningar; han kan möjligtvis hjelpa er».

»Godt; det är allt hvad jag önskar af er. Jag skall komma igen, och låta er veta huru jag slår mig ut».

Om två eller tre dagar kom han igen och sade: »Nå, jag har sett kejsaren, och haft ett samtal med honom. Han är en verklig »gentleman», kan jag säga er. När jag gaf honom ollonet, sade han att han skulle sätta upp en stor bod invid det; att det var ingen karakter i gamla eller nya historien som han

beundrade så mycket, som vår Washington. Han sade att han skulle plantera det i sin slotts-trädgård med egen hand; och han gjorde det, ty jag såg honom med mina egna ögon. Han ville fråga mig så mycket om våra skolor och jernvägar, och det ena och det andra, så att han bjöd mig komma igen och se hans döttrar: ty han sade att hans hustru kunde tala engelska bättre än han kunde det. Så att jag gick till honom igen igår; och hon är en fin, klok qvinna, kan jag säga er, och hans döttrar äro snälla flickor».

»Hvad sade kejsarinnan åt er».

»Åh, hon gjorde mig en hel mängd med frågor. Tror ni väl att hon tänkte att vi icke hade något tjenstefolk i Ameriky. Jag sade henne att fattigt folk gjorde sitt eget arbete, men att rikt folk hade fullt opp med tjenare. »Men då kalla ni dem icke tjenare», sade hon, »ni kallar dem *hjelp*». »Jag gissar, madame, att ni har läst M:rs Trollope!» sa' jag. Vi hade den dera boken om bord på vårt fartyg. Kejsaren klappade då händerna och skrattade så att han kunde gå åt. »Ni har rätt, sir», sade han. »Vi skickade efter ett engelskt exemplar, och hon har hållit på att läsa det just denna morgon!» Då sade jag honom allt hvad jag visste om vårt land; och han var storligen förnöjd. Han ville veta huru länge jag skulle dröja här på orten. Jag sade honom att jag hade sålt alla de »notions» som jag fört öfver med mig, och att jag gissade att jag skulle vända om med samma fartyg. Och jag sade dem adjö alla, samt och synnerligen, och gick att sköta mitt. Har jag inte haft en stor tid? Jag gissar att

ni intet räknade på att jag skulle så slå mig igenom, M:r Dallas!»

»Nej, i sanning, min gosse, jag det gjorde. Ni kan anse er lycklig; ty det är ganska ovanligt att krönta hufvuden behandla en fremling med så mycken utmärkelse».

Några dagar sednare kom ynglingen åter och sade: »jag gissar att jag skall dröja här en stund längre; jag är så väl bemött. Häromdagen kommer en stor officer till mig i mitt rum, och säger mig att kejsaren skickat honom för att visa mig alla märkvärdigheterna; och jag klädde mig, och han tog mig med sig i en mycket rar vagn med fyra hästar; och jag har varit i teatern och museum, och jag gissar att jag sett omtrent allt som är att se i S:t Petersburg. Hvad säger ni om det, M:r Dallas?»

Det tycktes så otroligt, att en fattig, ohyfsad Yankee-yngling skulle så öfverhopas med uppmärksamhet, att ambassadören visste icke rätt hvad han skulle tro och tänka.

Inom kort tid syntes åter hans besynnerlige unge landsman: »Nå!» sade han, »jag tog mitt parti att fara hem; och så gick jag för att tacka kejsaren. Jag tyckte att jag ej kunde göra mindre, han hade varit så artig. Då säger han: »är det någonting annat, som ni skulle vilja se innan ni återvänder till Ameriky?» Jag sade honom att jag skulle ha tyckt om att titta på Moscow; ty jag hade hört en hel hop om att de tände eld på Kremlin; och jag hade läst en hel del om general Bonaparte; men det skulle kosta en mängd med penningar att komma dit, och jag ville

föra hvad jag hade förtjenat hem till mor. Så att jag sade honom adjö och gick. Men hvad gissar ni att han gjorde nästa morgon? Jag bedyrar att han skickade samma man, i uniform, att föra mig till Moscow i en af hans egna vagnar, och som skulle föra mig tillbaka, när jag sett allt hvad jag vill se. Och vi skola fara utaf i morgon, M:r Dallas. Hvad tänker ni nu?»

Och verkligen nästa morgon åker Yankeegossen förbi ambassadörens hus i en präktig vagn med fyra hästar, vinkande med sin näsduk och ropande: »adjö! adjö!»

M:r Dallas hörde sedan af kejsaren sjelf att hvad ynglingen berättat honom var till alla delar sannt. Han hörde om honom sednare från Moscow, der han var åtföljd af stadens embetsmän och behandlad med samma utmärkelse, som vanligen visas fremmande gesandter.

De sista nyheter man har från honom genom tidningarne, omtala honom såsom resande i Circassien och skrifvande en dagbok som han ämnar låta trycka.

»Och hvem utom en Yankee kunde ha gjort allt det der?» tillägger M:rs Child.

Emellan denna unga Yankee och den amerikanska statsmannen och gentlemannen Henry Clay är — — en lång väg, och jag vet ej hvarför han just nu framsträdde för mitt minne ur mängden af personer hvilka jag såg i NewYork denna vecka. Törhända för kontrastens skull med den unga Yankeen. Jag såg honom hos Anne Lynch, som är en af hans synnerliga fruntimmersvänner och ibland tjenstgör som hans se-

kreterare. Han är en mycket lång och mager gammal herre, med ovanligt hög, kal panna, osk önt men uttrycksfullt ansigte, en ogratiös gestalt; men med verkligt behag i sina manér och sin tonfulla röst. Han har, när han vill, och han vill det alltid med fruntimmer, ett särdeles förbindande och jag skulle vilja säga innerligt uttryck och sätt. Han är också omgifven af qvinliga dyrkarinnor, och säges sjelf vara en stor qvinnodyrkare. Han var nu för några få dagar i New-York, halft öfverväldigad af vänner och bjudningar. Han föreföll mig dock att sola sig i sin popularitets glans, mer än jag tycker att en gammal man skulle göra det. Jag tycker att han ej skulle *orka* med detta granna, förskräckliga dagsverkslif!... Amerikanerna ha mera enthusiasm för sina stora statsmän, än Europeerna för sina konungar. H. Clay, ehuru från en af slafstaterna (Kentucky) är, tror jag, en frisinnad man, som förstår och vill sitt lands och sin nations sanna storhet. Ehuru icke egentligen af Yankee-racen (de södra staterna befolkades af det politiska parti som i England kallades »cavaliers», och var motsatt puritanerna till seder, lif och lynne) har han dock något af det vikinga-lynne som utmärker den nya verldens söner. Han är hvad man här kallar en »sjelfgjord man» (hans fader var en fattig farmer) och större delen af hans lif har varit en rastlös kamp på politikens stormiga haf; han har derunder haft flera dueller, och som senator kämpat med sitt ord och inflytande inom Förenta Staternas kongress, för unionens inre bestånd och utrikes makt, under en lång rad af år tappert och ärorikt.

Ännu en annan gestalt blickar klart fram ur dessa folkrika dagar, en vacker intagande qvinlig gestalt, den lady-lika M:rs Bancroft (historie-skrifvarens fru). Efter flera års vistande i Europa och bekantskap med dess »high life» i Englands högsta kretsar, återkommer hon till Amerika med klar och varm känsla af sitt fosterlands sanna företräden, och för dess mission i mensklighetén.

M:rs Kirkland förde mig tillbaka till Springs. Ack Agatha! Kunde jag dock måla för dig huru älskvärda dessa makar äro, huru goda, huru rena, huru fint tänkande! Marcus S. är visserligen en af de bästa och mest renhjertade menniskor, som försköna denna jord. Och Rebecca är god också, ovanligt begåfvad, rolig och behaglig. Att göra godt, att hjelpa andra är deras största glädje, deras ständige omtanke. Och derjemte äro de så glädtiga, ha ett så godt och vackert sätt att taga saker, så att äfven det ledsamma vänder sig till något godt och behagligt i deras händer. Om man kunde lära sig sådant, skulle jag lära mycket af dem. Lyckligare menniskor har jag icke sett. Sjelfva äro de så uppfyllda af tacksamhet för den sällhet de rönt och röna, att de äro färdiga att taga emot hvilket slag af ödet som helst, i känslan att de haft så mycket af denna verldens bästa lycka. Men olyckan tyckes icke ha hjerta att slå dessa milda och tacksamma väsen, som se mot den med blickar af undergifven kärlek; den nalkas och hotar, men går sedan förbi. Så har det varit i anseende till deras »baby», som länge vacklat på grafvens brädd, men nu blir med hvar dag raskare och muntrare. Huru goda

de varit och äro mot mig kan jag icke beskrifva. De tänka för mig, ställa för mig, och sköta om mig som om jag vore deras syster, och göra allt så snällt och klokt. Jag kan ej vara tacksam nog för dessa vänner. Downings också äro mig ovärderliga. De kommo till New-York för att möta mig, kommo med de allra vackraste blommor. Hans mörka, varma ögon, och hennes milda och ljusblå, som våra svenska violetter, följa mig på min väg och — i mitt hjerta.

D. 16 Mars. Men jag vet icke rätt *om* jag kommer att kunna resa, så motigt faller det sig med skepp och — skeppskaptener. Kaptenen nämligen på den seglande briggen som jag utkorat för min resa, nekade, när han fick veta namnet på passagerare-damen som ville fara med hans fartyg, att ta mig om bord. Och då Marcus ville veta hvarföre, svarade han, att han icke ville ha någon skriftställarinna om bord, som skulle göra narr af hans »accomodations», och kunde *»sätta honom i sin bok!»* Marcus log och ville öfvertala honom att våga den kuppen, försäkrade honom att jag icke var farlig, o. s. v.; men mannen var obeveklig. Han ville ej taga mig om bord. Och jag får nu vänta tills nästa ångbåt går, åtta dagar härefter. Och det har jag att tacka M:rs Trollope och Dickens för! Men jag är lycklig i Rose-cottage hos mina älskvärda vänner, och detta dröjsmål har förskaffat mig nöjet att höra Emersons »lectures» åtskilliga gånger här och i NewYork. Det är en egen tjusning att höra denna djupa, tonfulla röst yttra ord, som göra ett intryck liknande det af juveler och äkta perlor. I

går hörde jag honom i en lecture öfver »vältalighet» strängt gissla sina landsmäns tanklösa öfverdrift och svulstighet i uttryck, i jemnförelse med österlandets naturliga, poetiskt sköna förstoring af känslor och ting. Han gaf prof på båda delarne, och församlingen, i bästa förstånd med läraren, gaf lifligt tillkänna sitt bifall och nöje. Marcus S., i förening med några af Brooklyns män, hade inbjudit E. att der hålla föreläsningar, och jag fick se honom här hemma åtskilliga gånger. Kanske återser jag honom aldrig mer. Men jag är glad att ha sett honom.

D. 20 Mars.

Vi ha haft ett par stilla, sköna aftnar (ty jag mottager ej besök och bjudningar denna gång utom undantagsvis — jag måste hvila;) mina vänner och jag, under hvilka vi läst och språkat tillsammans. Jag har äfven läst bref, som de nu fått ifrån Miss M. Fuller numera markisinna Ossoli, ty hennes giftermål är nu yppadt, och hennes försvarare M:r W. Russell hade fullkomligt rätt. M:rs Ossoli är nu med man och barn på väg till Amerika, der hon vill bosätta sig. Och om bord på samma fartyg är äfven den unge man som reste till Petersburg för att skänka kejsaren af Ryssland ett ek-ollon. Hennes sista bref är från Gibraltar, och beskrifver rörande skönt aftonen då kaptenens lik (han hade dött i kopporna) sänktes i hafvet, öfver hvilket aftonsolen gick glödande ned och små hvita segel hvilade »som englars utbredda vingar». I brefven andas en viss melankoli och en genom-ädel sinnesstämning; men intet af den trotsiga och stolta ande, som

åtskilligt fört mig att förmoda hos henne. Om sin modersglädje och sitt sköna barn talar hon med Rebecca i hänförande uttryck. »Jag kan knappt fatta min lycka» säger hon på ett ställe, »jag är moder till ett odödligt väsen! Gud vare mig syndare nådig!» Detta låter icke mycket stolt. Hon har sändt hem ett skrin med skänker och suvenirer till sina vänner, »i fall», skrifver hon, »jag icke skulle återse mitt fädernesland». Hon har begifvit sig på resan med oglada aningar, och nu, då den goda kaptenen på briggen dödt under resan, synas de tilltaga. Dock har allt gått väl hittills; och hennes mor, tre bröder och enda syster (den unga, älskvärda frun i Concord) och en mängd vänner vänta henne med längtan och glädje.

D. 22 Mars.

I går besökte jag »the Female Academy» i Brooklyn, ett uppfostrings-institut för 500 unga flickor, der de studera och graduera, såsom ynglingar få göra det. Jag beundrade institutets inrättning, museum, bibliotek m. m., och tyckte särdeles om de unga flickornas hållning, hörde deras kompositioner på vers och prosa, tyckte om dem och de unga föreläsarinnorna. Jag hörde också här en sång, som jag, till min försmädelse, blifvit hälsad med två eller tre gånger förut i landet; ty orden, i hvilka jag icke kan upptäcka en gnista sundt förnuft och sammanhang, tillskrifvas *mig* (de börjas: »I dream, I dream of my fatherland»!) och musiken — Jenny Lind! »ç'est imprimé». Dessa stora dresserings-anstalter för unga flickor gifva onekligen en hel del — dressyr, specialkunskaper, sällskapshållning,

säkerhet m. m. *Men* äro de förmånliga för utvecklingen af det bästa hos qvinnan? Jag tviflar; och jag har hört tänkande qvinnor här, äfven bland de unga, tvifla också, eller rättare neka dertill. De torde vara goda, som öfvergångsbildningar, för att införa qvinnorna i kunskapskretsar hvarifrån de förr varit uteslutna. (Så berömmer man allmänt deras förmåga och framsteg i matematiska studier, i algebra, i fysik). Men klart är mig, att för dessa studier och denna skolgång försummas mycket af hemlifvets dygder och behag. Den unga flickan i ifvern att lära sin läxa, snäser sin mor och ser ond ut på sin far, om de våga afbryta henne. Man uppeldar hennes äregirighet på hennes hjertas bekostnad. Man lägger för mycket vigt på skol-lärdomen. Skolans högsta torde vara att bereda folk att umbära den. Åtminstone borde unga flickors lif delas emellan den och hemmet, så att den förra fick blott en mindre del deraf. Det goda hemmet är dock den sanna högskolan.

Men jag förebrår mig nästan att tala mot en institution, der jag erfor så mycket af unga hjertans värma som här. Visst är, att jag omfamnades och omfamnade, kysste och kysstes af både döttrar och systerdöttrar och mammor och tanter, så att det blef nästan — för mycket. Men en varm och värmande tid hade jag der, och månget skönt minne derifrån.

Jag bereder mig nu att afresa, och porträtterar emellertid mina vänner och deras barn »the rose coloured family», i en liten grupp af hufvuden, som jag lemnar dem till ett minne efter mig. Det kostar på mig att lemna dem. Jag skulle alltid vilja lefva med

dem. Men jag skall se dem åter, ty jag återkommer hit. En stor del af mina böcker och kläder, lemnar jag qvar i deras hus. När jag ser på de förra och de tjocka volymer Hegelsk filosofi och Skandinavisk mythologi, som jag ämnade studera under mitt vistande här i landet, så måste jag le. Jag har ej tänkt på ens att öppna dem.

D. 24 Mars. I går var Channing här, den älskvärda H. W. Channing! Han kom om morgonen, och frisk och dagfull som en morgon i Maj. Under vintern hade vi vexlat ett par bref och uti dem kommit litet grand på sned. Emerson var tvist-äpplet. Channing satte upp Emerson, och jag satte upp — mig. Och så tego vi båda. Nu, när vi möttes, var han hjertlig och strålande, skänkte mig en bok af Wordsworth, »the Excursion», var fullkomligt god och älskvärd. Med sådana menniskor andas man vårens luft. Om aftonen var här litet sällskap, Channing bland de öfriga. Sedan han tagit afsked och gått, kom han hastigt in åter och kallade mig ut, förde mig ut på piazzan, visade på stjernhimmelen, som i strålande prakt stod klar öfver oss, log, tryckte min hand, och — var borta.

Men jag borde icke tala endast om mig och mina interessen; jag måste säga äfven litet om allmänna. Ett allmänt och rifvande intresse är nu, här i landet, frågan om slafveriet, väckt till nytt lif genom frågan om Californiens och Texas' införlifvande med Förenta Staterna, såsom sjelfständiga stater. Hela landet kan sägas vara deladt i pro-slavery- och anti-slavery-folk. Ca-

lifornien, hastigt befolkadt, förnämligast af folk från nordöstra staterna, pilgrimernas företagsamma söner, har inkommit till kongressen med anhållan, att befrias från slafveriet och att förklaras för frifolks-stat. Detta vilja de södra slafstaterna icke medgifva, då Californien genom sitt läge hörer till södra staterna, och dess emancipation från slafveriet skulle minska deras makt i kongressen. De kämpa desperat för bibehållande af hvad de kalla sina rättigheter. De norra, från slafvar fria staterna, kämpa lika desperat, dels att förhindra slafveriets utsträckande till Californien och Texas, dels för att tillvägabringa utrotandet af hvad de med skäl anse för en olycka och skam för deras fädernesland. Och striden föres med mycken bitterhet på båda sidor, så inom som utom kongressen. Abolitionister äro äfven här af alla färger. Åtskilliga af mina bekanta höra till de ultra, Springs till de moderata, och till dessa sednare sluter jag mig. De andra finner jag oförnuftiga.

Den jemt tilltagande emigrationen af Europas fattigaste folkmängd (mest från Irland och Tyskland) framkallar stora anstalter; men icke för att mota den, utan för att möta den och göra den icke blott så oskadlig, men så välgörande som möjligt för både folk och land. Irländarne bli amerikanarnes bästa grofarbetare, isynnerhet vid vägars och kanalers anläggande. Tyskarne fara mest vesterut, till de stora, tyska kolonierna i Missisippi-dalen, der alla händer och alla förmågor ännu ha fullt opp att göra. I de östra staterna begynner det redan, att, liksom i Europa, bli mera arbetare än arbete. Också draga dessa,

i stora skaror vesterut. Detta *stora vestern* allt intill stilla hafvet, är Norra Amerikas framtid och förhoppning, den fria rymd och utsigt, som ger dess folk en friare andedrägt, ett friskare lif än andra folk.

För alla frågor af allmänt intresse inom de särskilta staterna hållas stora möten, fattas beslut, och sändas motioner eller petitioner till kongressen, när de falla inom dess styrelses område. Och det är en glädje att höra, huru de alla, åtminstone inom de norra staterna, gå i en fortskridande riktning, åsyftande folkbildningens och folkväldets utveckling, och sådana mått och steg i det allmänna, som leda till allas fördel.

Midt under rörelsen af alla dessa stora frågor, går, i detta ögonblick, nyheten om Jenny Linds stundande ankomst, som en löpeld genom landet, och elektriserar alla sinnen och låter alla anleten klarna upp. Det är, som om en melodisk dur-ton på en gång återljöd i hvarje bröst.

Nu säger jag dig lefväl, omfamnar dig och kysser mammas hand i andanom. Måtte du snart säga mig att du är alldeles bra! Hvar kommande vårdag hälsar jag för din räkning. Och vi ha här haft några sköna, vårmilda dagar; men nu har kölden återvändt hård och torr, och här är nu så snöfullt, som någonsin denna tid i Sverige. Men det byter nog snart om. Hvad jag nu längtar till söder! Jag har hvilat godt här några dagar, och känner mig för hvar dag starkare. Måtte du göra så med!

P. S.

M:rs Howland från Charlestown har skrifvit till mig och vänligen tillbjudit mig sitt hem der. Men — jag måste se henne först, och se om vi kunna trifvas tillsammans. Derföre tar jag först in på ett hotell i staden, och lefver der några dagar i allsköns tysthet och njuter af frihet och enslighet. Sedan få vi se!

TOLFTE BREFVET.

Charleston, södra Carolina. *D. 28 Mars 1850.*

Ack! att jag kunde flyga och blicka in i mitt hem, och se hur det är med min Agatha och min mamma! Men nu får jag nöja mig att hoppas och tro det du går med stora steg på bättringens väg, och kommer med ditt ben allt närmare Taglioni i vighet och behag. Måtte så vara, mitt lilla hjerta, och allt stå bra till hemma! Med mig är det galant. Jag kom hit i dag på morgonen, efter tre dygns sjöresa, väntande att här komma in i full sommarvärma, och något stött att i stället komma i köld och gråväder, och nödgas vanka omkring i vinterkläder. Men länge kan det ej räcka. Träden — alla gator äro planterade med träd — äro redan klädda i späd grönska; törnrosor, liljor och orangeblommor nicka från terrasser och trädgårdar, och solen begynner göra sig väg genom molnen. Troligen ha vi i morgon full sommar åter.

De sista dagarne af mitt vistande i Brooklyn var det fullkomligt yrväder, och dagen, då jag gick om bord, var isande kall; man såg is och ispiggar öfverallt; den skarpa vinden var full af ispiggar. De goda, älskvärda makarne Spring med deras två äldsta barn, den englalika Eddy och lilla Jenny, följde mig om

bord. Marcus S. bar mina saker, talade vid kaptenen, vid »Stewardess» för mig, sörjde för allting. Öfverrusad af introduktioner af fremmande folk, måste jag fly in i mitt rum, för att få tala några ord med, och taga afsked af mina vänner. Jag undrar hvad du skulle säga, om du såg huru broderligt mina herrvänner här i landet kyssa mig, och huru systerligt jag kysser dem till afsked, eller när vi efter längre skiljsmässa mötas åter. Det faller sig här helt naturligt och helt godt. Jag riktigt satt och sörjde en lång stund sedan Springs lemnat mig, medan jag rullade på vågorna allt längre bort från dem. Och om natten drömde jag om dem, att de voro med mig, och jag tänkte: »de äro då icke borta; och vi äro icke skiljda; det var blott en elak dröm»! — Men drömmen var nog sann.

Hela den första resdagen var kall, grå och ruskig. Jag undvek alla menniskor utom ett qväkare-par, »vänner» (friends kallas de vanligen här i landet), man och hustru, med hvilket jag blifvit litet bekant, och som behagade mig, såsom vanligen »vännerna», för deras stillhet och fridfulla, tysta väsen. De voro något öfver den första ungdomen; hon hade ett af dessa rena, vackra ansigten, som man så ofta ser hos unga qväkare-qvinnor; han syntes lidande till hälsan, och de reste nu söderut för hans hälsas skull. Nästa dag hade vi grannt solsken, men kallt, ända tills emot middagen, då vi med ens förflyttades i full, varm vår. Det var som ett trolleri. Himmel och haf badade i ett gyllne ljus, luften var full af lif och ljuflighet. Det var förtrollande vackert, gudomligt! Min hela varelse badade i denna

herrlighet. Jag afböjde de frågvisa samtalen, och satt allena på öfre däcket, såg solen gå ned och fullmånan gå upp i mild herrlighet; såg nordstjernan tändas allt längre bort från mig, och Orion och Sirius tåga upp på zenith; och timme efter timme gick, och jag visste icke af något, utom att verlden var skön och dess skapare stor och god; och jag fruktade intet, utom att någon skulle tala till mig och så afbryta den heliga tystnaden, min andes ro och glädje. På nedra däcket såg jag unge män med deras hustrur komma ut i det klara månskenet, par efter par, ömma och kuttrande som dufvor; såg »vännerna», mina bekanta, sitta bredvid hvarandra och titta upp på månan som lyste upp deras milda, fridfulla ansigten, såg månstrålarne dansa på de dansande vågorna, allt under det vi rullade på det lugna hafvet mot *Cap Hatteras,* hvars fyr, som en stor, klar stjerna lyste mot oss från den södra horizonten. Vid Cap Hatteras skulle vi komma in i Mexicanska hafsvikens vatten, och denna punkt är en af fara för de sjöfarande. Häftiga vindstötar och stormar äro vanliga der, och många svåra sjö-olyckor ha tilldragit sig vid Cap Hatteras. Men oss kommo de ej nära. Månen sken och böljorna dansade, vinden teg, dufvoparen kuttrade, och vännerna insomnade, och vi foro förbi Cap Hatteras vid midnattstid, och jag hoppades nu vara inne i stadig sommarvärmes region. Men pytt! Deraf blef intet. Nästa morgon var det grått och kallt och ruskigt åter, och alls icke sommarlikt.

En del af sällskapet låg i sjösjuka i sina hytter. En del satte sig ned till ett muntert kortspel under

ett tak på däcket. Jag satt afsides med vännerna, som tego och slutligen insomnade. Men jag var lifslefvande och vaken denna dag, mådde särdeles väl och hade en rik förmiddag i sällskap med hafvet och Bancrofts »Förenta Staternas historia», som intresserar mig oändligen, och är lika utmärkt för dess sannt filosofiska blick öfver den historiska utvecklingen, som för dess förträffliga berättande stil. I den förra är Bancroft lik vår Geijer, i den sednare schweitsaren d'Aubigné. Jag läste äfven under resan en liten skrift »on special providence» af en berömd Clairvoyant i NewYork vid namn Davis; men klenare produkt, mera vittnande om andens förblindelse, har jag ej sett, och visste icke om jag skulle mera förvåna mig öfver dess anspråk eller dess armod.

Fjerde resdagens morgon voro vi framme vid Charleston. Grå, ruskig morgon, alls icke behaglig. Men stränderna kring hamnen betäckta af mörka cederskogar och ljusgröna löfträd sågo ovanliga och lockande ut. Allt var nytt för mina ögon, äfven stadens utseende, som mera liknade Europeiska fastlandets städer, åtminstone till husens byggnad, än Boston och NewYork. En ung herre, med hvilken jag haft trefligt samtal om bord och som jag tyckte om, utom deri att han ville något skryta med sin fransyska, hvilken icke var så mycket att skryta med, stod nu med mig på däcket, betraktade landet der han var hemma, och prisade negerslafvarnas lycka, hvilket icke upphöjde hans värde. Ty sådant tal visar brist på omdöme eller ärlighet. En ung Miss som delat min hytt och varit

tyst och sjösjuk hela tiden, stack nu upp hufvudet och frågade genast »hvad jag tyckte om Amerika?»

M:rs Howland sände sin bror, en vacker, medelålders herre, att afhämta mig i vagn till hennes hem; men jag föredrog nu min frihet, och att följa med »vännerna» till det hotell, som de beslutat sig för. Och der är jag nu, i ett litet rum med fyra kala, hvitmenade väggar. Jag har varit ute och vandrat omkring i staden i två goda timmar, njutande af min ensamhet och af de många, nya föremål, som öfverallt möta mig, af stadens utseende med dess många trädgårdar (staden är som en stor samling af landthus, alla med verandas eller piazzas, prydda af löfrankor och blommor), af de många slag för mig fremmande träd, som nu blomma eller slå ut sina löf, af orangelundar, som stå i mörk grönska i trädgårdarne och susa och dofta i vinden. Negrer hvimla på gatorna. Två tredjedelar af folket man ser ute i staden, äro negrer eller mulatter. De äro fula, men se för det mesta muntra och väl födda ut. Isynnerhet ser man feta negrinnor och mulattskor. Deras brokiga, granna halsdukar, bundna om deras hufvuden, ofta ganska smakfullt, ger dem ett pittoreskt utseende, tusen gånger förmånligare än de hattar och mössor de bära i fristaterna och som passa dem så illa.

Näst negrerna frapperade mig på gatorna flockar af stora fåglar (liknande våra kalkonhönor), som slogo ned här och der sökande föda, och som voro så orädda, att de knappt gingo ur vägen för fotgångare. En del sådana sutto på tak och skorstenar bredande ut sina

stora vingar i vinden, hvarvid de se helt besynnerliga och kostliga ut.

D. 29 Mars. Kallt, kallt, oförlåtligt kallt ännu i dag! Klockan 5 på morgonen hörde jag trumman som kallar negerslafvarne till arbete. I går eftermiddags bjödo mig bekanta från norra staterna, som bo här i hotellet, ut att åka med dem, och vi hade en vacker färd i det klara solskenet. Landet är lågländt öfverallt, så långt man ser. Vackra skogspartier, trädplanteringar och vatten utgöra dess skönhet. Staden sjelf ligger vid hafvet, på en halfö emellan tvänne strömmar »Ashley» och »Cooper», som kasta sig ut i detta. Mina vänner i vagnen köpte oranger och *bananas* åt mig; och för första gången smakade jag nu denna tropiska frukt (den kommer hit ifrån Cuba), som man här tycker så mycket om. Den har en fin, söt, något fadd smak, är till skapnad lik våra gula frögurkor, till färg melonen, och till köttet äfvenså, men är mindre saftig. Det föreföll mig som om jag bet i såpa. Jag tror ej att vi bli särdeles vänner, bananfrukten och jag. Mina qväkare-vänner ha i dag tidigt rest längre söderut, till Savannah, för att försöka få fatt på sommarluft. Här var för kallt för dem. Februari månad lärer ha varit helt varm här, och den gula jasminen, som då blomstrar som bäst, är nu nästan förbi. Nu måste jag säga dig adjö, ty jag skall gå ut och se på M:rs Howland, och se om jag kan trifvas med henne d. v. s. om jag kan tycka om henne. I annat fall blir jag qvar här, ehuru här visst icke är något eldorado. Hotellet är troligen icke af de bästa i staden. Ett kaos af neger-

gossar tumlar omkring middags- och aftonbordet, föreställande uppassare, men de göra ej annat än springa hit och dit om hvarandra utan skick och fason, och flytta om alla saker på bordet utan rim och reson, så vidt jag kan upptäcka, utom det att flytta undan just de fat som man önskade taga af. Jag uppassas på mitt rum af en snäll mulattflicka, så trasig och med ett så godt och tåligt utseende att — det gör mig ondt. Jag frågade henne huru mycket hon fick i lön; hon såg förundrad på mig och svarade att hon »tillhörde Missis». Men »Missis» är en fru med barsk min och hvassa ögon, hvars egendom jag icke ville vara, och — — stackars flicka!

Jag dröjer väl här några dagar ännu, och far sedan längre söderut, till Savannah, och till Augusta (i Georgien), dit jag är bjuden af mina medresande på »the Canada», familjen Bones och Miss Longstreet. Der torde jag väl dröja April månad ut, ty der lärer man få se söderns naturparadis. Och jag torde der få tillfälle att se något af plantagerna. Visste söderlänningarne med hvilket fördomsfritt och ärligt sinnelag jag kommer till dem, blott sökande det sanna i allt, beredd att göra rättvisa åt allt godt, äfven inom slafveriet, så skulle de icke möta mig med misstänksamma blickar. Jag har dessutom ingen önskan att forska särskildt uti den sorgligaste sidan af söderns lif. Nog mycket är forskadt deri och sagdt derom alla-redan. Jag vill se naturen, lifvet — den blifvande nya verlden, äfven här, och den façe af lifvet, som denna del deraf, i följd af läge och naturgåfvor kan framställa.

framställa. Jag önskar derför i allmänhet undvika samtal öfver slafveriet. Men med några menniskor isynnerhet, med kloka och rättsinniga menniskor, som här nog finnas många, ja, med dem vill jag tala derom, dem vill jag fråga och lyssna till, och är viss på att vi skola förstå hvarandra och komma väl öfverens, om ej alltid i sak, åtminstone i sinnelag. Jag kommer hit för att se och lära, icke för att spionera. Jag begär af södern litet mild luft, blommor, hvila, hälsa. Och hvad godt den har och ger, det vill jag af hjertat erkänna. Äfven tror jag, att det är få söderlänningar som icke anse slafveriet för en landets olycka, om de än finna svårt att bli den qvitt. Från Savannah skrifver jag vidare till dig. Nu blott en kyss, med innerlig önskan att den måtte finna dig flink och färdig åter.

Sednare.

Ett par ord ännu, för att säga dig att jag sett M:rs Howland och hennes barn, och att jag flyttar i morgon till hennes hus och hem. Redan första åsynen af hennes ansigte och dess uttryck, så godt och så redligt, var nog för mig. Jag tyckte om henne straxt, och mitt korta samtal med henne var nog att bekräfta första blickens intryck. Hon är klarligen en af de förståndigt goda och moderliga qvinnorna på jorden, och har en liten svaghet för litterära gåfvor och litterärt folk, som jag för min del finner ganska älskvärd. Hon är vid mina år, och kunde för sitt utseendes skull gerna vara en svenska. De blå ögonen, det runda friska ansigtet, den fylliga gestalten, jemte det trygga,

godmodiga i tal och väsen, är så likt våra svenska fruar. Hon är äfven af skandinavisk härkomst; hennes far var dansk och hette Monefelt. Af den öfriga familjen såg jag tre täcka flickor, den äldsta sjutton, den yngsta nio år, och en vacker tioårig gosse. M:r W. Howland, tvänne äldre söner och husets äldsta dotter äro nu borta.

Äfven en annan hygglig familj, D:r Gilman, prest i unitariska församlingen i Charleston, hans fru, måg och döttrar, har besökt mig och tillbjudit sig att föra mig till öar och vackra ställen i nejden. Fru Hammarsköld (Emelie Holmberg) och hennes mor har jag äfven sett i dag. Den gamla frun hade tårar i ögonen af längtan till Sverige. Den unga är en här mycket omtyckt musik-lärarinna. Nu får jag ej skrifva längre; posten skall gå. Gud signe min Agathen!

TRETTONDE BREFVET.

Charleston. *D. 12 April 1850.*

Jag ser en vek, sydländsk skönhet, hvilande på svällande blomsterbädd i nectariners skugga, omgifven af tjenstvilliga slafvar, på hennes vink bärande fram all verldens kostliga frukter och prydnader. Men all hennes fägring, ögats glans, den fina rodnaden på hennes kind och prakten som omger hennes läger, kunna ej dölja bristen af hälsa och kraft, — masken som tär hennes inre. Denna veka, yppiga skönhet är — — *södra Carolina.*

Och likväl, min Agatha, hon *är skön,* och jag har outsägligt njutit af hennes egendomliga fägring, så ljuf, så rik, för mig så ny.

Jag har nu varit fjorton dagar här, och fastän väderleken för det mesta varit regnig (och är det äfven nu), har jag dock här upplefvat dagar då jag önskat att hela den svaga, sjukliga menskligheten (och du min Agatha främst i denna) kunde flyttas hit, andas denna luft, se denna ljufliga prakt af himmel och jord, att de måtte friskna till, som af en lifvets balsam, och njuta lifvet på nytt. Jag kan förstå, att de sjöfarande som först nalkades dessa kuster och kände dessa fläktar, denna luft, trodde sig dricka en lifs-elixir, och hoppades här finna källan till evig ungdom.

Under dessa förtjusande dagar har jag varit på utfärder i nejden omkring staden med M:rs Howland och med andra vänliga bekanta. Öfverallt, sedan man plöjt igenom en sträcka djup sand, — men man börjar nu allestädes anlägga plankvägar, som äro mycket bra att åka på — kommer man in i skog. Och skogen här är en slags paradisisk vildmark, rik på en mängd trädslag och plantor som jag aldrig sett förr. Ingenting är städadt eller ordnadt utan allt växer i vild yppighet om hvartannat, myrten och furuträd, magnolia och cypress, alm och ek, och många träd hvilkas namn jag ännu ej känner.

Präktigast och talrikast af alla träd är här *Lifeken,* en »evergreen», ett ofantligt träd, från hvars grenar massor af långa mossväxter (ofta 4 à 5 alnar långa) »Tillandsia Usnoides», hänga ned i tunga draperier. Dessa hängande grågröna mossor på de massiva grenarne äro af oändlig pittoresk verkan, och der dessa träd äro planterade med någon ordning, bilda de praktfulla göthiska naturkyrkor, med sköna arkader och höghvälfda pelargångar. Under dessa skogens långskäggiga patriarker blomma en mängd mindre träd, buskar, plantor och rankor (isynnerhet vinrankor), som fylla skogarne med vällukt, och lysa grannt i häckar och högt upp i träden, dit de kasta sina vilda, blomrika grenar. Så den vilda, gula jasminen, som här och der varar ännu, så den hvita cherokeerosen, som äfven växer vild och i största yppighet, så de granna krypväxter som öfverallt slingra sig kring trädens stammar, men af hvilka flera sägas vara giftiga. (Och många giftiga både plantor och djur lära finnas i dessa vild-

marker). Magnolian är ett af skogens herrligaste träd, ett högt, dunkelgrönt lager-träd, hvars hvita blommor omtalas som söderns skönaste, men de slå först ut i slutet af Maj.

Staden sjelf är nu i full blomstring. Trädgårdarne lysa af törnrosor af alla slag. Och nästan hvart hus har sin trädgård. Doftet af orangeblommor fyller luften, och »the Mockingbird», Norra Amerikas näktergal, af Indianerna kallad den hundratungade (»Cencontlatolly»), för dess förmåga att härma alla slags ljud, sjunger i bur i de öppnade fönstren eller utanför dem. (Jag har ännu icke hört den sjunga fri i de fria träden). I M:rs Howlands trädgård ser jag nectarinerna och fikonträden sätta frukt, och Carolina-kolibrin svinga, som ett litet andeväsen, fram och åter öfver den röda kaprifoliens blommor, i flykten sugande deras honung. Det är särdeles och det är skönt, min Agatha; och jag är lycklig att vara här.

En mängd vänliga besök och bjudningar har jag äfven haft, och först bland de förra måste jag nämna en person, hvilken jag har att tacka för några af de skönaste timmar jag här upplefvat. Du vet min fallenhet att få bestämda intryck af personer, och af min rapport till dem, nästan vid första anblicken. Denna fallenhet eller förmåga (ty den har aldrig ännu bedragit mig) har blifvit skärpt, sedan jag begaf mig utrikes på min vikingafärd, helt ensam, och derunder kommit i omedelbar personlig beröring med en stor mängd menniskor; jag har isynnerhet i sednaste tid fått en slags qvicksilfvers-känslighet för olika temperamenter eller naturer som nalkas mig, och min känslo-barome-

ter stiger genast eller faller derefter. Så som jag tyckte om M:rs Howland ifrån första stunden, så tyckte jag, ehuru på ett annat sätt, om M:rs Hollbrook (naturalistens, professor Hollbrooks fru), ifrån första stunden jag, såg och hörde henne. Jag blef upplifvad och liksom uppväckt af det friska, intelligenta lif, som talade ur den vackra, liffulla qvinnan. Ingenting »common place», ingenting conventionelt fanns hos henne. Allt var klart, egendomligt, qvickt och dertill godt. Jag kände det, som en dryck af den der förnyande lifselixiren. Nästa dag var jag hos M:rs Hollbrook till middagen, i hennes vackra, eleganta boning, der hafsvindarne spelade förfriskande in genom fönstrens förhängen. Hennes mor, en skön gammal fru (M:rs Rutlige) med präktiga ögon, hennes syster (Miss Lucas R.) tre idealiskt täcka och behagliga unga flickor, hennes niecer, och tre rätt hyggliga herrar utgjorde sällskapet. (M:r Hollbrook sjelf är, jemte schweitsaren Aggasiz, på en naturforskare-expedition till Florida, vid de stora morasen kallade »Everglades»). Efter en utsökt middag foro vi i vagn till »batteriet», den fashionabla promenaden i staden, men som består i en kal, inskränkt plats vid hafsstranden, der man vänder om och om i en krets, så att man ser åter och åter alla bekanta och obekanta som promenera der, — en sak som jag ej skulle stå ut med, mer än högst en gång om året, äfven för att andas den bästa hafsluft. Ej heller syntes denna slags promenad vara särdeles i M:rs Hollbrooks smak; men den nya verldens folk, i allmänhet, tycker mycket om att vara i sällskap, tycker om »the crowd». Efter ett trefligt thé i godt sällskap förde mig M:rs

H. hem. Och sådan var en dag fashionabelt lif i Charleston. Och den var rätt bra. Men bättre var en annan på landet, ensam med M:rs H. på hennes landställe Belmont, några mil ifrån staden.

Hon kom om förmiddagen och afhemtade mig i en liten vagn. Vi voro allena, vi två, hela dagen, vi vandrade i myrtenlundarne, vi botaniserade, vi läste, (M:rs H. gjorde mig bekant med den engelska skalden Keats), och framför allt samtalade, och dagen gick som en gyllne dröm, eller som den skönaste verklighet. Du vet huru lätt jag tröttas af samtal, huru en långvarig ansträngning dermed är mig emot. Och nu talade jag en hel dag igenom med samma person, och jag kände ej ansträngning eller trötthet. Det var bara ljufligt och roligt, roligt, roligt. Luften var sjelfva ljufligheten. M:rs H. var som en ständigt, friskt porlande källåder, och hvart ämne som vidrördes fick intresse antingen af hennes kritik eller af de utsigter hennes ord öppnade. Så flögo vi tillsammans öfver hela verlden, icke alltid ense, men alltid i godt förstånd, och denna dag i Belmonts doftande myrtenlundar, vid stranden af Ashley-floden var en af mina skönaste dagar i den nya verlden, och jag glömmer den aldrig. Här lärde jag äfven känna ambra-trädet och flera nya trädarter och växter, hvilkas namn och egenskaper M:rs H. nämde för mig. Naturvetenskapen har utvidgat hennes blick öfver jordelifvet, utan att draga den ifrån det himmelska lifvet. För henne är jorden ett poëm, som i dess särskilta bildningar vittnar om dess skald och skapare; men högsta vittnesbördet om honom hämtar hon dock icke från naturlifvet, utan — från en

stilla, hög gestalt, som en gång ur lifvets skuggor framträdde för hennes blickar, och gjorde henne lifvet ljust och stort, förbindande tiden och evigheten. M:rs H. är en platoniserande tänkarinna, som kan se (hvad som är sällsynt här i verlden) saker i system, och olika radiers förhållande till en gemensam medelpunkt. Och vi kommo väl öfverens i vår kritik öfver den hufvudsakliga bristen i fruntimrens uppfostran här i landet (och i alla länder). De få en mängd special-kunskaper, men intet system af dessa. Så mycket latin, så mycket matematik, så mycket fysik o. s. v., men ingen filosofisk medelpunkt för dessa kunskaper, ingen tillämpning af lifvet i dessa på lifvet sjelft, och intet tillfälle att efter skoltiden tillämpa dessa vetenskaper i lefvande handling. Derföre falla de bort ur själen, såsom rotlösa blommor eller löf ryckta från grenarne af kunskapsträdet, när de unga lärjungarne ur skolan gå in i lifvet. Eller om de minnas hvad de lärt, så är det blott minnesverk, och ingår ej som saf och växtkraft i lifvet. Hvad som felas skol-lärdomen, i stort som i smått, är litet — platonisk filosofi. I andra ämnen kommo vi icke så väl öfverens. Men tjusningen hos M:rs H. är att hon har snille, och säger nya och väckande ord, isynnerhet i frågor öfver andens och naturens lif och korrespondens.

När solen gick ned i flodens vågor slutades för mig denna sköna dag, och vi återvände till staden. Men jag skall återkomma till Belmont och der med dess goda genius tillbringa några dagar. Så är det sagdt. Men . . . . . jag vet ej om jag får tid. M:rs H. tillhör den aristokratiska verlden i Charleston, och en

af dess äldsta familjer (the Rutliges); men är allmänt erkänd för en af »the most intellectual and most charming women» och nämnes äfven såsom »above fashion».

Södra Carolina kallas allmänt Palmetto-staten, och jag väntade mig att öfverallt här finna detta halft-tropiska trädslag, och blef stött öfver att ingenstädes inom eller utom Charleston få se Palmettos. De ha blifvit på vandaliskt vis borthuggna, för att användas till pålningar och skeppstimmer, ty deras ved lärer vara ogenomtränglig för vatten. För några dagar sedan fick jag ändtligen se det Carolinska stats-trädet (staten har ett Palmettoträd i sitt vapen) på Sullivans-ö, en stor sandbank i hafvet utanför Charleston, der stadsboarne ha landthus för att njuta af hafsluft och bad, och der, i åtskilliga trädgårdar, man ännu ser klungor af Palmettos. Föreställ dig en rak, trind, småknotig stam, från hvars topp en stor ruska gröna solfjädrar, med fingerlikt delta strålar, går ut åt alla sidor på långa stjelkar, och du har en bild af Palmetton, försöket och förebildaren till palmen.

Jag var på Sullivans-ö inbjuden till en »pick-nick» af M:r och M:rs Gilman. Pick-nick är här det gängse namnet för utfarter på landet, för att äta och förlusta sig i muntert sällskap; dessa partier äro mycket älskade isynnerhet af ungt folk, och månget ömt, allvarligt förbund ser för sin begynnelse tillbaka till en munter pick-nick. Den som jag nu var med om, var i stort sällskap, och ungt folk och ett ungt förälskadt par felades ej heller här; men dagen var kulen, och jag kände den mera arbetsam än angenäm, hvilket händer mig ofta på tillställningar för att

roa sig. Men jag njöt verkligen af en färd i vagn med M:rs Gilman, längs med hafsstranden (»on the beach») der man far på den fasta, fina sandrefveln, medan hafsvågorna dundrande och skummande vältra sig upp ända under hästarnes fötter. Det var en vild friskhet i detta skådespel, parad med den mjukaste, ljufvaste luft. M:r och M:rs Gilman äro båda poetiska naturer, hon besjungande det stilla och fromma lifvets skönhet, han fosterländska ämnen. Hans präktiga patriotiska sång:

»Fathers! have ye bled in vain»

skrifven med varm ingifvelse, på en tid då unionen hotades med upplösning genom partistridernas bitterhet, har blifvit sjungen med förtjusning öfverallt i Förenta Staterna, och kanske verkat mer till det allmänna medborgarsinnets återupplifvande än några af de statsmannamått och steg, som sägas ha frälsat »the Union». M:r G. är en högt aktad och älskad prest i Charleston, en vacker, äldre man, hvars inre adel och allvar afspeglar sig troget i det yttre.

I går aftons var jag på ett bröllop, bjuden nämligen att i kyrkan bevista vigselakten. Den var emellan en katolik och en medlem af den engelskt-episkopala kyrkan. De hade kommit öfverens att låta sammanviga sig af presten uti unitariska församlingen i Charleston, M:r Gilman. Endast brudparets slägt och vänner skulle bevista ceremonien. Den förrättades om aftonen vid ljus-sken. Bruden var vacker som en halft utslagen hvit törnros, liten och fin, klädd i hvitt, med krans och slöja, mycket täckt. Brudgummen, en lång och mager herre, såg god och hederlig ut, lärer

vara mycket rik och såra betagen i sin törnrosknopp. Deras »bridal tour» är en lustresa till Europa. Efter vigselakten, som utfördes värdigt och vackert af M:r Gilman, gick sällskapet ur bänkarne att lyckönska brudparet. En gammal negrinna satt, som en förskräckelse, mörk och tyst invid altaret. Det var brudens amma och sköterska, som icke kunde fördraga tanken att skiljas vid henne. Detta sker dock blott för tiden af hennes resa, ty dessa mörka sköterskor äro med stor ömhet vårdade inom de hvita familjerna ända till sin död, och förtjena det vanligen genom sin kärlek och trohet.

Du må tro att här icke felas samtal öfver slafveriet. Jag framkallar dem icke; men när de komma öfver mig, hvilket ofta sker, yttrar jag mig så uppriktigt och så saktmodigt som möjligt. Men en sak som förundrar och plågar mig här, och som jag icke väntade mig, är, att jag knappt finner man eller qvinna, som vill se saken öppet och ärligt i ansigtet. Man vänder och slingrar sig undan på alla sätt, och nyttjar alla, stundom de mest motstridande argumenter, för att öfvertyga mig att slafvarna äro de mest lyckliga menniskor i verlden, och icke önska komma i någon annan ställning och andra förhållanden än dem de nu innehafva. Detta är för många, och i vissa förhållanden, äfven sannt, och torde inträffa oftare än man i norra staterna vill tro det. Men olyckliga förhållanden finnas tillräckligt, och måste alltid uppstå inom detta system, för att göra det förhatligt. Ett par samtal öfver ämnet har jag haft af ungefär följande art:

Söderländning: Miss B., ryktet säger att ni tillhör abolitionisternas parti.

Jag: Ja visst, jag gör det; men så göra vi säkert båda, ni så väl som jag.

(söderländning sturar).

Jag: Jag är viss på att ni önskar menniskoslägtets frihet och sällhet.

Söderl.: J . . . . J . . . . Ja . . . a . . . a . . . a! Men, ... men —

Och nu komma en mängd »men», som skola bevisa svårigheten och omöjligheten af negerslafvarnes befrielse. Svårigheten är jag villig att medge, omöjligheten icke. Men det är klart att det behöfves en beredelse till befrielsen, och att den blifvit länge försummad. Och här är en ädel man i staden, som tänker lika med mig i saken, och verkar till beredande af denna befrielse genom negrernas invigande i kristendomen. Tillförene har deras undervisning varit skamligt vårdslösad, eller rättare motad; statens lagar förbjuda att lära slafvarne läsa och skrifva, och ha länge motverkat deras undervisning äfven i kristendomen. Men bättre tider ha kommit och synas komma. Inom hemmen lär man ofta slafvarne att läsa, och på plantagerna gå missionärer omkring (mest methodister) och predika evangelium.

Men det bildade samhällets ensidighet och sjelfvilliga blindhet, här i staden, riktigt förvånar och plågar mig. Och fruntimmerna, fruntimmerna, på hvilkas moraliska rättskänsla och medfödda sinne för det sanna och goda jag så mycket trott och hoppats, — fruntimmerna göra mig den sorgen att vara starr-blinda i

detta ämne, och ännu mer retliga deri, och häftigare än männerna. Likväl är det fruntimmerna, som borde djupast såras af institutionens immoralitet och orimlighet. Gör den icke familjen om intet, skiljer den icke hustru och man, barn och moder?! Dagligen slår det mig med en slags häpnad, när jag ser de små negerbarnen och måste tänka: dessa barn tillhöra icke deras föräldrar! Deras moder, som burit dem till verlden under plågor, som ger dem sin mjölk, sin vård, hon, hvars kött och blod de äro, har ingen rätt öfver dem. De äro ej hennes; de tillhöra den ägare, som köpt henne och dermed alla de barn hon får, och kan sälja bort dem när han behagar. Förunderligt!

Den allmänna känslan, säges det, har allt mer, vid försäljningar, blifvit emot skiljandet af familjer, och af små barn från deras mödrar, och vid offentliga slafauktioner lärer det ej mer kunna ske. Men så i norra som i södra staterna hör man om tilldragelser, hvilka vittna om huru mycket hjertslitande äger rum genom dessa skiljsmässor, som systemets följder göra oundvikliga, och de bästa slaf-egare icke alltid kunna förekomma.

Inomhus synas slafvarne, här, i allmänhet mycket väl behandlade; och jag har sett hus, der deras rum och comforts (hvar tjenare eller tjenarinna hade sitt eget trefliga rum) voro vida bättre än dem de fria tjenarne i vårt land vanligen åtnjuta. Förhållandet emellan tjenare och husbondfolk synes äfven, för det mesta, vara ett godt och hjertligt, isynnerhet tyckas de äldre tjenarne i en familj stå i det innerliga förhållande till familjen, som utmärker ett patriarkaliskt tillstånd, och

som är så vanligt att se i våra goda familjer emellan tjenare och husbondfolk; likväl med den stora skillnad, att hos oss är förhållandet ett fritt, — en fri förbindelse af förnuftiga varelser med hvarandra. Här inträder väl äfven ofta denna fria förbindelse, men den är då en seger öfver slafveriet och det slafviska förhållandet, och jag tycker att man här aldrig kan så noga veta hur det är dermed, och om tillgifvenheten å tjenarens sida är sann eller ej.

Visst är emellertid, att neger-racen har en stark instinkt af tillgifvenhet och vördnad, och detta kan man se på folkets ögon, som ha ett eget godt, troget och varmt uttryck, som jag håller af, och som påminner mig om det vackra uttrycket i hundens ögon; visst är äfven, att den har en naturlig böjelse att subordinera under den hvita racen, och lyda dennas högre intelligens; och hvita mödrar och svarta sköterskor vittna om de sednares uteslutande kärlek för de hvitas barn. Inga bättre ammor, inga bättre sköterskor kan man få för barn, än de svarta qvinnorna; och i allmänhet inga bättre vårdare i sjukdom än svarta, både män och qvinnor. De äro af naturen godsinta och tillgifna. Och äro nu de hvita husbönderna äfven goda, då blir förhållandet emellan »Massa och Missis» (så kalla negrerna de hvita husbönderna) och »Daddy och Momo» (så kallas de svarta tjenarena, isynnerhet sedan dessa blifvit något till åren) ett verkligen godt och ömt. Men exempel på andra förhållanden felas icke heller här. Och Carolinas domstolar och Carolinas bättre samhälle har friska minnen af grymheter, begångna mot hus-slafvar, som täfla med gamla hedniska tiders vär-

sta styggelser. Några af de gröfsta af dessa missgerningar ha blifvit begångna af — — *qvinnor,* af qvinnor inom den högre societeten i Charleston!... Äfven helt nyligen har en rik plantage-egare i södra Carolina blifvit dömd till två års tukthus, för barbarisk behandling af en slaf. Och när man besinnar att domstolarne icke upptaga andra grymheter mot slafvar, än de som äro alltför fasliga och alltför offentliga att kunna förbigås!...... När jag för slafveriets patroner och patronessor anför dessa allmänt kända tilldragelser, svara de: »äfven i ert land, och i alla länder, äro husbönder stundom hårda mot sina tjenare». Hvarpå jag svarar: »då kunna de flytta!» Och härtill ha de ingenting att säga, men se sura ut.

Ack! slafveriets förbannelse (the curse of slavery, som den vanliga frasen är) är icke blott för de svarta, utan kanske i denna stund ännu mer för de hvita menniskorna, ty den förvrider deras sannings-sinne och neddrager deras moral. De svartas behandling och ställning förbättras verkligen år från år. Men de hvita tyckas ej gå framåt i upplysning. Dock, — jag vill ännu se och höra mer, innan jag dömmer. Kanske att mörkrets älskare ha slagit sig ned förnämligast i Charleston. »Charleston är ett ugglenäste!» sade en gång en qvick Carolina-lady.

Jag måste nu säga dig litet om hemmet i hvilket jag lefver, och der jag finner mig så väl och lycklig att jag ej kan önska det bättre. Huset med dess lilla trädgård ligger fritt vid en af stadens landtligaste gator, — Lynch Street, och har från ena sidan fri utsigt åt landet och floden, och får derifrån den ljufvaste luft,

de friskaste flägtar. Lummiga rankor af hvita törnrosor och röd kaprifolium kasta sig upp åt den öfra piazzan, och bilda den vackraste veranda. Der vandrar jag ofta, isynnerhet morgnar och aftnar, och dricker den ljufliga luften och ser utåt nejden. I denna öfre våning är mitt vackra och luftiga rum. I första våningen äro de egentliga sällskapsrummen, och på piazzan till denna församlas man eller vandrar ute om aftnarne, då här vanligen är sällskap.

M:rs Howland känner du litet redan, men man kan ej känna eller värdera henne rätt, förrän man ser henne i sitt dagliga lif inom hus. Hon är deri mera lik en svensk fru, än någon qvinna jag ännu sett i landet, ty hon har detta stilla, vårdande, omhuldande moderliga väsen, som alltid finner något att göra, och ej skyr att taga uti med egna händer. (I slafstaterna anser man vanligen gröfre arbete som något förnedrande, och låter det besörjas af slafvarne). Så ser jag henne från morgon till afton stilla sysselsatt, än med sina barn, än vid måltiderna, då hon hjelper sina tjenare att ställa i ordning bordet, eller, när måltiderne äro slut, att sätta undan och i ordning allt (hvilket äfven väl behöfs med negrerna, ty de äro sköteslösa af naturen), än sysselsatt att tillklippa kläder och sy, än med att kläda och hyfsa de små negerungarne i huset, än i trädgården planterande blommor eller uppresande nedfallna, uppbindande och ordnande förvildade rankor, än mottagande gäster, afsändande bud m. m., och allt med det lugna förstånd, den värdighet full af godhet, som är så vacker hos den husmoderliga qvinnan, som gör att hon bär hela huset, och är dess stöd så väl

som dess prydnad. Om aftonen isynnerhet..... men jag måste berätta dig min dag i ordning:

Tidigt om morgonen kommer Lettis, den svartbruna tjenarinnan, och hämtar mig en kopp kaffe. En timme sednare knackar lilla Willie på min dörr och vill föra mig ned till frukosten; stödd på min lilla kavaliers axel, och ibland emellan honom och lilla Laura, går jag ned i nedersta våningen der matsalen är. Der är då familjen församlad, den goda M:rs Howland spenderar kaffe och thé och en mängd goda saker, ty här liksom i norr äro frukostarne blott alltför rikliga. En af de hufvudsakliga rätterna i södern är *ris* (Carolinas hufvudprodukt), kokadt i vatten på ett sätt att grynen svälla obetydligt, men äro dock mjuka och smaka mycket mustigt. Jag äter alltid denna risrätt till frukost, ty jag känner den mycket hälsosam. Man äter den vanligen med färskt kallt smör, och mången blandar dertill löskokta ägg. I öfrigt har man stekt fläsk och fisk, söt potates, homouny, maisbröd, ägg, mjölk afkyld med is m. m. Och en af de stående rätterna vid frukostarne i söder är bohvete- eller hveteplättar, hvilka man äter med brun sirap; det är verkligen ett öfverflöd af goda saker. Under hela måltiden står en af de svarta (gosse eller flicka) och fläktar bort flugorna med en qvast af påfågelsfjädrar. Efter frukosten går man litet på piazzan utanför, och barnen springa och jaga hvarandra i trädgården, och det är min glädje att se den gratiösa, trettonåriga Sarah springa, lysande af ungdomsfriskhet och glädje, lätt som en hind, med hårflätor och band flygande för vinden. Hon är en innerligt behaglig varelse. Den äldre systern, Illione,

är också en täck flicka, med ett trefligt och tryggt väsen. Willie har sköna ögon och bruna lockar, och Laura är en liten rosenknopp. Två små svarta negerflickor, Georgia och Atilla, Lettis's barn, springa och hoppa omkring i hus och trappor, qvicka och behändiga som man kunde tänka sig svart-alfer. Efter frukosten går jag upp till mig, och får vara der helt stilla hela förmiddagen. Klockan 12 sänder M:rs Howland upp min andra frukost, smör och bröd, ett glas mjölk med is, oranger och bananas. Du ser, mitt lilla hjerta, att jag ej löper fara att hungra. Klockan tre har man middag, och stundom till den en eller annan gäst. På eftermiddagen gör min goda värdinna utfarter med mig, som äro mig på allt vis angenäma. Aftonen är likväl dagens blomma här i huset (i huru många hus är icke aftonen dagens tyngsta del?!). Då tändas lamporna i de vackra salongerna, då kallas man till thé. Då sitter M:rs Howland, så god och treflig i soffan med ett stort thébord framför sig, rågadt af goda ting. Då sättas små thébord omkring (jag får alltid mitt eget lilla bord för mig, nära soffan), och den lilla qvicka negergossen Sam (M:rs Howlands stora gunstling) bär omkring förfriskningarne. Då komma nästan alltid 3 à 4 unga söner af familjens vänner, ett par unga flickor också, och ungdomen dansar snällt och gladt efter pianot. Barnen i huset äro snälla med hvarandra, och dansa ofta tillsammans, såsom vi brukade göra det om aftnarne hemma. Men de äro lyckligare än vi voro det. Jag spelar vanligen en stund för dem vals eller française. Besök af främlingar komma och gå. Sednare drar man sig ut på piaz-

zan, der man vandrar, eller sitter och språkar, men der jag helst går tigande, njutande den balsamiska nattluften, och blickande genom de öppnade dörrarne in i rummen, der de vackra barnen hoppa omkring i ungdomsglädje, Sarah alltid idealiskt täck och behaglig, och — utan att veta derom. M:r Monefelt, M:rs Howlands bror (den herrn, som kom första morgonen att afhämta mig), är en hvardaglig gäst om aftonen, en treflig, språksam man och berättare. Men med ingen trifves jag så, som med min goda kloka värdinna. Och jag kan icke beskrifva hur förträfflig hon är för mig.

D. 13 Maj.

I går aftons hade vi stort spektakel af åska och blixtrar, sådant jag aldrig sett det i Europa, ehuru jag minnes en Juninatt sistlidet år i Danmark (på Sorö) då luften stod liksom i ljusan låga. Men här voro blixtarne såsom glödande lava-strömmar. Och knallarne voro derefter. För första gången i min lefnad kände jag något likt bäfvan för åskväder. Och likväl njöt jag af det vilda uppträdet. Om ett par dagar reser jag härifrån på besök till M:r Poinsett, f. d. krigsminister i Förenta Staterna, samt dessas minister i Mexico, som nu lefver som enskilt man på sina plantager. Han lärer vara en ovanligt intressant och älskvärd man, har sett mycket af lifvet och verlden, och jag är derföre glad att emottaga bjudningen till hans hem nära George town, en dagsresa härifrån. Jag har för denna bjudning att tacka M:r Downing. Hos M:r Poinsett dröjer jag väl några dagar, och kommer så åter hit för att

härifrån resa till Georgia. Jag får skynda att begagna tiden, ty redan efter den 1 Maj lärer hettan bli stor i söder, och vid denna tid flytta alla plantage-egare bort ifrån plantagerna, för att undvika de farliga febrarne som då begynna. Att under sommarmånaderna vara en natt öfver på någon af ris-plantagerna, säges vara säker död för en hvit man. Negrerna deremot lära föga eller intet lida af klimatet.

Jag håller nu på att måla (efter en oljetafla) porträttet af en indiansk höfding vid namn Oseconehola, som, i spetsen för Seminolernas stam, i fem års tid tappert kämpat mot amerikanerna i Florida, då dessa sökte förjaga indianerna derifrån, för att förflytta dem vesterut till Arkansas. Den nejd, i södra delarne af Florida, som innehades af de vilda indianska Seminoli och Creek-stammarne, och hvarifrån de ständigt oroade de hvita nybyggarne, har till sin mesta skog en art tall, som kallas »Light wood» (Lys-wed), för dess kådaktiga ved som hastigt tändes och flammar. Den är ej storväxt, och är lätt att fälla. Arkansas, på vestra sidan om Missisippi, har mest ek-skog, gränsar till vilda steppland (indianernas förnämsta tillhåll nu för tiden i Norra Amerika), och har ett hårdt klimat. Derför svarade Seminolernas höfding Osechonehola, på de tillbud och hotelser som gjordes honom och hans folk från Förenta Staternas regering: »Mitt folk är vandt vid den varma luften, de fiskrika sjöarne och strömmarne i Florida, vid Lysveden, som är lätt att fälla och brinner lätt. Det kan icke lefva i det kalla landet, der blott eken växer. Folket kan ej fälla de stora träden; det skall dö ut der af brist på värme». Och när det

slutligen förelades honom att välja emellan öppet krig med Förenta Staterne eller att underteckna kontraktet som fördref honom och hans folk från Florida, stötte han sin dolk igenom det och sade: »jag trotsar dem för 5 år!» Och i fem års tid varade striden emellan Florida-Indianerna och Förenta Staternas armé; mycket blod flöt å ömse sidor, och ännu voro indianerna i besittning af landet, och skulle vara det kanske ännu, om icke Oseconehola blifvit tillfångatagen genom fredsbrott och förräderi, då han, under den hvita fanans skydd, kom att parlamentera med spanske generalen Hernandez. Den förrädiska handlingen var väl spaniorens, men det synes dock att de amerikanska officerarne icke varit okunniga derom eller emot den. Oseconehola fördes, som fånge, först till S:t Augustin, sedan till Charleston och till Fort Moultrie på Sullivans-ö. Från denna stund syntes hans mod vara brutet. Personer, som besökte honom i hans fängelse (M:r Monefelt var bland dessa), säga sig aldrig ha sett en blick så melankolisk och mörk. Han beklagade sig likväl aldrig, men talade ofta med bitterhet om det sätt på hvilket han blifvit tillfångatagen, och om den orätt som skedde hans folk, då det tvingades att från sin fädernejord flytta till ett nordligt land, der »ingen lysved fanns!»

Hans skönhet, hans melodiska röst, hans mörka ögon fulla af dyster eld, hans tapperhet och hans öde väckte allmänt intresse, och fruntimmerna isynnerhet svärmade för den vackra Seminole-chefen, gjorde honom besök och presenter. Men han syntes likgiltig för allt, blef allt tystare, och från den stund han sattes

i fängelse aftog hans hälsa, likväl utan att han tycktes vara sjuk. Han åt blott litet och ville ej taga några läkemedel. Det var tydligt att han ville dö. Den fångna örnen kunde ej lefva, beröfvad sina skogars fria lif och luft.

Tvänne hans hustrur, en ung och vacker, en gammal och ful, följde honom i fängelset. Den gamla tjenade och skötte honom, och henne syntes han älska mest. Alltid sysselsatt med blott den ena tanken — hans folks vissa undergång i det kalla landet utan lysved — förbittrad och tyst aftynade han småningom, och dog en månad efter sin ankomst till Fort Moultrie, dog emedan han ej kunde lefva. Lysveden i hans lif var utbrunnen. En tårpil lutar öfver den hvita marmorsten, som betecknar hans graf utanför fästningens murar vid hafvets strand. Det är blott ett par år sedan han dog, och hans lif, strid och död äro en förkortad historia af hans nations öde i denna verldsdel. Derföre, och äfven för uttryckets skull i hans vackra ansigte, har jag velat taga med mig en kopia af hans porträtt, så att du får se det. Jag har här hört honom omtalas af många personer. I öfrigt är jag just icke svag för indianerna, oaktadt deras enstaka dygder och vackra karakterer, och det skimmer hvarmed romanen älskar att omgifva dem. De äro mycket grymma i krig med hvarandra (de olika stammarne emellan), och männerna äro vanligen hårda mot qvinnorna, hvilka de behandla som lastdjur och icke som likar.

Casa Bianca. *D. 16 April.*

Jag skrifver nu till dig från en eremitage vid stranden af den lilla floden *Pee-Dee.* Det är en enslig, stilla bostad, så enslig och stilla, att det nästan förvånar mig att finna den i denna liffulla, rörelsefulla del af verlden, bland detta sällskapsälskande folk. Ett gammalt äkta par, M:r Poinsett och hans fru — som påminna mig om Philemon och Baucis — lefver här helt allena, midt ibland negerslafvar, risplantager, och vilda, sandiga skogsmarker. Icke en enda hvit tjenare finnes i huset. Slafvarnas »Overseer» (hvilken alltid bor nära slafbyn), är den enda hvita person jag sett här utom hus. Likväl tyckas de gamla två bo här lika trygga, som vi på vårt Årsta, och vara lika litet aktsamma om att stänga husets port under natten. Huset är en gammal byggnad, nb. för detta unga land, med antika möbler och rum vittnande om god, gammaldags aristokratisk smak och komfort. Rundtomkring huset är en park eller stor trädgård, med en rikedom af landets skönaste träd, buskväxter och plantor, planterade af M:r Poinsett sjelf, efter M:r Downings plan; och här, liksom under de snötäckta taken i Concord, har jag glädjen att höra orden: »M:r Downing har gjort mycket för detta land!» Så allmänt är Downings inflytande här till förädlande af smaken och skönhetssinnet med afseende på byggnader, trädgårdsodling och i allmänhet landtliga anläggningar. Norra Amerika har äfven den egenheten att alla andra verldsdelars träd och buskar kunna dit flyttas, der naturaliseras och trifvas, och bland växterne kring Casa Bianca äro många från främ-

mande regioner. Mest håller jag dock af de här inhemska stora lif-ekarne, med deras långa, hängande mossväxter (tvänne prakt-exemplar af dessa stå framför huset vid stranden af Pec-Dee, och bilda med sina grenar en ofantlig portico, genom hvilken man ser floden och landskapet bortom den) — och de allvarsamma, höga, dunkelgröna magnolierna.

Utanför mitt fönster (jag bor i husets öfre våning) står en Cornus Floridæ, ett träd hvars krona nu synes som en massa af snöhvita blommor, och om morgonen tidigt ser och hör jag trasten sjunga sin rika morgonsång i toppen af detta träd; vidare äro här den ljufligt doftande »Olea Fragrans» från Peru, och flera sköna sällsynta träd och buskarter. Ibland dessa sjunga trastar och »mockingbirds» (Amerikas näktergalar), och svärmar af »Black birds» qvittra, kackla och bygga i de stora lif-ekarne. M:rs Poinsett vill icke att de skola störas, och hvar morgon efter frukosten komma små gråsparfvar och lysande kardinaler (en slags foglar så kallade af deras granna, röda drägt), helt förtroligt att plocka de riskorn, som hon strör ut åt dem på piazzan framför porten.

På den lilla, stilla floden Pee-Dee glider en och annan liten kanoe med en paddlande neger; och endast af ångfartygen, som då och då svänga sina röksvansar öfver floden Wackamow, utanför Pee-Dee, och seglen, som man ser glida utför den för att gå till Cuba eller China, märker man att man äfven här lefver i den handlande, vandlande verlden.

M:r

M:r Poinsett är en fransysk »gentilhomme» till väsen och utseende (han är af fransysk familj), och förenar fransosens finhet och naturliga courtoisie med den sanningsfulla enkelhet och rättframhet, som jag så mycket håller af hos den sanna amerikanaren, den nya verldens man. Hans fina gestalt är ännu spänstig och lätt, ehuru han lider af asthma. Han har sett mycket och varit med om mycket, och är särdeles angenäm att tala med, isynnerhet öfver Förenta Staternas inre politiska förhållanden, hvilka han varit med om att utbilda och för hvars anda och syfte han har ett stort förstånd och en varm medborgares hjerta. Af ett par samtal med honom om aftnarne, efter théet, har jag lärt mera om dessa förhållanden och de särskildta Staternas ställning till den samfälta styrelsen, än jag kunde ha lärt af böcker. Ty af den gamle, kloke statsmannen får jag lära på ett lefvande sätt, får göra frågor och inkast, och får dem besvarade. Han är den förste man som jag ännu träffat i söder (med ett undantag), som talar om slafveriet på ett rätt öppet och opartiskt sätt. Allvarligt önskar han sitt fosterlands befrielse från denna boja, och tror äfven derpå; men finner närvarande förhållanden så invecklade och svårigheterna för en förändring så stora, att han öfverlemnat saken åt framtidens lösning. Han tror på Amerikas framåtgående, men är dock långt ifrån nöjd med gången af mycket i landet och särskildt i denna stat. Han är en af den nya verldens vise, som nu mera alldeles dragit sig ifrån verlden, betraktar den lugnt ifrån sitt eremitage, och lefver lycklig der med sin goda maka och sina landtliga arbeten.

Om morgonen, sedan jag ätit med god smak min frukost af ris och ägg och coco, hjelper jag M:rs Poinsett att mata fåglarne på piazzan, och är förtjust af de vackra, granna kardinalernas nedlåtande att plocka upp de utströdda kornen; och när jag sedan störtar ut i trädgården, färdig att omfamna luften och buskarne och hela naturen, då skrattar den goda gumman så godt. M:r Poinsett kommer ut, och ber mig märka på de sköna »la marque-rosorna», hvilka M:r Downing gifvit honom, och som nu i stora klasar slå ut sina hvitgula blommor på en espalier uppåt muren af huset; så går han med mig omkring i trädgården och nämner för mig de växter jag ej känner och deras egenskaper, ty gubben är skicklig botanist. Han har äfven fört mig omkring sina ris-åkrar, hvilka nu som bäst hålla på att sås, hvarefter de skola sättas under vatten. Och det är detta vattningssätt, och de ångor som komma deraf, som gör risplantagerna så ohälsosamma under den heta tiden för det hvita folket.

M:r Poinsetts plantage är icke stor, och tyckes ej ha mer än några och sextio negrer. Flera andra plantager gränsa till denna, icke heller särdeles stora, såsom det synes, och mitt värdsfolk tyckas icke umgås med deras egare. Jag ströfvar ensam fritt omkring i nejden, genom risfält och negerbyar, hvilket roar mig mycket.

Slafbyarne bestå af små, hvitmålade trädhus, merändels på två rader, bildande en gata, hvart hus stående särskildt med sin lilla jordlott eller trädgård, och vanligen med ett eller par träd. Husen äro nätta och snygga, och en sådan by med sina persikoträd i blom-

ning, såsom just nu, vid hvart litet hus, ger en vänlig anblick. Vädret är gudomligt. »Äkta Carolina-luft» säger Carolina-folket, och den är ljuflig.

I går (söndag) var här på förmiddagen gudstjenst för negrerna, i ett vagnsskjul, som derför utrymdes. Der var snyggt och luftigt, och slafvarne församlades väl klädda och stilla. Predikan och predikanten (en hvit missionär) voro ovanligt trädaktiga; men jag förvånades öfver folkets snabba och glada uppfattning af hvart enda uttryck af någon skönhet och känsla. Så, då predikanten anförde Jobs ord: »Herren gaf och Herren tog, välsignadt vare Herrens namn!» blef en allmän rörelse bland folket; orden upprepades, många ropade »amen! amen!» och jag såg många ögon glänsa. Om qvällen vandrade jag ut, för att njuta den sköna aftonen och se mig omkring. Jag har ofta af slafveriets vänner, äfven i norra staterna, såsom bevis på slafvarnas lycka hört anföras, huru de dansa och sjunga om aftnarne på plantagerna. Och jag tänkte: »kanske får jag se en dans». Jag kom till en slafby. De små hvita husen under de ljusröda, blommande träden, med deras små trädgårdsland, sågo trefliga ut; små feta svarta barn sprungo omkring, ätande stora, gula rötter söt potatis, skrattade blott man såg på dem och voro särdeles benägna att skaka händer. Men i byn var allt mycket tyst och stilla. Vid boningarne såg man några negrer och negerqvinnor stå. Äfven de sågo vänliga och trefliga ut. I ett hus hörde jag någon ifrigt bedja och ropa. Jag gick in der, och såg en församling af negrer, isynnerhet negerqvinnor, hvilka mycket uppbyggda och rörda lyssnade till en neger, som pre-

dikade med stor ifver och stora åthäfvor, isynnerhet dunkningar i bordet af knytnäfven. Summan af hans predikan var denna: »låt oss göra som Kristus har bjudit oss, låt oss följa hans vilja, låt oss älska hvarandra. Då skall han komma till oss vid vår sjukbädd, vid vår dödsbädd, och han skall befria oss, och vi skola komma till honom och sitta med honom i herrligheten!» Talet, oaktadt all dess öfverdrifna pathos och dess många omsägningar, kunde ej vara bättre i syfte och tillämpning. Och det förtjuste mig att höra den andeliga frihetens lära så predikas af slafvar för slafvar. Jag har sedan hört att methodist-missionärerna, som äro negrernas mest inflytelserika lärare och predikanter, ifra mot deras kärlek för dans och musik, och förklara den för syndig. Och allt som negerfolket blir kristligt, bortlägger det dansen, har prediko-»meetings» i stället för glada fester, och begagnar sina musikaliska gåfvor blott att sjunga psalmer och hymner. Huru ovist synes mig ej detta presternas förfarande! Äro icke alla Guds gåfvor goda, och kunna användas honom till ära? Och detta af naturen glada och barnsliga folk, hvarföre skall det ej få dyrka Gud i glädje? Jag skulle för dem vilja ha heliga dansar och till dessa låta dem sjunga glada lofsånger, i den sköna luften, under de blomstrande träden. Dansade icke konung David, och sjöng i from hänförelse framför Guds ark?

Jag gick vidare ut i skog och mark, i den vilda, tysta nejden. När det började skymma vände jag om. Jag kom åter genom samma slafby. Eldar lyste ifrån de små husen; men allt var tystare och stillare än

förut. Under ett persikoträd såg jag en ung neger, med ett vackert, godt ansigte, stå tankfullt lutande sig till trädet. Jag gaf mig i tal med honom, frågande om ett och annat. En annan slaf kom till, och så ännu en annan, och samtalet med dem var ungefär följande:

»Huru dags stiga ni upp om morgonen?» — »Innan solen går upp!» — »Huru dags gå ni till hvila om aftonen?» — »Sedan solen gått ned, när det är mörkt». — »Men huru få ni då tid att sköta edra trädgårdsland?» — »Det få vi göra om söndagen, eller om natten sedan vi kommit hem; fast vi ofta äro så trötta att vi kunna digna ned». — »Hur dags få ni middag?» — »Vi få ingen middag! Det är nog om vi kunna, medan vi gå i arbetet, kasta en bit bröd eller några korn uti oss». — »Men, mina vänner», sade jag nu litet misstänksam, »ert utseende svär emot hvad ni säga, ty ni se ganska välbehållna och raska ut!» — »Vi söka hålla oss uppe så godt vi det kunna», svarade mannen vid trädet; »hvad är att göra utom att hålla modet uppe (keep up a good heart)? Om vi skulle låta det falla så skulle vi dö!» De andra instämde i klagosången.

Jag bjöd dem god natt och gick, misstänkande att icke allt var sannt uti slafvarnes uppgifter. Men ändå — det *kunde* vara sannt, det *var* sannt, om icke här så på andra orter och under elaka husbönder; det kunde alltid blifva sannt inom en institution, som ger så stor makt åt enskiltas godtycke; — och alla dess verkliga och möjliga eländen framstodo för mig och gjorde mig nedslagen. Aftonen var så skön, luften

balsamisk, alla blommor doftade, naturen tycktes stå brud, himlen var klar, den unga månen med den gamla månen i sin famn lyste på fästet, och stjernorna kommo fram glimmande, klara. Denna naturens herrlighet, och detta fattiga, svarta, förslafvade, förnedrade folk — det rimmade sig icke väl. All min njutning var förbi. Men glad var jag, att ha en man som M:r Poinsett att tala med. Och till honom förtrodde jag om aftonen mitt samtal och mina tankar. M:r P. påstod att slafvarne ljugit för mig. »Man kan aldrig tro hvad de säga», sade han, och tillade: »det är äfven ett af slafveriets onda (evils of slavery), att det gör folket lögnaktiga. Barnen inläras af föräldrarne att betrakta de hvita med fruktan, och att bedraga dem. De äro alltid misstänksamma, och söka genom sin klagan att vinna några förmåner. Men ni kan vara viss på att dessa narrade er. Slafvarne häromkring arbeta vissa stycken om dagen, och ha merendels gjort ifrån sig sitt arbete kl. 4 à 5 på eftermiddagen, denna tid på året. På hvarje plantage hålles vanligen en kock eller kokerska, som dagligen kokar deras middag kl. 1. Jag har en för mitt folk, och jag tviflar ej på att M:r * * * * äfven har en för sitt. Det kan ej vara annorlunda. Och jag är viss att ni skulle finna det så, om ni kunde undersöka förhållandet».

M:r P. nekar ej till att missbruk och misshandlingar ofta ske och skett; men allmänna opinionen blir allt mer sträng emot dessa. För några år tillbaka hade, på en plantage i grannskapet af hans, grymheter blifvit begångna mot slafvar af en »Overseer», under plantage-egarens längre vistande i England. Plantage-egarne

i nejden förenade sig och skrefvo till denne, sade att de ej skulle tåla sådant, och begärde att uppsynningsmannen måtte afskedas. Det skedde. M:r P. anser i öfrigt att slafsystemet verkar ännu mera ogynnsamt på qvinnor, än på män, och gör dem ej sällan till de hårdaste husbönder.

D. 18. Jag kommer från ett ensligt ströftåg ute på plantagerna, som just gjort mig godt; ty det har låtit mig se att slafvarne under persikoträdet verkligen narrades för mig. Under min vandring såg jag på ett ställe vid en risåker, en mängd små kopparkärl, 25 à 30, stå, täckta med lock, såsom man hos oss ser dagsverksfolkets byttor och korgar stå tillhopa i gräsct. Jag gick och lyftade på locken, och såg att kärlen innehöllo varm, rykande föda, som luktade särdeles godt. I somliga kärl voro kokta bruna bönor, i andra stekta maispannkakor. Nu såg jag slafvarne komma långt ifrån, gåendes längs med åkerrenen. Jag väntade tills de ankommo, och bad dem att få smaka på deras mat; och jag måste säga, att jag sällan smakat bättre och smakligare föda. De bruna bönorne voro lika våra prinsessbönor, kokta mjuka med fläsk-spad, och pepprade något för starkt, för mig. Men mustigt smakade det, och så gjorde äfven maiskakorna och den öfriga maten. Folket satte sig ned på gräsvallen och åt, somliga med skedar, andra med trädstickor, hvar ur sin lilla gryta (Piggins kallas dessa kärl), som innehöll en riklig portion. De syntes förnöjda, men voro mycket tysta. Jag sade dem, att fattiga arbetare i det land som jag kom ifrån, sällan hade så god mat som

de hade här. Jag var ej kommen att predika uppror bland slafvarne, och den olycka som jag ej kan afhjelpa, vill jag lindra, om jag kan. Hvad jag sade var dessutom, tyvärr, sannt. Men jag sade ej, hvad som ock är sannt, att jag hellre vill lefva fri med knapp kost, än som slaf med riklig kost. På hemvägen mötte jag en gammal, mycket väl klädd neger, som stod och fiskade i en liten bäck. Han tillhörde M:r Poinsett, men var af honom befriad från allt arbete, sedan han blifvit äldre. Af den kloke, gamle negern hörde jag åtskilligt som gladde mig. På ett par andra ställen har jag ock sett folket vid deras mat, frukost och middag, och sett att de hade det godt och rikligt. Mina negrer under persikoträdet passade jag på i går eftermiddags, och såg dem, med en hop andra, komma hem från deras arbete kl. omkring 5. En af dem hoppade öfver en häck då han fick se mig, och begärde grinande med sina hvita tänder en half dollar.

D. 20 April. God morgon min Agatha! Jag har nyss ätit min andra frukost (kl. 12) i Bananas. Denna frukt lär man sig att tycka om. Den är mild och behaglig, och har en hälsogifvande verkan, såsom den milda luften här, d. v. s. då denna är mild. Men äfven här är klimatet mycket föränderligt. I går föll thermometern på en dag 24 grader, och det var så kallt, att mina fingrar stodo som ispiggar. I dag åter svettas man, äfven när man sitter stilla i skuggan.

I tvänne dagar ha vi varit borta på stora middagar, hos plantage-egare några mil härifrån, — vänligt

och hyggligt folk; men jag plågas så af stora middagar och mår så illa af maten jag då äter, att jag hoppas af allt hjerta att icke behöfva fara på några vidare. Men min goda värdinna, som har en ungdomlig själ i en tung och något lam kropp, är så hjertligt glad att bli bortbjuden. I går, på vägen, som häromkring går genom tung sand, stannade vi i en skog för att låta hästarne hvila. Djupare in i skogen såg jag en slaf-by, eller hus liknande dessas hus; men som sågo ovanligt oregelbundna och förfallna ut. På min begäran gick M:r Poinsett med mig dit. Jag fann verkligen husen i det mest bristfälliga, bedröfliga skick, och i husen — gamla och sjukliga negrer och negerqvinnor. I ett rum såg jag en ung gosse, mycket svullen, som af vattusot; — regn och vind kunde fritt komma in genom taket. Allt var naket i rummet, och ingen ved eller eld syntes der, ehuru dagen var kall. I ett annat, uselt hus sågo vi en gammal gumma, liggande bland trasor såsom i en hundkoja. Detta var således *försörjningen*, som en plantage-egare gaf de gamla och sjuka bland sina tjenare! Till hvilket öde äro ej dessa i sådana omständigheter hemfallna! Och hvilket förbarmande öga ser dem utom — Guds?! . . . . .

I en slaf-by invid en herrgård såg jag utmärkt vackert folk och boende i goda hus. Men jag anmärkte hos de unga männerna mörka och trotsiga blickar, och ingen vänlighet mot deras husbondfolk. Det såg icke godt ut.

På hemvägen foro vi igenom flera slafbyar. Det var trefligt att se elden lysa ur de små husen (hvar

familj har sitt hus), och att se negrerna så tidigt på dagen hemma från sitt arbete.

Trakten häromkring är en sandig, skogväxt slättmark. Skogen består för det mesta af en slags gulaktig tall (Pinus Australis eller »Light wood») med stora tofsar af qvarters-långa barr, som ibland antaga Palmetto liknelse. Det är grufligt enformigt. Men granna, höga blommor, lupiner och sköna rosenröda azelier, växa emellan träden och lysa upp skogen. Det blef sent och mörkt innan vi kommo hem, och jag satt och såg efter ljus, hvilka glimmade här och der nära vägen eller inuti skogen, men som försvunno då vi kommo närmare. Jag gjorde M:r Poinsett uppmärksam derpå, och han sade: »det måste vara eldflugor! De bruka komma fram vid denna tid». — Jag hoppas få göra närmare bekantskap med de lysande djuren.

D. 21. I dag har jag ströfvat duktigt omkring uti skog och mark, och kom derunder till en flod, kallad svarta floden. Nära den såg jag slafvar arbeta på åkern, under en hvit uppsynningsman, och jag begärde och fick af honom en gammal neger, för att sätta mig öfver floden. Den godlynte, gamle mannen var mera frispråkig och redig i sitt tal, än jag vanligen funnit slafvarne. Och under det han rodde mig i en liten kanoe af en urhålkad trädstam, svarade han fritt på mina frågor om egarne till flera plantager, som lågo utmed floden. Om en hette det: »good master! blessed master, ma'am!» Om en annan: »bad master, ma'am! beats his servants. Cuts them to pieces, ma'am!» o. s. v.

På andra sidan af stranden kom jag till en plantage, och här träffade jag på egaren sjelf, som var prest. Han förde mig sjelf omkring i slaf-byn och höll för mig ett tal öfver negerslafvarnas lycka, som öfvertygade mig, att han sjelf var en slaf af mammon. Säkert är emellertid, att de under en god husbonde äro långt ifrån olyckliga, och vida bättre försörjda än det fattiga arbetsfolket på många ställen i Europa. Men under en elak eller fattig herre äro de hemfallne till rysligt och hjelplöst elände. Sofisterna, som vilja se hela systemet på solsidan, neka i allmänhet att sådana finnas. Detta är orimligt, och jag har dessutom här redan både hört och sett nog derom. Hvad norden vittnade mot södern det ville jag icke tro. Men hvad södern vittnar om sig sjelf det måste jag tro. Dessutom — den bästa husbonde är icke ett försvar för slafveriet, ty den bästa husbonde dör förr eller sednare, och hans slafvar säljas då till den mestbjudande likt boskap.

Slafvarne ute på åkerfälten ge en oglad syn, ty deras mörka färg och deras grå kläder, utan ett enda hvitt eller färgadt plagg som upphöjer klädseln, ger dem ett dystert utseende; (endast de manliga slafvarnes stickade bomullsmössor, ha vanligen ett par röda eller blå bälten stickade i den grå bottenfärgen). De se ut som jordgestalter. Annorlunda ser vårt bondfolk ut i deras hvita linne, deras prydliga drägter. Slafbyn åter — såsom jag redan anmärkt, har snarare ett trefligt utseende, utom att man högst sällan ser glasfönster i husen. Fönstret består vanligen af en fyrkantig öppning, som tillstänges med

en lucka. Men så lärer äfven det fattigare hvita folket (och i Carolina finnes en en mängd sådant) ha det i sina boningar. Inom rummen ser man nästan alltid ett par trädknubbar brinna på eldstaden, och finner husgeråd och små matförråder, såsom man finner det hos vårt fattigare stat- och torparfolk hemma. I ett och annat hus ser man dock mera välstånd, litet prydnad, samt väl uppbäddade sängar. Hvart hus har sin tillhörande svinstiga, med vanligen ett ganska frodigt svin uti. En mängd höns och kycklingar hvimla på trädgårdslanden. I dessa växer indianskt korn, bönor och några rot-saker. Men mycket vårdade se dessa land ej ut. Slafvarne sälja ägg och kycklingar, samt om julen sina svin, och förtjena dermed penningar hvarföre de köpa brun sirap, (»Molasses» som de mycket tycka om) skorpor och andra goda saker. Äfven lägga de upp penningar, och jag har hört talas om slafvar, som äga flera hundra dollars. Dessa sätta de vanligen in på ränta hos husbonden, som de, när han är god, anse för sin bästa vän, och som vanligen då äfven är det. Alla slafbyar som jag sett likna hvarandra fullkomligt, endast att uti några husen äro bättre, uti andra sämre i stånd.

Slafvarne styras under husbonden af en eller två »Overseers», och under dem är, för hvart by-lag, en *drifvare,* som väcker slafvarne om morgonen eller drifver dem till arbete då de äro late. Denne är alltid en neger, och är ofta den grymmaste eller hårdaste man på hela plantagen. Ty när negern är obarmhertig, så är han det i hög grad. Och han är negerslafvens värsta plågare. Fria negrer, som ha slafvar, —

och här finnas sådana — äro vanligen de värsta husbönder. Så åtminstone har jag hört sägas af trovärdiga personer.

D. 22. Mitt lif går stilla, så stilla som den lilla floden utanför mitt fönster; men det är godt. En lugnare tid har jag ej haft här i landet; ty utom några stänkbesök på förmiddagarne af långväga grannar, lefver jag helt ensam med mitt gamla, goda äkta par. Hvar morgon ligger på frukostbordet, bredvid min kuvert, en liten bukett ljufligt doftande blommor, merändels af den peruvianska Olea-fragrans (och något ljufligare har jag ej kännt), plockade af M:r Poinsett. Hvar afton sitter jag med honom och M:rs Poinsett allena, läser och språkar med honom, eller berättar för den goda gumman historier eller ger henne gåtor att gissa, hvilket mycket roar henne. Hon sitter vid spiselden och smålurar, eller lyssnar till hvad M:r P. och jag läsa eller tala vid lampskenet vid bordet. Jag har velat göra honom litet bekant med mina vänner transcendentalisterna och idealisterna i norden, och har läst för honom stycken ur Emersons Essay's. Men det går öfver den gamle statsmannens hufvud; han säger att det är »opraktiskt», kritiserar ofta orättvist, och vi träta. Då skrattar den gamla frun vid spiselden, och nickar åt oss, och är högeligen road. M:r P. är likväl frapperad af Emersons lysande aforismer, och säger att han skall förskaffa sig hans arbeten. Det är märkvärdigt huru litet eller alls icke norra staternas skriftställare, äfven de bästa, äro kända i de södra. Man är rädd att släppa in deras frisinnade tankar i slafstaterna.

M:r P. har rest mycket, så i Europa som i Amerika, och han påstår, att intet, äfven af Mexicos och Syd-Amerikas största sceneri, kommer i pittoresk skönhet upp emot det schweitsiska. Schweitz är det enda land på jorden som P. skulle önska att ännu en gång se, och der han ville framlefva sina sista dagar. På statsmanna-lifvet och statsmän synes han vara mätt. Carolinas store och nästan afgudade statsman, Calhoun, är icke stor i P—s tanke, utom i ärelystnad. Hela hans lif synes ha varit en kamp i dennas tjenst, och hans död (han är helt nyligen död vid kongressen i Washington) en följd af denna kamp inom hans bröst, under den politiska fejd i hvilken han beständigt lefvat.

Mina två gamla äro älskvärda att se tillsammans i hvardagslag. De hålla hjertligen af hvarandra. En stående träta ha de med hvarandra öfver en gammal halmhatt (M:rs Poinsetts, som ser ut som en upp- och nedvänd båt), som M:r Poinsett förtretar sig på och jemt hotar att göra af med, att bränna upp, hvar gång han får se den; men som hon envisas att behålla, och försvarar med förskräckelse, då han gör någon hotande demonstration. Alltsammans går dock upp i kärleksgnabb, och som den trätan räckt nu i tio år, så förmodar jag att den kommer att räcka till deras döddagar. De ha båda en hosta som de kalla »konstitutionell» och som jag äfven hostar litet då och då, såsom vanligt, så ha vi nu här tre konstitutionella hostor. Mitt gamla par märker jag på med nöje i deras förhållande till hvarandra, och ser huru trogen kärlek kan blomstra in i sena ålderdomen och försköna den. Der äro uppmärksamheter, små behagliga förekomman-

den eller eftergifter, som äro värda många kyssar, och säkert ha större behag än dessa såsom bevis på kärlek.

Större delen af förmiddagen tillbringar jag i trädgården bland blomstren, fåglarne och fjärilarne, de granna, mig främmande, som hälsa på mig här, såsom anonyma skönheter. Under dessa stunder i den främmande, sköna naturen, komma tankar till mig, som göra mig stort nöje, och inge mig, i ett visst afseende, en stor tröst. Sedan en tid har jag nämligen kännt att jag nästan icke tål vid att läsa något som kostar minsta tanke-ansträngning, ej heller skrifva sådant; — jag får då en nervös ångest som är obeskriflig och som verkar långt efteråt. Jag har derföre måst uppgifva hoppet att under mitt vistande här i landet studera och orientera mig genom böcker; och det har kostat på mig, och jag har länge sträfvat deremot, ty att studera så, har alltid varit mitt största nöje, och här mer än någonsin behöfde jag kunna sluka böcker, för att någorlunda bli hemmastadd i landets förhållanden och litteratur. Men, under dessa sköna morgnar, i denna sköna, doftande, tysta växt-verld, har det uppstått inom mig en klarhet, en visshet — någonting likt qväkarnes *inre ljus,* — som sagt mig, att det är bäst för mig här att bortlägga böckerna och att helt och hållet slå mig på att lefva med det lefvande lifvet, sorglöst för ögonblicket, och upptaga hvad stunden och tillfället ger, utan att bekymra mig med planer och mycket begrundande. Jag skall låta sakerna komma till mig som de vilja komma, bestämma mig som de vilja bestämma mig. Det har kommit till mig en öfvertygelse, att en högre ledning förer mig och skall

skicka allt till det bästa, att jag har ingenting att göra utom att lemna mig åt dess ingifvelser, under det att jag håller min blick fast riktad på den Bethlehemsstjerna som förde mig hit, — och jag *kan ej* vända min blick ifrån den — begäret att finna sanningen. Så skall jag slutligen finna gudabarnet! Alltså, i Guds namn, farväl med böckerna, med de gamla vännerna och betesmarkerna! Jag sträcker mig emot det framföre är, och tror på Guds faderliga ledning. Något oändligt ljuft och upplyftande har intagit min själ jemte dessa tankar, och uppfyllt mitt hjerta med glädje. Svag känner jag mig stark, och bunden vid jorden känner jag mig ha vingar. Jag är blott en svag qvinna och jag kan eröfra verlden!.....

Och så går jag och språkar med blommorna och lyssnar till fåglarne och de stora lif-ekarnes sus. Ekar, sådana som dessa, med långa hängande mossrankor, måtte ha ingifvit oraklet vid Dodona. De svarta fåglar, som i mängd bygga i dem, äro till storleken som våra kajor, och ha på båda sidor om halsen, nedom hufvudet, granna, gula skärmar, liksom halfrunda löskragar. »Mockingbirds» äro grå, stora som våra koltrastar, och deras sång ganska omväxlande och ofta rätt vacker. Men den saknar den Europeiska näktergalens och lärkans starka ingifvelse. Det är som om den sjöng ur minnet, sjöng reminiscenser, och härmar derjemte en mängd ljud af andra fåglar och äfven andra djur. Den har dock sköna, egna toner, liknande både näktergalens och trastens. Man talar om att dessa fåglar dansa menuett med hvarandra. Jag har också här sett dem figurera mot hvarandra, trippande

ganska menuett-likt. Jag förmodar, att det är deras sätt att fria. En märkvärdighet är, att man aldrig lyckas i bur fostra opp ungar som man fångat af dessa fåglar. De dö alltid kort tid efter fångenskapen. Det påstås att modren kommer till dem och ger dem gift. De fullväxta fåglarne deremot trifvas väl och sjunga i bur.

I mina förmiddags-funderingar afbrytes jag af en munter negerflicka (piga i huset) som säger: »Missis skickar mig att hålla jagt efter er!» (»Missis send me to hunt for you»!) och det är då för att kalla mig att äta middag. Skrifver jag bref på mitt rum, så kommer vanligen kl. 12 den goda frun sjelf upp till mig med Bananas och ett glas mjölk. Hon är innerligen god.

Om eftermiddagen går jag vanligen ut på upptäckts-resor. När jag kommer hem i skymningen, ser jag ofta mitt gamla par komma emot mig, hon linkande, stödd på hans arm och på en käpp.

D. 24 April.

I går aftons lät jag af en gammal neger ro mig i en liten kanoe utföre Waccamaw-floden, oaktadt M:rs Poinsetts föreställningar, som trodde att det aldrig skulle gå väl. Månen gick upp och sken klart öfver floden och dess stränder, öfver hvilka hängde åtskilliga träd och växter i blomma, som jag ej kände. Negern, en vänlig gubbe, paddlade båten flinkt framåt, och hvar jag såg en lockande blomma, dit styrde vi hän och plockade den. Så foro vi ett par timmars tid

i det klara månskenet, och allt var ensligt och tyst på flod och stränder, som i en vildmark. På stränderna af Waccamaw har dock i dessa dagar stått ett stort bröllop, der alla grannar varit inbjudna. Men antingen hörer ej mitt värdsfolk till kretsen af dessa, eller har mitt rykte som abolitionist hindrat mig att inbjudas. Godt! Jag älskar att se brudar och bröllop, men högre älskar jag dock nu min ro. När jag kom hem från min flodresa, blef min goda värdinna helt glad att se mig vid lif, och M:r Poinsett gaf mig namnen på de blommor jag plockat. Magnolia glauca var en af dem; en hvit blomma något liknande våra hvita vattenliljor. Men denna växer på ett träd med gråaktiga löf. Söderns praktblomma magnolia grandiflora kommer först ut i slutet af Maj.

Om en eller par dagar skall jag resa härifrån till Charleston åter. Mitt goda värdsfolk ber mig dröja, men jag längtar att komma till Savannah innan hettan blir för stark, och jag måste skynda. Mycket godt har jag haft och har det här, och mycken nytta af M:r Poinsetts samtal. Och jag vet nu hur lifvet ser ut på plantager, vet ungefär hur negerslafvarne lefva, och hur ris och mais planteras.

Charleston. *D. 26 April.*

Åter här min unge, i mitt goda, trefliga hem hos M:rs Howland. Sjöresan emellan Georgetown och Charleston var ruskig och kall; men nu ha vi här full

rötmånads-värma. Sista aftonen hos mitt gamla par tillbringade jag med att laga deras gamla handskar (naturligtvis på egen ingifvelse), medan Philemon och Baucis sutto i hvar sin ländstol vid spiseln och sofvo. De äro gamla, sjukliga, och ha hunnit till den period af lifvet, då barnets ro och still-lif är högsta lycka. Nästa morgon afreste jag, åtföljd af den gamla, artiga statsmannen sjelf, som ville föra mig till Georgetown, och af den goda M:rs Poinsetts bekymrade blickar, som såg de hotande molnen komma ned att fördränka oss. De kommo dock ej. Och den morgonfriska färden genom den vilda nejden och skogen med de sköna blommande azelierna, och öfver den svarta floden, var mig behaglig och uppfriskande. I Georgetown (en liten stad der mängden af gäss synes vara det märkligaste) skiljdes jag vid min vänliga följeslagare, under löften om ett nytt besök. Om aftonen, vid min ankomst till Charleston, var mig M:r Monefelt till mötes med vagn. Då vi kommo till M:rs Howlands hus, dansade ungdomen efter piano i den upplysta salongen, och M:r Monefelt och jag dansade in, arm i arm midt ibland den, under stort jubel. Och jag befann mig här nästan som i mitt eget hem. Visst är, att detta hem har mera tycke af våra skandinaviska hem (nb. då de äro goda och lyckliga), än några hem som jag ännu sett eller hört om här i landet. Familjelifvet, dansandet, musicerandet och lekarne om aftnarne, är alldeles i svensk stil.

I går bivistade jag begrafnings-processionen för Carolina-senatorn och statsmannen Calhoun, hvars lik fördes genom Charleston. Öfver tretusen personer sades vara med i processionen, som var oändlig. Lik-

vagnen var präktig, och så hög af en stor katafalk, att den såg hotande ut för alla portar gjorda af menniskohand. Flera borgerliga militär-korpser paraderade i granna uniformer, och en mängd banér, med symboliska bilder och inskrifter, buros framför dem; det hela var rätt grannt, och gick allt rätt väl. Både partianda och verklig tillgifvenhet och beundran förena sig om att fira den aflidnes minne, och hans bortgång beklagas i de södra staterna som den största förlust. Han har i många år stått i kongressen, som den störste försvarare för slafveriet, ej blott såsom ett nödvändigt ondt, utan såsom ett *godt* för både slafvar och slaf-egare, och har städse varit en stor kämpe för de södra staternas rättigheter. Calhoun, Clay och Webster ha länge firats som ett triumvirat af statsmän, de största i landet; Calhoun var söderns, Clay är vesterns och medlersta staternas, Webster Ny-England-staternas store man (ehuru det inom Ny-Englands staterna finnes stor opposition mot Webster, isynnerhet inom antislavery-partiet). Alla ha varit väldiga politiska kämpar, beundrade och fruktade, älskade och hatade. Två äro det ännu. Den tredje stupade på valplatsen, kämpande in i döden, och som det tycktes äfven emot den. Hans porträtter och byster, hvaraf jag sett många, ge mig intrycket af en brinnande vulkan. Håret står på ända, de insjunkna ögonen glöda, stormfåror plöja det skarpa, magra ansigtet. Det är omöjligt att af detta utseende, som passion och sjukdom lika tyckes ha härjat, ana den intagande sällskapsmannen, den kärleksfulle husfadern, med qvinlig renhet i seder, den förträfflige vännen, den goda husbonden, nästan dyrkad af sina

slafvar och tjenare, med ett ord — den älskvärda menniska och man, som äfven ovänner erkänna honom ha varit. Politisk äregirighet och partianda synes ha varit hans dämoner och påskyndat hans död. Clay, i sitt tal öfver Calhoun, i senaten, gör några mildt varnande antydningar härpå. Hans kamp för slafveriet var — »en politisk bravad», sade en snillrik fru, som icke är af antislavery-partiet. Skada att en så god man skulle lefva och dö för en så dålig sak.

I södra Carolina har afguderiet med honom drifvits till ytterlighet, och man har på skämt sagt, att då »Calhoun tar snus, nyser hela Carolina». Äfven nu talar man och skrifver om honom, nästan såsom hade han varit en gudomlig person.

På gatorna, under processionen, sprungo en hel mängd negerfolk och sågo ganska roade ut, såsom de äro af all ståt. M:r G. sade mig att han hört negrer säga: »Calhoun var en elak man, ty han ville att vi skulle förblifva slafvar».

Om aftonen, denna dag, hade vi fremmande hemma, och lekar, dans och musik, helt gladt och lätt. Sedan spatserades på piazzan, i den ljumma, månljusa luften, ända till midnatten. Från flodsidan hördes negrernas sånger, under det de i sina båtar rodde uppför floden ifrån staden, dit de fört sina små varor af ägg, höns och grönsaker till försäljning, såsom de få göra en eller två gånger i veckan.

När detta bref kommer fram till dig har äfven du sommar och blommor, min lilla Agatha, och gudskelof för det!

I morgon reser jag till Savannah, och derifrån till Macon, hufvudstaden i Georgia, och derifrån till Montpellier, dit jag är bjuden af biskopen för episkopala kyrkan i södra staterna, Eliott, att öfvervara års-examen i ett fruntimmers-seminarium, som han har under sin vård. Derifrån skrifver jag vidare till dig.

FJORTONDE BREFVET.

Macon, Vineville. *D. 7 Maj 1850.*

Nej, jag for icke till Savannah den dagen jag tänkte fara, utan jag for — på ett upptåg, till hvilket jag nu bjuder dig att följa mig, utan att säga dig hvart det skall bära. Vi åka till jernbanan, vi stiga in i en af vagnarne, M:rs Howland, en ung, vänlig herre — jag får presentera M:r Richards! och jag, och — du följer ju med oss! Det bär af genom skog och mark, aderton mil utom Charleston. Det är sent på eftermiddagen och mycket varmt. Vi stanna; det är midt i tjocka skogen. Det är skog på alla sidor, och inga boningar synas till. Vi gå ur vagnarne och in i furuskogen. Efter en stunds gående på obanade stigar se vi skogen bli rätt lefvande. Det hvimlar af folk, isynnerhet af den svarta racen, på alla håll emellan de höga trädstammarne. Midt i skogen öppnar sig en fri plats, och midt uti denna är upprest ett stort, långt tak, hvilande på stolpar, under hvilket är en mängd af bänkar och gångar, med utrymme nog för 4 à 5 tusen personer. I midten af detta tabernakel är en fyrkantig hög ställning, och i midten af denna en slags kateder eller stor prediksstol. Rundtom tabernaklet (jag kallar taket på stolparne så) äro uppresta,

i en vid cirkel, hundradetals tält och bodar af alla slags färger och former; sådane skimra hvita långt in i skogen, och öfverallt, på alla sidor, när och fjerran, ser man grupper af menniskor, mest svarta, vid små eldar, der det kokas och stekes. Barn springa omkring eller sitta vid eldarne, hästar stå och beta vid sidan af deras åkdon. Det är ett fullkomligt läger, med ett lägers omväxlande brokiga lif, men utan militär och vapen. Här ser allt fredligt och festligt ut, ehuru just icke gladt. Under tabernaklet börjar småningom folk att samla sig, hvita menniskor på ena sidan, svarta på den andra, de svarta i betydligt större antal än de hvita. Vädret är qvalmigt; åskmoln betäcka himlen, och det begynner regnstänka. Just ingen treflig utsigt för natten; ty, det kan icke hjelpas, mitt lilla hjerta, vi måste tillbringa natten här ute i vilda skogen. Det finnes ej annan utväg. Vänta litet; det blir ändå en annan utväg. Den hederlige, unge M:r R. använder sin vältalighet, ett tält öppnas för oss, och vi herbergeras der af en hygglig bokhandlare-familj. Caputfamiliæ är sträng metodist och ser mycket allvarlig ut. Frun är behaglig och innerligt god. Här få vi kaffe och qvällsvard.

Efter måltiden går jag ut att se mig omkring, och öfverraskas af ett skådespel som jag aldrig skall glömma. Natten är svart af åskmoln, men regnet har upphört, blott några tunga droppar falla här och der; och hela skogen tyckes stå i lågor. På åtta elds-altaren eller s. k. elds-höjder (fire-hills), liknande höga bord, uppresta på stolpar rundtomkring tabernaklet, brinna

fladdrande

fladdrande eldar ur höga bål af lysved (»Lightwood» som innehåller mycken kåda); och på alla sidor i skogen, ända bort i dess aflägsnaste kamrar, brinna större och mindre eldar utanför tälten eller på andra platser, och lysa upp de höga furustammarne, som synas vara pelare i ett ofantligt natur-tempel, helgadt åt eldens gudom. Dômen deröfver är mörk; men luften är så stilla att eldarnes flammor stiga rakt uppåt och kasta vilda dagrar uppå furukronorne och de svarta molnen. Under tabernaklet är en ofantlig folkmängd (säkert 3 à 4 tusen personer) församlad. Den sjunger hymner; en präktig chör! — Starkast ljuder den från de svartas läger; ty de äro här i tredubbelt antal emot de hvita, och deras röster äro af naturen sköna och rena. På den höga predikstolen i midten af tabernaklet ses fyra prester, som under pauserna emellan hymnerna tala till folket med starka röster, kallande syndarne till omvändelse och bättring. Under allt detta rullar åskan, och stora blixtrar lysa genom skogen såsom vreda ögonkast ur något osynligt, mäktigt öga. Vi gå in under tabernaklet och blanda oss med församlingen på de hvitas sida. Rundtomkring den upphöjda resningen med predikstolen, går, i vid fyrkant, en altardisk. Inom denna sitta, på de hvitas sida, uppå bänkar nedom predikstolen, methodistprester, för det mesta vackra, resliga gestalter med breda, allvarliga pannor; och på de svartas sida dessas andliga ledare och förmanare (Exhorters), — flera bland dem mulatter med högst märkliga, energiska fysionomier. Ju längre det lider på natten ju varmare blir stämningen. Hymnerna korta, men

brinnande som lysvedens flammor, uppstiga häftiga som dessa. Likt melodiskt flammande suckar höjas de åter och åter af tusentals harmoniska röster. Predikanternas ifver ökas; två stå vända åt de svartas läger, två åt de hvitas; de utsträcka sina händer och kalla syndarena att komma, »komma alla, *nu*, i denna tid, i denna stund; kanske är det den sista, den enda, som står qvar för dem att komma till frälsaren, — att undfly den eviga fördömelsen». Midnatten närmar sig; eldarne brinna dunklare; men exaltationen stiger och blir allmän. Uppståndelse-hymner blanda sig med predikanternas kallelser, förmanarenas uppmaningar, samt församlingens suckar och rop. Och nu uppstiga ur de hvitas läger unga flickor och män, och komma och lägga sig, såsom förkrossade, ned öfver altardisken. De mötas der från andra sidan af presterna, som böja sig ned till dem, emottaga deras bekännelser, uppmana och trösta dem. I de svartas läger är stort tumult, och man hör stora rop. Männer ryta och vråla, qvinnor skrika, likt grisar när de skola slagtas. Flera få konvulsioner, hoppa och slå omkring sig, så att man måste hålla dem; det ser här och der ut som ett handgemäng, och somliga af de lugnare deltagarne skratta. Man hör en mängd ångestrop; men inga ord utom: »Oh! I am a sinner!» Och: »Jesus! Jesus!» Under allt detta larm fortfar sången stark och vacker, och åskan slår sina pukor deremellan.

Medan detta spektakel pågår i de svartas läger, se vi bland de hvita ett stillare uppträde. Några af de gestalter som botfärdiga knäböjt vid altardisken, ha aflägsnat sig, men några ligga qvar, och presterna

tyckas fåfängt tala eller sjunga för dem. En af dessa, en ung flicka, upplyftes af sina anhöriga och befinnes vara »in a trance». Hon ligger nu med hufvudet i ett äldre, sorgklädt fruntimmers sköte, med sitt unga, täcka ansigte vändt uppåt, stel, och som det tyckes alldeles medvetslös. Den sorgklädda frun och ännu en annan, äfven sorgklädd, båda med vackra, sorgsna ansigten, flägta sakta den unga flickan med sina solfjädrar, och betrakta henne med allvarsamma blickar, under det 10 à 12 fruntimmer, de flesta unga, stå omkring henne sjungande en hymn sakta och ljufligt, alla betraktande den sofvande flickan, hos hvilken de tro att något stort nu föregår. Det är ett verkligen vackert uppträde, i den åskfulla natten vid elds-altarenas sken.

Sedan vi väl under en timmas tid betraktat dessa scener, och den exalterade stämningen begynt lugna sig samt nattens glanspunkt tycktes vara öfver, gingo M:rs Howland och jag till tältet för att hvila. Det låg vid utkanten af de hvitas läger, och jag gick af nyfikenhet ett stycke bortom detsamma in i den mörkare delen af skogen. Här var det ett förskräckligt väsen, icke af menniskor, utan af grodor och andra kräk. Äfven de tycktes hålla något stort möte, och kraxade och skrattade, hostade och fnöso, och hade så många underliga ljud och explosioner af besynnerliga läten, att det icke var likt någonting, men i hög grad komiskt. Jag har aldrig hört en sådan konsert. Den var som en parodi på den vi nyss bevistat. I tältet var det qvalmigt och trångt, men vår goda, vänliga värdinna gjorde allt för att ställa bra för oss; och M:rs Howland ville blott ställa allt bra för mig, men ville

taga allt omak för sig. Jag hade ingen ro i tältet, utan ville åtminstone ännu en gång, innan jag lade mig, kasta en blick på lägret. Klockan var nu öfver tolf, det hade klarnat, och luften var så ljuflig, skådespelet så skönt, att jag måste gå in i tältet och säga det för M:rs Howland. Och hon tog genast på sig och kom ut med mig.

Altareldarne brunno lågt och dunkelt, och röken rullade tillbaka inåt skogen. Öfver lägret stod himlen klar. Månen steg upp öfver skogen, och styrkans stjerna (Jupiter) stod klart lysande midt öfver tabernaklet. Ännu uppstego hymnerna, ehuru svagare; ännu förmanade Exhorters; ännu sof den unga flickan sin mystiska sömn; ännu vakade, väntade och hviftade qvinnorna. Några betryckta själar lågo ännu böjda öfver altardisken och tröstades af presterna med tal eller sång. Småningom skingrade sig det under tabernaklet församlade folket, spridde sig i skogen eller drog sig tillbaka i sina tält. Äfven den unga sofvande flickan vaknade, och fördes af de sina bort ur församlingen. M:r Richard hade nu kommit till oss och med honom företogo vi en rund kring lägret på de svartas sida. Här var allt ännu fullt af exalteradt religiöst lif. I hvarje tält sågo vi något nytt uppträde deraf. I ett såg man en häftig bedjare eller bedjerska, som med starka åtbörder gaf luft åt sina nyväckta känslor, omgifven af andäktiga åhörare; i ett annat såg man en hel flock svarta bedjare, i hvita kläder, slå sig för bröstet och ropa och tala med största pathos; i ett tredje dansade qvinnor »den heliga dansen» för en af de ny-omvända. Denna dans har dock blif-

vit förbjuden af presterna, och den upphörde snart efter vårt inträde i tältet. — Jag såg blott vaggande rörelser af qvinnor, som höllo hvarandra i händerna i en kedja under det de sjöngo. — I ett fjerde hördes en andlig sång i canon, förträffligt sjungen. I ett tält gick en tjock neger-madam, ensam och pustade. Hon var hes, suckade och utbrast för sig sjelf: »oh! I wish I could hollow!» Vid några tält satt folket församladt kring eldarne, och här var besök och hälsningar, och vänligt muntert prat af melodiskt veka röster, allt under en stilla, hjertlig sinnesstämning, den vi äfven mötte hvarhelst vi stannade och talade vid folket. Detta svarta folk har något varmt och godt, som jag mycket tycker om. Man ser att de äro den varma solens barn. I de hvitas läger var stämningen betydligt lugnare. Man såg familjerna sitta vid sina dukade bord, äta och dricka. Ändtligen återgingo vi till vårt tält, der jag låg på syskonbädd med vår goda värdinna och hennes trettonåriga dotter, och sof obetydligt; men tack vare några små, hvita piller af min Downing-medicin, hvilade jag ändå lugnt i den febervarma natten.

Vid soluppgången hörde jag något som liknade surrandet af någon ofantlig geting, fången i en spindelväf. Det var en lur, som gaf tecken till uppbrott. Klockan half sex var jag uppe och ute. Negrernas hymner, som fortfarit under hela natten, ljödo allt ännu. Solen sken hett; luften var tryckande. Men allt var lifligt i skogen. Man kokade och frukosterade vid eldarne, och folk begynte församla sig på bänkarne under tabernaklet. Klockan 7 hade vi morgonpredikan och gudstjenst. Jag hade anmärkt att presterna und-

veko att öfver höfvan uppdrifva folkets känslor, och sjelfva syntes de utan hänförelse. Denna morgon förekommo de mig matta och särdeles bristande i populär vältalighet. De predikade moral. Men moral skall man icke predika i stunder när det gäller att eröfra hjertan, då skall man tala hjertats varma språk och det andliga lifvets under. Det var mig derföre en riktig vederqvickelse, när de kalla och välfödda presterna, som denna morgon predikat, lemnade rum åt en äldre man, med friskt och humoristiskt utseende, som ur åhörare-hopen uppsteg på predikstolen och begynte tala till folket ur en helt annan ton; den var förtrolig, humoristisk och innerlig, — något i Father Taylors art. (Jag skulle vilja ha hört *honom* tala här; men då hade alla negrerna blifvit som tokiga, fruktar jag!) — Den nye talaren sade sig vara en fremling (han var tydligen en engelsman) och tillfälligtvis närvarande vid detta möte. Men han kände behof, sade han, att säga dem, »my friends», huru glad han hade varit åt hvad han förleden natt bevittnat (han talade egentligen till de svarta), och ville ge dem sin åsigt öfver Guds evangelium, kungjordt i bibeln, och öfver hvad det lärde oss om Gud. »Ser ni nu, mina vänner» (så ungefär föllo hans ord), »När en fader gjort sitt testamente, och barnen äro församlade för att öppna det och läsa fadrens yttersta vilja; då veta de icke huru fadren har beslutat och befallt, och mången torde tänka: »kanske der är ingenting för mig! Kanske att han icke tänkt på mig»! Men när de nu öppna testamentet och se att der är någonting för John, och någonting för Mary, och någonting för Ben, och nå-

gonting för Betsy, och någonting för hvar och en, och någonting för alla, och att allesammans och hvarenda en ha fått lika del i fadrens egendom, och att han tänkt lika ömt på dem alla; — då se de att han har älskat dem alla lika, att han velat dem alla lika väl; — och då mina vänner, — om vi voro dessa barn, och alla hade fått denna arfvedel i fadershuset — skulle vi icke alla älska denne fader, och förstå hans kärlek och följa hans bud?!»

»Yes! Yes! Oh, Yes! Glory! Glory! Amen!» utropade församlingen med strålande blickar och synbar förtjusning.

Talaren fortfor att på sitt godlynta, naiva sätt beskrifva för dem en from kristens, ett sannt Guds barns lyckliga lif och ändalykt. Han sjelf (talaren) hade varit vittne till en sådan mans död, och fastän denna man var en sjöman utan all fin uppfostran, och begagnade uttryck som tillhörde hans yrke, vittnade de likväl om ett så klart andligt lif, att de äfven, nu efter hans död, skulle vittna derom inför denna församling. Mannen hade varit mycket sjuk af en feber, som äfven beröfvat honom medvetandet. Han syntes nära döden, och hans anhöriga stodo omkring hans bädd, troende sig aldrig få höra hans röst mer, och väntande blott på hans sista suck; ty han låg såsom i dödssömn. Men på en gång slog han klart upp ögonen, lyfte upp hufvudet och ropade med en stark, glad stämma: »land för-ut!» (»Land a head!») Och derpå sjönk hans hufvud ned, och man trodde att det var förbi med honom. Men ännu en gång såg han upp och ropade: »vänd, och låt ankaret gå!» Och så blef han åter tyst;

och man trodde att det var för alltid. Men ännu en gång såg han upp, klart och stilla, sägande: »Allt väl! (Alls well!)» — Och då var han i frid.

»Amen! Amen! Glory, oh, Glory!» ropade församlingen, och aldrig har jag sett sådana uttryck af glädje och förtjusning, som jag här såg stråla i anletena på Afrikas barn; isynnerhet voro »exhorters» riktigt utom sig; de klappade händerna, skrattade och floder af ljus strömmade ur deras ögon. (Några af dessas ansigten äro präglade i mitt minne, såsom något af det mest uttrycksfulla och känslostarka jag någonsin sett. Hvarföre försöka sig ej den nya verldens målare på sådana scener och sådana ansigten?). Förtjusningen öfver talarens berättelser hade här och der i lägret nog blifvit konvulsivisk, om icke mötets förnämste ledare, M:r Martin, från predikstolen vinkat och hviftat återhållande med handen, hvarvid de uppjäsande yttringarne genast saktade sig. (Redan om natten hade han varnat folket för dessa konvulsiviska utbrott, såsom orätta och störande för andens verkningar så för dem sjelfva som för andra). Den Wesleyanske talaren lemnade predikstolen under fortfarande yttringar af förtjusning från folkets sida.

Dagens hufvudpredikan var kl. omkring 11 f. m., och hölls af en jurist från en af städerna i grannskapet, en lång, mager herre, med starkt tecknade, skarpa drag, och djupa, brinnande ögon. Han predikade om yttersta domen, och beskref den ganska lifligt, »de gaffel-likt klufna lågorna», dundret, alla tings sammanstörtande, och dertill beskref han allt såsom möjligen nära för handen. »Ännu», utropade han, »har jag väl icke kännt

jorden darra under mina fötter; ännu tyckes den stå fast» (och han stampade duktigt i predikstolen) »och ännnu hör jag ej domens åskor rulla; *Men* det kan dock vara nära», o. s. v., han uppmanade derföre folket till snar omvändelse och syndabot.

Oaktadt ämnets styrka och kraften i uttrycken låg det något torrt och själlöst i framställningen, som gjorde att den förfelade sin verkan på församlingen. Man tyckte sig känna att predikanten ej trodde på eller ej lefvande kände hvad han beskref och predikade. Några rop och suckar hördes väl, några syndare kommo fram; men församlingen förblef på det hela lugn, och upprördes ej af yttersta domens åskor. Hymnerna voro som förr varma och vackra i negerfolkets läger. Detta folk tyckes ha en stor mottaglighet för religionens skönaste läror, och förstår särdeles väl att tillämpa dem. Deras musikaliska gåfvor äro utmärkta. De flesta svarta ha sköna, rena röster och sjunga lika lätt som vi andra tala.

Efter denna gudstjenst kom middagen, och jag besökte under denna tid flera tält i de svartas läger, och såg borden betäckta af kötträtter af alla slag, puddingar, tårtor; det syntes vara ett riktigt öfverflöd på mat och dryck. Flera tält voro äfven prydda såsom rum, hade uppbäddade sängar, speglar, m. m.

Folket syntes gladt, förnöjdt och fridsamt. Dessa religiösa »Camp Meetings» (Mitt lilla hjerta, du har nu bevistat en Camp Meeting!) äro negerslafvarnes saturnalier. De frossa derunder till själ och kropp, hvilket är deras naturliga böjelse. Dock sker det här i tukt och ära. Dessa möten lära i sednare tider myc-

ket vunnit i moralisk hållning; och husbönder tillåta sina tjenare och slafvar att bevista dem, dels som nöje, och dels emedan de ofta verka mycket godt. Jag kunde ej märka det ringaste stötande eller opassande, utom, om man så vill, de konvulsiviska exstaserna. Med mötets ledare, den aktningsvärde och hygglige methodistpresten M:r Martin, talade jag om dessa; och han ogillade dem, såsom jag redan hört det. »Men dessa starka yttringar», sade han, »tyckas tillhöra den impulsiva neger-naturen, och dessa hastiga omvändelser, uppkomna af ögonblickets rörelse, ha det goda med sig, att den sålunda omvände vanligen sluter sig till kyrkan och presterna, blir medlem af en s. k. »klass», får der ordentlig undervisning i religionslärorna, i andeliga sånger och böner, och blir ej sällan derefter en god kristen och ordentlig samhällsmedlem».

I den stora vestern, liksom här i södern och öfverallt der samhället ännu är ouppodladt, är det methodister och baptister som bryta upp den religiösa grunden, verkande på känslorna och sinnena hos naturbarnen. Sednare komma kalvinister, lutheraner m. fl., som tala mera till förståndet. Missionärerna, som församla folket och tala till dem under Guds fria himmel och förstå att begagna allt hvad stunden och naturen och deras fria ställning ger vid handen, kunna frambringa de starkaste verkningar; och jag har hört märkvärdiga berättelser om deras förmåga att röra mängden, och om det smittsamma i den exalterade sinnesstämning, som stundom uppkommer. Dessa »Camp Meetings» räcka ifrån tre till sju dagar. Denna skulle bryta upp nästa dag, och man väntade att följande natt en

mängd omvändelser skulle inträffa. Likväl tyckes detta bero på oberäkneliga tillfälligheter, och, kanske mer än något annat, på — en hänförande predikant.

Vi tillbringade ännu några timmar med att se lägrets uppträden, andeliga och materiela, vandra i skogen, botanisera (M:r Richard plockade åt mig flera för mig nya blommor, bland hvilka en liten, mycket grann, gul blomma, kallad saffrans-blomman). Klockan 5 eftermiddagen återvände vi till Charleston med ett tåg af visst tvåtusen personer, två tredjedelar svarta. De sjöngo hela vägen och voro »in high spirits».

Nästa morgon var jag, med en liten korg Bananas och sockerkaka (»Spunge-cake»), som min goda värdinna och vän, M:rs Howland tillagat åt mig, på väg till Savannah. Med hennes frukter och en bukett blommor af M:rs Hollbrook for jag af, ensam. Dock icke allena, ty mitt hjerta var fullt. Dagen var herrlig, och farten uppföre Savannah-floden, som i tusen bugter flöt emellan grönskande stränder, låga men prydda af täcka trädpartier och plantager med dessas hufvudbyggningar och snygga små slaf-byar, var mig en fortfarande vederqvickelse. Slafbyarne äro icke en glädjande syn; men jag hade hitintills sett långt flera lyckliga än olyckliga slafvar, och derföre hade jag icke något dystert intryck af deras tillstånd här. Det lilla ångfartygets besättning bestod blott af slafvar, negrer och mulatter. Kaptenen sade mig, att de voro mycket lyckliga samt trogna och dugliga. »Denne», sade han, visande med blicken på en äldre mulatt, med ett utmärkt vackert, men, som jag tyckte, melankoliskt ansigte, »är min närmaste tjenare, och jag önskar ingen

annan såsom vårdare och vän vid min dödssäng». Besättningen såg väl född och vårdad ut. En vacker och fet mulattska sade till mig, halfhögt, då vi voro ensamma: »Hvad säger ni om slafveri-institutionen här i söder»? — »Jag tycker», sade jag, »att slafvarne i allmänhet se lyckliga och välhållna ut». »Ja, ja», sade hon, »det kan se så ut, men».... och hon gaf stora, menande ögonkast, som ville säga: »allt är icke guld som glimmar!»..... »Ni anser dem icke väl behandlade?» frågade jag. »Några äro det visserligen», sade hon, »men.... och hon gaf åter menande ögonkast. Jag hade önskat att hon sagt mera; men som hon tillhörde fartyget ville jag ej fråga mer. Spion kan jag icke vara, det är emot min natur; och hvad jag ej får veta genom egen erfarenhet eller omedelbar skickelse, det — får jag icke veta. Svårligen hade i alla fall mulattskan kunnat sagt mig annat än hvad jag redan känner: det finnes goda och det finnes elaka husbönder, lyckliga och olyckliga slafvar; och slafveri-institutionen är — — en stor lögn i mensklighetens frihetslif och isynnerhet i den nya verldens.

Om bord på fartyget voro några personer som jag kände, bland dem Miss Mary Plumb, en liflig själfull flicka från NewYorks stat, som lefver under vintrarne i Savannah för sin hälsas skull. Hon har svagt bröst och lider mycket af vintrarne i de norra staterna. Med sydländsk luft, egentligen Savannah-luft, och homoöpathi lefver hon upp. Jag sällskapade så litet jag kunde; njöt af tystnaden och flodfarten, af den sköna dagen, det stilla, ljusa sceneriet, så olika det föregående dygnets uppträden. När solen gått ned och aftonen

hastigt mörknade — såsom vanligt är på denna latitud, — såg jag ett klart hvitt sken uppstiga från södra himmelen upp mot zenith. Man sade mig att det var zodiacal-ljuset. Detta sken var icke flammande, färgadt och grannt, såsom oftast vårt norrsken, utan stilla, mildt och mycket skärt. En allvarsam, äldre herre, i hvars sällskap jag på öfre däcket betraktade stjernbilderna, sade mig, att man längre fram på sommaren kunde vid horizonten skymta Södra Korset, och äfven se största stjernan af skeppet Argo. Du ser att nya ljus och nya stjernbilder nu gå upp öfver mitt hufvud. Jag hälsar dem välkomna! — I djupa skymningen kom en båt roende upp till fartyget. Flere svarta och en hvit man voro i båten. Den hvite kom om bord, efter vänligt afsked med folket i båten, och en röst derifrån ropade efter honom: »glöm er icke länge borta, Massa!» — »Nej, Nej!» ropade »Massa» tillbaka. Först klockan half tolf kommo vi till Savannah. Med Miss P., hennes syster och deras unga hyggliga läkare for jag till stadens största hotell, »Pulasky-house», så kalladt efter den polske krigaren som kämpade och föll i det amerikanska frihetskriget, och hvars minnesvård, en vacker, hvit, marmor-obelisk, står på den gröna platsen framför hotellet, omgifven af präktiga träd.

Klockan 7 nästa morgon satt jag på jernvägen till Macon, — en lång mycket tröttsam dagsresa, särdeles i den starka hettan, och med den rök och det damm som fyllde jernvägs-vagnarne. Vägen gick alltjemt genom en mager, sandig trakt, beväxt af furuskog och nästan alldeles obebyggd, utom vid jernvägs-stationerna, der små nybyggen begynte uppkomma, idka han-

del och odla den magra jorden. Vid ett par af dessa gick jag ut och botaniserade i skogen, och fann åtskilliga gula Orchideer. Muntration under vägen bestods, i vagnen der jag satt, af en tjock, lustig utseende herre i kaskett och grå rock, till kroppen ej olika en mjölsäck, på hvilken hufvudet satt rundt och rörligt som en snurra, och som politiserade och utöste sitt vredesmod emot salig Tom Jefferson (presidenten, förf. till den amerikanska oafhängighets-förklaringen, »Declaration of Independence»), kallande honom med hög röst de värsta namn, allt i det han vände sig till en lång, mager, militärisk man, af ädelt utseende, som satt på andra sidan i vagnen, och som syntes vara halft road af den tjocka mannens utgjutelser, ehuru han sökte stilla dem. Men det var som att gjuta olja på eld. »Sir!» utropade den tjocka mannen med stentors-stämma, under det att tåget på ett ställe stod stilla, »Sir, jag säger, att om det ej vore för Tom Jeffersons skull, så skulle hela unionen vara femhundra år längre kommen, och södra Carolina minst tusen!» . . . . »Ah, — tror ni det?» sade den andre småleende. »Ja, det säger jag; Tom Jefferson var den värsta man som ännu har stått i spetsen för ett folk, han har gjort mera ondt än alla presidenter efter honom kunna göra godt». — »Han har dock författat vår »Act of Independence!» sade den magre herrn. »Han har stulit den, Sir!» utropade den tjocke, »han har stulit, stulit den! Jag kan bevisa er det. Den finnes . . . . .» etc. Nu följde bevis och åtskilligt tal och svar emellan de två herrarne, som jag ej rätt kunde följa med. Slutligen sprang den tjocke herrn upp och fram till den magre, tog fast med hän-

derna i två säten och utropade, i det han såg ut som om han blåst i basun: »Sir! jag anser Tom Jefferson för sammansättningen (the compound) af allt som är skurkaktigt, gement, elakt, förrädiskt» m. m.; — störtfloden af ovett räckte visst i tre minuter och slutade med: »ja, det säger jag, Sir!» »Detta är starkt språk, Sir!» sade den andre, alltid lugn och halft leende. »Sir!» utropade den förste åter från sin bänk i vagnen: »Tom Jefferson vållade min fader en förlust af femtio tusen dollars på »the embargo!» Och nu satte han sig, röd i ansigtet som en kalkontupp, och med en min, som om nu icke kunde sägas något mera. Sällskapet i jernvägs-vagnen utbrast i ett allmänt löje, ehuru ljudlöst. Och då Tom Jeffersons ovän straxt derpå gick ut, vände sig den magre herrn till mig, i det han sade på sitt godlynta vis: — »deri satt det då! Jefferson var visst en omoralisk man (a bad man); men han var i alla fall en patriot».

En skara af etthundrade ynglingar (milis) från Charleston följde med detta tåg, för att göra besök hos Georgia Milisen i Macon. De voro af ett vackert, godt utseende, lustigt ungt folk, som vid hvar station skulle ut ur vagnarne att förfriska sig och så hufvudstupa in igen. Dock gick allt lika ordentligt som lustigt till. Ett par s. k. »Indian Mounds», det är forn-indianska grafhögar, liknande våra ättehögar men större och upptill plattare, i hvilka man finner ben och vapen, voro de enda märkvärdigheterna under vägen.

I solnedgången kommo vi till Macon. Landet hade nu fått en annan karakter, man såg gröna höjder och dälder, och på höjderna lyste hvita, vackra

landthus med sina trädgårdar; öfverallt sågs sköna, resliga träd; vi foro öfver ett par små floder med chokolad-rödt vatten och löfrika stränder; staden låg liksom inbäddad i löfskog. Den såg ung och romantisk ut, halft gömd i dalen, halft sträckande sig ut på de fria höjderna. Jag tyckte om den och kände mig glad att vara der, och hade dessutom en liten vild glädje af att här befinna mig ensam och okänd, och få bo på värdshus. Jag tog ett rum på hotellet »Washington-house», der jag fann en särdeles vacker och vänlig värdinna, njöt af att tvätta dammet af mig, taga hvita, friska kläder på och dricka ett glas ypperlig mjölk, och för öfrigt af att hvila och betrakta lifvet och rörelsen på torget, det största i staden, vid hvilket hotellet låg.

För 25 år tillbaka var den jord på hvilken staden ligger, och hela nejden deromkring Indiansk »territory» och fält för deras jagt. Der deras vilda dansar höllos och deras wigwams stodo, står nu *Macon* med sex tusen innevånare, och bodar och verkstäder, hoteller och hus, som årligen tilltaga jemte folkmängden, och midt på det stora torget står Canovas Hebe i en brunn och spenderar vatten. Carolinas och Georgias unga Milis gick med stor militär-musik genom gator och torg denna afton, vid månens sken, och alla fönster öppnades och neger-folket strömmade ur husen att se den muciserande och marcherande ungdomen.

Jag var tidigt uppe andra dagen, ty det var en herrlig morgon, verlden såg ung och morgonfrisk ut, och jag kände mig frisk som den. Jag gick ut på upptäcktsresa, med blott ett par bananas i min

gubbe (du vet att jag kallar min lilla respåse så). Det var stilla ännu i staden; allt såg nytt och friskt ut. Jag anade vesterns ungdomslif. Den bleka half-månen sjönk långsamt ned i ett röklikt töcken, som omgaf horizonten i vester; men öfver mig var himmelen af skönaste azur. Träd och gräs glänste af dagg i den stigande solen. Jag gick genom trädplanterade gator ut ur staden, och kom på en stor landsväg; tät, mörk skog var på båda sidor. Jag gick allena; allt var tyst och stilla, men mitt hjerta sjöng. Hvad jag under hela min ungdom hade önskat och längtat till; hvad jag ansett mig vara mer än någon annan stängd ifrån, — en lefvande bekantskap med lifvets mångfaldiga gestalter, det hade nu blifvit mig till del, blifvit det i ett ovanligt mått. Vandrade jag icke nu fri — fri såsom få äro det — i den fria, stora, nya verlden, fri att se och lära känna allt hvad jag ville? Var jag icke lätt och ledig, som en fågel? Min själ hade vingar och hela verlden var min! ... Just att jag är så allena, att jag går så ensam, på Guds försyn, i den stora, vida verlden, och sällskapar med den, — just det ger mig en outsäglig känsla af friskhet och glädje; och att jag icke bestämdt vet hvart jag går eller hvar jag hamnar under mina ensamma vandringar, det gör att jag känner mig stadd på upptäcktsresor och att allt är mig så särdeles friskt och nytt.

Jag var denna gång likväl icke alldeles utan mål; jag visste att på något håll utom Macon var en vacker ny begrafningsplats, kallad »Rose-hill Cemetery», och jag hade i mitt hufvud att jag skulle finna den. Emellertid, som vägen hvilken jag kommit på såg ut

att kunna bära till — stilla hafvet, så beslöt jag att förfråga mig i en boning, som jag såg på en kulle ett stycke från vägen. Det var ett af dessa hvita, välbyggda och trefliga små trädhus (»frame houses»), som man så ofta får se på landsbygden i Amerika. Jag knackade på dörren, och den öppnades, men af en person som nästan förskräckte mig; det var ett yngre fruntimmer, temligen vackert, men med ett utseende af så förskräckligt dåligt lynne, att — det gjorde mig ondt. Hon såg genomförtretad och ledsen ut, och gaf mig tvärt nog besked att gå — så långt vägen räckte, eller så der omtrent. Jag gick, nästan förundrad att på en så skön morgon, i en så skön, ungdomsfrisk natur, finna ett så oharmoniskt menniskosinne. Ack! Menniskofel och lynnen äro öfverallt de samma, och kunna öfverallt förbittra lifvet; — i hvart nytt paradis stänga paradisets portar.

Men sorgliga intryck ville ej dröja hos mig denna morgon. Jag gick vidare framåt på den stora vägen, som nu gick uppför en backe. På höjden skulle jag se mig om, tänkte jag. På höjden fick jag se, på höger hand, en gallerport, och innanför den en skön, vårdad park. Jag försökte att öppna porten; den gick upp utan motstånd, och jag var snart inne i den vackraste park, med höjder och dälder, gångar och gångstigar, och öfverallt höga träd, lunder med blommande, doftande buskar och örter. Det varade en god stund innan jag af åtskilliga monumenter såg, att jag befann mig på en åt de döda helgad plats, och anade, att min lilla res-Nisse troligen fört mig till mitt mål, »Rosehill-cemetery».

Vandrande här, i den tysta, ensliga parken, kom jag till stranden af en flod, som flöt i mjuka böjningar emellan stränder, så sköna och ungdomligt grönskande, som vi i ungdomen tänka oss de elyseiska fälten. På min sida af floden blickade hvita marmorvårdar fram mellan lunderna, vittnande om »de dödas stad». Höga träd lutade sig här och der öfver vattnet. Stora, granna fjärilar, hvilkas namn jag ej kände, flögo sakta, med glänsande vingar fram och åter öfver floden, från den ena stranden till den andra. Jag tänkte på orden: *»Och han viste mig ena klara elf med lefvande vatten»*, o. s. v., och hela scenen var mig på en gång en lefvande sinnebild af menniskoslägtets skönaste aningar öfver dödens mysterium. Här var de dödas stad, här, vid den, det lefvande vattnet, strömmande ur osynliga källor, hviskande i de dödas läger om lif och uppståndelse; här voro träden, det herrliga naturlifvet, »bärande tolffald frukt» och hvars löf tjena till »hedningarnes helbregdo»; der, öfver på den andra stranden, voro de lycksaliga fälten, der »ingen värk och intet ve skall vara, intet förbannadt skall vara mer, der ljuset af Guds ansigte upplyser allt»; och fjärilarne voro själar, som nu, befriade ur jordiska puppor, buros af sina vingar från den ena stranden till den andra, fria att suga alla fältets blommor! . . . . .

Jag satte mig på en klippa, som med beqväma afsatser sköt ut i floden, och vid hvilken några sköna vilda växter blommade. Och här drack jag i djupa drag den lifselixir, som ande och natur räckte mig. Herrligare vederqvickelse kunde ej skänkas vandrerskan.

Och mången sådan har jag fått och torde ännu få njuta under min pilgrimsfärd.

Jag har ofta tänkt att det vore godt om man kunde förlägga de dödas hviloläger vid rinnande vatten, eller leda detta derförbi; ty symbolen är skön och påfallande. Här först hade jag sett min önskan utförd. Floden, som jag här såg, heter »Ocmulgee», ett indianskt ord för »den sköna». Den har den varma, rödaktiga färg (lik engelsk sepia, eller lik chokolad, såsom vi dricka den blandad med mjölk), hvilken lärer vara egen för nästan alla söderns floder, ifrån Rio Colorado i Nya Mexico och till Savannah och Pee-Dee m. fl. i öster, och lärer komma af den rödaktiga sandjorden, allmän i söderns stater. Denna färg bryter emellertid särdeles vackert af mot den rika ljusgröna växtverlden på stränderna. Ocmulgee är dessutom en strid och vatturik flod, och gör sig på allt vis förtjent af sitt namn.

Sedan min ande någorlunda skådat sig mätt, tänkte jag på mina bananas, och gjorde på dem en kostlig frukost. Denna frukt har blifvit mig mycket kär och är mig mycket välgörande. Jag kan äta den alla tider på dagen, och den är mig alltid god. Jag tror att jag kunde lefva blott af den och bröd, nb. af svenskt knäckebröd. Jag saknar detta här. En liten ödla, som såg ut att mycket fundera på mig, var mitt sällskap på klippan, och vände hit och dit sitt lilla hufvud, alltid med de glimmande svarta ögonen fästade på mig. Menniskor eller boningar syntes icke till så långt jag kunde se. Det var den djupaste enslighet. Denna

sköna morgon var den förste Maj. Jag undrar huru den såg ut på Djurgården vid Stockholm?

Gerna hade jag dröjt en dag öfver i Macon och dess sköna nejd; men då jag återkom till mitt hotell, tillbjöd mig en hygglig och hederlig herre, som skulle resa till seminariet i Montpillier för att der afhämta sin dotter, att resa med honom i hans vagn. Då jag ej visste om biskop Eliott var underrättad om dagen då jag skulle komma till Macon, och jag dessutom önskade att för honom undvika besväret att låta hämta mig (hvarken jernvägar eller postvagnar gå till Montpillier), och den artiga herrn såg särdeles hygglig ut, så antog jag tacksamt hans tillbud, bad värdinnan i hotellet att der få lemna min koffert, och satt snart i en stor, beqväm och luftig täckvagn högst trefligt vid min vänlige ledsagares sida. Men vi hade icke rest ett par timmar, då vi mötte en dammig res-kalesch, och i den satt professor Sherbe (som jag träffat hos Emersons i Concord och som nu var lärare vid seminarium i Montpillier). Han kom för att afhämta mig till Eliotts. Jag återvände således med honom till Macon, der hästarne fingo rasta och Sherbe förfriska sig efter den tröttsamma morgonfärden. Den öfriga delen af dagen tillbringade vi i stor hetta, på resan till Montpillier, på vägar om hvilka du skulle säga: »ça n'a pas de nom!» och som trotsa all beskrifning. Jag trodde som oftast att vi skulle stjelpa; och broarne sågo ut som anstalter, enkom gjorda att befordra åkdon och folk ned i djupen eller i floderna öfver hvilka de voro hopskräpade, *byggda* kan jag ej säga. Det syntes att man här var i vildt, nyss intaget land. Men vid biskop Eliotts

vackra landtgård var allt åter vårdadt och skönt, — en fortsättning af den romantiska och yppiga nejden kring Macon, och i biskopen sjelf lärde jag känna ett af de vackraste exemplar af den gamla cavalier-stammen, som gifvit ton och prägel åt det ädlare lifvet i söderns stater. Personlig skönhet och värdighet och det behagligaste sätt att vara, voro här förädlade af stort kristligt allvar.

Biskop E. lär i ungdomen ha varit en stor älskare af sällskapsverlden, af dans, damer, och äfven en stor gunstling i den glada verlden. Hans omvändelse till religiöst allvar lär ha skett hastigt och beslutsamt. Han är nu allmänt känd som en af de frommaste andlige män i landet, och hans godhet och älskvärdhet vinner alla hjertan. Mitt vann han äfven; men härom — — rättnu. På resdagens afton satt jag med honom och hans familj på piazzan framför hans hus, och såg eldflugorna lysa i luften, emellan träden och på gräset, öfverallt i parken. Dessa små insekter ge ett spektakel, som tjusar mig under de mörka aftnarne och nätterna. De äro små skaldjur, något större, isynnerhet längre, än våra »trädmaskar»; då de flyga ge de ifrån sig ett klart sken, hastigt lysande och slocknande som en blixt, men snart förnyande sig. Det är en fosforisk eld, och bildar ett oupphörligt fyrverkeri i luft och på jord, denna tid på året. Om dessa små djur plågas, ja äfven trampas sönder, som jag sett göras af en händelse, så gifva de ljus ifrån sig och glimma vackert så länge det är lif i dem. Deras ljus slocknar ej en gång med deras lif, utan öfverlefver dem en god stund.

Biskopinnan är en liten behaglig fru, full af lif, qvick och sannt musikalisk, spelande fortepiano såsom fåglarne sjunga, och som af sin indianska amma synes ha ärft en ovanlig organernas finhet och fullkomlighet. Hennes man talade ofta skämtande derom. Huset hade en hel mängd barn, hvaribland »den laglöse» (»the outlaw») yngste sonen, en liten skön och god pojke, som sprang fri omkring utan strumpor och skor, var min synnerlige gunstling. Stämningen i huset var för öfrigt nu, af åtskilliga orsaker, icke glad, och den gode biskopen bar synbarligen på en tryckande börda. Huru angenäm kunde han ändock ej vara under de få stunder som han kunde skänka åt umgänge och samtal! Hos honom fann jag mycket af det Emersonska sannings- och skönhets-sinnet i uttryck och väsen, men utan dennes kritiska stränghet, och genomandadt af kristlig kärlek som af en skön sommarluft. Han är en af de sällsynta söderns män, som med klar och fördomsfri blick ser slafveri-institutionen i dess svarta anlete. Han tror på dess slutliga utrotande inom Förenta Staterna, och ser för detta befrielseverk hän till kristendomen. »Redan arbetar den», sade han, »att upplyfta negerfolkets lif; år från år förbättras deras tillstånd, både det andliga och det fysiska; snart skola de bli våra likar i moraliskt afseende, och då de blifvit våra likar skola de ej längre kunna bli våra slafvar. Deras nästa steg härefter skall bli till löner (wages) såsom tjenare. Och jag känner åtskilliga personer som behandla sina tjenare på detta vis». — Detta samtal gladde mig, ty jag är öfvertygad att Eliotts synpunkt i detta ämne är den rätta.

Examina i seminariet voro redan nästan öfver, och en stor del af de unga flickorna, södra staternas blommor, redan borta. En del såg jag likväl ännu och hörde deras kompositioner på vers och prosa. Nästan alla lärarinnorna voro från de nordliga staterna, de flesta från Ny-England; de flesta äfven unga, täcka och behagliga flickor. Alla voro de församlade i biskopens hus om aftonen af den sista dagens examen. Jag kände mig något olycklig, dels af hettan och af att jag mådde illa (på vanligt sätt, feber-matt), dels af att jag fruktade sällskapandet och dess pligter för mig. Men midt i sällskapet och hettan fick jag en ansats af skandinaviskt lynne och ställde till leken — *»låna eld»*, hvarigenom alla de unga, hittills något stela flickorna kommo i muntraste rörelse och skratt, och den goda biskopen sjelf blef så road, att han hjertligen skrattade, och då vi hvilade från leken sjelf begynte med en annan lek, stilla men rätt sinnrik, i hvilken hans lilla qvicka fru utmärkte sig, och äfvenså han sjelf. Så under lekar och munterhet förgick aftonen, och — jag hade glömt hetta och trötthet och illamående, och gick lätt och glad till hvila, glad isynnerhet att ha sett den goda biskopen glad.

Nästa morgon skulle jag resa, jemte biskop Eliott och ett par af de unga flickorna. Vi församlades, biskopens familj och jag, till morgonbön. Men huru blef det mig ej till mods denna morgon, då efter de vanliga bönerna (biskopen och vi alla, som vanligt, knäböjande), jag hörde bedjas — »för främlingen som nu var på besök i hans hus», en bön så varm, så skön,

så

så *för mig,* som om han läst i djupet af mitt hjerta och vetat dess hemliga strid, sträfvande, mål, min egen andes innersta, oaflåtliga bön. Jag kunde blott sedan under tårar trycka hans hand emellan mina.

Med honom och de två unga fruntimren tågade jag sednare ännu en gång på vildmarkens ovägar till Macon, der vi togo in i hans unga adjunkt, M:r S—s och dess vackra unga frus hus. Ty biskopen ville ej tillåta mig att vända om till mitt hotell, såsom jag hade önskat. Men under de unga ekarne vid det lilla huset hade jag med honom ett samtal öfver de pröfningar som kunna möta en kristen i vanliga förhållanden, i den vanliga verlden, som jag aldrig skall glömma; ty mycket af hvad som gått igenom min själ hade ock gått genom hans, och jag såg i honom en korsdragare, men större och tåligare än de flesta. Följande dagen, söndag, predikade han i Macons episkopala kyrka (en liten men vacker byggnad), i hvilken nu några unga kommunikanter för första gången begingo nattvarden. Eliotts tal var ställdt till dessa, han invigde dem till den kristne bekännarens bana, dess pligter, pröfningar och storhet, till törnekronan och till herrlighetens krona, — ett förträffligt tal, fullt af sanning i uppfattningen af det menskliga och gudomliga lifvet. Inga glänsande och bländande blott halft sanna aforismer, utan det renaste ljus, lysande, emedan det var rent, och fullkomligt, emedan det uttalade *hela* sanningen. Efter gudstjensten tog jag afsked af den ädle Eliott, glad att ha lärt känna honom, och i honom en sann, som man här säger det, »kristlig gentleman».

Jag hoppas att få se honom åter, möjligen i vestern, dit han i höst reser på ett stort prestmöte. Han var nu nyligen återkommen från en embetsresa till Florida, uppföre den sköna floden S:t John, och talade om yppigheten af natur-lifvet på dess stränder, skönheten af blommor och fåglar, så att — jag fick en stor lust till att resa dit. Jag lemnade E., med sorg öfver att jordiska bekymmer skulle få nedtrycka en så god, så ädel och älskvärd man.

Vill du nu se hvar på jordgloben jag befinner mig, så uppsök i midten af den amerikanska staten Georgia en liten fläck med namn *Macon*. Nära vid den ligger en täck by af landthus och trädgårdar, med namnet *Vineville*, och i ett af de vackraste af dessa befinner jag mig hos en älskvärd och aktad bankirs familj vid namn *Munroe*, som i kyrkan i Macon, efter Gudstjensten, kom och inbjöd mig till sitt hem. Och om denna och detta skall jag skrifva litet mera till Mamma. Öfverallt i landet, i söder som i norr af Förenta Staterna, finner jag samma hjertlighet, samma oförlikneliga gästfrihet. Och min lilla res-Nisse är öfverallt med mig och ställer allt på det bästa; och tyckes något gå emot, så antar jag det som det bästa också, och tviflar ej att det så är eller blir. I öfvermorgon ämnar jag resa till Savannah åter. Jag kan ej sträcka min resa längre ut åt vester till Alabama, såsom jag önskat det, för årstidens och värmens skull. Jag måste se till att jag kommer till Washington, innan jag smälter bort.

D. 8:de.

När jag tänker resa hem? min lilla Agathe! När helst du och mamma önska det; nästa månad, nästa vecka, i morgon! ..... Mina egna önskningar ha väl varit litet utsväfvande sedan en tid, men de äro lätt nog indragna. Jag har nämligen önskat förbli i denna del af verlden öfver ännu en vinter, för att se vissa delar deraf och vissa saker som jag eljest icke hinner med, och för att få se en skymt af tropikernas herrlighet på Cuba. Jag ville lemna vissa nya intryck tid att mogna, vissa gamla tid att falla bort under den nya verldens inflytande. Min sjuklighet förliden vinter har förlamat mitt lif här, minst ett fjerdedels år, under hvilket jag blott lefvat halft, ofta blott lidit. Men, som sagdt, detta är en lös önskan, färdig att falla af för minsta kallande vindflägt hemifrån. Och då — till nästa höst se vi hvarandra åter. Ingen känsla af inre *nödvändighet,* lik den som bjöd mig att resa hit, bjuder mig att dröja qvar en vinter till. Och min önskan att stanna här skall vid första allvarliga vink af mina kära förbytas i den att återkomma till dem. Och jag skall anse att så är för det bästa. Blott ett ord från dig och mamma och ..... jag skyndar hem till Er!

FEMTONDE BREFVET.

Macon, Vineville. *D. 8 Maj.*

Min älskade mamma! Att vår Agathe och således äfven mamma haft en mer än vanligt pröfvande vinter, har bra mycket kostat på mig. Gudskelof att den nu är förbi, och att årets solsida är inne och med den gladare utsigter. Marstrands-baden komma nog att bli förträffliga för Agathe. Men — mycket stark få vi väl aldrig se vår stackars lilla vän! I afseende på den önskan, som jag nyss yttrat till Agathe, kan jag blott här upprepa att den icke ligger mig hårdt om hjertat, och är färdig att vika för en annan från mina älskade i hemmet.

Huru väl och lycklig jag befinner mig bland de goda menniskorna i detta gästfria land, som blifvit mig som ett stort hem, har mamma redan sett i mina bref. Jag far ifrån hem och till hem inom Amerika, och är öfverallt mottagen och bemött som barn i huset. Utom det goda för själens och kroppens lif, som detta har med sig, får jag tillfälle att se hemmen och familjelifvet i nya verlden, och således lära känna det innersta af lifvet i denna verldsdel på ett sätt, som knappast någon annan resande fått det, och som är mig af högsta värde; ty just detta var hvad jag ville lära känna här. Men föga anade jag på hvad sätt folkets

vänlighet och gästfrihet skulle komma denna önskan till mötes. Sättet på hvilket hemmen här i landet, äfven inom städerna, äro inrättade, har äfven någon del deri. Hvarje familj, då den är i någorlunda goda omständigheter, bebor ett helt hus, och har dertill vanligen en liten trädgård eller åtminstone en trädgårdsplan. Huset har en eller två förmak (parlours) på nedra botten, jemte matsal, kök m. m. Alla sofrummen äro i öfra våningen, och der är alltid ett eller två (stundom flera) rum för gäster. Gästrum i ett amerikanskt hem i staden är lika gifven sak, som för oss i Sverige att ha gästrum i våra landt-hus. Hvart hus här, i staden eller på landet, måste ha rum att hysa en främling. Och när nu en främling kom, helt allena (och icke mycket stor heller) hit i landet från långt fjerran land, så var det ej mycket besvärligt att hysa henne i gästrummet; — och så blef landet ett stort hem med gästrum uti för mammas dotter. Att jag der funnit mitt eget hems trefnad, att jag der funnit moderliga husfruar, systrar och bröder, med hvilka jag lefvat och samtalat, och lefver och samtalar, så öppet och så förtroligt som med de mina, — derpå har jag kännt, att himmelriket dock icke är så långt från jorden, åtminstone icke från jordens hem; ty huru skulle man eljest kunna umgås med nästan alldeles främmande menniskor lika öppet och oförtäckt som man skulle göra det med Guds englar? . . . . .

Äfven nu skrifver jag från ett godt, vackert och lyckligt hem, omslutande tre generationer, gamla M:r Munroe och hans fru, vackra och ännu raska »oldingar», deras enda son, en högt aktad bankir i Macon,

hans hyggliga, milda och moderliga hustru och deras barn. Familjen är utmärkt hjertlig, allvarlig och gudfruktig, såsom jag ofta finner familjerna här i landet, och öfvar morgon- och afton-andakt, hvilket jag mycket håller af, fastän jag stundom tycker att bönerna äro nog långa. De två äldsta döttrarne äro vackra, söta unga flickor, och sjunga bättre än fruntimmerna vanligen här i landet. En stilla sorg hvilar ännu öfver familjen, efter en nyss afliden älskad dotter och syster i huset, hvars förlust isynnerhet tyckes ha gripit moderns hjerta. Jag bor här midt uti en stor trädgård med en mängd vackra, rara växter uti, och hör den hundratungade amerikanska »härmnings-fågeln» hvarje morgon sjunga utanför mina fönster. Han är rätt rolig att höra, men mera besynnerlig än förtjusande, och icke att jemföra med våra lärkor och näktergalar, lika litet som de sjungande menniskorösterna här i landet äro att jemföra med rösterna i Sverige. Hvart och ett land och folk har sitt.

Det är åtskilligt i familjelifvet här i landet, som jag önskade att vi hade mera allmänt inom våra hem i Sverige. Dertill hör den mycket brukliga husliga familje-andakten morgnar och aftnar, och den enkla bön hvarmed måltiden vanligen helgas af husfadren eller husmodren: »o Gud, välsigna dessa dina gåfvor till vårt gagn och oss till din tjenst!» Hos oss är det vanligen yngsta barnet i huset som beder, när bordsbönen uttalas högt; och detta är äfven vackert, blott att den sällan dervid har (och kan hafva) rätt anda. Oftast emellertid är vår bordsbön en stum bugning, hvarvid man tänker på — — ingenting utom maten.

Deremot tycker jag bättre om bordsbruken hos oss. Hos oss kan man egna sig åt samtal, och man tänker ej på maten utom för att njuta den. Serveringen sker helt tyst och i gifven ordning af de uppassande. På värdinnans vink bjudes andra gången, men också tyst; och rätterna komma till gästerna en gång i sinom tid, och sedan är man i ro för dem. Här icke så. Här är ett oupphörligt frågande och bjudande, så att man för frågande och bjudande och väljande och svarande rakt ingen ro får att njuta måltiden, ännu mindre ett samtal. Ej heller får man ta för sig sjelf; utan värd eller värdinna, eller tant eller onkel, eller en annan artig person, eller ock uppassaren, — i söder alltid en neger — lägger för er, och man får då sällan just hvad, eller så mycket man vill ha, och ej på det ställe på talricken som man önskar det. Det frågas t. ex. »vill ni ha smör?» »Ja, jag tackar!» Och nu kommer ett smörstycke på en knif och strykes af på kanten af er talrick; hvarvid den tanken alltid kommer och plågar mig: »det var visst der, som uppassaren höll sin tumme!» Vidare: »Vill ni ha fisk eller kött?... höns eller kalkon?» — Höns »if you please!» — »har ni något val» (»Any choice»)? »Bröstet eller vingen?» — Vidare:» Vill ni ha pickles?» »Nej, jag tackar!» (paus och lugn två minuter). Men nu upptäcker någon på min venstra sida att jag ej fått »pickles», och pickles komma till mig från venster: »får jag ge er pickles?» »Nej jag tackar, icke för mig!» — Om ett par minuter ser en person till höger om mig att jag icke har pickles, och skyndar att räcka mig assjetten: »Vill ni icke ha pickles?» »Nej jag tackar!».... Nu har jag börjat ett samtal af

interesse med min närmaste granne. Och just som jag är i begrepp att fråga något af vigt, har en person midtöfver fått se att jag icke har pickles, och picklesassjetten kommer på mig tvärsöfver bordet, och jag känner mig uppkallad till sjelfförsvar och måste åter säga: »Nej, jag tackar». Not any!» — Och jag fortsätter mitt samtal; men just som jag lyssnar till ett svar af intresse, kommer uppassaren, kanske den bästa Daddy i hela den svarta verlden, med pickles-assjetten öfver mitt hufvud och skjuter den in emellan mig och min samtalande granne, och med fasa ser jag åter »pickles» färdiga att komma på min talrick, hvarvid jag slutligen blir helt uppgifven och förtviflad öfver förföljelsen af »pickles». Så fortgår måltiden under en oupphölig sysselsättning med serverandet, som för mig tar bort allt nöje af måltiden. Jag får slutligen ordentligt hjertklappning af oro och otålighet; och det är väl till en del mitt fel, — min svaghets fel, men också fel af bruket här, som icke står rätt väl tillsammans med fordringarne af högre civilisation. Detta bruk är emellertid icke ursprungligt här, utan tillhör England, och får skrifvas på Englands räkning. Vi ha vår matlagning och våra bordsseder i Sverige mera lika Frankrikes, och deri vill jag prisa oss.

Men i ett synes mig den nya verldens hem öfverträffa alla andra länders utom Englands, med hvilka de stå i nära samband, och det är i — renligheten. Våra aldrabästa hem i Sverige äro i detta afseende sällan så bra, som de vanliga här. Ty *allt* hålles här städadt och rent, ifrån sängkammaren och till köket; och tjenstfolket hålles till samma snygghet och nätthet

i drägt och sätt, som frun och döttrarne i huset. Ett amerikanskt hus och hem är i många afseenden idealet af ett hem (när jag undantager värmnings-anstalterna i norra staterna). Allt finnes der som kan göra lifvet friskt, comfortabelt och angenämt, ifrån badrummet till den lilla trädgården (i staden som på landet) med dess träd (om äfven få), dess sköna gräsvall och gröna växter, som vanligen i rankor ledas uppåt muren, der deras blommor komma att dofta och hviska i vinden vid fönstren. Och om än matmodern här, isynnerhet i södern, har det lättare än våra fruar i afseende på sjelfva hushållet (ty färsk mat och grönsaker fås hvar dag året om, här, der man kan räkna året efter somrar, liksom vi räkna åren efter vintrar, och måste torka, salta och lägga in under den lefvande årstiden, för att ha tillreds för den döda), så ha de likväl mycket att sköta och se om, för att hålla hus och hem ej blott vid makt, utan vid skönhet, och mest så i de södra staterna, der alla tjenare äro af negerracen, och dessa äro af naturen vårdslösa och föga snygga. Också beundrar jag hvad jag sett af söderns fruar och matmödrar.

De unga flickorna deremot ville jag se litet mera verksamma inomhus, och biträdande sina mödrar med ett och annat der. Men det brukas ej, och föräldrarne tyckas, af missförstådd ömhet, icke vilja att döttrarne skola göra annat än — roa sig, och njuta friheten och lifvet så mycket som möjligt. Jag tror att de skulle vara lyckligare, om de visste använda sig nyttigare. Familjeförhållandena emellan föräldrar och barn synas mig i allmänhet sköna, isynnerhet från föräldrarnes

sida. Hos den amerikanska qvinnan är moderlighetens sköna känsla medfödd, åtminstone till dess värme och innerlighet; och bättre, ömmare familjefäder än de amerikanska männerna har jag ingenstädes på jorden sett. De ha isynnerhet en förtjusande svaghet för — döttrarne. Och Gud välsigne dem derför! Jag hoppas döttrarne skola förstå att återgälda den med kraft.

Nu måste jag taga afsked af min mamma; ty jag skall med familjen här ut att besöka några Forn-indianska grafvar »Indian Mounds». Dessa äro en slags gigantiska ättehögar, numera beväxta med träd. De äro de enda minnen som här återstå af landets urinfödingar, utom de namn som dessa gifvit åt floder och höjder, och som merendels bibehållas. De äro symboliska, och oftast mycket välljudande. Det är icke mer än tjugu år sedan de sista Indianstammarne i Georgien fördrefvos derifrån af en väpnad styrka, och jag har hört af ögonvittnen berättas detta uppträde, — en morgon, då de måste lemna sina tält, sina rykande härdar, sina grafvar, och drefvos ut alla, männer, qvinnor och barn, som en värnlös hjord, — och fyllde rymden med klagorop! .... Nu finnas inga indianer mer i Georgia och Carolina; men i Alabama (närgränsande stat i vester) finnas ännu stammar af Choctas och Chickasaw-indianer. På de forn-indianska grafvarne (Mounds) hållas nu muntra pick-nicks eller »pleasure-parties». I morgon reser jag till Savannah.

Savannah. *D. 11 Maj.*

Och der är jag nu min söta mamma, efter ett hjertligt afsked från den älskvärda familjen i Vineville, som bevisat mig oändligt mycken godhet, och med hvilken jag vore glad att få lefva alltid. Jag gjorde som hastigast af med en migraine i går aftons, efter den tröttsamma dagsresan på jernväg, i solhetta, rök och dam, under hvilken min lilla korg med bananas var min enda tröst och mitt uppehälle. Lefve bananasfrukten! I dag har jag tagit emot besök och blommor, bland de sednare en magnolia grandiflora, en praktblomma, så ädel som skön, barn af ur-ljuset; — och bland de förra en pikant ung fru, som lät enlevera sig vid fjorton års ålder (hon är nu blott sjutton men ser ut att vara öfver tjugu), och som vill enlevera mig i eftermiddag på en promenad till Bonaventura, — något romantiskt ställe. Hennes mörka svärmande ögon ha också något ganska intressant och romantiskt.

Sednare.

Besök af »den största autograf-samlare i verlden», M:r Tefft, som vänligen tillbjuder mig sitt hem i Savannah! — Och här kommer nu min schweitziska professor, och vill tala om poesi, och religion, och tingens anda; och nu är det middagstid och jag måste tänka på min lekamen. Och derför allt, måste jag sluta mitt bref. Men först en kyss — på papperet och i andanom till de mina! . . . . .

SEXTONDE BREFVET.

Savannah. *D. 14 Maj 1850.*

»Den största autograf-samlare i verlden» är också den vänligaste, mest godhjertade man i verlden, och för mig så god, att jag alltid skall tänka på honom med tacksamhet. Hans autograf-samling är den första, som jag betraktat med intresse och någon aktning. Icke för det att den uppfyller ett helt rum och många folianter, och ej kunde genomgås på mindre än 6 à 7 månader, hvilket visserligen kan inge respekt, utan derföre, att till hvar märklig persons handskrift äfven är tillagdt dennes porträtt (vanligen ett godt kopparstick), samt något bref eller dokument af intresse, hörande till denne persons historia. Allt detta gör M:r Teffts autograf-samling till en af verkligt historiskt och biografiskt intresse. Hans hus är ett af de der goda, trefliga, som jag i mitt förra bref beskref. Hans vänliga lilla fru, två unga söner, och den äldsta sonens unga hustru, utgöra familjen, en stilla, vänlig, gästfri familj, öfver hvilken döden nyligen kastat sin skugga. Och här sörja *tvänne* mödrar; den äldre, sin äldsta uppväxta son, den yngre, sin lilla gosse, båda nyss aflidna! . . .

Savannah är en allrakäraste stad, som låter mig tänka på »Jungfrun i det gröna». Den är ännu mera

än Charleston en församling af villor, som kommit tillhopa att sällskapa. I hvarje qvarter är ett grönt torg, omgifvet af herrliga, höga träd. Och om uti midten af hvarje grönt torg det sprang en lefvande källa, en brunn med friska vattenstrålar, glänsande i ljuset och bestänkande den gröna gräsvallen, och Savannah kunde kallas de springande källornas stad, då — funnes i hela verlden ingen täckare stad än Savannah. Nu är der för varmt, och för mycket sand, och för litet vatten. Men jag håller af Savannah. Jag finner här ett friskare andligt lif, en mera fri och öppen blick öfver saker och förhållanden, isynnerhet med afseende på den stora frågan — slafveriet, — än i Charleston, och jag har här lärt känna förträffliga menniskor, menniskor som se frågan rakt och rent i ansigtet, som, sjelfve egare af slafvar, dem de ärft af sina föräldrar, arbeta för sina slafvars undervisning, befrielse och kolonisation! Ack Agathe! Såsom en trött och törstig öckenvandrare, som på en gång kommer till den gröna oasen, der palmer hvifta och friska källor springa, — så har jag kännt mig dervid, och har med glädjetårar vattnat frihetens blomma på slafveriets jord. Ty äfven här led jag i förstone, i sällskapslifvet, af många menniskors försök att truga på mig deras trånga åsigter, och af den brist på ärlighet, om icke i viljan så *i blicken,* i synpunkten, som förråddes derunder. Men en afton då jag blef ovanligt plågad och helt förstämd af stämningen hos de personer som besökte mig, då kom ock — räddningen. Men jag måste berätta dig den, i den form den antagit i mitt minne.

Olika intryck.

Jag var i sällskap
med män och qvinnor,
och hörde små-prat
om små, små saker,
och små bekymmer,
och lumpna nöjen,
och trånga känslor,
och trånga tankar,
och lumpen sträfvan,
af själar små.

Det blef mig trångt
i själ och sinne;
jag flydde ut,
ut ur salongen,
ut i naturen,
att se den fria,
att se Guds himmel,
att andas fritt.

Ur vesterns sky,
af solglans full,
sken aftonstjernan,
så klar som guld.
Hvar nattens skugga
i tysta lunder
den unga månen
lyste upp,
och blomstrens ångor
på lätta vingar
som rökverk stego

från jorden upp.
Och blommor, lunder,
stjernor, skyar,
och jord och himmel,
ja, luftens andar,
de syntes fulla
af mystisk tjusning,
af lif och hopp.

Naturen stod
i herrlighet.
Jag såg derpå
med bitterhet,
och frågar så:
»Hvi gjorde Gud
så stora under
för detta slägte
af menniskor små?»

Jag var i sällskap
med män och qvinnor,
och hörde talas
om lifvets djupa,
stora frågor,
dess fröjder och plågor,
om menskors synd,
och menniskors pligt.
Jag hörde varma
hjertan klappa,
känna, tänka,
storsint verka
för menskors väl.

Den gyllne skyn
i vestern brann
med bleknadt sken,
och stjernans glans
var för min syn
ej mer så ren.
Och all naturens herrlighet
— den store Pans —
sjönk ned med ens,
till skuggan blott af menniskans!

Sedan denna stund är min verld här förändrad tillika med min känsla för söderns lif och folk. Min blick har klarnat, för att se det ädlare södern inom södern hvilket nu bildar dess egentliga högland. Det låter mig nu äfven på dess sandfält andas höglandsluft, och skall ännu bli för dess folk hvad Moses och Josua voro för Israëls. Ty när man talar om söderns slaffolk, så är det ett misstag att dermed beteckna endast den svarta racen. Men det är likaså orätt att tänka sig de södra staterna såsom ett folk af endast slafvar och slafveri-älskare. Sannerligen det finnes ett fritt folk äfven inom söderns slaf-stater, och som i det tysta verkar befrielsens verk. Och om än detta är en liten hop; — »förfäras ej, du lilla hop; ty eder faders goda vilja är att gifva eder riket!»

Det synes mig äfven troligt af hvad jag här ser och hör, att Georgia blir en af de ledande makterna i det kommande befrielse-verket. Yngst af unionens första tretton förenade stater, har Georgia varit en af de främsta i arbetet för Amerikas sjelfständighet, och

frihetens anda har från begynnelsen varit mäktig här. Alla folk bevara spår af sitt ursprung, och få en viss prägel af de menniskor och omständigheter som bestämde deras barndom. Detta är helt naturligt. Och för den friare och friskare anda som råder i Georgia, kan man lätt se en orsak hos statens första grundläggare, James Oglethorpe, och de kolonier som uppväxte under hans skydd. Jag måste säga dig några ord om denna verksamma man, hvars historia jag nyss läst; ty bland så mycket här på jorden som är halft, haltande, ofärdigt, som gör att ögat sväfvar otillfredsstäldt bort, är det uppfriskande att få fästa det på ett menniskolif som håller profvet, som från begynnelsen till slutet af sin arbetsdag vill *ett*, verkar derför och lyckas deri, — på en man, hvars hela lefnadsmål är att befria de ofria, göra olyckliga lyckliga, och derföre grundlägger ett rike!....

Det är ej mycket mer än 100 år, sedan James Oglethorpe, i spetsen för ett litet band emigranter drog ut till detta land, och slog upp sitt tält på den landtunga emellan hafvet och Savannah-floden, der nu Savannah står. Han var engelsman, och hade lefvat ett rikt, omväxlande lif, vid lärdomsskolan och i fält, som krigare och som parlaments-ledamot. En man med hjeltemodigt sinne och ett hjerta fullt af välvilja, varm och verksam, varkunnade han sig öfver de många, som den tiden i England, för ringa skulders skull, sutto inom fängelsemurar, dömde att sitta der för alltid. Han utverkade deras befrielse, och för dem och för förföljde protestanter utsåg han ett asyl, ett frihetens hem, i den nya verldens fria länder, »der fattigdom

icke skulle bära med sig förebråelse, der sann fromhet kunde i frihet dyrka Gud». Det var honom ej svårt att i England finna folk med intresse för en stor mensklig idé. Ett sällskap organiserade sig till utförande af Oglethorpes plan, och utverkade af Georg den andre disponerings-rätt öfver en sträcka land emellan Altamahá- och Savannah-floderna, hvilken på 20 års tid sattes under sällskapets förmynderskap, »i vård för de fattiga». Sällskapets gemensamma sigill visade på ena sidan en grupp af spinnande silkesmaskar, med motto: »icke för sig sjelfva, utan för andra»; uttalande dermed sällskapets beskyddares afsigt, att icke för sitt arbete eller sina gåfvor emottaga någon slags gengäld. På sigillets andra sida sågs Georgias genius, med en frihets-kokard på hufvudet, ett spjut i den ena handen och ett öfverflödshorn i den andra. Ryktet om det förlofvade landets skönhet och rikedom lockade sinnena. Med sitt lilla band af befriade fångar och förtryckta protestanter, omkring 120 personer till antalet, afseglade Oglethorpe i November 1732 från England, och anlände efter 57 dygns segling till Charleston. Snart derefter begaf han sig uppför Savannah-floden, och landade vid den höga ås, hvilken han utvalde till plats för den blifvande staden.

En half mil derifrån lefde indianer af Yamacrows-stammen, och de, med deras anförare Tomo-chichi i spetsen, kommo att stifta förbund med främlingarne. »Här är en liten skänk», sade den röda mannen, i det han framräckte en Buffalo-hud, målad på inre sidan med en örns hufvud och fjädrar. »Örnens fjädrar äro mjuka, och betyda kärlek. Buffalo-huden är varm, och

betyder beskydd. Derföre älska och beskydda våra små familjer!» Oglethorpe mottog vänligt den vänliga inbjudningen. Den 1 Februari slog den lilla kolonien upp sitt läger längs flodens strand; Oglethorpe reste upp ett tält under fyra stora tallar, och hade ingen annan bostad i 12 månaders tid. Här, i denna sköna nejd, anlades Savannah, sådant som det står ännu i dag, med regelmässiga gator och ett stort torg i hvarje qvarter; och genom urskogen banades väg till den stora trädgård, hviken snart skulle bli en plantskola för Europas och Amerikas frukter. Så begynte Georgias samhälle. Staten var redan i dess barndom »en tillflyktsort för de betryckta af Brittaniens, de förtryckta af Europas folk».

Ryktet härom ljöd genom Europa. De Mähriska bröderna, förföljde i sitt fädernesland, lyssnade till kallelsen, som från England erbjöd dem land i Georgien, för dem och deras barn, fritt i 10 års tid, fritt underhåll der för ett helt år, samt engelska medborgares rättigheter och frihet.

Försedde med biblar och psalmböcker, och med en färdvagn för de gamla samt de små barnen, drogo de ut på sin pilgrimsfärd under böner och hymner, i slutet af October 1733. Så seglade de utföre den stolta Rhen, emellan vingårdar och borg-ruiner; så ut på det stora hafvet, under vinterns lopp. När de förlorade landet ur sigte, uppstämde de en lofsång. När hafvet var lugnt och solen sjönk ned i herrlighet, sjöngo de: »Huru skön är skapelsen! Huru herrlig dess skapare!» När det blef motvind uppsände de böner, när den vände om, tacksägelser. När en storm upp-

växte, så att de ej kunde sätta upp segel, höjdes deras röster i bön och sång midt under stormen; »ty att älska Herren Jesus, ger stor tröst». Så kommo de fram till den nya verldens kust. Vid Charleston mötte dem Oglethorpe, som bad dem vara välkomne. Fem dagar sednare reste de långväga gästerna sina tält nära Savannah. Längre upp i landet skulle deras vistelseort sökas. Oglethorpe försedde dem med hästar och följde med dem genom vildmarken, genom skog och moras. Indianer med facklor af lysved voro deras vägvisare. Så vandrade de, till dess stället för den lilla kolonien var funnet. Vid en liten ström, som de kallade Ebenezer, bygde de evangeliska bröderna sina bostäder, och gåfvo sitt nybygge samma namn som floden.

Samma år grundlades Augusta; och Indianska handelsmän infunno sig der. Oglethorpes rykte trängde genom vildmarken, och i Maj kommo höfdingarne för åtta byar af Muskhogeernas stam, för att sluta med honom ett förbund. »Long-King», den reslige, gamle höfdingen för Oconas-stammen, talade för dem alla, sägande: »Den store anden, som bor öfverallt omkring oss och gifver alla menniskor deras anda, sänder Engelsmännen att undervisa oss». Han bad dem vara välkomna till landet söder om Savannah, samt till brukande af den jord som hans folk ej begagnade. Och till tecken af uppriktighet lade han 8 bundtar bockskinn vid Oglethorpes fötter. Höfdingen af Cowetastammen uppstod och sade: »Vi ha gjort 25 dagars resa, för att se er. Jag har aldrig velat gå ned till Charleston, af fruktan att jag skulle dö på vägen. Men när jag hörde att ni voro komna, och att ni voro

goda män, så kom jag till er, på det jag måtte få höra goda ting». Han gaf derpå lof till de landsförviste att kalla sina slägtingar, »som älskade dem», ur Creekstäderna, på det de måtte bo tillsammans. »Återkalla Yamasseerna», tillade han, »att de må bli begrafna i fred ibland sina förfäder, och få se deras grafvar förrän de dö».

En Cherokee-höfding kom ut till engelsmännerna. »Frukta intet!» sade Oglethorpe, »utan tala fritt!» Bergshöfdingen svarade: »jag talar alltid fritt. Hvarför skulle jag frukta? Jag är nu ibland vänner. Jag fruktade icke när jag var ibland fiender». En Choctahöfding, »Röd Sko», kom följande året och erbjöd handels-förbindelse. »Vi komma en lång väg», sade han, »och vi äro en stor nation. Fransmännen bygga fästningar emot oss. Vi ha länge handlat med dem; men de äro fattiga på varor. Vi önska att handla med er».

Oglethorpes ordhållighet i traktaterna med indianerna, hans ädla utseende och hållning, mildheten af hans lynne tillvunno honom de röda männens förtroende. Han tyckte om deras enkla sätt och seder, och sökte upplysa deras förstånd, och lära dem känna den Gud, hvilken de ovetande dyrkade. Oglethorpe stiftade lagar för Georgia. En af dem förbjöd starka dryckers införande. En annan förbjöd slafveriets införande. »Slafveri», yttrade Oglethorpe, »är emot evangelium, och strider med Englands grundlag. Vi vilja ej tillåta en lag, som tillåter ett så rysligt brott». Och när sednare åtskilligt »bättre slags folk» i Savannah ingaf ansökningar för införandet af negerslafvar, vägrade Oglethorpe strängt, och förklarade, att »om

negerslafvar skulle införas i Georgia, så ville han icke ha något vidare att göra med kolonien». Och han fortfor ständigt att med nära nog arbiträr makt motsätta sig negerslafveriets införande i staten, ehuru flera af planterarne, i den tro att arbetet ej kunde der bedrifvas af hvita arbetare, gjorde sig färdiga att lemna kolonien.

Med rastlös verksamhet fortfor Oglethorpe att verka inom Georgia, än utvidgande och befästande dess gränser, än grundläggande städer, ordnande samhällen eller stiftande nya. Han besökte de evangeliska bröderna i Ebenezer, utstakade gatorna för deras nya stad, och prisade deras goda hushållning. Inom få år steg tillverkningen af rått silke inom den lilla kolonien till tiotusen skålpund om året, och Indigo var blifven en stående handelsartikel. I allvarliga tänkeskrifter ifrade kolonisterna mot användandet af negerslafvar, och påstodo att den hvita mannen kunde fullt väl arbeta, äfven under Georgias sol. Deras religion förenade dem med hvarandra; de afgjorde inom sig sina tvister. Hvarje händelse i lifvet fick betydelse som en gudomlig skickelse, och värman i deras gudstjenst störde icke lugnet af deras omdöme. De hade fred och voro lyckliga. Från de Moraviska städerna reste Oglethorpe på floderna söder-ut, och besökte öarne längs kusten, fulla af palmettos, vinrankor, evigtgröna ekar och sjungande, »hundratungade» fåglar. På S:t Simons ö anlade han Fredrica fästning.

Från Skottlands högländer hade en flock tappert bergsfolk utvandrat, att söka nya hem under Oglethorpes banér. Klädd i skottska höglands-drägten seglade

Oglethorpe uppför Altamahá dem till mötes vid Darien, der de slagit sina bopålar. Och med dessa tappras tillhjelp beslöt Oglethorpe att utsträcka Georgias gräns ända till S:t Johns flod i Florida. Indianerna af Uchécernas stam hörde krigsryktet, och skyndade fram, grannt utmålade, för att föra stridsyxan i förbund med Oglethorpe. På långa tal och utbyte af skänker följde den vilda krigsdansen. Muskhogeer och Chiekesaws kommo omkring honom, att förnya deras vänskapsförbund.

Ett stort råd af Muskhogeernas höfdingar skulle hållas i Cusitas, vid floden Chattahouchee. Oglethorpe gjorde sig väg dit genom ensliga stigar, utan att frukta solens hetta eller nattens dagg, och kom till det stora mötet, för att tilltala sina röda vänner med hjertliga ord, utdela skänker, dricka med höfdingarne den heliga Safkey, och röka fredspipan, samt sluta med dem ett grundligt förbund för krig som fred.

År 1734 reste Oglethorpe till England, och verkade der till förmån för den unga kolonien. År 1736 kom han tillbaka med en skara af trehundra emigranter, dem han sörjde för och ledde som en fader; han steg i land med dem på en höjd, icke långt från ön Tybee, »der de alla föllo på knä och tackade Gud, som låtit dem lyckligt anlända till Georgia». Ibland dessa voro en ny flock Mähriska bröder, med en »tro öfver fruktan», hvilka i sina seder sökte återinföra de första kristliga samhällenas bruk, der stat och kast-lif icke funnos, utan Paul, tältmakaren, och Petter, fiskaren, voro förstyrare, jemte andens vittnesbörd. Ibland dessa voro äfven bröderna Wesley. Charles Wesley, sekreterare åt Oglethorpe, brann af begär att blifva Christi

apostel bland indianerna, och att i den nya verlden »lefva ett lif, helgadt helt och hållet till Guds ära». Han önskade göra af Georgia en religiös koloni. »Den tids-ålder», tillägger Bankroft (ur hvars historia om Förenta Staterna jag sammandragit denna berättelse), »i hvilken politiska och religiösa rörelser voro ett, var förbi; fanatism kunde ej trifvas under en period af öfvervägande handels-inflytande. Mystisk fromhet, mera innerlig ännu, genom dess afsky för adertonde århundradets theorier, syntes som regnbågen i skyn; och Wesley var såningsmannen, hvilken kommer sedan floden dragit sig tillbaka och molnen lyftat sig, och som utkastar sin säd i fridens gyllene timma».

Sednare se vi Oglethorpe, på Englands befallning, i krig med spaniorerne i Florida, och i detta tapper och segerrik, alltid främst i faran, delande alla fälttågets besvärligheter med den simple soldaten; äfven under brinnande krig, aktsam om fredliga innebyggares egendom, och efter segern mensklig och mild mot krigsfångarne.

I Juli 1742 kunde Oglethorpe förordna en allmän tacksägelse inom hela Georgia för vunnen framgång och frid.

Så blef Georgia koloniseradt, så försvaradt, och när dess grundläggare och försvarare, James Oglethorpe, uppnått sitt nittionde år, kunde han se tillbaka på ett godt arbete, en uppblomstrande stat, hvars gränser han utvidgadt och stadfäst, hvars andeliga och materiella lif han grundlagdt, så att den väl förtjenade det lof som uttalades deröfver i England: »aldrig har

en

en koloni blifvit grundad enligt en mera sannt mensklig plan».

Ända till sista året af sitt lif omtalas han som »en af de vackraste gestalter någonsin sedda», en typ af vördnadsvärd ålderdom. Hans själsförmögenheter och sinnen voro så friska som någonsin, och hans öga lika klart; »alltid heroisk, romantisk och full af gammaldags ridderlig artighet, — den vackraste representant af alla de dygder och egenskaper, som utgjorde idealet af en äkta kavalier». Och så varmt var hans hjerta, så verksamt hans nit för menniskors väl, hvad folk och race de än tillhörde, att långt efter hans död, hans namn blef nämdt för att beteckna »stor själens välvilja» (vast benevolence of soul).

Efter hans död utplånades flera af hans högsinnade lagar; starka drycker infördes i Georgia och småningom äfven negerslafveriet. Men den anda af frihet och fromhet som var lif af Oglethorpes lif, som besjälade Georgias första kolonister, lefver dock ännu i Georgia. Jag ser det, jag hör det, jag känner det. Emigrationen från norra staterna, och isynnerhet från Ny-Englands stater, som allt mer drar sig hit och öfvar inflytande på folk och inrättningar, är mig äfven ett bevis derpå, och en borgen för frihetslifvets vidare utveckling. Jag märker det äfven på negrernas friare och lyckligare lif i Savannah, samt på tillåtelsen för dem att der ha sina egna kyrkor och sjelfva predika. Dessutom verkas mycket inom Georgia för negerslafvarnas undervisning i kristendomen samt för deras befrielse och kolonisering i Liberia på Afrikas kust. Och hvart år

går ifrån Savannah ett fartyg dit, med svarta kolonister af frigjorda slafvar, utrustade med lifsmedel, penningar och bohag. Jag har sett åtskilliga egenhändiga bref ifrån Liberia af de svarta emigranterna, som utvisa de goda förhållanden i hvilka de stå med moderstaten och flera personer der, isynnerhet genom de kyrkliga sambanden. Ty hvarje kyrkosekt här understöder sina trosförvandter i den Afrikanska kolonien, som i öfrigt styres af sina egna svarta embetsmän och prester.

Ju mera jag ser af detta svarta folk, desto mera väcker det min nyfikenhet och mitt intresse. Icke att jag ser hos negrerna något stort, något som gör dem öfverlägsna den hvita menniskoracen; jag kan ej göra mig fri från den tro, att de äro, och att de skola förbli underlägsna med afseende på intellektuel förmåga. Men de ha egna och ovanliga gåfvor. Deras moraliska öra synes mig rent och fint, liksom deras musikaliska; deras känslolif är starkt och varmt, och deras godlynthet och muntra sinne är tydligen en dem egendomlig natur-gåfva eller rättare Guds gåfva. Och om de icke visa sig originela som skapande andar, så är uti deras tillegnan och tillämpning af hvad de lära en verklig frisk och förfriskande originalitet. Detta hör man i deras egna sånger, de enda originela folksånger som den nya verlden har; lika milda, ljusa och glädtiga, som våra folksånger äro melankoliska. Detta hör man också på deras uppfattning af kristendomens läror och dessas tillämpning på lifvet.

Förliden söndag var jag i negerbaptist-kyrkan härstädes, med en af pilgrimernas ädelsinnade och verksamma söner, M:r Fay, bosatt i Savannah, och som visar mig mycken vänlighet. Predikanten hette Bentley (tror jag) och var en fullkomligt svart man. Han predikade extempore med stort lif och mycken lätthet. Han talade om frälsarens uppträdande på jorden, och huru och hvarföre han kom. »Jag påminner mig», sade han, »en gång, då presidenten, Förenta Staternas president, kom till Georgia, och till vår stad här, Savannah. Jag minnes hvilket väsen folket gjorde, och huru de foro ut i stora vagnar att möta honom. Jernvagnarne rökte förskräckligt, och ur de stora kanonerna lossades skott på skott. Och så kom presidenten i en stor, vacker vagn, och fördes till det bästa huset i staden (det var M:rs Scarboroughs hus! —), och när han kom dit, så satte han sig i fönstret. Men ett snöre drogs omkring huset, för att hindra oss negrer och annat fattigt folk att komma nära. Vi fingo stå utanför, och endast se på presidenten der han satt i fönstret. Men de stora herrarne och det rika folket, de gingo alla fritt uppför trappan och genom porten, och in till presidenten och skakade hans hand. Kom Kristus på detta vis? kom han till de rika och för att skaka hand med dem? Nej! Välsignad vare Herran, han kom till de fattiga! .... Han kom till oss, och för vår skuld, mina bröder och systrar!» — »Ja ja! Amen! Han kom till de fattiga, till oss! Välsignad vare han! Amen, hallelujah!» genljöd det i hela kyrkan en god stund, och folket stampade och skrattade och grät, med ansigten strålande af glädje. Predikanten

fortfor att berätta huru Kristus bevisade sig vara den högstes sändebud. »Tänken er det så mina vänner», sade han: »här ha vi nu en plantage med neger-arbetare; men herrn på plantagen är borta, lång, lång väg öfver hafvet, i England, och negrerna på plantagen ha aldrig sett hans ansigte. De ha aldrig sett någon högre man än uppsyningsmannen (the overseer). Men nu få de höra att egaren till plantagen, deras herre och husbonde skall komma dit. Och de äro mycket nyfikna att få se honom, och de se sig om efter honom alla dagar. En dag få de se uppsynningsmannen komma, med en annan herre som de icke sett förr. Men han är sämre, och simplare klädd än uppsyningsmannen. Uppsyningsmannen har en fin frack med knappar i, en hvit halsduk, en vacker hatt, och dessutom handskar på händerna. Men den fremmande herrn är utan handskar, och är klädd ganska vårdslöst, ganska simpelt minsann! Och om ej negrerna kände uppsyningsmannen, så skulle de kunna tro att han vore husbonden. Men nu få de se att den fremmande mannen ger ordres åt uppsyningsmannen, att han låter honom sända den ena negern hit den andra dit, låter honom kalla flera fram till sig, och att uppsyningsmannen och negrerna måste göra allt hvad han vill och befaller; deraf märka de nu att han är husbonden».

Huru lefvande och huru bra är icke denna negerns framställning för negrerna, hämtad frisk ur deras dagligdags lif!

Om eftermiddagen samma dag var jag äfven med M:r Fay i kyrkan, att höra en annan negerpredikan.

Predikanten var nu en åldrig mulatt, en kraftig, vacker gammal man, som förvärfvat sig förmögenhet, och njuter stort anseende bland sitt folk såsom predikant och döpare. Han bråddes på den hvita racen i utseende och väsen. Han nämde, under sitt tal, att han var 95 år gammal, och berättade sin religiösa lifserfarenhet, sina andliga bekymmer och qval, som gått ända derhän att han varit nära sjelfmord; och slutligen sina känslor, då begreppet om Kristus och förlossningen genom honom uppgick för hans förstånd. »Hela verlden blef för mig förändrad», fortfor han, »allting syntes pånyttfödt och strålande af ny skönhet. Äfven mitt lifs sällskap, min hustru, syntes mig ung på nytt och lyste för mig i ny skönhet, och jag kunde ej hindra mig att säga åt henne: »sannerligen, min hustru, jag älskar dig!» Ett ungt fruntimmer, i bänken der jag satt, böjde sig ned, för att skratta. Jag böjde mig också ned, men för att gjuta tårar, som glädje, sympathi, egna lefnadsminnen och den lefvande, barnsliga, natur-varma skildringen framlockade. Efter predikan skakade M:r Fay och jag händer med den gamle, kraftige Andrew Marshall. Chören på läktaren, negrer och negrinnor, sjöng fyrstämmigt, och så rent och vackert som man kan tänka sig det. Efter gudstjensten kom en qvinna fram och knäböjde vid altardisken, såsom det tycktes under djupt bekymmer, och den gamle predikanten bad öfver henne, för hennes sorg och hemliga bekymmer, en vacker, innerlig bön. Att så bedja i kyrkan öfver och för bedröfvade, synes vara brukligt i baptisternas kyrkor här.

D. 16 Maj. Här är nu mycket varmt, och värmen är mattande. Vore ej den, så skulle jag finna mig väl i Savannah, i hemmet der jag lefver, der husbondfolk och tjenare (negrer) tyckas alla vara genomträngda af samma anda af godsinthet och välvilja, och der jag gjort några mig kära bekantskaper. Kärast bland dessa är mig familjen Mac Intosh, en af dem, som verka för slafvarnas undervisning och kolonisation; husets unga döttrar ha sjelfva på faderns plantage undervisat de små neger-barnen, och berömma mycket deras fattnings-förmåga. De lära isynnerhet ha nöje af bilder och berättelser, och hemta lätt intryck af dessa. Hvad detta har gladt mig; och hvilken vacker verkningskrets är ej på denna väg öppen för söderns unga döttrar! Men jag fruktar att de äro få, som ännu beträda den. — Med denna älskvärda familj har jag gjort upp, att nästa år göra en lustresa till Florida, der en af husets söner är bosatt; men »l'homme propose, et Dieu dispose!»

Omkring Savannah är en mängd vackra ställen längs med de höga flodbräddarne, och rikedomen på sköna träd och blommor är utomordentlig. Det gläder mig att i flera af dessas namn, höra svenska familje-namn, och att känna igen Linnéi märke; så har jag här lärt känna *Rudbeckia, Lagerströmia* (en mycket vacker buskväxt, med ljusröda blommor, liknande den rosenröda lagerns) m. fl. De vänliga fruarne här (och jag har bland dessa lärt känna några utmärkta qvinnor) föra mig ut i sina vagnar, att åka och se ställen och skogsparker häromkring. Bonaventure är en stor park, som hör till ortens och söderns märkvärdigheter.

De stora lif-ekarne, i grupper och alléer, med deras långa hängande mossor, bilda öfverallt de skönaste göthiska tempelhvalf; och när aftonsolen sänder sina glödande strålar genom dessa djupa, dystra arkader, uppkomma verkningar af stor skönhet. Amerikas unga artister borde komma hit och studera dem. Man har nu begynt använda en del af den sköna parken till begrafningsplats, och hvita marmorvårdar höja sig under lif-ekarnes hängande mossor. Dessa moss-växter äro nu i blomma, och blomman är en liten ljusgrön, knopplikt sluten pentandrist, med en fin vällukt. Andra söderns praktblomster, magnolia grandiflora, capjasminen m. fl. begynna allmänt slå ut, men deras doft är stark och för mäktig för min smak. Skogens vällukt här är öfvermättande och icke hälsosam. Fruntimmer med fin hy få, när de denna tid fara genom skogen, röda fläckar och sårnader i ansigtet; blomångorna innehålla gift. Mig förefalla de qväfvande. Huru ljufva och friska äro icke furuskogens och liljekonvaljens dofter hemma hos oss!

I dag, då jag ensam genomströfvade en liten skogsdunge, midt i sandfältet nära staden, såg jag der en rikedom af de vackraste smultron, och jag undrade att neger-barnen låtit dem sitta i fred. Jag plockade dem och smakade, nej, jag smakade dem ej, ty de hade ej tecken till smak. De voro falska smultron. En annan falsk skönhet på söderns gröna mark är den så kallade »prickly pear», en liten låg Cactus-buske med sköna ljusgula blommor, men så full af fina, krokförsedda taggar, att om man bryter blomman, man i flera dagar kan få att göra med taggarne.

En vacker inrättning, som jag här besökt, är Asylet för fader- och moderlösa barn af alla folk och religions-bekännelser. Det står under en direktion af fruntimmer, äfven af olika folk och religionsbekännelser. Jag besökte det med en af direktriserna, som var judinna och mycket tillgifven sin religionslära, hvilken, i hennes framställning, kom nära till de kristna unitariernas. Asylet är vårdadt af barmhertiga systrar (katholiker), med goda ansigten men förskräckliga hattar eller skärm-mössor, som man måste vara långt kommen i verldsförsakelse för att bära. Barnen, och anstalterne för dem, voro en glädjande syn. Barnen få sjelfva välja sin kyrkliga bekännelse, och jag såg två unga systrar, af hvilka den ena var metodist, den andra medlem af episkopala kyrkan.

Nu reder jag mig till att lemna Savannah, och fara till Augusta, högre upp i staten. Jag tänker fara Savannahfloden uppföre, ehuru man säger resan vara långsam och mycket enformig till dess sceneri. Men jag föredrar ångbåt mycket framför jernväg. — Mer ifrån Augusta.

När jag kommer hem skall jag ha åt dig vackra sykorgar af tallkottars fjäll, hvilka de vänliga fruarne här skänkt mig, och som de sjelfva tillverkat. Korgarne se besynnerliga, men rätt prydliga ut.

SJUTTONDE BREFVET.

Columbia (Södra Carolina). *D. 25 Maj 1850.*

Så lång tid, min Agatha, sedan jag sist språkade med dig! Men dagar och timmar fara som strömmen, och jag får icke ha mången stund för mig. Jag skref till dig sist i Savannah. Kort derefter lemnade jag staden, öfverhopad med godhet och gåfvor af dess vänliga innevånare, ända i sista stunden. Min värd, M:r Tefft, skall jag alltid tänka på med tacksamhet, för hans innerliga godhet och välvilja. I sista ögonblicket tvingade han mig att låta honom betala min resa till Augusta.

Man talar om amerikanarnes förvärfningshåg, och med rätta; men man borde med samma skäl tala om deras håg att gifva. De älska att ge, som de älska att förvärfva. Just som jag skulle gå ombord, kom en svensk sjökapten, som sagt åt några personer af mina bekanta i Savannah, att han önskade se mig emedan han blifvit uppfostrad på samma ställe som jag och mamsell Lind. Jag hade haft litet roligt åt föreställningen om den uppfostrings-anstalt som vi tre skulle haft gemensam. Och när nu min sjöfarande landsman kom till mig, och vi skakade händer, frågade han: »Har mamsell ej blifvit uppfostrad i Stockholm?» Jag jakade härtill. »Jo, jo», sade han, med en betydelse-

full nickning på hufvudet, »så är det, jag var viss derpå; och i Stockholm har äfven jag fått min uppfostran!» Och vi skakade händer, och den goda mannen — ty han såg ut som en god och hjertlig man — gaf mig äfven en gåfva, som jag skall taga med mig hem till Sverige. Nästan dignande under skänker, som ännu i sista stunden lades i mina armar, afreste jag.

Och denna resa uppföre Savannah-floden, som man sagt mig vara så tråkig och så enformig, jag kan ej säga huru jag njöt den! Vädret var gudomligt; och som strömmen var stark och floden hög af vår-vattnet, gick färden långsamt, och jag hade god tid att betrakta stränderna mellan hvilka floden slingrade sig, och hvilka mil efter mil, timma efter timma blott framvisade en enda scen, men denna var — *urskogen.* Massor af löfverk, af otaliga träd, buskarter, och vackra rankväxter, syntes hvilande på vattnet på båda sidor om flodbädden (Georgia och Carolina stränder). Hög, djup, ogenomtränglig utbredde sig urskogen der, som det sades mig, flera mil inåt landet, innan vattnet och växtverlden lemnade rum åt odlaren. Men här rådde den i sin ursprungliga yppighet och herrlighet. Jag tyckte mig vara närvarande vid den tredje skapelse-dagen, då Gud kallade växt-verlden fram »hvart och ett träd med frö i sig sjelf», dagen, då jorden öppnade sitt modersköte och frambar alla jordens örter, blommor och träd. Savannah, med dess rödbruna vatten, var en flod nyss sprungen ur kaos och rik af dess must; den hade ej haft tid att sätta sig ännu, att klara sina vatten, då de gröna växterna sprungo fram

i vild yppighet; den tyckte om att leka med dem, och dessa, nyss uppstigna ur vattnet, tycktes ej vilja skiljas derifrån, men halft längta att sjunka dit tillbaka. Blommande rankväxter kastade sig upp i trädens topppar och föllo sedan ned att åter doppa sig i flodens vågor. Ur dessa massor af grönt, bildande murar, portiker, pyramider, och de mest fantastiska massiva skepnader, blickade stundom fram ett Catalpa-träd, i en flamma af hvitgula blommor; mörkgröna, allvarsamma magnolier buro sina snöhvita blommor mot ljuset, sköna och skära som det. Sykamorer, ambraträd, tulpanträd med granna gul- och rödspräckliga blommor, mullbär, mångfaldiga arter af ek, alm och pil anmärkte jag under det jag for förbi, och högst öfver alla stodo cypresserna, med långa hängande mossor, bredande likt patriarker sina starka armar ut öfver de lägre växtfamiljerna. Ingen menniskoboning syntes till på dessa stränder, intet spår af menniskoverksamhet. Äfven det djuriska lifvet syntes och hördes ej af; och fastän alligatorer (Amerikas krokodiler) lära finnas i mängd i Savannah-floden, såg jag ej en enda; ingen fågel sjöng, allt var tyst och stilla, äfven vinden. Det var en ödslighet, full af fantastisk skönhet, och just nu i blomman af sin fägring. Endast på ett ställe såg jag, på de nakna grenarne af ett dödt furuträd, tvänne stora roffåglar sitta, påminnande »att döden var kommen i verlden».

Så gick färden (i en »high pressure»-båt, *the Oregon,* med tvänne flåsande skorstenar) uppföre floden, mil efter mil, timma efter timma, under det morgon och afton, sol och måne, syntes täfla om att försköna

skådespelet. Och jag sjöng i min själ, såsom fordom Georgias äldsta kolonister: »huru skön är skapelsen, huru herrlig dess skapare!» Och sedan tänkte jag: »hvilket poem, hvilken herrlig romans är ej denna verldsdel i sitt naturlif! Hvilken rikedom, hvilka sköna, skiftande scener sluter den ej i sitt sköte!» Jag var nu åter allena med Amerika, och Amerika öppnade för mig sina mysterier och lät mig förnimma sin rikedom, kommande slägters arf.

Savannah-floden utgör gränsen emellan Carolina och Georgia. I Carolina hade jag ömt älskade vänner; men Georgia älskade jag mer, och vände mig mot dess strand som mot ett friare, ungdomsfriskare land. Farten var mig en oupphörlig fest; och jag ville blott tiga och njuta. Men för att kunna det, måste jag, i salongen, undvika en flock vackra, men vilda unga flickor, ute på egen hand på något »pleasare party», och som sprungo hit och dit, pratande, ropande och skrattande; och på däcket ett par herrar, plantage-egare, som voro artiga och ville samtala, men talade blott »bomull, bomull, bomull», och huru verlden allt mera började vända sig omkring den amerikanska bomulln. Jag flydde från dessa bomullsdyrkare, och sökte få vara allena med floden och urskogen, och skuggorna och ljuset der. I den unga flocken af flickor var äfven en yngling, en vacker, ung man, bror eller slägtinge till någon af dem. Han skulle sednare på qvällen lemna fartyget. De vilda unga flickorna togo fatt på honom, omfamnade, kysste honom, den ena efter den andra, under lek och skratt, medan han halft förtretad, halft tjusad, sökte slita sig lös ur deras armar. Hvilka

intryck månne den unge mannen skall medföra af detta natt-uppträde? Icke blir det *aktning* för qvinnorna. En af de äldre herrarne på däcket skakade sitt hufvud öfver flickornas uppförande: »they made a fool of that young man!» sade han. Först sent på natten fick jag sofva, för larmet som dessa unga flickor förde. Nästa dag var söndag, och jorden tycktes fira en helgedag, så stilla, och så högtids-prydd syntes naturen. De vilda, unga flickorna blefvo stilla, och samlade sig utanför min hytt, hvars dörr utåt flodsidan var öppen. De voro tydligen stämde att höra och tänka något allvarligt. Helgedagens frid hvilade öfver de unga. Och hade någon såningsman, af himlen sänd, nu utsått sanningens säd och det högre lifvets begrepp i dessa unga själar, så hade utsädet säkert fallit i god jord. Jag tror på qvinnonaturens medfödda innerlighet och frändskap med den högsta, och det gör mig ondt när jag ser den förvildad såsom här. Icke att jag tycker att en vild stund betyder mycket i ett menniskolif. Allt beror dervid på grundriktningen af det hela. Men lemnar man naturen åt sig sjelf, så blir deraf en vildmark, och vildmarken i menniskonaturen är vida mindre skön än urskogens (och äfven denna vore ej godt att lefva uti). En högre naturs ordnande ande måste taga hand om den unga hedningen, för att göra honom fullt menniskovärdig och skön.

Fäder och mödrar i den unga nya verlden synas ej rätt besinna det gamla goda ordspråket: *»vanan är andra naturen»*, och det lika goda: *»det är lättare att stämma i bäcken än i ån»*.

Mot natten, denna dag, landsattes de unga flickorna här och der vid plantagerna, hvarifrån båtar kommo till fartyget för att afhämta dem, och från flodens stränder hörde jag kärleksfullt välkomnande röster, och såg vänliga eldar lysa i det djupa mörkret. Ty den unga månen var redan nedgången, och nattmörkret är mycket mörkt här denna tid, då, på vår himmel, aftonrodnaden lyser upp jord och himmel, till dess den aflöses af morgonrodnaden.

Det var på lördags-eftermiddagen jag gick om bord i Savannah. På måndagsmorgonen var jag framme vid Augusta, der den hyggliga, hederliga M:r Bones afhämtade mig i sin vagn till sitt hus. Och här blef jag med stor vänlighet mottagen af hans fru, en särdeles hygglig irländska, med ett vackert ansigte af engelsk karakter, men med mildare tycke, och af Hannah Longstreet, den bleka flickan från söder, som jag såg först under färden öfver oceanen och tyckte så mycket om. Med glädje fann jag henne nu betydligt bättre af sin europeiska tur, och i sitt hem och i kretsen af de sina ännu älskvärdare än tillförne.

Här tillbringade jag några rätt trefliga dagar, mottagande besök blott om aftnarne, och görande på förmiddagarne utfarter till plantager i trakten samt till andra ställen. Äfven här fick jag väl ofta höra och besvara samma triviala och ledsamma frågor; — en af de värsta och vanligaste är: »komma de förenade staterna upp mot edra förväntningar?» — Men jag lärde äfven känna några förträffliga menniskor, både män och qvinnor, sanna kristna och nya verldens medborgare, som i stillhet utföra befrielsens verk,

klokt och verksamt, i det de hjelpa slafvarne på sjelfbefrielsens väg, på så sätt nämligen, att de gifva slafvar tillfälle att förtjena penningar, hjelpa dem att förkofra dessa, och uppmuntra dem till flit och välförhållande genom utsigt till befrielse inom en viss tid af få år, ibland kortare, och sedan låta dem få den frihet de arbetat för. Hvad de syntes mig vackra, när jag såg dem, isynnerhet en äldre man och ett äldre fruntimmer; hvad de syntes mig goda och älskansvärda! Hvad jag kände mig lycklig att lära känna dem. En af dessa menniskovänner hade försträckt en negerqvinna ett litet kapital, hvarmed hon på egen hand hade företagit ett arbete, genom hvilket hon icke blott månadtligen betalade sin egare ränta för den summa penningar för hvilken han köpt henne, men med detsamma funnit medel att ur slafveriet friköpa fyra af sina barn, det femte återstod ännu, och äfven detta skulle snart bli fritt genom en välvillig mans penninge-bidrag. Men hvad tyckes om denna slafvinna, som ej frågar efter att sjelf förblifva i slafveri, blott hon kan friköpa sina barn?! Sådan moder hade i Athèns och Spartas tider blifvit utropad som »en ära för menskligheten». Men denna moder förblir en okänd slafvinna. Sannt är, att hon finner sig väl i sin ställning, och önskar ej en frihet, som hon vid sin ålder ej kunde vinna utan att byta ett sorgfritt lif mot ett besvärligare — åtminstone i Liberia. »När jag blir gammal, så att jag ej orkar arbeta», säger hon, »så får mitt husbondfolk sörja för mig!» Och så tänka många äldre slafvar, och bry sig icke om att få en frihet hvarunder de måste sörja för sig sjelfva. Och

det är godt, när husbondfolket är godt, och icke dör förr än de gamla slafvarne. I sådant fall är dessas öde högst ovisst, och blir stundom, under främmande egare, långt sämre än husdjurens.

Under mina besök på ett par plantager fann jag klart, att fruarne sågo på mig med misstänksamma blickar. En af dessa fruar tyckte jag icke dess mindre om. Hon syntes mig en frisk, vacker, moderlig natur. Jag begärde hennes tillstånd att se mig om i slafbyn nära herrskapshuset. Hon samtyckte kallt, och följde med mig. »The hands» (»händerna», så kallas i söder arbets-negrerna, »the field-hands» på plantagen), voro nu ute på åkern, att sköta kornet, och deras hus voro tillästa. Ett par voro dock öppna, och i dessa gick jag in. I ett af dem satt, på sin bädd, en gammal neger med en sjuk fot; han sjelf och allt i huset bar prägel af omsorg och god skötsel. »Han är *väl* vårdad på sin ålderdom, ty han är en af vårt folk», sade M:rs E. högt till mig, så att negrerna kunde höra det; »vore han fri, så skulle han ej bli vårdad så?» — »Hvarföre?» tänkte jag, men tyst för mig sjelf, ty jag ville ej tala högt för negrernas skull. — »Äfven vi, på våra gods i Sverige, ha gamla och sjuka tjenare; och ehuru de äro fria och njuta fritt all den lön de förtjena, anse vi det icke mindre för rätt och pligt att draga all möjlig vård om dem i deras sjukdom och ålderdom, och, om de tjenat oss väl, att göra denna ålderdom så lycklig som möjligt, så långt våra medel sträcka stg. Så åtminstone göra goda husbönder i Sverige. De elaka der må, jemte de elaka slafhusbönderna här, fara — — dit de höra. Detta ville jag

dock ha sagt åt M:rs E., och skulle ha sagt det om vi blifvit ensamma; ty jag kunde ej annat än se i henne en litet stolt, men i grunden ädel natur, som, genom abolitionisternas obillighet mot slaf-egarens ställning, blifvit drifven till obillighet emot arbetarens, men som kunde och skulle inse sanningen, när den utan polemisk bitterhet hemställdes till hennes fria dom. Men jag fick ej tillfälle att anställa profvet, ty vi blefvo aldrig ensamma.

Slaf-byarne i Georgien ha samma utseende som de i Carolina; slafvarnes vilkor på plantagerna syntes mig ock de samma. Den goda och den elaka husbonden gör enda skillnaden; men den är också, i sådana förhållanden, omätlig. »Här bor en plantage-egare, känd för att vara grym mot sitt folk!» sades mig en gång, då jag åkte förbi ett vackert landthus, nästan gömdt af lummiga träd och buskar. Detta vet man; och man umgås ej gerna här med en sådan man. Men det är allt. Rättvisans engel, och kärlekens ej heller, vågar sig icke in i dessa mystiska lunder, der menniskor offras. Hvilken hedendom midt i kristendomen! Men denna hämnar sig också på den hvita racen, och detta ses i många ting.

En dag besökte jag i skogen ett fattigt folk af de såkallade »jordätarne»; det är ett slags uselt, hvitt folk, som finnes i mängd i både Carolina och Georgia, som lefver i skogarne, utan kyrka och skola, utan härd och stundom utan hus, men ändock sjelfständigt och stolt på sitt vis, och som af ett sjukligt begär drifves att äta en slags fet jord som finnes här, till dess denna smak blir en passion, lika stark som kär-

leken för starka drycker, ehuru den småningom förtär sitt offer, låter dess hud gråna och kroppen snart blandas med den jord hvaraf den närt sig. »Clay-caters» kallar man dessa jord-ätande laglösa. Man vet icke hvarifrån de kommit, och knappt huru de fortlefva, men de, såväl som det s. k. »Sandhill people», fattigt hvitt folk, som lefver i de magra, sandiga trakterna af södra staterna, finnas i mängd här. »Sandhill-folket» är vanligen lika sedeslöst som okunnigt; ty då staternas lagar förbjuda att lära negerslafvarne läsa och skrifva, och i följd deraf skolor icke kunna bära sig i länder der hälften af folkmängden utgöres af slafvar, och landet derföre är föga befolkadt, så förblir det fattiga hvita folket på landsbygden utan skolor och så godt som utan undervisning. Dessutom felas hos detta folk känslan af arbetets heder och väckelsekraft. Det första en hvit man här gör då han förvärfvat något penningar, är att köpa sig en slaf eller slafvinna. Och denna måste nu arbeta för hela huset. Det fattiga husbondfolket sätter en ära i att göra ingenting, och låter allt arbete förrättas af slafven. Slaf-arbete är vanligen klent arbete, och blir så än mer under en lat husbonde. Huset förkofras ej deraf. Och svälter husbondfolket, så svälter slafven, och alltihop blir elände. — Men åter till jordätarne.

Herr Grön och hans familj voro goda exemplar af detta slags folk. De bodde djupt inne i en skog utan vägar och stigar. Det var en het och qvalmig dag, och det var qvalmigt i skogen. Plantor af gift-eken (en slags dverg-ek, hvilken säges vara mycket giftig) växte öfverallt i sanden. Långt in i skogen stod en

ny-timrad stuga, och barmhertigt folk hade hjelpt familjen derinom, att få tak på den. Här bodde man och hustru med fem eller sex barn. De hade tak öfver hufvudet, men det var också allt; något slags bohag såg jag ej till, ej heller spisel, och dörr fanns icke. Men herr Grön, en fryntlig liten, femtioårig man, var förnöjd med sin verld, med sig sjelf, sina barn, och isynnerhet med sin hustru, hvilken han beskref som den bästa qvinna i verlden, och tycktes vara förtjust uti. Hustrun, ehuru grå som jorden till hy och kläder, och ynkligt mager, var tydligen helt ung ännu, och en verklig skönhet till anletsdragen. Hon såg god, men ej glad ut; var tyst och såg mycket på barnen, de vackraste, präktigaste odöpta ungar man kan tänka sig, tumlande om i allsköns frihet och naturlighet med hvarandra, muntra och snälla — rätt försvarliga menniskoämnen, tyckte jag, och bättre än många döpta, bortskämda salongs-ungar.

Herr Grön var språksam och berättade, ouppmanad, åtskilligt ur sin lefnadshistoria. Han hade en tid varit »Overseer» hos en slaf-egare och »Church-man»; men fann det embetet så grymt, att han öfvergaf det. Han kunde ej stå ut att piska slafvar eller att låta dem piskas. Men hans husbonde tillät honom ej att afstå derifrån. Och andra — voro ej bättre. Han hade försökt dem. Denne, tyckte han, borde vara menskligare, då han var en »kyrklig man». »Och han var också i början icke elak, men sedan han gift sig med en rik plantage-egares dotter, blef han förändrad, och blef värre och värre för hvart år. Men dertill var väl hans giftermål skuld; ty han var olyck-

lig med sin hustru». Jordätaren i skogen såg ned medlidande på den rike mannen, — »och en kyrklig man!» — olycklig med sin maka och grym mot sitt folk. Han, den frie mannen i vilda skogen, med sin sköna, milda hustru, sina vackra barn, var rikare och lyckligare än han! — Herr Grön var stolt som en kung, i sin fria, oskyldiga fattigdom. »Men kan man ej vara mild, äfven som uppsynings-man öfver slafvar?» frågade jag. »Nej!» svarade han, »man måste vara hård; man måste drifva dem med piska, om de skola arbeta så att det duger; och annat tål plantage-egaren ej».

Jag lemnar i sitt värde herr Gröns *måste,* och om det ej kunde ha sin grund i brist på klokhet och lämpor hos honom. Men sannt är, att de »uppsyningsmän» jag hittills sett misshaga mig för ett visst, hårdt och vildt i deras utseende, särdeles i deras ögon. Och ett af de svåraste gravamina mot lifvet på plantagerna synes mig vara, att slafvarne oftast en lång tid af året äro lemnade i dessa underordnade mäns våld, då husbonden och hans familj äro frånvarande från plantagen för sin hälsas eller sina nöjens skull.

Dagen efter mitt besök hos jord-ätarne var jag närvarande vid en högtidlighet i Augusta, nämligen öfverlemnandet af ett hederssvärd, på staten Georgias vägnar, åt en ung officer från Augusta, som utmärkt sig och blifvit illa sårad under kriget med Mexico. En upphöjd estrad hade blifvit i hast byggd uti en liten park invid staden, och rundtom, i amfiteater, gick ett galleri med bänkar och säten som voro fulla af åskådare. På upphöjningen, som var beklädd med mattor

och prydd med fanor, öfverlemnades värjan till den unge krigaren. Det var ett rätt vackert uppträde under fri himmel, och under de sköna träden, blott alltför många och alltför långa tal. Dagens unga hjelte tyckte jag om, för det han i sitt tal nämde med kärlek och beröm flera sina kamrater i kriget, hvilka hade, sade han, förtjenat utmärkelse bättre än han, och han berättade deras bedrifter. Han just tycktes njuta af att förtälja kamraternas bragder, och utbredde sig öfver dem af hjertans grund. Församlingen applåderade ifrigt. Vi hade dessutom flera andra tal, och jag måste alltid beundra amerikanarnes stora lätthet att tala. Men när talen bli för många och långa, då måste jag tänka på M:r Poinsetts ord, en gång då jag med beröm talade om denna lätthet att hålla tal: »it is a great missfortune!» — Efter ceremonien sköts hejdundrande skott, just att spränga örhinnor, om icke fästningsmurar.

Dagens hjelte nedsteg från sin upphöjda ställning bland hopen af vänner och bekanta; hans hederssvärd med dess vackra silfverfäste med inskrift och gehäng, gick ur hand i hand att beskådas. Derefter spelade musiken upp, och sällskapet företog en dansande promenad under de med färgade lampor upplysta träden, uti hvilken undertecknad och den unga hjelten utgjorde första paret. Sedan blef allmän dans. En mängd små flickor utmärkte sig i den, hvilket såg täckt ut, ehuru jag ej tyckte om att se de unga barnen så granna och smågamla i dansen. De icke-dansande damerna sutto i stor paryr på bänkarne i gallerierna under träden. Många voro ganska vackra. Det öfverraskade mig, då M:rs E. (plantage-ägarinnan, som såg litet snedt

på mig, men som jag tyckte om), föreställde mig sin man, och jemte honom helt varmt och vänligt bjöd mig att komma ut till deras plantage och vistas der — så länge jag det ville. Det kostade på mig att nödgas afslå det vänliga anbudet, som visade mig att jag icke bedragit mig i mitt tycke för frun. Hennes man såg äfven särdeles hygglig ut. Ett slagregn kom rätt oförmodadt och gjorde hastigt slut på festen, och skickade alla menniskor huller om buller hem.

Hemma hos Bones hörde jag negrer sjunga, hvilka Hannah Longstreet hade beställt dit. Jag ville gerna höra deras egna, naiva sånger; men de svarade att de »höllo med Herran», och sjöngo blott andeliga sånger. Jag tyckte ej om denna inskränkthet, men deras fyrstämmiga andliga sånger voro herrliga. Omöjligt att sjunga renare och bättre. De hade notböcker framför sig, och syntes sjunga efter dem; jag hörde dock mitt värdsfolk leende betvifla att det var på allvar. Midt under sången begynte en tupp gällt gala i huset, och höll i dermed oaflåtligt. På munterheten som detta väckte, såg jag att det var något upptåg dervid. Det var ej heller en tupp som gol, utan en ung neger från granngården, som tillegnat sig tuppens färdighet och ville vara med om concerten.

Sedan kom en annan ung neger, icke så kyrklig som de andra, och sjöng vid sin bagno flera af negro-sångerna, allmänt kända och sjungna i söder af neger-folket hvars foster de äro, och i de norra staterna af alla klasser folk; ty de äro i hög grad populära. Deras musik är melodisk, naiv, full af rythmiskt lif och har mycken innerlighet. Flera af dessa sånger på-

minna om Haydns och Mozarts enkla, sköna melodier, så t. ex. »Rosa Lee», »Oh, Susanna»! »Dearest May», »Carry me back to old Virginy», »Uncle ned» och »Mary Blane», som är af en rörande innerlighet, både till ord och musik. Orden hålla eljest icke prof såsom musiken; de äro ofta barnsliga, och många besatta uttryck och bilder förekomma, men deremellan äfven uttryck och vändningar som äro högst poëtiska, och med öfvergångar i situationerna, djerfva och lyckliga, såsom vi finna dem i våra nordiska folks äldsta sånger.

Vanligen äro dessa negersånger ballader, eller rättare romanser, innehållande skildringar af folkets kärlekshändelser och enskilta lifs-öden. Man märker ingen fantasi, ingen dunkel sagorik bakgrund, såsom i våra sånger; men deremot mycken känsla och en naiv, ofta humoristisk uppfattning af ögonblicket och dess förhållanden. De ha uppkommit, dessa sånger, på vägarne, under slafvarnes vandringar; på floderna, under det de padlat sina kanoer eller fört trädflottor utför strömmen, och isynnerhet vid »Corn huskings» (Korn-skörden), som är för negrerna hvad slåtter-ölen äro för vårt bondfolk, och vid hvilka de sjunga impromtu allt hvad som är högst uppe i deras hjertan eller sinnen. Ja, alla dessa sånger äro egentligen improvisationer, som fått rot i folkets sinne och gehör, och blifvit omsjungna, till dess hvita män med musik-kännedom fattat och upptecknat dem. Och denna improvisation fortgår ännu alla dagar. Man märker lätt på sångerna huru de uppkommit. De äro naturens och tillfällighetens barn; utgjutelser af ett barnsligt slägtes glädje och sorg. Rimmet kommer som det kan, ibland klum-

pigt, ibland icke alls, ibland högst friskt och fullkomligt; rythmen är ypperlig, och skildringarne ha lokalfärg och bestämdhet. Alabama, Louisiana, Tennesee, Carolina, »Old Virginy», alla de södra staternas melodiska namn, namn på städer, floder och ställen der slafvarne vistats, förekomma i dessa sånger, jemte deras kärlekshistorier, och gifva lokal-intresse och färg, så åt sången, som åt stater och ställen som den sjunger om. Så äro dessa sånger såsom blomman och doftet af neger-folkets lif i dessa stater, blommor, kastade på flodernas vågor och drifna hit och dit af vinden, dofter af vildmarkens blomstring i dess sommarlif; ty ingen bitterhet och intet mörker finnes i dessa sånger; de äro foster af lifvets sommardag och vittna derom. Och när bitterheten, eller träldomens tillstånd, för alltid upphört i nya verldens länder, skola sångerna lefva ännu och vittna om ljus-lifvet, såsom eldflugornas fosforiserande eld lyser ännu sedan skalmasken är krossad.

Den unga neger, som jag hörde sjunga denna afton, sjöng bland andra visor en, hvars friska melodi och egendomliga tonfall jag ville kunna låta dig höra. Af orden minnes jag dessa första:

»I am going to the old Pecdee,
And there on the old Pecdee!
On a summers night,
When the moon shines bright,
My Sally I shall see!» *).

Första

*) Jag går till det gamla Pec Dee,
Och der vid det gamla Pec Dee,
På en månklar natt
Mitt hjertas skatt,
Min Sally, skall jag se!

Första och sista versens sista stafvelser hållas länge ut. Romansen skildrar sedan huru älskaren och Sally skola gifta sig och bosätta sig och lefva lyckliga, allt vid »the old Pee-dee»!...... en innerligt täck sydländsk idyll.

Bagnon är ett afrikanskt instrument, gjordt af hälften af en frukt, kallad Calebash eller Gourd, som har mycket hårdt skal; öfver öppningen spännes ett tunnt skinn, eller en blåsa, och deröfver en eller två strängar, hvilka fästas uppe vid ett skaft. Bagnon är negerns guitarr, och visserligen förstfödingen bland sträng-instrumenter.

Dagen derefter, på en middag hos en M:r och M:rs Gardiner, gjorde man mig äfven nöjet att låta mig höra neger-sångerna. Den unga negern som sjöng, hade svagt bröst, orkade föga arbeta, och derföre hade goda menniskor låtit honom, genom undervisning och öfning, utbilda sina musikaliska gåfvor. Han sjöng förträffligt; och för att förstå dessa sångers egendomliga tjusning, skall man höra dem sjungas af neggrer, med dessas strålande blickar och naiva hängifvenhet.

Augusta är en liten stad af samma skaplynne som Savannah, men mindre, och äfven mindre vacker, mindre på allt vis; likväl rätt täck, och belägen vid en bred bugt af Savannah-floden. Utomkring äro många nätta landthus med trädgårdar. Jag besökte åtskilliga sådana, såg vackra och allvarliga familjer, och hörde den hundratungade fågeln sjunga i ekskogen. Ekar, sådana som våra svenska ekar, finnas ej här; men

en mängd andra ek-arter, hvaraf lif-eken, med sina slätkantiga, fina ovala löf, är den praktfullaste.

Under mitt vistande i Augusta var jag en tid villrådig, öfver en utflygt som jag ämnat företaga norrut. Jag önskade mycket att kunna besöka Georgias högland, och Tellulah vattenfall i denna nejd, som man i Charleston beskrifvit för mig såsom den mest pittoreska inom Amerika; jag hade gerna velat se det original, som för ett par år sedan vid dessa fall bygde det första värdshuset, och som kristnat sin äldsta dotter: »Magnolia Grandiflora», sin andra: »Tellulah falls», och sin son, något annat kuriöst namn som jag nu ej minnes. Jag var redan halft besluten att företaga färden, och ett ungt vänligt fruntimmer hade gifvit mig bref till sina vänner i Athen och Rom (städer på vägen till Tellulah-fallen, som jag förmodar förhålla sig till de stora af dessa namn, ungefärligen som vi till Adam och Eva); men hettan blef så stark och jag kände mig af den så matt, samt resan så besvärlig, att jag — lät den blifva, och beslöt att i stället taga vägen tillbaka till Charleston öfver Columbia, hufvudstaden i södra Carolina, som man sagt mig hafva en utomordentligt skön belägenhet i statens höglands nejd. Efter löften om återseende skiljdes jag vid mitt vänliga värdsfolk, tacksam för vistandet i deras hem, och för hvad vistandet i Augusta gifvit mig af guld, bättre än Californiens. Den hederliga och hyggliga M:r Bones följde mig ett stycke väg, till dess jag på andra sidan floden skulle komma på jernbanan.

På vägen dit kommo vi förbi slaf-marknaden, och 40 à 50 unga personer af båda könen promenerades

just nu upp och ned på piazzan framför huset, i afbidan på hugade köpare. De sjöngo, syntes muntra och tanklösa. På min begäran stannade vi och gingo utur vagnen. De unga slafvarne, som här skulle försäljas, voro från 12 till 20 års ålder; en liten gosse var der också, blott 5 år gammal, utan anhöriga. Han höll sig till slaf-vaktaren, stackars lilla barn! Hvar var hans moder? Hvar var hans syster eller broder? — Flera af dessa barn voro ljusa mulatter; och några flickor rätt vackra. En ung tolfårig flicka var så hvit, att jag skulle ha trott henne tillhöra den hvita racen; äfven hennes drag voro lika de hvitas. Slaf-vaktaren sade oss, att dagen förut en ännu hvitare och vackrare flicka blifvit såld för femtonhundra dollars. Dessa hvita barn af slafveriet bli merendels offer åt lasten, och sjunka i den djupaste förnedring. Ännu en gång, hvilken hedendom midt i ett kristligt land!..... De flesta af dessa unga slaf-barn voro från Virginien, som då det ej behöfver mycket slaf-arbete, säljer sina unga slafvar söderut. Några herrar voro på stället, och ett par af dem gjorde mig uppmärksam på att de unga sågo muntra och sorglösa ut. »Desto sorgligare är deras tillstånd!» tänkte jag. »Förnedringens höjd är att ej känna den».

Från denna skamfläck i Georgias unga sköna stat, vänder jag min blick till en annan fläck, rik på heder och hopp. Den heter »Liberty County»; och jag saknar mycket att ej ha kunnat besöka denna frihetens äldsta hembygd i Georgia. Der begynte de första rörelserna i södern för Amerikas oafhängighet. The »liberty boys» gingo ut härifrån; och här hafva äfven

i sednare tiden de första verksamma rörelserna begynnt för negrernas uppfostran till kristendom, samt befrielse och kolonisation i deras afrikanska moderland. För kort tid sedan dog i Liberty County en man och rik plantage-egare, allmänt känd för sitt nit i denna sak och sin menniskokärlek, M:r — Clay. Hans lik följdes till grafven af en stor skara både hvita och svarta menniskor. De hvita vände, efter jordfästningen, tillbaka till sina hem; men negrerna stannade qvar vid grafven hela natten, sjungande psalmer. M:r Clays syster har, jemte sin bror, deltagit i arbetet för slafvarnes upplyftande; och säges fortsätta det efter brodrens död. Gud välsigne de ädla, frisinnade!

I Georgia fann jag i allmänhet rådande följande åsigt af slafveriet:

»Slafveriet är ett ondt. Men i Guds visa råd skall det bli ett godt för negrerne. De hvita, som förslafvat dem, skola gälda sin skuld genom att gifva dem kristendomen, och lära dem åkerbruk och handtverk. Så skola de först uppfostras, och sedan småningom befrias samt koloniseras i Afrika. Afrikas hedniska folk skola kristnas och civiliseras genom Amerikas kristnade och befriade slafvar».

Jag är öfvertygad om att detta är sanningen och vägen. Och i denna opinion inom Georgia, och hvad den begynner verka, ser jag ett bevis huru allmänna meningen här i landet går i förväg (a head) för lagen. Ty lagen för slafvarnes behandling står lågt i Georgia, liksom i södra Carolina.

Georgia kan med mera skäl än Carolina kallas Palmetto-staten, ty der finnas verkligen en mängd Pal-

mettos; och dessutom flera växter, som bebåda vändkretsens närhet och en ny face af jordens hufvud. (Och huru gerna ville jag ej se detta vändkretsens anlete på närmare håll!) En af dessa växter, kallad Yuca gloriosa, äfven »den spanska dolken», sänder ut sina dolkspetsade blad på alla håll från stammen och har en klase präktiga hvita, klocklika blommor. Och nu adjö för denna gång med Georgias sköna blommor och ännu skönare menniskor!

Columbia är en liten, täck stad af vackra villor och trädgårdar, och midt ibland dessa ett ståtligt kapitolium; ty Columbia är hufvudstaden i södra Carolina. Hvarje stat i unionen har sin hufvudstad, belägen midt i staten, och vanligen af föga betydenhet, utom som samlingsplats för statens tvänne lagstiftande korpser, senaten och representanterna, som sitta i stadens kapitolium några månader hvart år. Dessutom har hvarje stat sin stora handelsstad, belägen vid hafskusten eller ock vid någon af de stora floder som på alla håll strömma genom denna rikt vattnade verldsdel. Columbia i Carolina (hvar stat i unionen har, tror jag, en stad som heter Columbia eller Columbus) ligger vackert på en höjd nära floden Congoree. Jag har haft nöje här af en M:r Gibbs (naturforskare), som bevisat mig mycken vänlighet. I hans samlingar har jag sett stycken af skeletter af de gigantiska forntids-djuren Megatherium och Mastodon, hvilka skeletter här blifvit uppgräfda ur jorden. Dessa lemningar vittna om titaniska djur. En tand är så stor som min hand. M:r Gibbs har haft godheten skänka mig teckningar och beskrifningar öfver dessa djur, som jag gläder mig

få hemföra till vår professor Sundevall. Han har äfven skänkt mig ett litet kolibri-bo, som är det täckaste lilla ting i verlden, sammanbygdt af små fina grässtrån och papperslappar.

En dag var jag bjuden af en professor F. på ett neger-bröllop, som han höll för tvänne af sina husslafvar. Brudparen voro ungt folk och sågo rätt väl ut; isynnerhet var den ena brudgummen (en neger svart som natten, och hvilken hans husbonde berömde, som förträfflig till karakter och intelligens) samt den ena bruden (men icke till *den* brudgummen) riktiga skönheter. Båda brudarne voro klädda med hvita klädningar och blomsterkransar, rätt täckt. Presten kom in i negersällskapet, trädde framför brudparen och affärdade vigseln temligen korrt och behändigt; snart efter den begyntes, i samma rum, dansen; och negrer och negrinnor svängde om i en munter vals, damerna klädda och prydda i gazer och blommor, alldeles som våra damer, blott med den skilnad, att dessa hade mera grannlåt men betydligt mindre gratie. Likväl sågo de vida bättre ut i den lånade och härmade statsen, än jag trodde de skulle göra det. Medan det svarta sällskapet dansade ifrigt, gick det hvita att beskåda bröllops-bordet, som var prydligt dukadt med blomster och granna kakor, och tycktes verkligen nära att digna under den öfverflödande anrättningen.

I en tysk professor Lieber lärde jag känna en skriftställare af talang och en vänlig man. I öfrigt fann jag ingenting märkvärdigt här, utom mängden af Cornels »(Colonels)». Hvarannan herre af någon förmögenhet (plantage-egare, eller som varit det) kallas »Cornel»

utan att likväl ha varit militär. Och sådana öfverstar finnas i mängd i södra staterna. Som jag yttrade min förundran öfver dessas uppkomst, sade man mig, att då presidenten i Förenta Staterna besöker de särskilta Staterna, utnämner han en del af dessas herrar och män till sina adjutanter för tillfället. Och dessa få då sedan behålla titeln af — öfverstar. Men den höga titeln för så ringa tjenst, och den svaghet för titlar som tydligen utmärker en del af Amerikas republikanska folk, isynnerhet i söder, är — litet befängd, och föga i harmoni med detta samhälles syften. Den gamle Adam i den gamla uniformen spökar ännu!

I går var jag ute allena på upptäcktsresor i skog och mark. Jag kom till ett litet vackert hus midt i en skog, och i dess dörr stod, med uppsyn af att vara dess egarinna, en tjock mulattska. Under anhållan att få en dryck vatten, kom jag in i huset, och i samtal med det gamla paret, en neger och hans hustru, som rådde om det och en liten trädgård. Mulattskan var språksam, och visade mig hela huset, som hennes och mannens husbonde byggt åt dem och skänkt dem på lifstiden. Det vittnade ända igenom om det gamla parets kärlek till ordning och treflighet, så äfven trädgårdens skötsel.

På ett annat ställe utom skogen såg jag, vid en liten gård, två äldre hvita fruntimmer, tydligen systrar, tarfligt klädda, sitta njutande skuggan af ett stort kastanie-träd på gården. Jag bad dem om tillstånd att få komma och sitta ned i deras skugga. De samtyckte, och så blef jag bekant med dem, fick se deras hus och veta deras lefnadsvilkor. De voro små och

tarfliga. Systrarne hade sett bättre dagar, men hade, efter fadrens död, kommit i nöd; de födde sig nu af den lilla gården och med att sy kläder. De voro tillfreds; fromhet och arbete gjorde dem lifvet kärt, och dagarne icke långa. Blott att den ena systerns hälsa vore litet bättre! Och sommaren och sanden mindre heta!.... Huru lika sig öfverallt äro, på det hela, menniskornas vilkor; huru lika orsakerna till lidande och lycka, glädje och sorg! Här är det sommaren och sanden som är i vägen för sällheten, på annan ort är det vintern och gråstenen, allestädes sjukligheten.

Charleston. *D. 2 Juni.*

Detta Charleston, detta »Ugglenäste», är dock bra hyggligt, som det nu står likt en ofantlig bukett af doftande träd och blommor, och har bra vänliga, älskvärda menniskor! Det har rört mig att bli mottagen här, såsom jag nu blifvit det af gamla och nya vänner. Jag kommer att älska Charleston för Charlestonsboarnes skull, isynnerhet för mina två fruar der, M:rs Howland och M:rs Hollbrook. Jag är nu åter i den förras goda hem, der bemött som en medlem af familjen. Jag kom hit dagen före i förrgår, till hälften stekt af het luft, solsken, rök och dam; men mötte här en äkta svensk, sval sommarluft, som räcker ännu i dag, och som mycket förfriskar mig, jemte allt det goda, comfortabla och behagliga, som detta hem är rikt på. Gudskelof för *det* goda hemmet, och för alla goda hem på

jorden! »För alla goda hem!» är min vanliga skål, när jag proponerar någon sådan vid amerikanska bord.

Från M:rs Hollbrook fann jag på mitt skrifbord en bukett sköna blommor och en bok, som öfverraskade och gladde mig. Ty föga väntade jag mig att i den unga nya verlden, och minst ibland södra Carolinas sandöcknar, finna en djupgående, mogen tänkande ande, som lik min vän Böklin i Sverige och H. Martensen i Danmark, i sin religionsfilosofi sätter den kristeliga trons grund i det högsta förnuftet. Men just denna äkta Germaniska tanke är det som jag finner i den unga missionären James W. Miles' bok: »Filosofisk Theologi, eller yttersta grunderna af all religiös tro baserade på förnuftet»; en liten bok af ett stort innehåll, framställdt med engelsk klarhet och precision, utan all tysk vidlyftighet. Den lilla boken kommer mycket nära Martensens »autonomi» (denna herrliga lilla skrift, hvars framtidsfrön för den religiösa vetenskapen Martensen ännu har att utveckla), och den gläder mig så mycket, äfven derföre, att den bevisar att tankelagarne utveckla sig inom menniskoslägtet efter en inre nödvändighet, oberoende af tillfälliga förhållanden. Sanningar, upptäckter emigrera icke från det ena landet till det andra. Inom alla folk, på en ungefärlig lika odlingshöjd, uppkomma samma fenomener, samma åsigter. Så har här en ung, enslig, menniskoskygg, men djuptänkande man, kommit på samma tankeväg till samma resultater, som våra yppersta skandinaviska filosofiska theologer; och utan att veta om dem, eller de källor ur hvilka de druckit tankens nya lif. Ett exempel i boken, för att klargöra det subjektiva förnuftets

förhållande till det objektiva (menniskans till Gud), som den unga Miles begagnar, har frapperat mig för samma orsaks skull (nämligen huru skiljda andar i fjerran skiljda länder och förhållanden komma på samma tankar), ty detta exempel har jag flera gånger sjelf begagnat i samtal, som bevis i detta ämne, och har ansett det som mitt eget fynd, och har haft min lilla egenkära glädje deröfver. Men huru mycket gladare är jag ej att se att det äfvenså blixtrat fram för en annan sökande själ, och blifvit för honom ett exempel. Exemplet är förhållandet emellan den bekante Le Verrier och stjernan, hvars tillvarelse hans uträkningar och upptäckt konstaterade. Stjernan var till och verkade, menniskotanken var till och observerade. Stjernan drog, menniskan följde och — — fann stjernan. Ljuset och ögat möttes. Och alla ögon kunna nu se den stjernan och ingen kan tvifla derpå. Så måste Guds sanning och menniskans förnuft äfven i theologien söka och finna hvarandra *).

Jag skref genast till M:rs H. om min hjertliga fröjd öfver boken. Och ännu en gång hoppas jag få vandra med henne, och fira en andens högtid i myrtenlundarne vid Belmont.

---

*) Många menniskor anse sig hedra Gud genom att göra menniskan bra usel och dum. Jag kan ej se det så. Verket bör hedra mästaren. Det är skaparens storhet, att han gör förståndiga varelser och vill förstås af dem. Det är menniskans rätt och ära, att hon skall och kan förstå honom, fatta honom med sin känsla och sitt begrepp. Långt nog blir det ändå alltid emellan henne och honom, för att ge tillfälle till oändlig ödmjukhet, oändlig tillbedjan endast stigande med stigande insigt.

Äldsta dottern här i huset, Justina, är nu återkommen efter nära ett års vistande i Baltimore i Maryland. Det var mig en njutning att se hennes jublande mottagande i hemmet. Huru lika sig äro *alla* goda hem och familjeförhållanden! Samma sorger, samma fröjder! Men det har jag länge förstått äfven utan att se det.

I afton är här en större soirée i huset, för min skull. Jag är bra glad att den icke är på mitt ansvar. Jag har ingenting att göra, utom att gå omkring, hjelpligt elegant klädd, »faire la belle conversation», svara på frågor, »how do you like this, and how do yo like that» och vara aimabel efter förmåga.

D. 10 Juni.

Nu, min lilla unge, skall jag laga resfärdigt detta bref, som dröjt alldeles för länge. Jag har njutit några dagar af att göra — ingenting, hvila, vakta kolibrins fläktande kring trädgårdens röda blommor, eller se de stora Buzzards sitta på tak och skorstenar, bredande ut sina stora vingar i vinden eller solen (hvarvid de se rätt pittoreska ut), och föröfrigt se mig litet andeligen omkring i staten och staden.

Södra Carolina är en stat af vida mera aristokratiskt lynne, så i lagar som i samhällslif, än Georgia, och har icke frihets- och mensklighets-element till grundlag för sitt lif, såsom den yngre syster-staten. Massachusett och Virginia (»the Old Dominion»), dessa båda äldsta moder-kupor, från hvilka svärmar utgått till alla andra stater i unionen, sände äfven till södra Carolina dess första odlare. Puritaner och Cavalierer

förenades här, men blott genom penninge-intresset; engelsmännen Lord Shaftesbury och John Locke stiftade här ett aristokratiskt samhälle, och negerslafvarne förklarades för sina herrars absoluta egendom. Södra Carolina saknar likväl ej i sin äldsta historia det moment, som gör den till medlem af den nya verldens rike, och som för min blick består uti att gifva fristad och nya hem åt frihetens förföljda barn i gamla verlden, ja, att gifva alla förföljda, förtryckta, eller förolyckade menniskor tillfälle att begynna på nytt ett nytt lif, ett nytt hopp, en ny lyckligare utveckling!

Den ädle Coligny i Frankrike hade längesedan kastat sina blickar på södra Carolina, som en tillflyktsort för Hugenotterna. Och när förföljelsen mot dem bröt ut i all sin gränslösa grymhet, så flydde de, som kunde frälsa sig, öfver hafvet och hit till landet, som ryktet omtalat såsom »Nord-Amerikas skönhet och afund», och der under hela året hvar månad hade sina blommor. (Detta sednare är fullkomligt sannt).

»Vi lemnade vårt hem nattetid», berättar den unga Judith Marigault, »medan soldaterna sofvo, och vi öfvergåfvo huset och allt hvad der fanns. Vi lyckades att gömma oss under tio dygn i Dauphiny, medan man sökte efter oss». Efter en resa full af äfventyr och motgångar, dem hon omtalar, fortfar hon:

»Efter vår ankomst till Carolina ledo vi alla slags olyckor. Efter aderton månader dog vår äldste bror af feber, utmattad genom hårdt arbete vid hvilket han ej var van. Vi hade sedan vi lemnat Frankrike lidit sorg, sjukdom, pestsmitta, hunger, fattigdom. Jag har under sex månaders tid arbetat i jorden, som en slaf,

utan att smaka bröd; och jag har i fyra eller fem år saknat det, då jag behöfde det. Och likväl har Gud gjort stora ting för oss, i det han upphållit oss under så stora pröfningar». Judith Marigaults son, som blef en rik man, egnade, under Amerikas frihets-kamp, sin stora förmögenhet till tjenst för det land »som hade upptagit hans moder». Från Languedoc, från Rochelle, från Saintiage, från Bordeaux och flera franska städer och provinser, flydde till Carolina förföljda familjer, »som hade puritanernas dygder, utan att ha deras ensidighet.» De fingo land vid strömmarnes blomrika stränder; och fritt, under de herrliga uråldriga träden, kunde de uppsända lofsånger till sin Gud. Så blef södra Carolina de franska puritanernas asyl; och tog sitt rum i det stora asylet för alla folk, som den nya verlden ännu i dag erbjuder. Och ännu i dag är Carolina och de flesta af söderns provinser fulla af familjer, afkomlingar af dessa äldsta hugenott-emigranter; men som ha föga mera i behåll af dem än namnen. Språk, seder, minnen ha blifvit utplånade, under inflytande af nya verldens lagstiftande, tongifvande folkstam. Men något af fransk fason och franskt sinne lefver dock qvar i söderfolkets lif och lynne.

I södra Carolina äro ton och sällskapsförhållanden ännu i denna dag aristokratiska, på ett sätt som jag föga kan gilla, så mycket jag tycker om vissa personer der. Och aristokratien här har äfven det gemensamt med alla aristokratier nu för tiden i verlden, att de aristokratiska dygderna och grandezzan ha till större delen försvunnit; blott anspråken äro qvar. De fordom rika och magnifika plantage-egarne äro icke mera

så. Rikedom, makt, storartad gästfrihet, allt har aftagit. Och under slafveriets boja blifva de södra staterna allt längre tillbaka mot de norra, under dessas hastiga tillväxt i välstånd och folkmängd. Äfven i södra staterna begynner likväl nutidens folkvandring att intränga, med sina slöjder och fabriksanstalter; och vida mer i Georgia än i Carolina. Men äfven i Carolina har nyligen en man från Nya England, M:r Gregg, inrättat en bomulls-spinnings-manufaktur, i likhet med den Lowellska, och med ett plus af skönhet i trädgårds-anlädgningar för manufaktur-folket.

Långt efter de norra staterna stå i alla fall de södra, på menskliga kulturens bana, genom den olyckliga slaf-institutionen, med alla dess följder för både svart och hvit befolkning. Det finnes stora individer i södra staterna; men intet stort samhälle, intet förenadt uppåtsträfvande folk. Slaf-bojan binder mer och mindre allt och alla. Men jag älskar södern. Jag har der funnit mycket att älska, mycket att högakta, mycket att njuta, mycket att tacka för; och som det ligger uti mig att försätta mig in i det lif som jag lefver med, eller har att betrakta, har jag i södern kännt mig söderländning, och, i känslan af söderns egna lif, vilkor, belägenhet, i känslan af det myckna goda som här lefver, som här göres, har jag väl förstått den bittra känsla, som jäser upp inom många, äfven ädla sinnen, mot det despotiska och obilliga norden, d. v. s. mot den del af norden som är så mot södern, — mot ultra abolitionisterna och deras beteenden. Blott när jag sätter dem mot de ultra af proslafvery-partiet, då — — håller jag med de förra. Men hvad ville jag

ej gifva, för att södern, den upplysta, den ädlare södern, toge sjelf tvistefrågan om hand, och tystade munnen på det rättvisa, liksom det orättvisa tadlet på ett stort och ädelt vis, genom lagar, som kunde befordra en gradvis befrielse, genom *en lag åtminstone*, som tillät slafven, att, för ett visst af lagen faststäldt, billigt pris, köpa sin och de sinas frihet. Det tycker jag att man kunde begära af de södra staterna, som en rättvisa mot sig sjelfva, mot det gemensamma moderlandet, — så vidt de vilja ha del i dess stolta frihetsbref; och det vilja de; — mot sina efterkommande, mot det folk som de förslafvat, och för hvilket de dermed skulle öppna en framtid, först genom hoppet, sedan genom en ny existens i frihetslifvet, antingen i Afrika, eller ock här i fosterlandet, såsom de hvitas fria tjenare eller arbetare.

Ty jag bekänner, att, i mitt tycke, söderns stater skulle mista en stor del af sitt behag och sin egendomlighet med — sin svarta befolkning. Bananas, negrer och negersånger, är det mest vederqvickande för sinnena, som jag funnit i Förenta Staterna. Och till hvar och en i Gamla eller Nya England, som plågas af spleen, eller dyspepsia eller öfver-ansträngning af hufvud eller nerver, vill jag som grund-kur anbefalla: res till södern, ät Bananas, se på negrer och hör på neger-sånger! Det skall hjelpa. Kommer nu härtill urskogen med sina blomster och dofter samt de röda floderna!.... Men negrerna framför allt! De äro söderns lif och goda lynne.

Ju mer jag ser af detta folk, deras åthäfvor, lynne, sätt att tala, vara, röra sig, ju mer är det mig klart

att de äro en särskilt stam i den stora mennisko-familjen, ämnad att framställa en särskild fysionomi, ett särskilt skaplynne af den gamla typen — menniskan; och denna fysionomi är — barnasinnets.

I går aftons var jag med M:rs Howland vid ett ställe i staden, der negrerne, som under dagen kommit till Charleston från plantagerna, för att försälja sina små handarbeten (korgar och flätade mattor m. m.), samt trädgårdsvaror, lägga till med sina båtar. Det var nu afton, och negrerna kommo till båtarne för att fara tillbaka uppföre floden; de kommo med knyten i händerna och krukor på sina hufvuden, med allehanda kärl fulla af förråder, som de köpt för hvad de försålt, och hvaribland hvetebröd och melasses eller »molasses» (brun sirap) tycktes utgöra hufvudartiklar. Redan voro tvänne båtar uppfyllda af folk med korgar och krukor, under muntraste glam och skratt; men ännu väntades flera, och jag hörde ropas på Adam, och Aron, och Sally, och Mehala, och Lucy, och Abraham och Sarah!!! Vi gåfvo oss emellertid i tal med negrer som ännu stodo på stranden, frågade hvem de tillhörde, om de hade det godt? o. s. v. Tvänne, som vi talade vid, kunde ej nog berömma sina husbönder, och berättade oss allt hvad de fingo af dem; deremot sade de ondt om en annan plantör i grannskapet. »Jag tror ni talar illa om min husbonde?» sade en ung neger något mosig, som ryckte fram med en hotande åtbörd, hvarvid de andra genast föllo undan. »Nej, bevars; de hade ingenting sagt, bara att deras husbönder», ... Men nu afbrötos de af den tadlade husbondens riddare, som bedyrade att hans husbonde icke var sämre än

deras o. s. v. Nu uppstod ett stort rop på Sally, och Nelly, och Adam, och Abram, och Aron! Och nu syntes Nelly, och Sally, och Abram, och Adam, och Aron, och jag vet ej huru många Adams kulörta söner och döttrar, komma springandes med krukor och korgar och buteljer, ned mot stranden och sedan ned till båtarna, under högljudt ropande och talande och skrattande, och huru allt det der kom in i båtarne, menniskor och molasses, karlar och qvinnor, och korgar och krukor, tullrande, kullrande huller om buller, utan ordning och fason, eller rim och reson, som jag kunde upptäcka — — det kan jag ej beskrifva. Jag blott gapade derpå i förvåning. Det var som en oredig massa af armar och ben och hufvuden i en svart röra; men muntert var det och godlynt gick det till, och godlynt gick det af. Och hela den svarta massan blef stilla, och båtarne lade från strand; litet zigzag gick det i kanalen, och prat och skratt hördes från den ena båten till den andra, och hvita tänder lyste i mörkret. Men när de kommo längre ut på floden, då slogo årorne jemna tag i det spegelklara vattnet, då började sången, och den kaotiska förvirringen upplöste sig i den skönaste harmoni.

En egenhet hos dessa så kallade naturbarn, är deras aristokratiska sinne (men jag har alltid ansett naturbarnen för naturliga aristokrater). De yfvas öfver att tillhöra rika husbönder, och anse giftermål med en fattigare husbondes tjenare som en stor mesallians. De hålla på sina rika husbönder, såsom en österrikisk grefve af gamla stammen på sina anor.

Hvad som mer än något annat står emot detta folks befrielse, som folk, och i större massa, är dess brist på nationalitet, dess brist af folksanda, af gemensamhet. De ha blott sinne för familjen, eller för anhöriga (och kanske för stammen, der stammen ännu förblifvit osplittrad, såsom i Afrika). De ha inga gemensamma minnen och intet gemensamt folkligt, högre sträfvande. Äfven Afrikas stammar och små konungariken bevisa detta. Och att tro, det Amerikas befriade negerslafvar kunna bortom hafvet, i Liberia, i Afrika, fortsätta den Amerikanska republikanska samhällsbildningen, det, tror jag, är — — ett misstag. Men små monarkiska samhällen — det synas de skapade för. De ha i hög grad pietets- och lojautets-sinnet, och skola alltid lätt styras och älska att styras af en naturligt öfverlägsen person. Derför ser jag idealet af negerfolkets lif i små samhällen, förädlade genom kristendom, ordnade kring ett öfverhufvud, deras — prest eller konung, eller bådadera på en gång. Och i Amerika ser jag dem helst så omkring en hvit man, som fria tjenare eller små förpaktare, öfvertygad, att för att få folket till ordning och billigt arbete, icke behöfves slafbojan och piskan, utan blott kristlig, mensklig uppfostran till arbete och ordning, kristendomens predikan, och det stora inflytande, som en man af hvita racen genom sin naturliga öfverlägsenhet i tankekraft och system har öfver den svarta. Ville han dertill lägga i vigtskålen en *moralisk* öfvervigt, så blefve han mycket mäktig. Också gäller för de hvita herrarne i söder det ord, som Victor Hugo tillropat Europas konungar:

»O, rois! soyez grands, car le peuple grandit!»

Söderns slaffolk växer med hvar dag i antal, i insigter, växer genom inflytandet af de fria svarta och mulatter, som äfven dagligen tillväxa inom slaf-staterna, och som deltaga i de hvitas förmånsrätt till uppfostran. Med ett ord, den svarta racen är på allt vis i tillväxt inom södra staterna. Måtte den hvita förstå att växa också, i anda, i lagar och lif! Den har en stor uppgift att lösa. Jag hoppas på den ädla södern, på ljusets barn, på de sannt fria i slaf-staterna. De skola bringa saken i gång.

Och det skulle ej vara svårt, om blott qvinnorna ville vakna. Men ack! De flesta här sofva ännu, sofva på mjuka hyenden, fläktade af slafvar och slafvinnor, icke såsom fria qvinnor. Man har så länge talat med qvinnorna om att lyssna till »den lilla rösten». Och detta är godt. Men nu är tid att de äfven lyssna till den stora rösten, Guds andes röst i menniskoslägtet, som går öfver all jorden och genombäfvar alla fria folk. Sannerligen, det är tid; och tid att de, lyssnande till denna, bli storsinnade i hjerta och tankar. »Om mödrarne bli ädelsinnade, skola icke sönerna bli ädla?» skref nyss till mig en af Amerikas ädla fruar. Historien svarar härtill: *ja.*

Hvad slaf-egarne vidkommer, så ville jag dela dem i tre klasser: Mammons dyrkare, Patriarker och Heroer eller Framtidsmän.

De första betrakta slafvarne blott ur vinstens synpunkt, och bruka och missbruka dem efter godtycke. De andra känna ansvaret af sin ställning, anse sig ej kunna eller böra uppgifva den egendom de ärft af sina

fäder, och som måhända är allt hvad de ega för sig och sina barn; och de göra sig till sträng pligt, att vårda dessa ärfda tjenare, sörja för deras ålderdom och göra deras närvarande lif så lyckligt som möjligt, genom undervisning i kristendom, och så mycken frihet, så mycket oskyldigt nöje som möjligt. Den tredje, högsta klassen vårdar slafvarnes väl, med blicken på deras befrielse, och verkar derför genom uppfostran och sedan genom praktiskt biträde. De föra folk och land framåt på menskliga odlingens väg. Af den sednare klassen har jag nu hört omtalas några personer äfven inom Carolina, och särdeles nyligen ett par förmögna fruar som emanciperat sina slafvar. Detta försvåras af lagen, men äfven här börjar det allmänna samvetet att gå »a head» af lagen; och lagkarlar hjelpa sjelfva till, att, vid dokumenters uppsättande, i detta kapitel kringgå lagen. Då man förekastar dem det, skratta de, och synas obesvärade till sina samveten.

Om patriarkerna har jag hört berättas några rätt vackra drag, och så äfven om deras slafvar och om tillgifvenheten å ömse sidor. Jag tror derpå, emedan jag sett åtskilligt deraf och finner det helt naturligt. Öfverhufvud finnes det ingen menniska, för hvilken jag har större aktning och större *deltagande* — (ty hans ställning är svår och rik på bekymmer) än en god och samvetsgrann slaf-egare.

Men jag blir dervid; slafveri-institutionen förnedrar de hvita ännu mer än de svarta, och verkar menligt på deras utveckling, på deras rättssinne, deras omdömeskraft; verkar menligt isynnerhet på barnens uppfostran, och mot det, i späda år, så vigtiga stäfjandet af

deras naturligen häftiga lynne, befordrar alla råa och sjelfrådiga böjelser. Den enskilta som den allmänna moraliteten lider lika häraf. Men nu nog — och kanske, för dig, för mycket — af denna skuggsida i de stater dem solen älskar. Jag måste nu ge dig ett kort sammandrag af mitt görande och låtande denna sednare tid.

Jag tror att jag stannade sist vid festen som skulle gifvas inom hus. Den var rätt vacker och lyckad, och rätt behaglig också. Fru Hammarsköld (Emelie Holmberg) sjöng rätt snällt; jag spelade svenska dansar; man samtalade, spatserade, åt och drack — »tout comme chez nous». En af södra Carolinas förnämsta belletrister, poët och romanförfattare, M:r Simms, såg jag denna afton. Han är enthusiast för söderns sceneri, och det gläder mig, och deri kommo vi godt öfverens; icke så uti *den stora frågan*. Men det väntade jag ej heller. En ung man, med fördomsfri, sanningsren blick i den frågan, skulle jag vilja — ta i famnen, om han tillät mig det. En bror till den unga Miles såg jag äfven, som sade i den frågan till mig: »verlden är emot oss, och vi skola bli öfverröstade och fördömda, utan rättvisa för hvad vi verkligen äro och göra för våra svarta tjenare!» Jag kunde ej hindra mig att sympathisera med honom häruti. Spänningen är stark och bitterheten stor i detta ögonblick emellan söder och norr af unionen. Och mången röst i södra Carolina ropar på skiljsmässa och krig.

Vidare har jag varit på en stor fest, gifven af södra Carolinas guvernör, M:r Akin och hans vackra, lady-lika fru. Der gjordes musik rätt vackert, och för

öfrigt språkades inne i rummen, eller ute på piazzorna, i skuggan af blommande rankväxter (clematis, caprifolium och törnrosor), i den milda nattluften rätt romantiskt. Femhundrade personer sades vara bjudna. Festen var en af de vackraste jag varit med på här i landet. Många täcka, unga söderns döttrar såg jag der, men inga stora skönheter; deremot många mycket bleka. Fruntimren pudra sig allmänt här med hvitt, och aftorka pudret sedan, hvaraf skinnet får en sammetsartad mjuk färg för ögonblicket; men sedan blir det desto gulare. Det säges, att den stora hettan gör denna pudring nödvändig. Jag har just ingenting emot den, blott att pudret torkades rätt af; men detta sker ofta mycket ofullkomligt. Jag förmodar, att denna hvita sminkning är ett arf från gamla Frankrike.

Ännu en gång har jag vandrat med M:rs Hollbrook i Belmonts myrtenlundar, och njutit med henne en andens fest. Den unga, snillrike missionären Miles har jag äfven sett; ett blekt uttrycksfullt ansigte, ett djupt trängande öga; — men ack! Till den stora frågans hjerta trängde det ej mer än de flesta ögon här. I andra ämnen gladde mig hans andes starka, fria flygt. Till M:rs Hollbrook var jag en afton bjuden att träffa åtskilliga äldre medlemmar af hennes familj. Jag såg här ett par gamla ogifta fruntimmer, ägarinnor af ett par sköna öar på Carolinas kust, der de lefva allena midt ibland sina negrer, som dessas ägarinnor, rådgifvarinnor och läkarinnor, och i bästa förstånd med dem.

En bjudning saknar jag att ej kunna emottaga — åtminstone för denna gång, och den är till en M:r Spalding, en gammal, rik man, som på den sköna ö der han bor, låter Palmettos växa i frihet, och negerslafvar arbeta i frihet också, styrda allena af pligt och kärlekslag; — och det skall gå förträffligt, och den hedersmannen har inbjudit mig att se det. Måtte han lefva evigt!

Det är nu grufligt varmt här, och jag måste laga mig norr-ut, innan jag försmälter af hetta. Eljest hade jag så gerna sett mig om här ännu en tid, på bomulls-plantagerna på de sköna öarne.

Både Carolinas och Georgias kuster äro rika på öar, som man säger vara paradisiskt sköna och rika på växter. Den finaste bomulln växer på dessa. Carolina och Georgia odla bomull på öar och högländta marker, ris på de låga. Äfven Carolina har högland med berg och metaller och friska kristall-klara bergsströmmar, hvilka först längre fram under deras lopp antaga den chokolad-röda färg som jag anmärkt.

Jag tänkte taga återvägen till norden genom Carolinas bergsland, och sedan genom Tenesee och Virginia — ty »the Old Dominion», en af de äldsta moder-staterna och Washingtons fädernesland, måste jag nödvändigt se; — men färden genom Tenesee hade blifvit mig så mödosam, på dåliga vägar, i dåliga värdshus (ty den delen af staten lärer ännu vara i barndoms-tillstånd), att jag ej vågade gripa mig an dermed i den starka hettan, utan vänder nu tillbaka sjövägen, helt vackert och stilla, som jag kom; och derföre går

jag den femtonde dennes om bord, reser härifrån till Philadelphia, och derifrån till Washington. Till dess blir jag stilla här, och gör blott små utfarter inom och utom staden. Jag är frisk, mitt lilla hjerta, tack vare vår Herre och homoöpathien, samt fortfarande varsamhet i dieten och njutandet af mina älskade bananas. Dessutom nyttjar jag här salta bad, och ehuru de tagas i en sump, under tak, känner jag att de äro mig goda.

Tvänne Miss Annelys, förmögna, ogifta systrar af medelålder, ha godheten låna mig vagn och hästar att föra mig till sig. Den yngsta af dem följer vanligen med. Kusken och hästarne äro gamla trotjenare i familjen, och vi måste fara som de vilja, och det är icke fort. Härom morgonen föreföll följande samtal mellan slafven och hans herrskarinna. Hon: »Kära Richard, för oss icke.... gatan; den är så lång och så sandig; vi komma aldrig fort. Hör du, Richard?» — Han: »Jag vill fara den vägen, Missis!» — Hon: »Ack, kära Richard, kan du ej fara en annan, t. ex..... gatan, Richard?» — Han: »Nej, Missis, jag har något att uträtta i.... gatan.» — Hon: »Ack, kära Richard, kan jag icke slippa fara den?» — Han: »Nej, Missis, jag behöfver (I want) fara den, Missis!» Och oaktadt ett par, längre fram förnyade böner, måste vi fara den väg, som den envisa Richard ville. Dessa gamla trotjenare äro envisare än våra; men deras ögon lysa af något så godt och varmt hjerteligt. Man måste låta dem ha sin vilja fram ibland. De vilja dock familjens bästa.

Bland

Bland personer som visat mig mycken vänlighet och som jag har haft nöje af, är presten för Lutherska församlingen härstädes, den talangfulle naturforskaren M:r Bachman, en liflig, angenäm och allmänt omtyckt man.

Familjefadern här i huset, M:r William Howland, är nu äfven hemma, en man af fint, gentlemanligt väsen och tydligen en god och älskad familjefader, som tyckes innerligen njuta af att nu få lefva en tid i ro bland de sina. Barnen dansa om aftnarne lifligare än förr, sedan Justina är hemma och med i dansen. Justina är en ädel, ung flicka, med en vacker växt och äfven ädelt utseende, men med allt för blek hy. Hon har en vacker talang på fortepiano, och om aftnarne efter dansen sjunga de båda unga systrarne, Justina och Illione, vid pianot, negersånger, som roa M:r Howland liksom de roa mig; så gå vi på piazzan i den sköna nattluften ofta intill midnatten.

En afton, som jag tillbringade hos M:r Gilmans, bevistade jag en aftongudstjenst af negrer, i en sal, som den goda, vältänkande prestmannen upplåtit åt dem. Den första predikanten, en gammal neger, måste lemna rum åt en annan, som sade sig vara så full af ordets makt, att han omöjligt kunde tiga, och han utgjöt äfven sin vältalighet en god stund, men sade jemt om ett och detsamma. Dessa negerpredikanter voro vida underlägsna dem jag hört i Savannah. Slutligen uppmanade han en af »systrarne» att bedja. En äldre, sjuklig qvinna begynte också snart bedja högt, och hennes synbara värma i tacksägelsen för Christi evan-

geliums tröst och hennes vittnesbörd om dess kraft i hennes eget långa lidande, var verkligen rörande. Men bönen blef för lång, omsägande ett och samma, allt under det oupphörliga dunkningar af knytnäfven i bänken beledsagade hvar bönesuck. Också när hon slutat, och en annan syster uppmanades att bedja en bön, tillade talaren: »men gör den kort, om ni behagar!» »(make it short if you please)». Men systern gjorde den icke kort, utan ändå längre än den förra systern, och med ändå mer omsägningar och ändå mera dunkningar i bänken. Tredje systern, som uppmanades att bedja, fick den korta, bestämda tillsägelsen »men *kort!*» Och då hon förlorade sig på de andra systrarnes långa väg, så afbröts hon utan krus af den talträngde predikanten, som nu ej kunde tiga längre, utan måste ännu vidare låta höra sig en god stund. Först under sången och under en af negrerna sjelf komponerad sång, som sjöngs i canon, i hvilken namnet »Jerusalem» ofta återkom, blef det rätt lif i församlingen. De sjöngo så det var en lust att höra, sjöngo af hela deras själ och hela deras kropp med. Ty deras kroppar vaggade, deras hufvuden nickade, deras fötter stampade, deras knän vickade, deras armbågar och händer rörde sig i takt med tonen och orden, som de sjöngo med ögonskenlig förtjusning. Man måste se detta folk sjunga, om man vill förstå dess lif. Jag har sett deras efterhärmare, de så kallade *»Sable Singers»*, som fara kring landet utmålade som negrer och sjungande negrernas sånger, på negrernas sätt och med negrernas åthäfvor, som det heter. Men ingenting är mera grundligt olika. Ty det väsendtligaste i likheten felas, nämligen *lifvet.*

Ett af mina nöjen här är att språka med en gammal neger, kallad Romeo, som bor i ett litet hus i en trädgård nära intill M:r Howlands hus, hvilken trädgård han vårdar eller rättare vanvårdar efter behag. Han är den godlyntaste, muntraste gubbe man kan föreställa sig, och har en god del naturlig qvickhet. Han blef i sin bästa ålder röfvad från Afrika, och förd hit, och berättar historien härom på det naivaste vis. Jag frågade honom en dag, hvad folket i hans hem trodde om lifvet efter döden? han svarade, att »de goda kommo till himlens Gud som skapat dem». »Och de onda då?» frågade jag. »De fara ut i vädret!» svarade han, och blåste med munnen omkring sig åt alla sidor. Jag lät honom sjunga en ethiopisk dödssång, som bestod af en monoton vagglåt på tre halftoner, samt derefter en afrikansk kärlekssång — som tycktes vara temligen plump och icke förtjusande på något vis. Gubbens porträtt har jag i mitt album med mig åt dig; men han skrattade och skämdes så mycket under det jag målade af honom, att det blef mig svårt få reda på hans ansigte. Han är der klädd i den vanliga slaf-drägten, grå kläder och stickad yllemössa.

Mötet med negerfolket och urskogen har gjort ett eget väckande intryck på mig, och vidgat mitt öga för rikedomen af de former, i hvilka skaparen uttalar sitt lif. Jorden synes mig som en stor symbolisk skrift, ett poëm, der de särskilta arterna af menniskor, växter och djur, vatten och land bilda grupper af särskilta sånger och meningar, ur hvilka vi ha att läsa, att lära den store mästarens stil, hans mening och sy-

stem. Min ande sträcker dervid ut sina vingar och flyger — ack, blott i andanom! — rundtom hela jorden, öfver Afrikas öknar och paradis, öfver Siberiens is-nejder, öfver Hinduernas herrliga land, öfverallt emellan polarkretsarne och equatorn, der menniskor bygga och djur andas, och växter uppspira mot ljuset, och jag söker ovillkorligt gruppera och sammanföra de olika gestalterna i harmoniska konstellationer kring en central, allt förklarande sol; men — — allt är ännu blott aningar, blixtrar i min själ, blott dagningar! — Kanske dagas de fullt en gång; kanske i runornas hemland, i mitt stilla hem, får jag lära mig tyda dessa jordens runor och den runesång som mig blef gifvet att begrunda.

Om Charlestons mysterier skall jag ej säga dig något — ty jag känner dem ej utom af ryktet, och hvad blott ryktet säger mig, det — lemnar jag derhän. Mörka mysterier, ja mer än ryktet vet förtälja, kunna ej felas i en större stad, der slafveriet är hemma. Jag har har hört sägas att i Charleston finnes en piskningsanstalt för slafvar, som skall ge staten en inkomst af mer än tiotusen dollars årligen. Hvar och en som vill ha en slaf bestraffad med spö, skickar honom dit, jemte betalning för afstraffningen. Detta har jag både läst och hört flerfaldiga gånger, och tror det vara sannt. Min ställning här gör det mig svårt, ja nästan omöjligt att närmare efterforska sådana ting (ty spion kan och vill jag icke vara). Jag upptager blott deraf hvad som tvingar sig på mig genom min egen erfarenhet, och som jag derföre anser såsom en skickelse, såsom något jag bör veta och upptaga. Egentligen har jag

här att göra med idealet, och att fatta och framställa det rent. Och det är i känslan af det ideala södern, sådant det redan till någon del är, och sådant det en gång fullt bör blifva, för att uppfylla skaparens afsigt, som jag tar farväl af södern, med beundran och kärlek (med sorg för hvad den ännu icke är), och hoppas ännu återkomma dit! Jag skrifver icke till dig mera härifrån, utan nästa gång från en af de norra staterna. Jag längtar norrut, till svalare luft till friare folk. Man måste dock här ofta svälja ned sina innersta tankar och tiga, om man vill undvika att såra eller disputera. Och denna värme, när den nu räcker utan uppehåll — såsom den lärer göra det — från den ena månaden till den andra, ända in i Oktober..... hellre ville jag bo vid Nordcap, och elda med tallved två tredjedelar af året!.....

Men ändå — — farväl sköna, varma, blomstrande söder, Nord-Amerikas trädgård! Mig har du värmt och vederqvickt ljufligen. Farväl dina piazzas, klädda af blomsterrankor, döljande bleka skönheter; farväl doftande urskogar, röda floder, der negersånger tona; farväl goda, sköna älskvärda menniskor, slafvarnes vänner men icke slafveriets! När jag nu ser i andanom mot söder, skall jag tänka på er, och i er på Carolinas och Georgias framtid. Jag ser er då under edra palmettos, eller i edra magnolia och orangelundar, och alla jordens frukter utbredda framför er, på ert gästfria bord; ser er dela dem ut — såsom jag sett det mången gång, åt främlingen, åt den nödställde, meddela dem åt alla folks barn. Jag ser omkring er negrer, såsom tjenare och vänner. De äro fria; och ni ha gjort dem

så. De sjunga hymner, som de lärt af eder, — glada visor, som de sjelfva diktat. Och för dem och eder sjunger den hundratungade fågeln, i de svala lif-ekarne, med långa, hviftande mossrankor; och öfver dem och eder är söderns milda, blå himmel, och — — himmelens välsignelse! Blifve det så!

P. S.

Jo, en af Charlestons mysterier måste jag säga dig något om. Ty jag har ofta sett den smyga, som en skugga hastigt förbi i gator och gränder. Den ser ut som en qvinna, fattigt klädd, i skymningsfärger. Hon kallas M:rs Doktor Susan. Ty hon är de fattigas läkare och hjelp. Hon tillhör en af de förnäma familjerna i staden; men begick i sin ungdom ett felsteg, och utstöttes af samhället, som i Norra Amerika tål mycken hemlig osedlighet, men ingen, som blifvit uppenbar. Det kunde kanske, efter många års förlopp, ha förlåtit och åter upptagit den unga felande. Men hon sökte ej menniskors usla nåd. Hon vände sitt hjerta och sin blick till en högre. Hon blef Guds tjenarinna hos hans fattiga folk. Och sedan den tiden finner man henne blott hos dem, eller stadd på vägar till dem. Hvad man ger henne i penningar eller kläder, det använder hon för dem; och lefver sjelf i frivilligt armod. Negrer i M:rs Howlands hus voro en gång så sjuka af en smittsam feber, att alla flydde dem. Ej en gång negrer ville komma till de sjuka. Men doktor Susan kom, och vårdade dem, och gjorde dem friska; och när hon belönades derför, ansåg hon

lönen förstor. Känd i hela staden; går hon fritt öfverallt, i sin fattiga, dunkla drägt, som ett tröstens sändebud; men hastigt, tyst och liksom fruktade hon att bli sedd. Likt eldflugan är det blott i mörkret som hon utgifver sitt klara, inneboende ljus; såsom den har hon trampats af menniskofot, men lyst och lyser ändå.

Farväl, lilla hjerta! Hälsa dem du vet och vill från Din

Fredrika.

Slut på Första Delen.

INNEHÅLL

AF FÖRSTA DELEN.

FÖRSTA BREFVET.

ANDRA BREFVET.

TREDJE BREFVET.

FJERDE BREFVET.

ÅTTONDE BREFVET.

NIONDE BREFVET.

TIONDE BREFVET.

ELFTE BREFVET.

TOLFTE BREFVET.

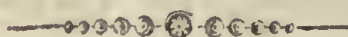
TRETTONDE BREFVET.

FJORTONDE BREFVET.

FEMTONDE BREFVET.

SEXTONDE BREFVET.

SJUTTONDE BREFVET.

U. C. BERKELEY LIBRARIES
C057122888

